

UC-NRLF

B 3 541 145

PARAMATTIADIPANI.

Pali Text Society.

PARAMATTHADĪPANI.

DHAMMAPĀLA'S COMMENTARY ON
THE THERIGĀTHĀ.

EDITED BY

E. MÜLLER, Ph. D.

Professor in the University of Berne.

LONDON:

PUBLISHED FOR THE PALI TEXT SOCIETY,
BY HENRY FROWDE,

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE, AMEN CORNER, E.C.

1893.

CONTENTS.

	PAGE
INTRODUCTION	vii
TEXT	1
INDEX OF PROPER NAMES	303
INDEX OF WORDS AND PHRASES	310
CORRECTIONS AND ADDITIONS	316

INTRODUCTION.

In editing Dhammapāla's commentary on the Therīgāthā I have made use of a paper manuscript in Sinhalese characters which was sent to me by Subhūti in the beginning of 1891, and which is a copy of the palm-leaf manuscript described by Pischel in the preface to his edition of the Therigāthā, p. 119 (C.). This manuscript was copied and corrected very carefully by Subhūti and his pupils, and, in fact, a great many of the clerical errors which occur in Pischel's extracts of the commentary, and therefore must belong to the original manuscript, have been avoided in this copy. A certain number of blunders, however, have escaped Subhūti's care, and for correcting these, as far as the prose text is concerned, I had to resort to conjecture, since all the trouble I took in obtaining a second manuscript of this portion of the Paramatthadīpanī proved useless.

For the poetical part I had better chances. The Therīgāthā itself has been edited critically by Professor Pischel, and his readings could be adopted in most cases, although they do not always agree with those of the commentary. Professor Pischel justly remarks that the text of the Therīgāthā must have been corrupted already at the time when Dhammapāla wrote his commentary ; otherwise such misunderstandings as therīti for te rindī in the explanation of verse 265 would be quite impossible. In this and similar cases I have put the correct reading in the Therīgāthā text ; but I have not ventured to alter the reading in

Dhammapāla's commentary, except when a clerical error could be assumed with certainty.¹

In the notes to my text of the Therīgāthā I have only given the various readings found in my manuscript of the Paramatthadīpanī (marked cd.) and those of a Therīgāthā manuscript in Burmese characters belonging to the Mandalay collection of the India Office in London (No. 169), which Pischel could not yet compare. The readings of this manuscript are marked by the letter m. In a few cases, especially when they agreed with those of the commentary, I have preferred them to Pischel's readings.

We now have to deal with the portions of the Therī Apadāna embodied in our text. For these I used two MSS. in Burmese characters belonging to the Mandalay collection of the India Office Library (Nos. 141 and 142). These MSS. are beautifully written and very correct; their readings are generally better than those of the Paramatthadīpanī MS., and agree nearly throughout the whole text. In the notes I have marked them by the letter A, and in a few cases, where there is a difference, No. 141 is marked by A₁ and No. 142 by A₂. The readings of the Paramatthadīpanī MS. in these Apadāna portions are marked by the letter P.

I have also compared the Apadāna MS. of the Bibliothèque Nationale in Paris, which, in a few cases, offers better readings than A and P; the readings of this MS. are marked by the letter B.

The arrangement of the therīs in the Therīgāthā is made according to the number of stanzas pronounced by each therī, and the commentator Dhammapāla inserts behind the prose preface, which introduces each stanza in his commentary, the respective portion of the Apadāna, if there is anything corresponding in this collection. In

¹ I believe Kern's explanation of rindī=dīti (Bijdrage tot de verklaring van eenige woorden in Pāli, p. 15 f.) to be the correct one; yet we might assume, with Morris, that it is a mistake for rittī, 'empty.'

order to enable the reader to draw a parallel between the Therī Gāthā and the Therī Apadāna, I give here a list of the therīs in the order in which they are arranged in the Therī Gāthā, and on the other side the corresponding names in the Therī Apadāna, with the numbers they bear in this collection. It will be seen from this list that in a certain number of cases the names of the therīs do not agree in both collections, although the verses as given in the Apadāna and in the Paramatthadipanī are identical; it will also appear which of the 73 therīs belonging to the Therī Gāthā do not occur in the Therī Apadāna, while those belonging to the latter collection only may be left out of question here.

THERIGĀTHĀ.		APADĀNA.
1 Aññatarā therī	1	Maṇḍapadāyikā..... 3
2 Muttā	2	Saṅkamanadāyikā 4
3 Puṇṇā	3	Nālamālikā 5
4 Tissā sikkhamānā ...	4	
5 Tissā therī	5	
6 Dhīrā	6	
7 Aññatarā Dhīrā	7	
8 Mittā	8	
9 Bhaddā.....	9	
10 Upasamā	10	
11 Muttā	11	?
12 Dhammadinnā	12	Dhammadinnā 23
13 Visākhā	13	
14 Sumanā	14	
15 Uttarā	15	
16 Sumanā vuddhaph ^o ...	16	
17 Dhammā	17	
18 Saṅghā.....	18	
19 Nandā	19–20	Pindapātadāyikā 6
20 Jentī	21–22	
21 Sumaṅgalamātā ..	23–24	
22 Aḍḍhakāsī	25–26	Aḍḍhakāsī 37
23 Cittā	27–28	Nālamālikā 5

THERIGĀTHĀ.	APADĀNA.
24 Mettikā	29–30 Sumekhalā.....
25 Mittā	31–32 Naṭamālī
26 Abhayamātā	33–34 Kataṭchu
27 Abhayattherī	35–36 Uppaladāyikā.....
28 Sāmā	37–38
29 Aññatarā Sāmā...	39–41 Salalapupphikā.....
30 Uttamā	42–44 Ekuposathikā
31 Aññatarā Uttamā	45–47 Timodakī
32 Dantikā	48–50 Naṭamālikā
33 Ubbirī	51–53 Ekāsanadāyikā
34 Sukkā...	54–56 Sukkā.....
35 Selā	57–59 Dīpadāyikā.....
36 Somā	60–62 Uppaladāyikā ... 8 (1 sloka)
37 Bhaddā Kapilānī	63–66 Kapilānī.....
38 Aññatarā bhik-	
khunī apaññatā	67–71
39 Vimalā	72–76
40 Sihā	77–81
41 Sundarinandā ...	82–86 Varananda.....
42 Nanduttarā	87–91
43 Mittakālī	92–96
44 Pakulā	97–101 Sakulā
45 Sonā	102–106 Sonā
46 Bhaddā Kun-	
ḍalakesā ...	107–111 Kundalā
47 Paṭācārā	112–116 Paṭācārā.....
48 t i m s a m a t t ā	
bhikkhuniyo	117–121
49 Candā	122–126
50 pañcasatā Paṭā-	
cārā	127–132
51 Vasetthī.....	133–138
52 Khemā	139–144 Khemā
53 Sujatā.....	145–150
54 Anopamā	151–156
55 Mahāpajāpatī	
Gotamī.....	157–162 Gotamī
	17

THERIGĀTHĀ.

56 Guttā	163–168		
57 Vijayā	169–174		
58 Uttarā	175–181		
59 Cālā	182–188		
60 Upacālā	189–195		
61 Sisūpacālā	196–203		
62 Vaddhamātā ...	204–212		
63 Kisagotamī ...	213–223	Gotamī	22
64 Uppalavaṇṇā...	224–235	Uppalavaṇṇā.....	19
65 Puṇṇā	236–251	Puṇṇā.....	38
66 Ambapālī	252–270	Ambapālī	39
67 Rohinī	271–290		
68 Cāpā	291–311		
69 Sundarī	312–337	Kataechu	7
70 Subhā Kammā- radhitā.....	338–365		
71 Subhā Jīvam- bavanikā ...	366–399		
72 Isidāsī	400–447		
73 Sumedhā	448–512	Sumedhā	1

Among the therīs named in the above list there are a number of historical persons. First of all, Mahāpajāpatī Gotamī, Buddha's foster-mother, at whose instigation he established the order of female mendicants. We learn from the Apadāna portion (verse 118) that her father was the Sākyā prince Añjana, and her mother Sulakkhaṇā (in the Mahāvāṃsa, chap. II., their names are Añjana and Yasodharā), while in Dhammapāla's introduction (p. 140) the father is called Mahāsuprabuddha of Devadaha (he is given as her brother in the Mahāvāṃsa).

Besides Mahāpajāpatī Gotamī, another of Gotama's relations entered the order of female mendicants—viz., his sister Nandā (No. 41). In order to distinguish her from the other Nandā (No. 19), she is called Sundarinandā Janapadakalyānī in our text. The Apadāna explains the name Nandā as given to her because her whole family was de-

APADĀNA.

lighted (nandita), and Janapadakalyānī because she was the prettiest among the young girls in the city of Kapilavatthu, excepting always Yasodharā. In the commentary to Dhammap., verse 150 (p. 313 ff.), she is called Rūpanandā Janapadakalyānī. When her brother had become a Buddha, and Rāhula, his son, Nanda, her brother, Mahāpajāpatī, and Yasodharā had all taken holy orders, she thought : " All the members of my family have entered the priesthood ; what shall I do at home by myself ? I will follow their example." Thus she became a priestess, " through love to her family, not through faith." Her further adventures are related at length in the Apadāna. The teacher, seeing that she was not yet firmly established in the true religion, created by his supernatural power a beautiful young woman, similar to an apsaras, and placed her before Nandā's eyes. While she was lost in amazement at this unusual sight, he made the woman pass from youth to middle age, and then to old age, broken-toothed, grey-haired, and wrinkled, until she fell in a heap on the floor. Nandā was frightened by this sudden change, thinking that this woman's fate would also befall her one day ; but then the teacher consoled her by reciting the stanzas āturaṁ asucim pūtim, etc., and the Dhammapada verse (150) atṭhīnamī nagaramī katanī, etc. Thereupon Nandā realised arahatship and pronounced stanzas 85 and 86 : tassā me appamattāya, etc.

Dhammapāla, in his introduction, refers the reader to the commentary on Abhirūpanandā (No. 19)¹; but he notices a difference between the two therīs in the fact that Sundarīnandā's mind was prepared to receive instruction in the Kammathānas, while concerning Abhirūpanandā this must not have been the case. There is a Sundarīnandā, daughter of Thullanandā, alluded to several times in the

¹ There also the legend is not given in its whole extent ; but we have it in Dhammapāla's introduction to Khemā's stanzas (No. 52) and in the Dhammap. commentary to stanza 150.

first chapters of the Bhikkhunīvibhaṅga, but I do not believe that the two are identical.

I will now say a few words about this Abhirūpanandā, although I am not certain that she is an historical person. At the time of the Buddha Vipassī she was born as the daughter of a wealthy man at Bandhumatī, and married Prince Bandhumā. In this dispensation she was the daughter of the Sākyā prince Khemaka at Kapilavatthu; on account of her beauty she was called Abhirūpanandā. Her bridegroom, Carabhūta, having died on the wedding-day, she was compelled by her parents to take holy orders. Intoxicated with her own loveliness, she thought: The teacher will declare there is sin in beauty, and she would not go to see him. The Buddha, having seen in what state of mind she was, ordered Mahāpajāpatī that all the nuns should come to the exhortation (ovāda). Abhirūpanandā, however, did not come herself, but sent another nun in her stead. The Buddha said: When your turn has come, you should go yourself, and not send another one in your stead. Thereupon she was obliged to go, and then the Blessed one proceeded with her in the same way as with Sundarīnandā (see above), and spoke to her stanzas partly the same, partly similar in meaning.

In our review of the historical persons of our text we now come to the two aggasāvikās Khemā and Uppalavaṇṇā. They were both the daughters of King Kikī of Kāsi at the time of the Buddha Kassapa. At the time of the Buddha Koṇāgamana Khemā, together with Dhanañjānī and Sumedhā gave an ārāma as a present to the priesthood. In this Buddhuppāda Khemā was born as the daughter of the Madda king at Sāgala, in the Māgadha country, and afterwards married King Bimbisāra. Soon after her marriage the king's attendants took her to the Buddha, who resided at the Veluvana vihāra. The Buddha proceeded with regard to her very much in the same way as he had done with regard to Sundarīnandā (see above), and then when she was frightened he consoled her by reciting the stanza ye rāgarattānupatanti sotam, etc. (Dhp. verse 347).

Shortly afterwards Khemā realised arahatship, but before this event took place she was tempted by Māra, who addressed to her stanza 139 (=Samy. V. 4, 2). Khemā resisted the temptation ; her refusal is contained in stanzas 140–144 (140 corresponds to Samy. V. 4, 5 ; 141 to Samy. V. 1, 6.) Comp. Caroline Foley, “Women Leaders of the Buddhist Reformation,” p. 8–10.

In my Glossary of Pāli proper names, printed in the Society’s Journal for 1888, I have given the therī Khemā as one person, and the aggasāvikā Khemā, who is generally mentioned together with Uppalavaṇṇā, as another. After careful consideration I now come to the conclusion that they are one and the same. A totally different person, however, is the Arhatī Kshemā, daughter to King Prasenajit of Kosala, whose conversion is related in the Avadāna Čataka VIII. 9 (Annales du Musée Guimet, XVIII., p. 293 ff.).

The second of Gotama’s aggasāvikās was the therī Uppalavaṇṇā. The name occurs several times in the Vinayapiṭaka (C.X. 8; Pār.I. 10, 5; Niss. 5, 1) and also in the Jātaka, but we do not know whether the persons mentioned in these passages are identical with our Uppalavaṇṇā. According to a statement in the London Apadāna MSS., which is omitted in my Paramatthadīpanī MS. (p. 192, verses 28, 29), she was born at Ariṭhapura as the daughter of the brahmin Tiriṭavaccha, and was called Ummadantī. This reminds us of the Ummadantijātaka (Jāt. V., p. 209 ff.), of the story of the Rahandama Uppalavaṇṇā in Buddhaghosa’s parables, trans. by Rogers, p. 188–190, and of the Unmādayantijātaka, the 13th story of the Jātakamālā (p. 80 in Kern’s edition). It appears from all these stories that Ummādanti was known to be the name of Uppalavaṇṇā in one of her former births. The name of her father is given as Kirīṭavatsa in Sanskrit, and as Tirīṭavaccha in Pāli. About the other adventures she met with in her different births the Apadāna gives us no information, but Dhammadāpāla in his introduction has a long and detailed account how, under the name of Padumavatī, she married the King

of Benares; how the other wives of this king, out of jealousy, bribed her servant girl to substitute a blood-stained wooden puppet for the child she had born, and how the king, having learned the truth, gave her his other wives as slaves. In this Buddhuppāda she was born as the daughter of a rich merchant at Sāvatthi, and was called Uppalavaṇṇā on account of her colour, which was similar to that of the lotus. When she was grown up all the kings and princes of Jambudīpa sent messengers to ask her in marriage, but her father thought that he could not satisfy the mall, and proposed to his daughter to take holy orders. She consented, and, after having spent some time in a nunnery, she realised arahatship.

We learn from Therīg., verses 230–235, that Uppalavaṇṇā also, like the other aggasāvikā Khemā, was tempted by Māra. Stanza 230 contains the words that Māra spoke to her, and stanzas 231–235 her answer. This whole dialogue, together with one or two sentences explaining the situation, occurs again Samy. V. 5.

A particular difficulty seems to lie in the first stanzas attributed to Uppalavaṇṇā, viz., stanza 224 and 225. In order to explain these two stanzas Dhammapāla gives us a special story of the thera Gaṅgātiriya,¹ who married his own mother and sister (p. 195 f.). After having recognised her daughter by a mark on the head, the mother went into a nunnery at Rājāgaha and took holy orders. This story is considered as an episode in one of Uppalavaṇṇā's former lives, although I cannot say why Dhammapāla did not combine it with his introductory chapter. The first half of stanza 226, where she gives the reason why she renounced the world, corresponds to Sutta Nipāta, verse 424.

Another historical person is the courtezan Ambapālī, who presented the fraternity of bhikkhus with the Ambapālī grove. She is mentioned several times in the Mahāvagga and in the Mahāparinibbāna sutta, but the narrative of her previous existence is only given here in Dhammapāla's

¹ Cf. Theragāthā, 127, 128.

introduction and in the *Apadāna*. She was born as a member of the royal family at the time of the Buddha *Sikhī*, and became a priestess. One day, when going to worship a certain shrine, in company with other nuns, in the course of their circumambulation of the relic, one of them happened to sneeze, and a part of the mucus fell to the ground. The princess, however, who had not seen her sneezing, exclaimed : “What courtezan has defiled this place ?” In consequence of having thus insulted a sacred person, she was, during an immense period, in different hells enduring great pain ; at last, however, she was reborn in an apparitional (*opapātika*) birth at the foot of the mango-tree in the garden of the Liechavi princes at *Vesāli*, and therefore was called *Ambapālī*. After having been a courtezan during a certain time, she obtained spiritual instruction from her son, the thera *Vimalakonḍañña* and renounced the world.

We now proceed to deal with those therīs concerning which it is difficult to say whether they are historical or not. One of them has often been alluded to in books on comparative mythology and folk-lore—viz., *Kisāgotamī*. She was born at the time of the Buddha *Kassapa*, as the fifth daughter of King *Kikī* of *Kāsi*, and was called *Dhammadā*. In her last birth she was the daughter of a poor merchant, and, when married, she was ill-treated by the family of her rich husband. Her only son died at the time he was able to walk by himself, and when she asked the Buddha for a medicine that would do him good, he told her to bring some mustard-seed from a house where no son, husband, parent, or slave had died. As all her efforts in this direction proved useless, the Buddha consoled her by reciting the stanza : “Yo ca vassasatam jīve,” etc. (Dhp. verse 114). The whole narrative is given in full length in the *Dhammapada* commentary to this verse (cf. Thiessen : Die Legende von *Kisāgotamī*. Breslau, 1880). Comp. Samy. V. 3.

A similar story to the preceding one is that of the therī *Patācārā* (No. 47). She was born at the time of the Buddha *Kassapa* as the third daughter of King *Kikī* of *Kāsi*, and

was called Bhikkhunī. In this Buddhuppāda she was the daughter of a merchant at Sāvatthi, and ran away with her lover against the will of her parents. When she had given birth to two children she wanted to return home, and, being on the way, she was overtaken by a fearful thunderstorm. Her husband hastened to prepare a shelter for her and the children, but while doing so he was bitten by a poisonous snake and died. Paṭācārā continued her way with the children, and came to a broad river, which she had to cross. She left the elder of the children behind and took the younger one across the river, but when she was on her way back a hawk seized one of them and carried it away, while the other one fell into the water and was drowned. Thus she entered Sāvatthi all by herself; at the gate she met a man who told her that her parents and her brother had been killed in the previous night by the collapsing of their house. Paṭācārā grew nearly mad from sorrow, and cried about the streets of Sāvatthi; the people drove her away, but the Buddha, who resided at the Jetavana, offered her a refuge, and consoled her by reciting the stanzas “Catusu samuddesu,” etc., “Na santi puttā tāṇāya,” etc., and “Yo ca vassasatam jive,” etc. The last of these occurs also Dhp. verse 113, and I suppose that in the commentary to this stanza the legend of Paṭācārā must be given; unfortunately Fausböll has not printed it in his edition.

The third therī of our collection, who, like Kisāgotamī and Paṭācārā, lost her child and entered monastic life as a relief from sorrow, is Vāsethī (No. 51).

No. 48 contains the gāthās of some therīs who received their instruction from Paṭācārā. The number of these therīs is given as twenty by Dhammapāla in his introduction, while at the end we find the statement: Timsamattā-nanām therinām gāthāvanṇanā samattā. Stanzas 117 and 118 are first spoken by Paṭācārā in order to exhort the therīs and then repeated by these together with their own gāthās 119–121. In No. 50, on the contrary, we have the gāthās of five hundred therīs who all, like Paṭācārā, had lost their children, and came to her requesting that she might

console them. The arrangement is analogous to that in No. 48. The first four stanzas were originally spoken by Paṭācārā in order to console the five hundred women before their pabbajjā, and all the six stanzas were afterwards uttered severally by these women when they had become bhikkhunīs. Stanza 131 occurs again in the Sujātajātaka Jāt. III. 157, and in the Migapotakajātaka Jāt. III. 215 (Comp. Caroline Foley, p. 10).

We now have to consider the theris Dhammadinnā, Visākhā, and Bhaddā Kunḍalakesā. They all were at the time of the Buddha Kassapa daughters of King Kikī of Kāsi, and sisters to Khemā, Uppalavaṇṇā, Paṭācārā, and Kisāgotamī. In this Buddhuppāda Dhammadinnā was born as the daughter of the sethi Visākha at Rājagaha. One day Visākha, having received instruction from the Buddha, refused to touch his daughter's hand, and ate his meal in silence. Being questioned by Dhammadinnā about the reason of this behaviour, he said that he considered himself unworthy to touch a woman's hand and to talk during his meal. At the same time he advised her to take holy orders. When her instruction was completed she went to Rājagaha, where Visākha lived, and had with him a conversation about the most difficult questions (gambhīre nipune pañhe). This conversation is known as the Cullavedallasutta, and forms the 44th Sutta of the Majjhimanikāya (p. 299 in Trenckner's edition). In consequence of the skill she displayed in answering these questions Dhammadinnā was placed by the Buddha at the head of the dhammakathikās (cf. Aṅgutt. I. 14, 5).

About Visākhā's (No. 13) life Dhammapāla gives us no details; but in the introduction to Bhaddā Kunḍalakesā (No. 46) a story is related which bears close resemblance to the Sulasajātaka (Jāt. III. 435 ff.). The name of the thief who wanted to kill Bhaddā Kunḍalakesā, but finally found his death at her hands, is Sattuka in the Jātaka and Satthuka in our text (both Apadāna and Paramatthadīpanī). The woman is called Sulasā in the Jātaka. According to Dhammapāla her name was simply Bhaddā when she was

the daughter of a merchant at Rājagaha and took a fancy to the chaplain's son, Satthuka. The second name, Kuṇḍalakesā, was added when, after Satthuka's death, she resorted to a Nigaṇṭha monastery, and had her hair shaven according to the Nigaṇṭha fashion. Later on she had a theological discussion with the Dhammasenāpati (Sāriputta), which led to her conversion, and received the upasampadā ordination from the Buddha himself (stanza 109). In Pischel's edition of the Therīgāthā her name is given as Bhaddā Purāṇiganīṭhī (which also alludes to her former creed), and this seems to be the reading of all the Therīgāthā MSS. A similar story is that of Cūyāmā Mahāvastu II., 166 ff.

The first therī of the Apadāna collection, and at the same time the last in our text, is the therī Sumedhā. At the time of the Buddha Koṇāgamana she associated with Khemā and Dhanañjānī in pious works, and was allowed to enter the Tāvatīṣa heaven. Later on, at the time of the Buddha Kassapa, she was the daughter of a setṭhi at Benares, and kept friendship with the seven daughters of King Kikī (see above). In this Buddhuppāda she was the daughter of King Koṇca of Mantāvatīnagara. Her parents wanted to give her in marriage to King Anikaratta of Vāraṇavatīnagara; but she, being accustomed from her early childhood to visit the nunneries, did not comply with their desire, but preferred to take holy orders, and was encouraged in this intention by Anikaratta himself.

The courtesan, Adḍhakāśī (No. 22), had a similar fate as Ambapālī (see above). She also had insulted another nun by calling her gaṇikā, and therefore was condemned to live in hell. In this dispensation she was a courtesan at Benares, and had received the pabbajā from the bhikkhunīs. The manner in which she obtained the upasampadā through a messenger is described in Cullavagga X. 22; and Dhammapāla, in his introduction, quotes the beginning of this chapter almost verbatim. The meaning of her nickname Adḍhakāśī is explained in the commentary to stanza 25, cf. Vinaya Texts, transl. by Rhys Davids and Oldenberg II. 195 note.

We now come to a group of therīs who made their first appearance in this world at the time of the Buddha Padumuttara. One of them is the therī Muttā (11). She was born in this dispensation as the daughter of a poor brahmin, Oghātaka, in the Kosala kingdom, and married a hump-backed brahmin. This is the reason why she says in her stanza that she has been released of three crooked things, viz., of the mortar and the pestle (which obliged her to bend her back when pounding the grain), and of her husband.

Another is the therī Ubbirī (No. 33). She was the daughter of a householder at Sāvatthī, and married the King of Kosala, by whom she had one daughter, Jīvantī. This daughter died very young, and the mother, grief distraught, would not leave the cemetery where her child was buried. The Buddha asked her about the reason of her sorrow, and being acquainted with it he said: "In this cemetery 84,000 daughters of thine are buried, which of these doest thou lament?" The story bears great resemblance to those of Kisāgotamī and Paṭācārā, and a metrical version of it is given in the Petavatthu II. 13. The name of the woman in this version is Ubbarī, and the one whose death she laments is, not her daughter, but her husband, King Brahmadatta of Pañcāla. Verse 14 and 15 correspond to our stanzas 52 and 53.

Bhaddā Kapilānī (No. 37) was, at the time of the Buddha Padumuttara, the wife of the setthi Videha, at Hāṃsavatī, and obtained the first place among those therīs who remembered the former states of existence (Aīgutt. I. 14, 5). Later on, when living in Benares, she had a quarrel with her sister-in-law, who had given a portion of rice to a begging Pacceka-buddha. Bhaddā Kapilānī took away the rice from him and filled his bowl with mud; but as the bystanders blamed her for thus illtreating the Pacceka-buddha, she gave him honey and ghee, and expressed the wish that his body might be as white as the colour of the ghee. In another birth she was the queen of King Nanda (cf. the commentary to Petavatthu II. 1, 16), and in this

capacity she continually served on five hundred Pacce-buddhas. In this dispensation she was born at Sāgalā, in the Malda country, as the daughter of the brahmin Kapila. She obtained spiritual instruction from the disciple Kassapa, "who knew the former states of existence and had realised the threefold knowledge," and after having vanquished Māra, she entered Nibbāna together with her teacher. One Bhaddā Kapilāni is mentioned several times in the Bhikkhumivibhaṅga, but as no details are given there about her life, we cannot ascertain whether she is the identical person.

Pakulā (No. 44) was born at Hāmsavatīnagara as the daughter of King Ānanda, and as the step-sister of the Buddha Padumuttara, Nandā by name. In this Buddhup-pāda she was the daughter of a brahmin at Sāvatthi; and after having been instructed by the teacher she obtained the first rank among those therīs who possessed the heavenly eye. Pischel gives her name as Sakulā, and this is also the reading of the Apadāna MSS. A and B, and of Aṅgutt. I. 14, 5.

We now proceed to consider those therīs whose history begins at the time of the Buddha Vipassī. The first is Muttā (No. 2), then follows Mettā (No. 25). She was the wife of prince Bandhumā at Bandhumati, and, in consequence of her pious works, she was allowed to enter the Tāvatiṁsa heaven. In this dispensation she was born as the daughter of a Sākyā prince at Kapilavasthu and received religious instruction from Mahāpajāpatī Gotamī.

Sāmā (No. 29) was a kinnarī on the banks of the river Candabhāgā. One day, when the Buddha Vipassī was wandering about there, she presented him with a bunch of Salala flowers, and thereby obtained admission into the Tāvatiṁsa heaven. In this Buddhup-pāda she was born at Kosambī and became the friend of Sāmāvatī. After the tragical death of this queen she took holy orders, but could not obtain tranquillity of mind during the first twenty-five years after her ordination (stanza 39).

Uttamā (No. 31) was a slave girl at Bandhumati and

presented the Buddha Vipassī, who happened to come there on his begging rounds, with three cakes. For this reason she is called Timodakī in the *Apadāna*.

Sukkā (No. 34) after having performed meritorious actions through innumerable kalpas was born in her last birth at Rājagaha in the family of a rich householder; she was ordained by Dhammadinnā and took it upon herself to teach the Dhamma to the citizens of Rājagaha, who, as it seems, did not pay her great attention. (Cf. Caroline Foley, women leaders of the Buddhist Reformation, p. 17 f.) A different person from ours is the Arhatī Çuklā, daughter of Rohinī, mentioned in the *Avadāna Çataka* viii. 3 (*Annales du Musée Guimet* xviii. 271).

Puṇṇā (No 65) was born as the daughter of Anāthapiṇḍika's slave girl at Sāvatthī. One day, at winter time, when going to the river to fetch water she met a brahmin who emerged from the flood shivering from cold. Puṇṇā, full of compassion, asked him why he had bathed in the river in such a bad season. The brahmin replied : "Thou knowest very well, o Puṇṇā, that in doing so I have accomplished a good deed and prevented a bad one." Puṇṇā said : "Who told you that by ablutions one can be purified from sin. If this were the case all the frogs and tortoises and other aquatic animals would go to heaven and thieves and murderers might get rid of their crimes by performing ablutions; moreover, if the river did take away the bad deeds from thee it would also take away the good ones. If thou art really afraid of bad actions take care not to commit any, that will be a better plan than to perform ablutions afterwards." The brahmin was convinced by Puṇṇā's arguments and became an adherent of the Buddhist faith. In the *Dhammapada* stanza 226 is ascribed to one Puṇṇā, but we do not know whether our Puṇṇā is meant or the slave girl of Sujātā mentioned in the introduction to the *Jātaka* I. p. 69 ff.

Rohinī (No. 67) was the daughter of a brahmin at Vesālī, and had a conversation with her father about the merit of the sāmanas which led to his conversion. The

name Rohinī, but with the epithet Khattiyakaññā occurs again in the Commentary to Dhp. vs. 221.

The therī Abhayamātā's (No. 26) history begins at the time of the Buddha Tissa, whom she presented with a portion of rice when she met him on his begging rounds. In this dispensation she was the courtesan Padumavatī at Ujjenī. King Bimbisāra fell in love with her and she had one son by him who was called Abhaya. This Abhaya became a thera¹ and converted his mother who, after her conversion, changed her name into Abhayamātā. The stanzas 33 and 34 were, according to Dhammapāla, first uttered by Abhayatthera and then repeated by his mother.

Abhayamātā's friend was Abhayattherī (No. 27). At the time of the Buddha Sikhī she was the wife of King Aruṇa, of Aruṇavatī (Samy. vi. 2, 4), and honoured the Buddha, who resided at her husband's palace by presenting him with a bunch of water-lilies. In this Buddhuppāda she was born at Ujjenī, and after having been ordained by Abhayamātā she went together with her to Rājagaha; there the teacher addressed her stanzas 35 and 36.

The therī Somā (No. 36) has, according to Dhammapāla, the same Apadāna as Abhayattherī. After having realised arahatship she was tempted by Māra, who reproached her the women's two-finger intellect which renders it impossible for them to reach a high point of knowledge (stanza 60). This stanza and the first of those by which Somā rebuked Māra (61) occur again in the Bhikkhunī-samyutta v. 3. (Comp. Caroline Foley, p. 6). The arhatī Somā mentioned in the Avadāna Cātaka VIII. 4 seems to be altogether a different person.

Selā (No. 35) was the daughter of the King of Ālavī and was also called Ālavikā. Māra addressed her stanza 57 and she rebuked him in stanzas 58 and 59 with the same

¹ To him are ascribed stanzas 26 and 98 of the Thera-gāthā.

words Khemā had spoken at a similar occasion (stanzas 141, 142). In the Bhikkhunīsamayutta of the Samyuttanikāya Selā and Ālavikā are considered as two different persons. Both are tempted by Māra, but our stanzas 57 and 58 are given under the heading “Ālavikā” (Samy. V. 1, 3, and 6).

No 38 contains the gāthās of Mahāpajāpatī’s nurse Vaḍdhesi. After having renounced the world, she was troubled during 25 years by sensual desires and could not find tranquillity of mind even for a minute (stanza 67) until, at last, she took her refuge to Dhammadinnā, who preached her the Dhamma.

Vimalā (No. 39) was the daughter of a courtezan at Vesālī, and tried to seduce Moggallāna when she met him on his begging rounds. Most probably she did so at the instigation of the Titthiyas. The thera rebuked her and gave her an admonition (ovāda) which, according to Dhammapāla, is to be found in the Theragāthā. I have, however, not been able to discover Vimalā’s name in the portion ascribed there to Moggallāna (1146–1208). Comp. Caroline Foley, p. 8.

Sīhā (No. 40) was the daughter of the Licchavi General Siha’s sister, and was called after her uncle. Together with him she received religious instruction from the Buddha (cf. Mahāvagga VI. 31) and was ordained, but during seven years she was engaged in evil thoughts and could not obtain tranquillity of mind. In her despair she seized a rope, passed it round her neck, and was going to fasten it at a tree, when suddenly her mind was “freed from the āsavas” and she could realise arahatship.

Cālā (No 59), Upacālā (No. 60), and Sisūpacālā (No. 61) were the daughters of the brahmin woman Surūpasārī at Nālakagāma in the Magadha country and sisters to Sāriputta. They were all tempted by Māra, and their respective gāthās contain a dialogue in which Māra tries to persuade them to enjoy the sensual pleasures, but the theris refuse. These stanzas, with a few introductory words, are also contained in the Bhikkhunīsamayutta V. 6–8, but

their order is inverted. The stanzas spoken by Cālā¹ in the Therīgāthā are attributed here to Sisūpacālā, those spoken by Upacālā are attributed to Cālā, and those spoken by Sisūpacālā are attributed to Upacālā.

Vadḍhamatā (No. 62) was born as the daughter of a noble family at Bhārukacchanagara. Her proper name not being given in the Commentary, we only know her as “Vadḍha’s mother.” The stanzas ascribed to her form a dialogue between herself and her son Vadḍha.² Stanzas 201–206 are spoken by Vadḍhamatā to her son in order to encourage him to give up the world and to follow the example of the “munayo.” Stanza 207 is Vadḍha’s reply, 208 and 209 are again spoken by his mother, and in stanzas 210–212 Vadḍha sums up the result of his mother’s exhortations which led to his reaching arahatship.

Cāpā (No. 68) was the daughter of a hunter in the Vaikahāra country. Her husband was Upaka, an adherent of the ājīvaka sect; Dhammapāla, in his introduction, tells us all he knows about the life of this mendicant. When Buddha was on his way from Uruvelā to Benares, he was seen by Upaka, the naked ascetic, who asked him: “In whose name have you retired from the world? Who is your teacher? Whose doctrines do you profess?” Thereupon the Blessed One addressed him the stanzas: Sabbā-bhibhū sabbavidū ‘ham asmi, &c.³ Upaka replied: “You profess then, friend, to be the absolute Jina.” Buddha said: “I have overcome all states of sinfulness, therefore, Upaka, I am the Jina.” When he had spoken thus,

¹ Or by Māra to Cālā.

² To him are ascribed stanzas 335–339 of the Therāgāthā.

³ Cf. Majjhima Nikāya 170 f., Mahāvagga I. 6, 7 seq. and the Commentary on Dhīp. stanza 393, where the whole story is repeated; a short allusion only is found Jāt. I. 81. For the northern version of the legend, which agrees almost *verbo tenus* with the Mahāvagga, see Lalitavistara, pp. 526–528.

Upaka replied : " It may be so, friend," shook his head, and went to the Vaṅkahāra country. There he fell in love with a hunter's daughter, Cāpā, married her, and had a son by her who was called Subhadda. Cāpā, however, insulted her husband by giving him all sorts of nicknames, and when he could endure her abuse no longer he left her, went to Benares and inquired if any one knew the absolute Jina. The people directed him to the Jetavana at Sāvatthī where the Buddha resided. On his arrival he was admitted by the Buddha in spite of his old age, and, after his death, he was born in the Avṛīha heaven. There were only seven theras¹ who realised arahatship after having been born in the Avṛīha heaven, and he was one of them.

When Upaka had left her, Cāpā was in despair. The stanzas ascribed to her contain a dialogue between husband² and wife, in which the latter tries to persuade the former that he should return to the domestic life. Seeing, at last, that all her efforts in this direction were useless, Cāpā abandoned her child, went to Sāvatthī, and following her husband's example, sought admission to Gotama's order.

Sundarī (No. 69) was the daughter of the brahmin Sujāta at Benares. Grieving for her brother's death and imitating her afflicted father, who had been converted by the therī Vāsetṭhī, she entered the order with her whole family. The paribbājikā Sundarī mentioned Jāt. II. 415 f., Udāna IV. 8, and in the Commentary to Dhp. 306 seems to be a different person. The story of Kāçisundarī as given in the Avadāna Çataka VIII. 6 (Annales du Musée Guimet, xviii. p. 284 f.) agrees more with the introductory tale to No. 54 (Anopamā) than with this one.

Subhā Jīvambavanikā (No. 71) was the daughter of a brahmin at Rājagaha. One day, when she had gone to

¹ The list is repeated Samy I. 5, 10; II. 3, 4, with the difference that instead of Salakauṭha we have Phalagaṇḍa, and instead of Bahunandī we have Bāhuraggi in the Samy.

² Upaka is always called Kāla in the stanzas.

rest in the Jivakambavana,¹ a young man from Rājagaha followed her and solicited her affection. Subhā tried to show him the guilt of evil desires, and to preach him the Dhamma, but as this proved useless and he did not listen to her, she pulled out one of her eyes and presented it to him on the palm of her hand. Having seen this the young man was frightened and withdrew, while Subhā took her refuge to the Buddha, who restored her eye in its ancient place. A story analogous to this is that of "the prince who tore out his own eye" in the Kathāsaritsāgara translated by Tawney, I. 247, and further analogies are given in Tawney's note on p. 248, and in two articles by Whitley Stokes and Henri Gaidoz in the Revue Celtique, III. 443 ff., and V. 129 f.

No. 72 comprises the gāthās of the therī Isidāsī. Stanzas 400–402 are attributed to the saṅgītikāras, and tell us that two bhikkhunis belonging to the Sakya race Isidāsī and Bodhi met on their begging rounds at Pātaliputta and uttered the following verses. Stanza 403 is spoken by Bodhi to Isidāsī, and stanza 404 again by the saṅgītikāras. The following stanzas are all uttered by Isidāsī, who tells us her whole life. She was born as the daughter of a setṭhi at Ujjenī. Her father gave her in marriage to a setṭhi of Sāketa, but in spite of all the trouble she took she could never satisfy her husband, and was sent back to her parents. A second marriage, which was concluded for half the prize (upadḍhasuikenā) had no better results. Then her father advised her to receive religious instruction from the therī Jinadattā and to take holy orders; seven days after she had been ordained she knew the history of her former births. She remembered that she had been a goldsmith at Erakkaccha and had loved another man's wife, in consequence of which misdeed she was reborn, one after another, in the wombs of a monkey, a goat, and a cow; later on she was the child, neither male nor female, of a slave girl, and

¹ This grove belonged to Jivaka Komārabhacca, the physician to King Bimbisāra.

then the daughter of a carter ; in this last capacity she married Giridāsa, the son of another carter, and created enmity between him and his first wife. All these adventures Isidāsī related to her friend Bodhi while sitting on a sand-bed in the river Ganges.

I have now briefly examined all the historical and mythological matter contained in Dhammapāla's introductions, and in the Therī Apadāna as far as the therīs of the Therī Gāthā collection are concerned. Only a small number of them has been left out, as about these there was nothing particular to say. Of course I might have given a great deal more analogies from other collections of fables, both Oriental and Occidental, had I not feared that this introduction would be too extensive.

My best thanks are due to Subhūti for procuring me the Paramatthadīpanī MS., and to Dr. Rost in London as well as to the authorities of the Bibliothèque Nationale in Paris, for the loan of their Apadāna and Therīgāthā MSS.

E. MÜLLER.

BERNE, *July*, 1893.

Paramatthadīpanī

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

Idāni therīgāthānām̄ atthasamvaṇṇanāya okāso anup-patto. Tattha yasmā bhikkhunīnam̄ ādito yathā pabbajjā upasampadā ca paṭiladdhā tam̄ pakāsetvā atthavaṇṇanāya kayiramānāya tattha tattha gāthānām̄ atthuppatti vibhāve-tum̄ sukarā hoti supākaṭā ca, tasmā tam̄ pakāsetum̄ ādito patṭhāya saṃkhepato ayam̄ anupubbikathā.

Ayam̄ hi lokanātho manussattam̄ liṅgasampattinyādinā vuttāni atṭhaṅgāni samodhānetvā Dīpañkarassa bhagavato pādamūle katamahābhīnīhāro samatimsapāramiyo pūrento catuvīsatiyā buddhānām̄ santike laddhabhyākaraṇato anuk-kamena pāramiyo pūretvā nānatthacariyāya lokathacari-yāya buddhatthacariyāya ca koṭim̄ patvā¹ Tusitabhavane nibbattitvā tattha yāvatāyukam̄ ṭhatvā dasasahassacakka-vāladevatāhi buddhabhāvāya :

Kālo kho te mahāvīra uppajja mātukucchiyam̄
sadevakan tārayanto bujjhassu amataṁ padam̄

ti āyācitamanussūpapattiyo tāsam̄ devatānām̄ patiññām̄ datvā katapañcamahāvilocato Sakyarājakule Suddhoda-namahārājassa gehe sato sampajāno mātukucchi-okkanto dasamāse sato sampajāno tattha ṭhatvā sato sampajāno tato nikkhanto Lumbinīvane laddhābhijātiko vividhā dhātiyo ādikatvā mahatā parihārena sammade (?) parihariyamāno anukkamena vuḍḍhipatto tīsu pāsādesu vividhanāṭakajana-parivuto devo viya sampattiṁ anubhavanto jīṇṇavyādhi-matadassanena jātasamvego nāṇassa paripākam̄ gatattā kāmesu ādīnavam̄ nekkhamme ca ānīsamsam̄ disvā Rāhu-lakumārassa jātadivase Channasahāyo Kanthakam̄ assa-

¹ koṭipatvā, ed.

rājām āruyha devatāhi vivaṭadvārena adḍharattikasamaye mahābhinnikkhamanam nikkhāmitvā teneva rattāvasesena tīṇi rajjāni atikkamitvā Anomānaditīraṇi patvā Ghatīkāramahābrahmūṇi ānīte arahattadhaje gahetvā pabbajito. Tāvad ev'assa Saṭṭhikathero viya ākappasampanno hutvā pāsādikena iriyāpathena anukkamena Rāgagaham patvā tattha piṇḍāya caritvā Pañḍavapabbatapabbhāre piṇḍapāṭam paribhūñitvā Māgadharājena rajjena nimantiyamāno tam paṭikkhipitvā Bhaggavassārāmam gantvā tassa samayam parigañhitvā tato Ālāruddakānam samayam pariggahitvā tam sabbam analamkaritvā anukkamena Uruvelam gantvā tattha chabbassāni dukkarakārikanī katvā tāya ariyadhammapativedhassābhāvam īnatvā nāyam maggo bodhāyāti oḷārikam ābhāram āharanto katipāhena balam gāhetvā Visākhāpuṇṇamadivase Sujātāya dinnavarabhojanam bhuñjitvā suvaññapāṭam nadiyā paṭisotam khipitvā ajja buddho bhavissāmīti katasannīṭṭhāno sāyañhasamaye Kālena nāgarājena abhitthutaguṇo Bodhimāṇḍam āruyha acalaṭṭhāne pācīnalokadhātuabhimukho aparājita-pallaṅke nisinno caturaṅgasamannāgatam viriyam atīṭṭhāya suriye anatthaiigamine yeva Mārabalam vidhamitvā paṭhamayāme pubbenivāsam amussaritvā majjhimayāme dibba-cakkhum visodhethvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde īānam otāretvā¹ anulomapaṭilomam pacceyākāram sammasanto vipassanam vaḍḍhetvā sabbabuddhehi adhigatam anaññāsādhāraṇam sammāsambodhim adhigantvā nibbānārammanāya phalasamāpattiya tattheva sattāham vitiñāmetvā teneva nayena itarasattāhe pi Bodhimāṇḍe yeva vitiñāmetvā Rājāyatanaṁule madhupiṇḍikabhojanam bhuñjitvā puna Ajapālanigrodhamūle nisinno dhammatāya dhammagambhirataṁ paccevekkhitvā appossukkatāya cittena matte mahābrahmūṇi āyacito buddhacakkluṇā lokam oloketvā tikkhindriyamudindriyādike satte disvā mahābrahmūṇo dhammadesanāya katapatiñño “kassa nu kho aham paṭhamam dhammaṇi desissāmī” ti āvajjanto Ālāruddakānam kālakatabhāvam īnatvā “bahūpakārā kho me pañcavaggiyā

¹ ed. okāretvā

ye manū padhānapabhinnam upatthahim̄su. Yannūnaham tesam pañcavaggiyānam pathamam dhammam deseyyan " ti cintetvā Āsālhipuṇṇamāyam mahābodhino Bārāṇasim uddissa atthārasayojanam maggam paṭipajjanto antarāmagge Upakena ājivikena saddhiñ mantetvā anukkamena Isipatanam patvā tattha pañcavaggiye saññāpetvā dve me bhikkhave antā pabbajitena na sevitabbā ti Dhammadakkappavattanasuttantadesanāya Aññākōṇḍaññapamukhā atthārasa Brahmakoṭiyo dhammāmatam pāyetvā pāṭipade Bhaddajittheram pakkhassa dutiyāyam Vappattheram pakkhassa tatiyāyam Mahānāmattheram catutthiyam Assajitheram sotāpattimagge patiṭṭhāpetvā pañcamiyam pana pakkhassa anattalakkhaṇasuttantadesanāya sabbe pi arahatte patiṭṭhāpetvā tato param Yasadārakapamukhe pañca-paññāsapurise Kappāsikavanasaṇḍe tiṇsamatte Bhaddavaggiye Gayāsīse piṭṭhipāsāne sahassamatte purāṇajaṭile ti evam mahājanam ariyabhūmim otāretvā Bimbisārapamukhāni ekādasanahutāni sotāpattiphale ekanahutanī saraṇat-taye patiṭṭhāpetvā Veluvanam pāṭiggahetvā tattha viharanto Assajitherassa adhigatapaṭhamamagge Sañjayam apuechitvā saddhiñ parisāya attano santikam upagate Sāri-puttamoggallāne aggaphalam sacchikatvā sāvakapāramiyā matthakam patte aggasāvakaṭṭhāne ṭhapetvā Kāludāyittherassa abhiyācanāya Kapilavatthum gantvā mānathaddheññatake yamakapāṭīlhāriyena dametvā pitaram anāgāmiphale Mahāpajāpatim sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā Nandakumāram Rāhulakumāram ca pabbājetvā punad eva Rājagahañ paccegacchi.

Athāparena samayena satthari Vesālini¹ upanissāya kūṭāgarasālāyam viharante Suddhodanamahārājā setacchat-tass'eva heṭṭhā va arahattam sacchikatvā parinibbāyi. Atha Mahāpajāpatigotamiyā pabbajjāya cittam uppajji. Tato Rohaṇīnaditire Kalahavivādasuttantadesanāya pariyo-sāne nikkhāmitvā pabbajitānam pañcannam kumārasatānam pādaparicārikā ekajjhāsayā 'va hutvā Mahāpajāpatiyā santikam gantvā : " sabbā 'va satthu santike pabbajissāmā "

¹ Vesāli, cd.

ti Mahāpajāpatim¹ jetṭhikam katvā satthu santikam gantu-kāmā ahesum. Ayam ca Mahāpajāpatī pubbe pi ekavāram satthāram pabbajjam yācītvā nālattha. Tasmā kappakam pakkosāpetvā kese chindāpetvā kāsāyāni acchādetvā sabbā tā Sākiyāniyo ādāya Vesālim gantvā Ānandattherena dasabalam² yācāpetvā atṭhagarudhammapaṭiggahaṇena pabbajjam upasampadañca alattha. Itarā pana sabbā pi ekato upasampannā ahesum. Ayam ettha saṅkhēpo. Vitthārato pan' ettha vatthum tattha tattha pāliyam āgatam eva.³

Evan upasampannā pana Mahāpajāpatī satthāram upasaṅkamitvā abhivādetvā ekam antam atṭhāsi. Ath' assā satthā dhammadīnam desesi. Sā satthu santike⁴ kammatṭhānam gahetvā arahattam pāpuṇi. Sesā pañcasatā bhikkhu-niyo Nandakovādapariyosāne arahattam pāpuṇim̄su. Evan bhikkhunīsaṅghe suppatiṭṭhite puthulūhūte tattha tattha gāmanigamajanapadarājadhānīsu kulithhiyo kulasuṇhāyo kulakumāriyo buddhasubuddhatam dhammasudhamma-tam samghasuppatipattim ca sutvā sāsane abhippasannā samśāre ca jātasamvegā attano sāmike⁵ mātāpitaro nātake ca anujānāpetvā sāsane uram datvā pabbajim̄su.⁶ Pabbajitvā⁷ ca silācārasampannā satthuno ca therānam ca santike ovādam labhitvā ghaṭentiyo vāyamantiyo na cirass' eva arahattam saechākam̄su. Tā hi udānādivasena tattha tattha bhāsitā gāthā pacchā samgītikārakehi ekajjhām katvā ekanipātādivasena samgītim̄ āropayim̄su. Imā theriyā gāthā nāmā ti. Tāsam̄ nipātādivibhāgo hetṭhā vutto yeva. Tattha nipātesu eko nipātādi. Tattha pi :

I.

Sukham supāhi Therike katvā coṇena pārutā
upasanto hi te rāgo sukhaḍākam va kumbhiyan⁸ ti
ayam gāthā ādi. Tassā kā uppatti. Atīte kira aññatarā

¹ Mahāpaja pati, ed.

² dasaphalam, cd.

³ See especially Cullavagga x. 1.

⁴ + bhikkhu santike, ed.

⁵ sāmikā, ed.

⁶ pabbajjim̄su, ed.

⁷ pabbajjītvā, ed.

⁸ kumbhiyā, ed.

kuladhītā Koṇāgamanassa bhagavato kāle sāsane abhippasannā hutvā satthāraṇī nimantetvā dutiyadivase sākhāmaṇḍapam kāretyā vālikam attharitvā uparivitānam bandhitvā gandhapupphādīni pūjaṇi katvā satthu kālaṇi ārocāpesi. Satthā tattha gautvā paññatte āsane nisidi. Sā bhagavantam vanditvā paññitena khādanīyena bhojanīyena pari-bhuñjāpetvā bhagavantam bhuttāvī¹ onītapattapāṇīm ticivaraṇa acechādesi. Tassā bhagavā anumodanam vatvā pakkāmi. Sā yāvatāyukam puññāni katvā āyupariyosāne devaloke nibbattitvā ekam buddhantaram sugatim samsarantī Kassapabhagavato kāle patikule² nibbattitvā viññutam patvā samīsāre jātasamvegā sāsane pabbajitvā upasampādetvā vīsatī vassasahassāni sīlam pūretvā puthujjanakālakiriyan̄ katvā sagge nibbattā ekam buddhantaram saggasampattim anubhavitvā imasmīm buddhuppāde Vesāliyan̄ khattiyyam-hāsālakule nibbatti. Tam thirasantasarīratāya Therikā ti vohariṁsu. Sā vayappattā kulapadesādinā samānajātikassa khattiyyakumārassa mātāpitūhi dinnā patidevatā³ hutvā vasati.⁴ Satthu Vesāligamane sāsane paṭiladdhasaddhā upāsikā hutvā aparabhāge Mahāpajāpatigotamitheriyā santike dhammam sutvā pabbajjāya rucim uppādetvā “ahaṇ pabbajissāmīti” sāmikassārocesi. Sāmiko nānujānāti. Sāsane katādhikāratāya yathāsukham dhammam paccavekkhitvā rūpārūpadhamme pariggahetvā vipassanam anuyuttā viharati. Ath’ ekadivasam mahānase vyañjane paccamāne mahatī aggijālā utṭhahi. Sā aggijālā sakalabhājanam taṭatāṭāyantam jhāyati. Sā tam disvā tam evārammanam katvā suṭṭhutaram aniccatam upaṭṭhahantam upadhāretvā tato tattha dukkhāniccānantaṭā ca āropetvā vipassanam anukkamena ussukkāpetvā maggapatipāṭiyā anāgāmiphale patiṭṭhahi. Sā tato paṭṭhāya ābharaṇam vā alamkāram vā na dhāreti. Tassā⁵ sāmiko : “kasmā tvam bhadde idāni pubbe viya ābharaṇam vā alamkāram vā na dhāresi” ti yutte attamo gihībhāve abhabbabhāvam ārocetvā pabbajjam anujānāpesi. So Visākha-upāsako viya Dhammadinnam⁶ mahatā

¹ bhuttāvī, ed. ² paṭikule, ed. ³ paṭidevatā, ed.

⁴ vasanti, ed. ⁵ tassa, ed. ⁶ Dhammadinnā, ed.

parihārena Mahāpajāpatigotamiyā santikam netvā : “ imam ayyā pabbājetthā ” ti āha. Atha Pajāpatigotamī tam pabbājetvā upasampādetvā vihāram netvā satthāram dassesi. Satthā tassā pakatiyā diṭṭhārammaṇam eva vibhāvento su khaṇḍa supāhī ti gātham āha.

Tattha su khaṇti bhāvanapūmsakaniddeso. Supāhī ti ānattivacanam. Therike ti āmantavacanam. Katvā coṇena pāruttā ti appicchatāya niyojanam. Upasanto hi te rāgo ti patipattikittanam. Sukkhadākam vāti upasametabbassa kilesassa asārabhāvanidassanam. kumbhiyan ti tadādhārassa aniceatuechādibhāvani-dassanam. Sukhan ti cetam itthādhivacanam sukhena nidukkhā hutvā ti attho. Supāhī ti nippajjanidassanam cetam catunnam iriyāpathānam. Tasmā cattāro pi iriyāpathē sukhen’ eva kappehi sukham vihārā ti attho. Therike ti idam yadi pi tasmā nāmakittanam anvatthasaññābhāvato pana thire sāsane thirabhāvappatte thirehi sīlādīdhammehi samannāgato ti attho. Katvā coṇena pāruttā ti paṇsukūlakacoṇehi cīvaraṇam katvā aechāditasarīrā. Tam nivatthā c’eva pāruttā ca. Upasanto hi te rāgo ti. Hi saddo hetvattho. Yasmā tava santāne uppajjanakāmarāgo upasanto anāgāmimaggañāṇagginā daṇḍho idāni tadavasesam rāgam aggamaggañāṇagginā dahitvā sukham supāhīti adhippāyo. Sukkhadākam vāku-m-bhīyan ti yathā tam pakke bhājane appakam dākavyañjanam mahatiyā aggijālāya pacamānam jhāyītvā sussantam vūpasammati yathā vā udakamisse dākavyañjane uddhanam āropetvā pacamāne udake tam eiccītāyati udake pana chinne upasantam eva hoti, evam tava santāne kāmarāgo upasanto itarampi upasamitvā sukham supāhī ti. Therī indriyānam yathā paripākam katattā satthu desanāvilāsenā ca gāthāpariyosāne saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuni. Tena vuttam Apadāne :

Konāgamanabuddhassa maṇḍapo kārito mayā.

dluvam ticīvaraṇam dāsim buddhassa lokabandhuno. 1.

Yam yam janapadam yāmi nigame rājadhāniyo¹

¹ rājatthāniyo, A.

sabbattha pūjito homi puññakammass' idam phalam. 2.
 Kilesā jhāpitā mayham bhavā sabbe samūhatā
 nāgī va bandhanam chetvā viharāmi anāsavā. 3.
 Svāgatam vata me āsi buddhaseṭṭhassa santike
 tisso vijjā anuppattā katanū buddhassa sāsanam. 4.
 Paṭisambhidā catasso vimokkhā pi ea atṭha me
 chaṭṭabhiññā saechikatā katanū buddhassa sāsanam. 5.

Arahattam pana patvā theri udāmentī tam eva gātham abhāsi. Tenāyam gāthā tassā theriyā gāthā ahosi. Tattha theriyā vuttāgāthāya ¹ anavaseso rāgo pariggahito aggamaggena, tassa vūpasamassa adhipetattā rāgavūpasamen'eva c'ettha sabbesampi kilesānam vūpasamo vutto ti datṭhabbam. Tadekaṭṭhatāya sabbesam kilesadhammadmānam vūpasamasiddhito tathā hi vuccati

“ Uddhaceavicikicchāhi ² yo moho sahajo mato
 pahānekattabhbāvena rāgena sarakehi so ” ti.

Yathā c'ettha sabbesam kilesānam vūpasamo vutto evam sabbatthāpi tesam vūpasamo vutto ti veditabbam. Pubba-bhāge tadaṅgavasena samathavipassanākhaṇe vikkham-bhanavasena lakkhaṇe paṭipassaddhivasena vūpasama-siddhito, tena catubbidhassāpi pahānassa siddhi veditabbā. Tattha tadaṅgapahānena sīlasampadā siddhi vikkhambha-nappahānena samādhisampadā siddhi. Itarehi paññāsam-padā siddhi dassitā hoti. Pahānābhīsamayo 'va sijjhanto yathā bhāvanābhīsamayam sādheti. Tasmin̄ asati tada-bhāvato tathā saechikiriyābhīsamayam pariññābhīsami-ayam ca sādheti evāti eaturāśītisamayasiddhiyā tisso sikkhā paṭipattiyā tividhakaṭṭayātā pattivisuddhiyo ca paripuṇṇā imāya gāthāya pakāsitā honti ti veditabbam.

Aññatarā theri aññātāti nāmagottādivasena apākatā, ekā therīlakkhaṇasampannā bhikkhunī imam̄ gātham̄ abhāsi ti adhippāyo.

Aññatarāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

¹ vuttāgō, ed.

² oivicikicchāhi, ed.

II.

Mutte muñcassu yoge hi cando Rāhuggaho iva
vippamuttena cittena ananā¹ bhuñja piñḍakam ti. 2.

Ayam Muttāya nāma sikkhamānāya gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā, tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayaṁ kusalam upacinanti Vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutam patvā ekadivasam satthāram rathiyam gacchantam disvā pasannamānasā pañcapatiṭṭhitena vanditvā pītivegena satthu pādamūle avakujjā nippajji. Sā tena puññakammiena devaloke nibbattitvā aparāparam sugatisu yeva saṁsarantī imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam brāhmaṇamahāsālakule² nibbatti. Muttā ti 'ssā nāmam ahosi. Sā upanissaya-sampannatāya vīsativassakāle Mahāpajāpatigotamiyā sanctike pabbajitvā sikkhamānā hutvā kammatṭhānam kathāpetvā vipassanāya kammam karoti. Sā ekadivasam bhattakiccam katvā piñḍapātapaṭikkantā therinam bhikkhunīnam vattam dassetvā divatṭhānam gantvā raho nisinnā vipassanāmanasikāram ārabhi. Satthā surabhigandha-kutiyā nisinno 'va obhāsam vissajjetvā tassā purato nisinno viya attānam dassetvā Mutte muccassu yoge hi ti imam gātham āha.

Tattha Mutte ti tassā ālapanaṁ muccassu yoge hi ti maggapaṭipātiyā kāmayogādīhi catūhi yoge hi muccāhi vimuttacittā hohi. Yathā kiṁ? cando Rāhuggaho i vā ti Rāhusaṅkhātato gahato cando viya upakkilesato muccassu. Vippamuttena cittena ti ariyamagge samuccheda vimuttiyā sutthu vimuttena cittena. Itthambhūtalakkhaṇam cetam karaṇavacanam. Anāññā³ bhuñja piñḍaka nti kilesainam pahāya anaññā⁴ hutvā ratṭha-piñḍam bhuñjeyyāsi. Yo hi kilese appahāya satthārā anuññātapaccaye paribhuñjati so sāño bhuñjati nāma yathāha āyasmā Vakkulo: Sattāham eva kho ayam āvuso

¹ anaññā, ed.

² oṣālāya kule, ed.

³ Anāññā, ed.

⁴ anaññā, ed.

sāṇo rāṭṭhapiṇḍam bhuñjati. Tasmā sāsane pabbajitena kāmaechandādiṇḍam pahāya aṇaṇo¹ hutvā saddhādeyyam paribhuñjitabbam. Piṇḍakaṇti desanāsīsam eva cattāro pi pacceyā² ti attho. Abhiṇḍham ovadati ariyamaggapattiya, upakkilese³ visodhento bahuso ovādām deti, sā tasminn ovāde ṭhatvā nacirass' eva arahattam pāpuṇi.

Tena vuttam Apadāne :

Vipassissa bhagavato lokajeṭṭhassa tādino
rathiyam paṭipannassa tārayantassa pāṇino 1.
Gharato nikkhāmitvāna avakujjā nipajj' ahaṇ
anukampako lokanātho⁴ sīsante akkami mama. 2.
Akkamitvāna sambuddho agamā lokanāyako
tena cittappasādena Tusitaṇ upapajj' ahaṇ.⁵ 3.
Kilesā jhāpitā mayhaṇ —pe— kataṇ buddhassa sāsa-
nanti. 4.

Arahattam patvāna sā tam eva gātham udānesi. pari-
puṇṇasikkhā upasampajjītvā aparabhāge parinibbānakāle
tam eva gātham ajjhabhāsī ti.

Muttāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

III.

Puṇṇe pūrassu dhamme hī ti Puṇṇāya nāma
sikkhamānāya gāthā. Ayam purimabuddhesu katādhikārā
tattha tattha bhave vivatṭūpanissayaṇ kusalam upacinanti
buddhasuṇñe loke Candabhāgāya nadiyā tīre kinnariyonī-
yam nibbattā. Ekadivasam tattha aññataram paccekabud-
dham disvā pasannamānasā naṭamālāya tam pūjītvā⁶ añjali-
m paggayha atṭhāsi. Sā tena puṇṇakammena sugatisu⁷
saṃsarantī imasmin buddhuppāde Sāvatthiyam gahapati-
mahāsālakule nibbatti. Puṇṇā ti 'ssā nāmaṇ ahosi. Sā
upanissayasampannatāya⁸ vīsatī vassāni vasamānā Mahā-
pajāpatigotamiyā santike dhammaṇ sutvā paṭiladdha-

¹ aṇaṇo, ed. ² pacceyā, ed. ³ upakkileso, ed.

⁴ lokajeṭṭho, A. ⁵ agamās' ahaṇ, A.

⁶ pūjītā, ed. ⁷ sugatiyo, ed. ⁸ upanissatāya, ed.

saddhā pabbajitvā¹ sikkhamānā eva hutvā vipassanam̄ ārabhi. Satthā tassā gandhakutiyyam̄ nisinno eva obhāsam̄ vissajjiitvā :

Puññe pūrassu dhammehi cando pannarase-r-iva |
paripuññāya paññāya tamokkhandham̄ padālayā ti.|| 3.

Imañ gātham̄ āha. Tattha Puññe ti tassā ālapanañ. Pūrassu dhammehi paripuññā hohi. Cando pannarase-r-ivāti. Rakāro padasandhikaro. Pannarase puñnamāsiyam. Sabbāhi kalāhi paripuñño cando viya. Paripuññāya paññāyā ti solasannam̄ kiccañnam̄ pāripūriyā paripuññāya arahattamaggapaññāya. Tamokkhandham̄² bhavasesato bhinnasamucchinnamohakkhandhapadālanena sah'eva sabbe pi kilesā padālitā honti. Sā tam katham̄ sutvā vipassanam̄ vadūhetvā arahattam̄ pāpuñi. Tena vuttam̄ Apadāne :

Candabhāgānadītire alosim̄ kinnarī tādā
addasam̄ virajam̄ buddham̄ sayambhum̄ aparājitat̄. 1.
Pasannacittā sumanā vedajātā katañjalī
nañlamālam̄ gahetvāna sayambhum̄ abhipūjayim̄. 2.
Tena kammena sukatena agañchim̄ tidasam̄ gañam̄³
chattim̄sa devarājūnam̄ mahesittam̄ akārayim̄. 3.
Dasannam̄ cakkavattinam̄ mahesittam̄ akārayim̄
sañvejayitvā me cittam̄ pabbajim̄⁴ anagāriyam̄. 4.
Catunavute ito kappe yam̄ puppham̄⁵ abhipūjayim̄
duggatim̄⁶ nābhijānāmi buddhapūjāy' idam̄ phalam̄. 5.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam̄ buddhassa sāsanam̄
ti. 6.

Arahattam̄ pana patvā⁷ sā therī tam eva gātham̄ udānesi.

¹ pabbajitvā, ed.

² tamohakkhandham̄, ed.

³ tidasam̄ gatim̄, A.

⁴ pabbajim̄, P.

⁵ yapuppham̄, P.

⁶ duggati, P.

⁷ patvāpana, ed.

Ayam eva c'assā aññā¹ vyākaraṇagāthā hotī ti.
Puṇṇāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

IV.

Tis se sikkhassu sikkhāyā² ti Tissāya sikkhamānāya gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayam kusalam upacinitvā sambhatakusalapaccayā imasmiṃ buddhuppāde Kapilavatthusmiṃ Sākyarājakule³ nibbattitvā vayappattā bodhisattassa orodhabhlūtā pacchā Mahāpajāpatigotamiyā saddhiṃ nikhamitvā⁴ pabbajitvā vipassanāya kammapaṇi karoti. Tassā satthā hetṭhāvuttanayen'eva obhāsam vissajjītvā :

Tisse sikkhassu sikkhāya mā tam yogā upacagum |
sabbayogavisamuyttā cara loke anāsavā ti. 4.

gātham abhāsi.

Tattha Tis se ti tassālapanaṃ. Sikkhassu sikkhāyā ti adhisilasikkhādikāya tividhāya sikkhāya sikkha, maggasampayuttā tisso sikkhāyo sampādehī ti attho. Idāni tāsan sampādane kāraṇam āha. Mā tam yogā upacēca gum ti manussattam indriyā vekallam buddhuppādo saddhāpaṭilābho ti. Ime yogā samayā dullabhakkhaṇā tam mā atikkamum. Kāmayogādayo eva vā te cattāro yogā. Mā upacēca gum mā abhibhaveyyum. Sabba-yogavisaṃyuttā ti sabbehi kāmayogādīhi yogehi vimuttā tato eva anāsavā hutvā loke ca diṭṭhadhammasukhavihārena viharāhīti attho. Sā tam gātham sutvā vipassanam vaḍḍhetvā arahattam pāpuṇī ti ādimayaṃ hetṭhā vuttanayen'eva veditabbam.

Tissāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

V—X.

Tis se yuñjassu⁵ dhammehī ti Tissāya theriyā

¹ aññam, ed.² sikkha susikkhāya, ed.³ Sakyarō, ed.⁴ nikhamitvā, ed.⁵ yuñja sudhō, ed.

gāthā, tassā vatthu Tissāya sikkhamānāya vatthusadisam̄. Ayam pana therī hutvā arahattam̄ pāpuṇi. Yathā ca ayam eva ito parā Dhīrā Dhīrā Mittā Bhadrā Upasamā¹ ti pañcannam̄ therinam̄ vatthu ekasadisam̄ eva. Sabbā pi imā Kapilavatthuvāsiniyo bodhisattassa orodhabhūtā Mahāpajāpatigotamiyā saddhiṃ nikkhantā² obhāsagāthāya ca arahattam̄ pattā ṭhapetvā sattamim̄.³ Sā pana obhāsa-gāthāya vinā samvegam̄ satthu santike laddham̄ ovādam̄ nissāya vipassanam̄ ussukkāpetvā arahattam̄ pāpuṇitvā⁴ udānavasena Dhīrā dhīrehi ti gātham abhāsi. Itarā pi arahattam̄ patvā :

Tisse yuñjassu dhammehi khaṇo tam̄ mā upaccagā khaṇātītā hi socanti nirayamhi samappitā. 5.

Dhīre nirodham̄ phussehi paññāvupasamam̄ sukham̄ ārādhayāhi nibbānam̄ yogakkhemam̄ anuttaram̄. 6.

Dhīrā dhīrehi dhammehi bhikkhunī bhāvitindriyā dhārehi antimam̄ deham̄ jetvā Māram savāhanam̄. 7.

Saddhāya pabbajitvāna Mitte mittaratā bhava bhāvehi kusale dhamme yogakkhemassa pattiyā. 8.

Saddhāya pabbajitvāna Bhadre bhadraratā bhava bhāvehi kusale dhamme yogakkhemam̄ anuttaram̄. 9.

Upasame tare ogham̄ maccudheyayam̄ suduttaram̄ dhārehi antimam̄ deham̄ jetvā Māram savāhanam̄ ti. 10.

gāthāyo abhāsim̄su.

Tattha yuñjassu dhammehi ti samathavipassanā-dhammehi ariyehi bodhipakkhiyadhammehi ca yuñja yogam̄ karohi. Khaṇo tam̄ mā upaccagā ti yo evam̄ yogabhāvanam̄ na karoti tam̄ puggalam̄ paṭirūpadese uppattikkhaṇo channam̄ āyatanañam̄ avekallakkhaṇo buddhuppādakkhaṇo saddhāya paṭiladdhakkhaṇo sabbo pi ayam̄ khaṇo atikkamati nāma. So khaṇo tam̄ mā atikkami. Khaṇātītā ti ye hi khaṇam̄ atītā yehi ca puggalehi so khaṇo atito te nīrayamhi sama ppi tā

¹ Upasamādhi, ed.

² nikkhandhā, ed.

³ sattamam̄, ed.

⁴ pāpuṇitvā, ed.

hutvā so e a n t i. Tattha nibbattitvā mahādukkham
paccaanubhavantī ti attho.

Nirodham phussehi ti kilesanirodham phussa
paṭilabham. Saññāvupasamam sukham ārādhayāhi
nibbānan ti kāmasaññādūnam pāpasaññānam upa-
samam nibbānam accantasukham nibbānam ārādhehi.

Dhīrā dhīrehī dhāmmehi ti viriyappadhānatāya
dhīrehi tejussadehi ariyamaggadhammehi. Bhāvitindriyā
vaḍḍhitasaddhādiindriyā. Dhīrā bhikkhunī vatthukāmehi
savāhanam kilesamāram jinitvā āyatipunabbhvā bhāvato
a n t i m a m deham dhārehī ti therī aññam viya
katvā attānam¹ dasseti.

Mitte ti tam ālapati. Mittaratā ti kalyāṇamittesu
abhiratā. Tattha sakkārasammānaratā hohi. Bhāvehi
kusale dhāmme ti ariyamaggadhamme vaḍḍhehi.
Yogakkhemassa arahattassa nibbānassa ca pattiya
adhigamāya.

Bhadre ti tam ālapati. Bhadraratā ti bhadresu
sīlādidhammesu ratā abhiratā hohi. Yogakkhemam
anuttaran ti catūhi yoge hi khemam anuppadavam.
Anuttaran ti suduttaram nibbānam. Tassa pattiya
kusale bodhipakkhiyadhamme bhāvehi ti attho.

Upasame ti tam ālapati. Tareogham maceu-
dheyam suduttaran ti. Maceu ettha dhiyatī ti
maceudheyam. Anupacitakusalasambhārehi suṭṭhu dutta-
ran ti suduttaram samsāramahogham. Tare
ariyamagganāvāya tāressāmi. Dhārehī antimam
deham ti tassa dhāraṇe no antimam deham dharā hohī ti
attho.

Tissāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

Nīṭhitā pathamavaggavanṇanā.

XI.

Sumuttā sādhū mutt' amhi ti ādikā Muttatheriyā
gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha

¹ atthānam, cd.

tattha bhavesu kusalam upacinitvā imasmin buddhuppade Kosalajanapade Oghātakassa nāma daliddabrahmañassadhītā hutvā nibbatti. Tam vayappattakāle ekassa khujjabrahmañassa adam̄su. Sā tena gharāvāsam ārocati. Tam anujānāpetvā pabbajitvā¹ vipassanāya kammam karoti. Tassā bahiddhārammañesu cittam vidhāvati. Sā tam niggāñhati.² Sumuttā sādhūmuttāmhi ti gātham vadantī yeva vipassanam ussukkāpetvā saha patisambhidāhi arahattam pāpuni. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammesu cakkhumā pāñino anugañhanto piñdāya pāvisi puram. 1.

Tassa āgacchato satthu sabbe nagaravāsino hatthatuñthā samāgantvā vālikā akariñsu te. 2.

Vīthisammajjanam katvā kadalipuññakaddhaje dhūmam eñnam ca mālam ca sakkāram katvāna satthuno 3.

Mañḍapam pañiyādetvā nimantetvā vināyakam mahādānam daditvāna sambodhim³ abhipatthayi. 4.

Padumuttaro mahāviro tārako sabbapāñinam anumodaniyam katvā vyākāsi aggapuggalo. 5.

Satasahasse atikkante kappo hessati bhaddako bhavābhavē sukham laddhā pāpuñissati bodhijam. 6.

Hathakammañ ca ye keci kadāci nāranāriyo anāgatasmiñ addhāne sabbe hessanti⁴ sammukhā. 7.

Tena kammavipākena cetanāpañidhīhi ca uppamā devabhavanam tuyham te paricārikā. 8.

Dibbasukham asaṅkheyayam⁵ mānusam ca asaṅkheyayam⁶ anubhonti ciram kālam sañsaritvā bhavābhavē. 9.

Satasahasse ito kappe yan kammam akarī tadā sukhumālā manussesu atho devapuresu ca 10.

Rūpan bhogam sayam āyu atho kitti sukham piyam labhāmi satthu tam sabbam sukatañ kammasampadam. 11. Pacchime bhavasampatte jātāham brahmañe kule

¹ pabbajitvā, ed.

² niggāñhati, ed.

³ sambodhi, P.

⁴ hissanti, P.

⁵ asaṅkheyayam, P.

⁶ mānusayañ ca asaṅkhayam, P.

sukhumālahatthapādā ramanīye nivesane. 12.

Sabbakālam pi paṭhavim apassām' analaṅkataṁ cikkhallabhūmiṁ asuci¹ apassāmi kudācanam. 13.

Kilesā jhāpitā mayhami kataṁ buddhassa sāsanam ti. 14.

Arahattanu pana patvā udānentī :

Sumuttā sādhū mutt' amhi tīhi khujjehi muttiyā |
udukkhale na musalena patinā khujjakena ca |
mutt' amhi jātimaraṇā bhavanetti samūhatā ti. 11.

Innam gātham abhāsi. Tattha sumuttā ti suṭṭhu muttā. Sādhū mutt' amhi tīhi sādhū samnad eva muttā amhi. Kuto pana sumuttā sādhū muttā ti āha? Tīhi khujjehi muttiyā ti vañkakehi parimuttiyā ti attho.

Iti tāni sarūpato dassentī udukkhale na musalena patinā khujjakena cā ti āha. Udukkhale hi dhaññam pakkhipantiyā parivattentiyā musalena kottentiyā pitthi onāmetabbā hotī ti.² Khujjakāraṇahetutāya tad ubhayaṁ khujjan ti vuttam. Sāmiko³ pañ assā khujjo eva. Idāni yassā muttiyā nidassananavasena tīhi khujjehi mutti vuttā tam eva dassentī mutt' amhi jātimaraṇā ti vatvā tattha kāraṇam āha. Bhavanetti samūhatā⁴ ti tass' attho na kevalam mahatikhujjehi eva muttā. Atha kho sabbasmā jarāmarañā pi yasmā sabbassa pi bhavnettīnāyikā taṇhā aggamaggena mayā samugghātitā⁵ ti.

Muttatheriyā gāthāvanṇanā samattā.

XII.

Chandajātā avasāye ti Dhammadinnattheriyā gāthā. Sā kira Padumuttarabuddhakāle Hamisavatinagare parādhīnavuttikā hutvā jīvati.⁶ Nirodhato vutthitassa aggasāvakassa pūjāsakkārapubbakām dānaṁ datvā devaloke nibbattā. Tato cavītvā devamanussesu samsarantī Phussassa bhagavato kāle satthu vemātikabhātikānam kammi-

¹ obhūmi asuci, P. ² holīti, ed. ³ sāmikā, ed.

⁴ samohatā, ed. ⁵ sammuggho, ed. ⁶ jīvanti, ed.

kassa gehe vasamānānam dānam paṭicca ekam dehī ti sāmikena vutte dve dentī bahum puññam katvā Kassapabuddhakāle Kikissa Kāsikarañño gehe patisandhim gahetvā sattannam bhaginīnam abbhantarā hutvā visati vassasa-hassāni brahmacariyam caritvā ekam buddhantaram devamanussesu samsarantī imasmin buddhuppade Rājagahe kulagehe sā nibbattitvā vayappattā Visākhassa setthino gehe gantvā—ath' ekadivasam Visākho setthi satthu santike dhammam sutvā anāgāmī hutvā gharan gantvā pāsādam abhiruhanto sopānamatthake dhītāya Dhammadinnāya sāritahattham anālambitvā 'va pāsādam 'bhiruhitvā bhuñjamāno pi tuñhibhūto va bhuñji. Dhammadinnā tam apadhāretvā "ayyaputta kasmā tvam mama hattham nālambi, bhuñjamāno pi na kiñci kathesi? Atthi nu kho mayham doso" ti āha? Visākho "Dhammadinne¹ na te doso atthi, aham pana ajja patthāya itthisarīram phusitum āhāre ca lolabhāvam kātum anaraho. Tādiso mayā dhammo paṭividdho, tvam pana sace icchasi imasmin yeva gehe vasa, no ce icchasi yattakena dhanena te attho tattakam gahetvā kulagharam gacchāhi" ti āha. "Nāham ayyaputta tassāgantugamanam āgamissāmi, pabbajjam me anujānāhi" ti Visakho "sādhu² Dhammadinne" ti tam suvaññasivikāya bhikkhuniupassayam pesesi. Sā pabbajitvā kammaṭṭhānam gahetvā katipāham tattha vasitvā vivekāvāsam vasitukāmā acariyupajjhāyānam santikam gantvā "ayye ākiññatthāne mayham cittam na ramati gāmakāvāsam gacchāmī" ti āha. Bhikkhuniyo tam gāmakāvāsam nayimsu. Sā tattha vasati. Atite madditasamkhāratāya nacirass'eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi.

Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū³
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Tadāham Hāmsavatiyam kule aññatare ahum
parakammakārī āsim nipakā sīlasamvutā. 2.
Padumuttarabuddhassa Sujāto aggasāvako

¹ Dhammadinnā, ed.

² sādhu om., ed.

vihārā abhinikkhamma piṇḍapātāya gacchati.¹ 3.
 Ghaṭam gahetvā gacchanti tadā udakahārikā
 tam disvā adadam pūvam² pasannā sehi pāṇīhi. 4.
 Patiggabetvā tattheva nisinno paribhuñji so
 tato netvāna tam geham adāsim tassa bhojanam. 5.
 Tato me ayyako tuṭṭho akari suṇisam sakam
 sassuyā saṃgantvāna³ sambuddham abhivādayim. 6.
 Tadā so dhammadikā bhikkhunim + parikittayam
 thapesi etadaggamhi ; tam sutvā muditā ahām. 7.
 Nimantayitvā sugataṃ sasamgham lokanāyakam
 mahādānam daditvāna⁵ tam thānam abhipatthayim. 8.
 Tato maṃ sugato āha ghananinnādasussare⁶
 samuṭṭhānaniggatā tvam sasamghaparivesike. 9.
 Saddhammasavane yutte guṇavadḍhlitamānase⁸
 bhadde bhavassu⁹ muditā lacchase paṇidhiphalam.¹⁰ 10.
 Satasahasre ito kappe Okkākakulasambhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 11.
 Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 Dhhammadinnā ti nāmena hessasi¹¹ satthu sāvikā. 12.
 Tam sutvā muditā hutvā yāvajivam mahāmuniṃ¹²
 mettacittā paricarim pacceyehi vināyakam. 13.
 Tena kammena sukadena cetanāpaṇidhihi ca
 jahitvā mānusam deham tāvatimsam agacch' ahām. 14.
 Imasmim bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
 Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam varo. 15.
 Upatṭhāko mahesissa tadā āsi narissaro
 Kāsirājā Kikī nāma Bārāṇasipuruttame. 16.
 Chatṭhā tassās' ahām dhītā Sudhammā iti vissutā
 dhammam sutvā jinaggassa pabbajjam samarocayim. 17.
 Nānujānāsi maṃ tāto,¹³ agāre va tadā mayam¹⁴

¹ pattam ādāyag°, A. ² adadim, P. ; pūpam, A.

³ sahagantvāna, A. ⁴ bhikkhunī, P. ⁵ adatvāna, P.

⁶ gharadinnasassurika, P. ; mamupatṭhānanirate, A.

⁷ saṃghāparivesikā, P. ⁸ yuttā omanasā, P.

⁹ avassam, P. ¹⁰ laccham sapāṇ°, P.

¹¹ hessati, A. ¹² mahāmuni, P.

¹³ anujāni tato tato, P. ¹⁴ agāre tālayā mayam, P.

vīsa vassasahassāni vicarimha¹ atanditā² 18.
 Komārim³ brahmacariyam⁴ rājakaññā sukhedhita
 buddhopatthānaniratā⁵ muditā satta dhītaro. 19.
 Samanī Samanaguttā ca Bhikkhunī Bhikkhudāyikā
 Dhammā ceva Sudhammā ca sattamī Samghadāyikā. 20.
 Khemā Uppalavaṇṇā ca Paṭācārā ca Kuṇḍalā⁶
 Gotamī ca aham⁷ c'eva Visākhā hoti sattamī. 21.
 Tehi kammehi sukatehi cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham tāvatimsam agacch' aham. 22.
 Pacchime ca bhave dāni Giribbjapuruttame
 jātā setthikule phite⁸ sabbakāmasamiddhine.⁹ 23.
 Yadā¹⁰ rūpaguṇopetā paṭhame yobbane thitā
 tadā parakulam gantvā vasim¹¹ sukhasamappitā. 24.
 Upetvā¹² lokasaraṇam sunītvā dhammadesanam
 anāgāmiphalam patto sāmiko me subuddhimā. 25.
 Tadā tam¹³ anujānetvā pabbajim¹⁴ anagāriyam
 Naciren' eva kālena arahattam apāpuṇim. 26.
 Tadā upāsako so mam¹⁵ upagantvā apucchaththa
 gambhīre nipune¹⁶ pañhe, te sabbe vyākariṁ aham. 27.
 Jino tasmin¹⁷ guṇe tuttho etadagge thapesi mam
 bhikkhuniṁ dhammakathikam, n'aññam passāmiedisam. 28.
 Dhammadinnā yathā dhīrā evam dhāretha bhikkhavo
 evāham pañditā homi¹⁸ nāyakenānukampitā. 29.
 Paricinṇo mayā satthā¹⁹ kataṁ buddhassa sāsanam
 ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 30.
 Yass'atthāya pabbajitā agārasmānagāriyam
 so me attho anuppatto sabbasamyojanakkhayo. 31.
 Iddhisu ca vasi homi dibbāya sotadhātuyā
 paracittāni jānāmi satthu sāsanakārikā. 32.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam
 khepetvā āsave sabbe visuddh' amhi sunimmalā. 33.

¹ vicaramhi, P.² atandikā, A.³ komāri, P.⁴ brahmacariyā, P.⁵ oñiyatā, P.⁶ thite, P.⁷ oñsamiddhino, P.⁸ tadā, P.⁹ upetā, P.¹⁰ tadāham anujānitvā, P. ¹¹ sā mam, P. ¹² nipune, P.¹³ evāyam pañditā jātā, P.¹⁴ paricinṇo yo tatthā, P.

Kilesā jhāpitā mayham —pa— katanī buddhassa sāsanam
ti. 34.

Arahattam pana patvā mayham matthakam pattam, idāni idha vasitvā kim karissāmi. “Rājagaham eva gantvā satthārañ ca vandissāmi bahū ca me nātakā puññāni karisantī” ti bhikkhunīhi saddhim Rājagaham eva pacchāgatā.¹ Visākho tassā āgatabhāvam nātvā sutvā tassā² adhigamam vīmaṇsanto³ pañcakkhandhādivasena pañham pucchi. Dhammadinnā sunissitena⁴ satthena kumudanāle chindantī viya puechitam pañham vissajjesi. Visākho sabbam puechāvissajjananissayam satthu ārocesi. Satthā “pañlitā Visākha Dhammadinnā bhikkhunī” ti ādinā tam pasamsanto sabbaññutaññena saddhim sandhetvā⁵ vyākatabhāvam paveditvā tam eva Cūlavedallasuttam atthuppattim katvā tam dhammakathikānam bhikkhunīnam aggaṭṭhāne thapesi. Tadā pana sā tasmin gāmakāvāse vasantī hetṭhimamagge adhigantvā aggamaggatthāya vipassanam paṭṭhapesi. Tadā :

Chandajātā avasāye⁶ manasā ca phuṭā siyā
kāmesu appatibaddhacittā uddhamsoṭā vimuccatī ti. 12.

Imam gātham abhāsi. Tattha c h a n d a jātā ti aggaphalattham jātacchandā. A v a sā y e⁶ ti. Avasāyo vuccati avasānam niṭṭhānam, tam pi kāmesu appatibaddhacittatāya⁷ uddhamsoṭā ti vakkhamānattā samanakicceassa niṭṭhānam veditabbam yassa kassaci. Tasmā padadvayenāpi appattamānasā anuttaram yogakkhemam patthayamānā ti ayam ettho vuttā⁸hoti. M a n a sā c a p h u ṭā s i yā t i hetṭhimehi nītimaggacittehi nibbānam phuṭā phusitā bhaveyya. Kāmesu c a a p p a t i b a d d h a c i t tā⁹ ti anāgāmimaggavasena kāmesu na paṭibaddhacittā.¹⁰ U d - d h a m s o tā t i uddham eva maggasoto sāmsārasoto ca

¹ pacchāgatā, cd. ² tassa, cd. ³ vīmaṇsato, cd.

⁴ sunisitena, cd. ⁵ sanditvā, cd. ⁶ avasāyi, cd.

⁷ appatipannacitto, cd. ⁸ vutto, cd.

⁹ appatibandhae^o, cd. ¹⁰ paṭibandhāc^o, cd.

ekissā ti uddham̄sotā anāgāmino hi yathā aggamaggā ca uppajjati. Na aññā evam avihādisu uppannassa yā vā kaniṭṭhā uddham̄ eva uppatti hotī ti.

Dhammadinnāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XIII.

Karotha buddhasāsanam̄ yam̄ katvānānutappati Sā arahattam̄ patvā vimuttisukhena vītināmentī :—

Karotha buddhasāsanam̄ yam̄ katvānānutappati khippam̄ pādāni dhovitvā ekamante nisidathā ti. 13.

Imāya gāthāya aññam̄ vyākāsi. Tattha karotha buddhasāsanāti buddhānam̄ sāsanam̄ ovādam̄ anusittam̄ karotha yathānusittī patipajjathā ti attho. Yam̄ katvānānutappatī ti anusittīhikatvā karaṇahetu na anutappati takkarassa sammad eva adhippāyānam̄ samijjhānato. Khippam̄ pādāni dhovitvā ekamante nisidathā ti. Idam̄ yasmā sayam̄ pacchābhāttam̄ piṇḍapātāpatikkantā ācariyupajjhāyānam̄ vattam̄ dassetvā attano divāṭṭhāne pādām̄ dhovitvā raho nisinnā arahattamatthakam̄ pāpesi. Tasmā tattha aññe pi niyojentī avoca.

Visākhāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XIV.

Dhātuyo dukkhato disvā ti Sumanāya theriyā gāthā. Tassā vatthu Tissātheriyā vatthusadisam̄. Imissā pi hi satthā obhāsam̄ vissajjetvā purato nisinno viya attānam̄ dassetvā :

“ Dhātuyo dukkhato disvā mā jāti punarāgami bhave chandaṁ virājetvā upasantā carissasi.” 14.

Imam̄ gātham̄ āha. Sā gāthāpariyosāne arahattam̄

pāpuṇi. Tattha d hātu yo ḍ u k kh a t o disvā ti s a n t a t i m p a r i y ā p a n n ā dukkhādīdhātuyo¹ itarā pi ca udayab-
bayassa² patipīlanādinā dukkhā ti ñāṇacakkhunā disvā
mā jāti punarāga mīti puna jātiyati p u n a b b h a v a m
mā uggañchi. Bh a v e c h a n d a m v i r ā j e t v ā t i
kāma bhavādike sabbasmim bh a v e t a n hā chandam virā-
gasamphātena maggena pajahitvā upasantā caris-
s a s i t i sabbaso na kilesatāya nibbutā viharissasi.³ Ettha
ca d hātu yo d u k kh a t o disvā t i iminā dukkhānu-
passanāmukhena vipassanā dassitā. Bh a v e c h a n d a m
virājetvā t i iminā maggo. Upasantā⁴ carissasī
t i iminā saupādisesā nibbānadhātu. Mā jāti punarāga mīti iminā anupādisesā⁵ nibbānadhātu dassitā t i
daṭṭhabbam.

Sumanāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

XV.

Kāyena samvutā āsī t i Uttarāya theriyā gāthā.
Tassā pi vatthu Tissātheriyā vatthusadisam. Sā pi hi
Sākyakulappasutā bodhisattassa orodhabhūtā Mahāpajā-
patigotamiyā saddhim nikkhantā obhāsagāthāya arahattam
patvā pana :

Kāyena samvutā āsi vācāya uda cetasā
samūlam taṇham abbuyha sītibhūt' amhi nibbutā t i] 15.

Udānavasena tam eva gātham abhāsi. Tattha kāyena
sa m v u tā āsī t i kāyikena samvutā ahosī t i . Vācāyā
t i vācasikena samvutā āsī t i yojanā. Padadvayenāpi samsa-
samvaram āha. U dā t i atha. Cetasā t i samādhicittena.
Etena vipassanābhāvanam āha. Samūlam taṇham
a b b u y hā t i sānusayam. Sahavā avijjāya hi paṭiechā-
danādīnave bhavattaye taṇhā uppajjati.

Aparo nayo kāyena samvutā t i sammākamman-

¹ cakkhādicatuyo, ed.

² udayabbassa, ed.

³ viharissati, ed.

⁴ maggopasantā, ed.

⁵ anupādā, ed.

tena sabbasc micchākammantassa pahānā maggasaṁvaren'eva kāyena samvutā āsi. Vācāyā ti sammāvācāya sabbaso micchāvācāya pahānā maggasaṁvaren'eva vācāya samvutā āsi ti attho. Cetasā ti samādhinā. Cetosīsenā h'ettha samādhi vutto. Sammāsamādhigahañena eka-lakkhaṇā sammādiṭṭhiādayo gahitā 'va hontī ti maggasaṁvarena abhijjhādikassa asamvaraṭa anavasesato pahānam dassitam hoti. Ten'eva samūlam¹ taṇhaṁ abbuyhā² sītibhūtā³ amhi nibbutā⁴ ti sabbaso ki-lesaparilāhābhāvena sītibhāvappattā anupādisesanibbā-nadhātuyā nibbutā amhīti.

Uttarāya theriyā gāthāvanuṇanā samattā.

XVI.

Sukham⁵ tvam³ vuddhike sehi⁶ ti Sumanāya vuddhapabbajitāya gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave kusalam upacinitvā⁴ imasmiṁ buddhuppāde Sāvatthiyam Mahākosalarañño bhaginī hutvā nibbatti. Sā satthārā rañño Pasenadissa Kosalassa “cattāro kho mahārāja daharā⁵ na uññātabbā” ti ādinā desitam dhammam sutvā laddhapasādā sarañesu silesu ca patiṭṭhāya pabbajitukāmā⁶ pi “ayyakam paṭijag-gissāmi” ti cirakālam vītināmetvā aparabhāge ayyikāya⁷ kālamkatāya raññā⁸ saddhiṁ mahagghāni attharaṇapāvuranāni gāhāpetvā vihāram gantvā samghassa dāpetvā satthu santike dhammam sutvā anāgāmiphale patiṭṭhitā pabbajjam yāci. Satthā tassā nāṇapariṇākam disvā :

Sukham⁵ tvam³ vuddhike sehi katvā coṇena pārutā upasanto hi te rāgo sītibhūtā⁹ si nibbutā ti. 16.

Imam⁶ gātham abhāsi. Sā gāthāpariyosāne saha¹⁰ paṭi-

¹ tenevāssam^o, ed. ² abbuyhā ti, ed. ³ tvam om. ed.

⁴ upanicityvā, ed. ⁵ daharā ti, ed. ⁶ pabbajituk^o, ed.

⁷ ayyikā, ed.

⁸ raññāya, ed.

⁹ sītibhūt'amhi, ed.

¹⁰ sahi, ed.

sambhidāhi arahattam patvā udānavasena tam eva gātham abhāsi. Idam eva c'assā aññam vyākaraṇam ahosi. Sā tāvad eva pabbaji.¹ Gāthāya pana vadhlīkehi vuddho yo vuḍḍho ti² attho. Ayam pana sīlādigunehi pi vuḍḍhā. Theriyā vuttagāthāya catutthapade sītibhūt' amhi nibbutā ti yojetabbam. Sesam vuttanayañ eva.

Vuḍḍhapabbajitāya Sumanāya gāthāvaññanā samattā.

XVII.

Piṇḍapātam caritvāna ti Dhammāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinitvā sambhavā puññasambhārā imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam kulaghare nibbattitvā vayappattā patirūpassa sāmikassa geham gantvā sāsane paṭiladdhasaddhā pabbajitukāmā hutvā sāmikena ananuññātā pacchā sāmike kālaṅkate pabbajitvā vipassanāya kammañ karontī ekadivasam bhikkhāya caritvā vihāram āgacchantī parivattitvā tam eva ārammaṇam katvā vipassanam vadḍhetvā saha patisambhidāhi arahattam patvā :

Piṇḍapātam caritvāna daṇḍam olubbha dubbalā vedhamānehi gattehi tatth'eva nipati chamā disvā ādīnavam kāye atha cittam vimucci³ me ti. 17.

Udānavasena imam gātham abhāsi. Tattha piṇḍa-pātam caritvāna daṇḍam olubbhā ti piṇḍapātatthāya yatthiupatthambhenā nagare vicaritvā bhikkhāya āhinḍetvā. Chamā ti chamāyam. Bhūmiyam pādāya avasānena bhūmiyam nipatantī ti attho. Disvā ādīnavam kāye ti asubhāniccadukkhānantatādīhi nānappakārehi pāde dosam paññācakkhunā disvā.

Atha cittam vimucci me ti ādīnavānupassanāya parato pavattehi nibbidānupassanādīhi vikkhambhana-

¹ pabbajji, ed.

² vuḍḍhe ti, ed.

³ vimueca, ed.

vasena mama cittam kilesacittam kilesehi vimuccī¹ puna maggaphalehi yathākkamam samucchedavasena ceva paṭipassaddhivasena ca sabbaso vimucci. Vimuttam na dāni'ssā vimocetabbam² atthiti. Idam eva c'assa aññam vyākaraṇam ahosī ti.

Dhammāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

XVIII.

Hitvā³ ghare pabbajitā ti Samghāya theriyā gāthā. Tassā vatthu Dhīrātheriyā vatthusadisam. Gāthā pana :

Hitvā ghare pabbajitvā⁴ hitvā puttam⁵ pasupiyam hitvā rāgañ ca dosam⁶ ca avijjañ ca virājiya samūlam taṇham abbuyha upasant' amhi nibbutā ti. 18.

gāthā abhāsi. Tattha hitvā ti chaddetvā. Ghare ti geham. Gharasaddo⁷ hi ekasminm abhidheyye kadāci bahusu bijam viya rūlhīvasena volariyati. Hitvā putta m pasu piya m ti piyāyitabbe ceva gavādimahisādikesu ca tappaṭibandhachandarāgappahānena pahāya. Hitvā rāgañ ca dosañ cāti rajjanasabhāvam rāgam dussana-sabhāvam dosam ca ariyamaggena samucchinditvā. Avijjañ ca virājiyā ti sabbākusalesu pubbaigamam moham ca virājitvā maggena samugghāṭetvā icceva attho. Sesam vuttanayam eva.

Samghāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

Ekanipātavaṇṇanā niṭhitā.

XIX.

Dukanipāte ātura m asueim⁸ pūtin⁹ ti ādikā Abhirūpanandāya sikkhamānāya gāthā. Ayañ kira Vipas-

¹ vimuccinā, ed.

² imeva, ed.

³ hetvā, ed.

⁴ pabbajitā, ed.

⁵ muttam, ed.

⁶ desam, ed.

⁷ °saddā, ed.

⁸ asuei, ed.

⁹ sūtin, ed.

sissa bhagavato kāle Bandhumatīnagare gahapatimahāsālassa dhītā hutvā satthu santike dhammam̄ sutvā saraṇesu ca silesu ca patītīhitā satthari parinibbute dhātucetiyan̄ ratanapaṭīmaṇḍitena suvaṇṇachattena pūjām̄ katvā kālam̄ katvā sagge nibbattivā aparāparam̄ sugatisu yeva saṃsarantī imasmiṇ̄ buddhuppāde Kapilavatthunagare Khemakassa Sakkassa aggamahesiyā kuechismiṇ̄ nibbatti. Nandā ti'ssā nāmam̄ ahosi. Sā atthabhāvassa ativiya rūpasobhagappattiyā abhirūpā dassanīyā pāśādikā.

Abhirūpanandā nāma tveva paññāyittha. Tassā vayappattāya¹ dhareyyadivase yeva Carabhūto Sākyakumāro kālam̄ akāsi. Atha naṃ mātāpitaro akāmam̄ pabbājesum̄. Sā pabbajitvā pi rūpam̄ nissāya upparṇnamadā. Satthā rūpam̄ vivāṇneti² garahati anekapariyāyena rūpe ādīnavam̄ dasseti ti buddhupaṭṭhānam̄ na gacchatī. Bhagavā tassā nāṇaparipākam̄ nātvā Mahāpajāpatim̄³ āṇāpesi “sabbā pi bhikkhuniyo patīpātiyā ovādam̄ āgacchantū” ti. Sā attano vāre sampatte aññam̄ pesesi. Bhagavā “vāre sampatte attano ‘va āgantabbam̄ na aññam̄ + pesetabban ti” āha. Sā⁴ satthu āṇam̄ laṅghitum̄ asakkontī bhikkhunīhi saddhim̄ buddhupaṭṭhānam̄⁶ agamāsi. Bhagavā iddhiyā ekam̄ abhirūpam̄ māpetvā puna jarājīṇham̄ dasetvā saṃvegam̄ uppādetvā :

Āturam asucim̄ pūtim̄⁷ passa Nande samussayaṇ̄ asubhāya cittam̄ bhāvehi ekaggam̄ susamāhitam̄. 19.

Animittam̄ ca bhāvehi mānānusayam ujjaha
tato mānābhīsamayā upasantā carissasī ti. 20.

Imā dve gāthā abhāsi. Tāsam̄ attho hetṭhā vuttanayo⁸ eva. Gāthāpariyosāne Abhirūpanandā arahattam̄ pāpuṇī. Tena vuttam̄ Apadāne :

Nagare Bandhumatiyā Bandhumā nāma khattiyo
tassa rañño aham̄ bhariyā cārikam̄ cārayām’ aham̄.⁹ 1.

¹ vayappattā, ed.

² vivānneti, ed.

³ Mahāpajāpati, ed.

⁴ añña, ed.

⁵ So, ed.

⁶ baddhup^o, ed.

⁷ pūti, ed.

⁸ vuttanayā, ed.

⁹ ekaccaṇ̄ vādayamaham̄, B. ; ekičchā cārayām’ aham̄, A.

Rahogatā nisiditvā evam cintes' aham tadā¹
 ādāya gamaniyam hi kusalam n'atthi me katam.² 2.
 Mahābhītāpam kātukam ghorarūpam sudāruṇam
 nirayam nūna³ gacchāmi ettha me n'atthi samsayo. 3.
⁴ Evāham cintayitvāna pahāmsetvāna mānasam⁴
 rājānam upasam̄gamma⁵ idam vacanam abravim. 4.
⁶ Itthitā mama yam deva purisānugatā sadā⁶
 ekam me samaṇam dehi bhojayissāmi khattiya. 5.
 Adāsi me tadā rājā⁷ samaṇam bhāvitindriyam
 tassa pattam⁸ gahetvāna paramannena pūrayim. 6.
 Pūrayitvā paramannam sahassagghanaken' aham
 vatthayugena chādetvā adāsi tutṭhamānasā. 7.
 Tena kammena sukatenā cetanāpaṇidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatimsam agañchi 'ham. 8.
 Sahassam devarājūnam mahesittam akārayim
 sahassam cakkavattinam mahesittam akārayim. 9.
 Padesarajjam vipulam gaṇanāto asamkhayam
 nānāvidham bahu puññam tassa kammaphalam tato. 10.
 Uppalass' eva me vaṇṇā abhirūpā sudassanā
 itthisabbaṅgasampannā abhijātā jutindharā. 11.
 Pacchime bhavasampatte ajāyim Sākiyakule
 nārisahassapāmokkhā Suddhodanasutass' aham. 12.
 Nibbinditvā agāre 'ham pabbajim anagāriyam
 sattamim rattim sampatvā catusaccam apāpuṇim. 13.
 Cīvaraṁ piṇḍapātam ca paccayam sayanāsanam
 parimetum na sakkomi piṇḍapātass' idam phalam. 14.
 Yam mayham purimam kammam kusalam janitam muni
 tuyh' atthāya mahāvīra paricīṇam bahum mayā. 15.
 Ekatimse ito kappe yam dānam adadim tadā
 duggatim nābhijānāmi piṇḍapātass' idam phalam. 16.
 Duve gati pajānāmi devattam atha mānusam
 aññam gatim na jānāmi piṇḍapātass' idam phalam. 17.

¹ evam cintesi tāvade, P.

² kusalam me katam n'atthi ādāya gamiyam mama, P.

³ nidassam nūna, P. ^{4—4} not in A.

⁵ upasam̄gantvā, P. ^{6—6} not in A.

⁷ maharājā, A.

⁸ tappayim, A. B.

Ucce kule pajānāmi tayo sāle mahādhane
 aññam kulam na jānāmi piṇḍapātass' idam phalam. 18.
 Bhavābhavē sañśaritvā sukkamūlena coditā
 amanāpam na passāmi somanassakatam phalam. 19.
 Iddhiṣu ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā
 cetopariyaññāassa vasī homi mahāmune. 20.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam
 sabbāsavā parikkhīñā n'atthi dāni punabbhavo. 21.
 Atthadhammaniruttisū paṭibhāne tath' eva ca
 ñānam mama mahāvīra uppānnaṁ tava santike. 22.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsa-
 nan ti. 23.

Arahattam patvā pana sā sayam pi udānavasena tā
 yeva gāthā abhāsi. Idha-m-eva c' assā aññam vyākaraṇam
 ahosī ti.

Abhirūpanandāya theriyā gāthāvaññanā samattā.

XX.

Ye ime satta bojjhaṅgā ti ādikā Jentāya theriyā
 gāthā. Tassā atitam pacceuppannam ca vatthu Abhirūpa-
 nandāvatthusadisam. Ayam pana Vesāliyam Licchavirā-
 jakule nibbattī ti. Ayaṁ eva viseso: Satthārā desitam
 dhammam sutvā desanāpariyosāne arahattam patvā attano
 adhigataṁ visesam pacceavekkhitvā pītivasena :

Ye ime satta bojjhaṅgā maggā nibbānapattiyyā
 bhāvitā te mayā sabbe yathā buddhena desitā. 21.
 Dīṭṭho hi me so bhagavā antimo 'yam samussayo
 vikkhīṇo jātisamsāro n'atthi dāni punabbhavo ti. 22.

Imā dve gāthā abhāsi. Tattha ye ime satta boj-
 jjhaṅgā ti ye ime satta¹ dhammavicayaviriyapītipas-
 saddhisamādhiupekkhā samkhātā bodhiyā yathāvuttāya

¹ime sati, ed.

dhammasāmaggiyā bodhissavā bojjhaṅgassa samaṅgino puggalassa aṅgabhūtattā bojjhaṅgā ti laddhanāmā satta dhammā. Maggānibbāna patti yā¹ ti nibbānādhigamassa upāyabhūtā. Bhāvitā te mayā sabbe yathā buddhena desitā tathā mayā uppāditā² vadhitā ca. Dīṭhō hi me so bhagavā ti hisaddo hetuattTho. Yasmā so bhagavā dhammakāyo sammāsambuddho attano adhigataariyadhammadassanena dīṭhō tasmā antimo 'yam sa m u-ssayo 'ti yojanā. Ariyadhammadassanena hi buddhā bhagavanto aññe ca ariyā dīṭhā nāma honti, na rūpakāyadassanamattena yathāha: “Yo kho Vakkali dhammam passati so mam passatī” ti. “Sutavā ca kho ariyasāvako bhikkhave ariyānam dassāvī” ti ca ādi. Sesam vuttanayam eva.

Jentāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XXI.

S um ut t i k e ti ādikā Sumaṅgalamātāya theriyā gāthā. Ayan pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave kusalam upacinitvā imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam daļiddakule nibbattitvā vayappattā aññatarassa naļakārassa dinnā paṭhamagabbhe yeva pacchimabhavikam puttam labhitvā tassa Sumaṅgalo ti nāmam ahosi. Tato paṭṭhāya Sumaṅgalamātā ti paññāyittha. Yasmā pan' assā nāmam⁴ gottam na pākataṁ, taṁ aññatarā bhikkhunī asaññātā ti⁵ pāliyam vuttā.⁶ So pi 'ssā putto⁷ viññutam patto pabbajitvā saha paṭisambhidāhi arahattam patvā Sumaṅgalathero ti pākaṭo ahosi. Tassa mātā bhikkhunī pabbajitvā vipassanāya kammanam karontī ekadivasam gihikāle attanā pattadukkham paccavekkhitvā sam-

¹ nibbanap^o, ed.

² uppādikā, ed.

³ dīṭhō ti, ed.

⁴ nāma, ed.

⁵ asaññā ti, ed.

⁶ vuttam, ed.

⁷ putto, om. ed.

vegajātā vipassanam vaddhettvā saha paṭisambhidāhi arahattam patvā udānentī :

Sumuttike sumuttikā sādhu muttik¹ amhi musalassa
ahiriko me chattakam vā pi ukkhalikā me daddubhāvā.² 23.
Rāgañ ca aham dosañ ca vicchindantī viharāmi³
sā rukkhamūlam upagamma aho sukham ti sukhato jhā-
yāmī ti. 24.

Imā dve gāthā abhāsi. Tattha sumuttik e ti sumuttā. Kakāro padapūraṇamattam. Suṭṭhu muttā vatā ti attho. Sāsane attanā paṭiladdhasampattim disvā pasādavasena tassā vā pasam̄sāvasena āmantetvā vuttam sumuttik e sumuttikā ti. Yam⁴ pana gihikā visesato⁵ jigucchati tato vimuttim⁶ dassentī : sādhu muttik' amhi ādim āha. Tathā sādhu muttik' amhi ti sammad eva muttā vata ambi. Musalassā ti musalato. Ayan kira daļiddabhāvena gihikāle sayam eva musalakamīmā karoti, tasmā evam āha.

A h i r i k o m e ti mama sāmiko⁷ ahiriko nillajjo. So mama na ruccatī ti vacanaseso. Pakatiyā 'va kāmesu virattacittatāya kāmādhimuttānam pavattim⁸ jigucchantī vadati : c h a t t a k a m vā sī ti. Jīvitahetukena kariyamānam chattakam pi me na vuccatī ti attho. Vāsaddo avuttasamuccayattho. Tena pelācaṅgoṭakādi saṅgañhāti. Veludanḍādīni gahetvā divase divase chattādīnam karanavasena dukkhajivitam jigucchantī vadati⁹ : a h i t a k o me t a t o ti. Keci t a t o ti vatvā ahitako jarāvaho gihikāle¹⁰ mama sarīrato vāyatī ti attham vadanti. Apare pana ahitako paresam duggandhataro ca mama sarīrato vāyatī ti attham vadanti. U k k h a l i k ā m e d a l i d d a b hāvā¹¹ ti me mama bhattapacanabhbājanam cirapāri-

¹ sādhu muttik', *om. ed.*

² deddubh^o, M.

³ vicchindi, *ed.*; vihanāmi, *m.*

⁴ yā, *ed.*

⁵ sesato, *ed.*

⁶ vimutti, *ed.*

⁷ sāvako, *ed.*

⁸ pavatti, *ed.*

⁹ vadasi, *ed.*

¹⁰ jarāvabhogihikāle, *ed.*

¹¹ daddubhāvā, *corr. ed.*

vāsikabhāvena aparisuddhatāya udakasabbagandham vā-yati. Tato ayam sādhu muttik' amhī ti yojanā.

Rāgañ ca aham dosañ ca vicchindantī vi-harāmī ti aham kilesajetthakam rāgañ ca dosañ ca vicchindantī viharāmī ti. Iminā saddhena saddhi viharāmī vināsemi vijahāmī ti atho. Sā kira attano sāmikam jiguchantī tena divase divase pīliyamānānam dukkham veludanḍādīnam saddam arahantī. Tassa pahānam rāgadosappahāne samam katvā avoca. Sārukka mūlaṁ upaga māti sā aham Sumaṅgalamātā vivittam rukkhamūlam upasamkamitvā. Sukhato jhāyāmī ti su-khan ti jhāyāmī. Kālena kālam samāpajjantī phalasu-kham ca paṭivedayamānā phalajjhānena jhāyāmī ti atho Ahosukhan ti idam pan' assa samāpattito pacchā pavattamanasikāravasena vuttam. Pubbābhogavasenā ti pi yujjate.¹

Sumaṅgalamātāya theriyā gāthāvaṇṇana samattā.

XXII.

Yāva Kāsijana padō² ti ādikā Adhikāsiyā theriyā gāthā. Ayam kira Kassapassa dasabalassa kāle kula-gehe nibbattitvā viññutam patvā bhikkhunīnam santikam gantvā dhammam sutvā patiladdhasaddhā pabbajitvā bhikkhuni sile thitam aññataram paṭisambhidāpattam khīñāsavatherim³ gaṇikāvādena akkositvā tato cutā niraye pacitvā imasmim buddhuppāde Kāsiratthe ulāravibhave setthikule nibbattitvā vuḍḍhippattā pubbe katassa vacīduccarita-sa nissandena dhātuto pariṭṭhā gaṇikā ahosi nā-mena Adhikāsi nāma. Tassā pabbajjā ca dūtena upasampadā ca khandhake āgatā yeva, vuttam h'etam : Tena kho pana samayena Adhikāsi gaṇikā bhikkhunīsu pabba-jitā + hoti, sā Sāvatthim gantukāmā hoti "bhagavato santike upasampajjissāmī" ti. Assosum kho dhuttā : "Adhikāsi

¹ yujjato, ed.

² yāva kāpijō, ed.

³ sakhlīñāsō, ed.

⁴ pajjita, ed.

kira gaṇikā Sāvathīm gautukāmā” ti, te magge pari-yut̄hiṁsu. Assesi¹ kho Aḍḍhakāsī gaṇikā “dhuttā kira magge pari-yut̄hitā” ti, sā bhagavato santike dūtam pāhesi: “aham pi upasampajjituṁ kathaṁ tu mayā paṭipajji-tabbam” ti. Atha kho bhagavā etasmim nidaṁ dhainmikatham katvā bhikkhū āmantesi: Anujānāmi bhikkhave dūtena pi upasampādetum ti. Evam laddhūpasampadā pana vipassanāya kammaṁ karontī nacirass’ eva saha patisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apādāne :

Imamhi bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam varo. 1.
Tadāham pabbajitvāna² tassa buddhassa sāsane
samvutā pātimokkhamhi indriyesu ca pañcasu 2.
Mattaññū nicaāsane³ suttā jāgariye pi ca
vasantī yuttayogāham⁴ bhikkhuniṁ vigatāsavam 3.
Akkosim duṭṭhacittāham “gaṇike” ti bhaṇin tadā⁵
tena pāpena kammaṇa nirayamhi apaccisaṁ. 4.
Ten’eva kammasesena⁶ ajāyim gaṇikākule
bahuso parivattantī⁷ pacchimāyam pi jātiyam.⁸ 5.
Kāsikaraṭṭhe setṭhikule⁹ brahmačārābalen’ aham
accharā viya devesu ahosim rūpasampadā. 6.
Disvāna dassanīyam mām Giribbajapuruttame
gaṇikatte nivesesun akkosanabalena me. 7.
Sāham sunītvā saddhammam¹⁰ buddhasetṭhena desitam
pubbavāsanasampannā pabbajim¹¹ anagāriyam. 8.
Tad upasampadatthāya gacchantī jinasantikam.
magge dhutte ṭhite sutvā labhim dūto ‘pasampadam. 9.
Sabbakammam¹² parikkhīnam puññam¹³ pāpam tath'
eva ca

¹ Assosum, cd.² pabbajitvāna, P.³ abhiāsane, P.⁴ yuttayogam, P.⁵ sahi tadā, P.⁶ tena kammāvasesena, A.⁷ bahuso ’va parādhīnā, A.⁸ pacchimāya ca jo, A.⁹ Kāsīsu setthikulajā, A.¹⁰ sutvāna saddhammam, A.¹¹ pabbajji, P.¹² sabbakamma, P.¹³ puñña, P.

sabbasamsāram uttiṇṇā¹ gaṇikattañ ca khepitam. 10.
 Iddhīsu ca vasi homi dubbāya sotudhātuyā
 cetopariyaññāassa vasi homi mahāmune. 11.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkham visodhitam
 sabbāsavā parikkhīnā n'atthi dāni punabbhavo. 12.
 Atthadhammaniruttisu paṭibhāñe tath' eva ca
 nāñam mama mahāvīra uppannam tava santike. 13.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsa-
 nam. 14.

Arahattam pana patvā udānavasena :

Yāva Kāsijanapado suiko me tattako² ahu
 tam katvā negamo aggham agghe³ 'naggham thapesi
 mam. 25.
 Atha nibbind' ahām rūpe nibbindam ca viraj' ahām
 mā puna jātisamsāram⁴ sandhāveyyam punappunam
 tisso vijjā sacchikatā katam buddhassa sāsanam ti. 26.

Imā gāthā abhāsi. Tattha yāva Kāsijanapado
 suiko me tattako⁵ ahū ti Kāsisu janapadesu gato
 suiko Kāsijanapado. So yāvatako⁶ tattha mayham suiko
 ahū ahosi. Kittako pana so ti sahassamatto Kāsiratthe
 kira tadā suikavasena ekadivasam rañño uppajjanakaayao
 ahosi. Sahassamatto imāya pi purisānam hatthato ekadi-
 vasam laddhadhanam tattakam. Tena vuttam yāva
 Kāsijanapado suiko me tattako⁷ ahū ti. Sā
 pana Kāsisuñkaparimānatāya Kāsī ti samaññam labhi.
 Tattha yebhuyyena manusso⁸ sahassam dātum asakkonto
 tato upadīham datvā divasabhāgam eva ramitvā gacchati⁹
 tesam vāsenāyam Aḍḍhakāsī ti paññāyittha. Tena vuttam
 tam katvā¹⁰ negamo aggham agghe 'naggham
 thapesi man ti. Tam pañcasatamattam dhanam

¹ uttiṇṇā, P.

² tatthako, ed.

³ adīhe, m.

⁴ °samsāro, ed.

⁵ tatthako, ed.

⁶ yāvatako, ed.

⁷ hatthako, ed.

⁸ manussā, ed.

⁹ gacchanti, ed.

¹⁰ vuttakam katvā, ed.

a g g h a m k a t v ā n e g a m o nigamavāsī jano itthirata-nabhāvena anaggham pi samānam agghena agghanimittam Adḍhakāsī ti samaññāvasena mam thapesi, tathā mam vohari ti attho. A t h a n i b b i n d ' a h a m ¹ rūpe ti evam rūpūpajīvī hutvā thitā. Atha pacchā sāsanam nissāya rūpe aham nibbindantī iti pi rūpam aniceam iti rūpam dukkham asubhan ti passantī tattha ukkanṭhi. Nibbindañ ca virajj'a ham ti nibbindantī cāham tato param virāgam āpajjin ti nibbindagahañena c' ettha taruñavipassanam dasseti. Virāgagahañena balavavipassanam nibbindanto virajjati virāgā vimuccatī ti hi vuttam. Mā p u n a j ā t i s a m s ā r a m s a n d h ā v e y y a m p u n a p p u n a m ti iminā nibbindanavirajjanākārena dasseti. Tisso vijjā ti ādinā tesam attham kappati, tam vuttanayam eva.

Adḍhakāsiyā theriyā gāthāvaññanā samattā.

XXIII.

Kiñ cāpi kho 'mhi kisikā ti ādikā Cittāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatūpanissayam kusalam upacinantī ito catunavute kappe Candabhāgāya nadiyā tīre kinnarīyoniyam nibbatti. Sā ekadivasam ekam paccekasambuddham rukkhamūle nisinnam disvā pasādamānasā attha pupphehi pūjam katvā vanditvā añjalim gahetvā padakkhiṇam katvā pakkāmi. Sā tena puññakammena devamanussesu saṃsārantī imasmiñ buddhuppāde Rājagahe gahapatimahāsālakule nibbattitvā viññutam patvā satthu Rājagahappavesane paṭiladdhasaddhā pacchā Mahāpajāpatigotamiyā santike pabbajitvā mahallikakāle Gijjhakūṭapabbatam abhirūhitvā samañadhammam karontī vipassanam vaḍḍhetvā saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apādāne :

Candabhāgānaditire ahosiñ kinnarī tadā
addasam virajam buddham sayambhum aparājitam. 1.

¹ nibbindayam, ed.

Pasannacittā sumanā vedajātā katañjalī
 nañlapuppham¹ gahetvāna Sayambhum abhipūjayim. 2.
 Tena kammena sukatena agañchim tidasāganam
 chattim̄sadevarājūnam mahesittam akārayim. 3.
 Dasannam cakkavattinam mahesittam akārayim
 kilesā jhāpitā mayham bhavā samghātitā mama. 4.
 Sabbāsavā parikkhīnā n'atthi dāni punabbhavo.
 Samvejayitvā me cittam pabbajim anagāriyam. 5.
 Catunavute ito kappe yam puppham abhipūjayim
 duggatim̄ nābhijānāmi buddhapūjāy' idam phalam. 6.
 Kilesā jhāpitā mayham katam buddhassa sāsanam ti. 7.

Sā pana arahattam patvā attano pañipattim paccavek-
 khitvā :

Kiñcāpi kho 'mhi kisikā gilānā bāñhadubbalā
 dañdam olubbha gacchāmi pabbatam abhirūhiya. 27.
 Sañghātim̄ nikkhipitvāna² pattakam ca nikujjiya³
 sele khambhesi attānam tamokkhandham padāliyā⁴ ti. 28.

Imā dve gāthā abhāsi. Tattha k i m c ā p i k h o 'm h i
 k i s i k ā t i aham jarājinā appamāñsalohitabhbāvena kisa-
 sarīrā amhi. Gilānā bāñhadubbalā ti dhātvādīvi-
 kārena gilānā ten'eva gelaññena ativya dubbalā. Dañ-
 ñdam olubbha gacchāmīti yattha katthaci gacchan-
 tī kattarayatthim̄ ālambitvā 'va gacchāmi. Pabbatam
 abhirūhiyā ti evambhūtā vivekakāmatāya Gijjhakūta-
 pabbatam abhirūhitvā. Sañghātim̄ nikkhipitvāna ti
 santaruttarā eva hutvā yathā samghātiyamse ṭhāpitam sam-
 ghātiyatthapasse ṭhāpetvā. Patta k a m c a n i k u j-
 j i y ā⁵ ti mayham valañjanamattikā mattikāpattam
 adhomukham katvā ekamante ṭhāpetvā. Sele k h a m-
 b h e s i attānam tamokkhāndham padāliyā⁷
 ti pabbate nisinnā iminā dīghena addhunā apadālitapubbe
 mohakkhandham padālitvā ten'evaca mohakkhandhapadā-

¹ A. nañlamālam.

² nikkhepetvāna, ed.

³ nikuechiya, ed.

⁴ padālayā, ed.

⁵ samghāti, ed.

⁶ nikuechiyā, ed.

⁷ padālayā, ed.

lanena attānam attabhāvam khambhesi mama sattānam
āyatim anuppattidhammatāpadānena vikkhambhesī ti attho.

Cittāya theriyā gāthāya vanṇanā samattā.

XXIV.

Kiṃ cāpi kho 'mhi dukkhitā ti ādi Metti-kāya¹ theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katā-dhikārā tattha tattha bhave vivatūpanissayam puññam upacinantī Siddhatthassa bhagavato kāle gahapatikule nibbattitvā viññutam patvā satthu cetiye ratanena patimāṇḍitāya mekhalaṭaya² pūjam akāsi. Sā tena puññakam-mena devamanussesu samsarantī imasmin buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇamahāsālakule nibbatti. Sesam anantare vuttasadisam. Ayam pana paṭibhāgakūṭam abhirūhitvā samaṇadhammadam karontī vipassanam vadḍhetva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Siddhatthassa bhagavato thūpakārādhikā ahum³
mekhalikā mayā dinnā navakammāya satthuno. 1.
Nitthite ca mahāthūpe mekhalam⁴ puna dās'aham
lokanāthassa munino pasannā sehi pāṇihi. 2.
catunavute ito kappe yaṃ mekhalam adam⁵ tada
duggatim nābhijānāmi thūpapūjāy⁶ idam phalam. 3.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanam
ti. 4.

Arahattam pana patvā attano paṭipattim paccavekkhitvā udānavasena :

Kiṃ cāpi kho 'mhi dukkhitā dubbalā gatayobbanā
daṇḍam olubbha gacchāmi pabbatam abhirūhiya. 29.
Nikkhipitvā samghāṭim⁷ pattakam ca nikujjiya

¹ Pettikāya, ed.

² makhalāya, ed.

³ Supakārāpure ahū, P.

⁴ mekhali, P.

⁵ adi, P.

⁶ thūpakārass', A.

⁷ samghāṭi, ed.

nisinnā c'amhi selamhi atha cittam vimucci me
tisso vijjā anuppattā katham buddhassa sāsanām. 30.

Imā gāthā abhāsi. Tattha dukkhitāti rogābhībhabena dukkhitā sañjātadukkhappattā. Dubbalāti tāya ceva dukkhappattiyā jarājīṇatāya balavirahitā.¹ Tenāha gata yobbanāti addhagatāti attho. Atha cittam vimucci me ti. Selamhi pāsāne. Nisinnā c'amhi athavānantaram viriyasamatāya sammad eva yojitattā maggapaṭipātiyā sabbehi pi āsavehi mama cittam vimucci. Sesam vuttanayam eva.

Mettikāya² theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XXV.

Cātuddasīpañcadadasīti ādikā aparāya Mettāya theriyā gāthā. Ayaṁ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivattpūpanissayam kusalam upacinanti Vipassissa bhagavato kāle khattiyyakule nibbattitvā viññutam patvā Bandhumassa rañño antepurikā hutvā Vipassissa bhagavato sāvikam ekam khīñāsavam therim disvā pasannamānasā hutvā tassā hatthato pattam gahetvā pañitassa khādanīyabhojanīyassa pūritvā mahagghena sātakayugena saddhim adāsi. Sā tena puññakammena devamanussesu samsaranti imasmim buddhuppāde Kapilavatthusmim Sākyarājakule nibbattitvā viññutam patvā satthu santike dhammam sutvā paṭiladdhasaddhā upāsikā ahosi. Sā aparabhāge Mahāpajāpatigotamiyā santike pabbajitvā kata-pubbakiccā vipassanāya kammam karontī nacirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Bandhumatiyā Bandhumā nāma khattiyo
tassa rañño aham bhariyā cārikam cārayām' aham.³ 1.
Rahogatā nisiditvā evam cintes' aham tada

¹ phalavirahitatā, cd.

² Pettikāya, cd.

³ ekicchā cārayām āham, A.; caritam cāriyām', P.

ādāya gamanīyam hi kusalam n'atthi me kataṁ. 2.
 Mahābhītāpam kaṭukam ghorarūpam sudāruṇam
 nirayaṁ nūna gacchāmi tattha me n'atthi saṁsayo. 3.
 Rājānam upasaiṅkamma¹ idam vacanam abravim
 "ekam me samaṇam dehi bhojayissāmi khattiya." 4.
 Adāsi me mahārājā samaṇam bhāvitindriyam
 tassa pattam gaheṭvā paramannena tappayim. 5.
 Pūrayitvā paramannam gandhālepam akās' alam
² sahassagghanaken'eva² vatthayugena chādayim. 6.
 Ārammaṇam mama etaṁ sarāmi yāvajīvitam
 tattha cittam pasādetvā Tāvatimsam agañch'aham.³ 7.
 Timśānam devarājūnam mahesittam akārayim
 manasā patthitam⁴ mayham nibbattati yathicchitam. 8.
 Vīśānam eakkavattinam mahesittam akārayim
 ocitattā⁵ ca hutvāna samsarāmi bhavesu 'ham. 9.
 Sabbabandhanamuttāham asekkhā me upādikā⁶
 sabbāsavā parikkhīṇā n'atthi dāni punabbhavo. 10.
 Ekanavute ito kappe yam dānam adadim tada
 duggatim nābhijānāmi piṇḍapātass' idam phalam. 11.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsa-
 nam. 12.

Arahattam pana patvā⁷ attano paṭipattim paccavek-
 khitvā pītisomanassajātā udānavasena :

Cātuddasī pañcasasī yā va pakkhassa atthamī
 pātiḥārikapakkhañ ca atthaṅgasusamāgataṁ
 uposatham upagañchi devakāyābhīnandī.⁸ 31.
 Sājja⁹ ekena bhattena muṇḍā saṅghātipārutā
 devakāyam na patthe'ham vineyya hadaye daram ti. 32.

Imā dve gāthā abhāsi. Tattha cātuddasī¹⁰ pañca-

¹ upasaṅgamma, A.

²—² jālēna pidahitvāna, A. B.; mahātelena chō, B.

³ añchiyam, P. ⁴ paṭṭhitam, B. ⁵ ocitatthā, A.

⁶ apetā me upāditā, B. ⁷ patvā om. cd.

⁸ oābhīnandani, cd. ⁹ sajja, cd. ¹⁰ catuddasī, cd.

d a s i t i cuddasannam pūraṇī cātuddasī¹ pañcadasannam pūraṇī pañcadasī ti. Cātuddasī pañcadasī yā va pakkhassā ti sambandho. Accantasamyoge c'etam upayogavacanam. Yā va p a k k h a s s a a t t h a m i t i yā cā² ti yojanā. Pā-ti hār i k a p a k k h a n cā t i parihāraṇakapakkhañ ca cātuddasīpañcadasīatthamīnam yathākkamam ādito antato vā pavesanigamavasena uposathasīlassa pariheritabbapakkhañ ca. Terasī³pātipadasattamīnavamīsu cā t i attho. A t t h a n g a s u s a m ā g a t a n t i pāṇātipātā veramanīā-dīhi atthali aīgehi sutṭhu samannāgatam⁴ u p o s a t h a m u p a g a n c h i t i upagamīm upavasin ti attho. Yam sandhāya vuttam :

Pāṇam na hāne na cādinnam ādiye
musā na bhāse na ca majjapo siyā.
Abrahmacariyā virameyya methunā
rattiñ na bhuñjeyya vikālabhōjanam.
Mālam na dhāre na ca gandham ācare
mañee chamāyam va sayetha santhate.
Etam hi atthānigikam āh' uposatham
buddhena dukkhantagunā⁵ pakāsitan ti.

D e v a k ā y ā b h i n a n d i n ī t i nandūpapattiākam-khāvasena⁶ cātumahārājikadevakāyam abhipathentī uposatham upāgañchin ti yojanā. Sājjā⁷ e k e n a b h a t -t e n ā t i sā aham ajja imasmīm yeva divase ekena bhattabhojanakkhañera muñḍā samghātipārutā t i muñditakesā sañghātipārutasarīrā ca hutvā pabbajitā⁸ ti attho. Devakāyam na patthe 'ham t i aggamag-gassa adhigatattā kiñcid eva nikāyam aham na patthaye. Ten' evāha viñeyya hadaye d a r a n t i cittakataṁ kilesapatham samucchedavasena vinītā t i attho. Idam eva c'assā aññam vyākaraṇam ahosi.

Aparāya Mettāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

¹ cātuddasī, cd. ² atthamī yañ cā, cd. ³ terasa, cd.

⁴ sampannāgatam, cd. ⁵ dukkhandhagunā, cd.

⁶ oñkampkhavō, cd. ⁷ sajjā, cd. ⁸ pabbajitā, cd.

XXVI.

U d d h a m pādātalā ti ādikā Abhayamātāya theriyā gāthā. Ayañ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave puññāni upacinanti Tissassa bhagavato kāle kula-gehe nibbattitvā viññutam patvā ekadivasam satthāram piñḍaya carantam disvā pasannamānasā pattam gahetvā kaṭacchumattam bhikkham adāsi. Sā tena puññakammena devamanussesu samsaranti imasmiñ buddhuppāde tādisena kammanissandena¹ Ujjeniyam Padumavatī nāma nagara-sobhanī ahosi. Rājā Bimbisāro tassā rūpasampattiādike guṇe sutvā purohitassa ācikkhi: “Ujjeniyam kira Padumavatī nāma gaṇikā ahosi, tam alam datṭhukāmo ‘mhī” ti. Purohito “sādhu devā” ti mantabalena Kumbhiram nāma yakkham āvahetvā yakkhānubhāvena rājānam tāvad eva Ujjeninagaram nisi. Rājā tāya saddhim ekarattim samvāsam kappesi. Sā tena gabbham gaṇhi rañño ca ārocesi: “Mama kucchiyam gabbho patiṭṭhahī” ti. Tam sutvā rājā nam “sace putto bhaveyya vadḍhetvā mam dassehī” ti vatvā muddikanū datvā agamāsi. Sā dasamāsaccayena puttam vijāyitvā nāmagahaṇadivase Abhayo ti nāmam akāsi, puttañ ca sattavassikakāle “tava pitā Bimbisāra-rājā” ti rañño santikam paliṇi. Rājā tam passitvā putt sineham paṭilabhitvā kumārakaparihārena vadḍhesi. Tassa saddhāpaṭilābho pabbajjāvisesādhigamo ca hetṭhā āgato yevo. Tassa mātā aparabhāge puttassa Abhayattherassa santike dhammam sutvā paṭiladdhasaddhā bhikkhunīsu pabbajitvā vipassanāya kammañ karontī nacirass’ eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Piñḍapātam² carantassa Tissanāmassa satthuno
kaṭacchubhikkham paggayha buddhaseṭṭhass’ adās’
aham. 1.

Paṭiggahetvā sambuddho Tisso lokagganāyako
vithiyā samṭhitō satthā³ akā me anumodanam. 2.

¹ °nisandena, cd. ² piñḍacāram, A. ³ satthu, P.

Kaṭacchubhikkham datvāna Tāvatimsam gamissasi
chattimsa devarājūnam mahesittam karissasi. 3.
Paññāsam cakkavattinam mahesittam karissasi
manasā patthitam¹ sabbam paṭilacchasi sabbadā. 4.
sampattim² anubhotvāna pabbajissasi 'kiñcanā
sabbāsave pariññāya nibbāyissasi³ 'nāsavā. 5.
Idam vatvāna sambuddho Tisso lokagganāyako
nabham abbhuggami dhīro hamsarājā va ambare. 6.
Sudinnam me dānavaram suyitlhā yāgasampadā⁴
kaṭacchubhikkham datvāna pattāham acalam padam. 7.
Dvenavute ito kappe yam kammam akari tadā⁵
duggatim nābhijānāmi bhikkhādānass' idam phalam. 8.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanam
ti. 9.

Arahattam pana patvā attano puttena Abhayatherena
dhammam kathentena ovādavasena tā gāthā⁶ bhāsitā,
udānavasena sayam pi tā eva paccudāharantī:

Uddham pādatalā amma adho ve kesamatthakā
paccavekkhassu 'mam kāyam asucim pūtigandhikam. 33.
Evam viharamānāya sabbo rāgo samūhato
parilāho samucchinno sītibhūt' amhi nibbutā ti. 34.

āha. Tattha paṭhamagāthāya tāva ayam samkhepattho:
Amma Padumavatī pādatalato uddham kesamatthakato
adho nānappakāram asucipucchitāya asuci sabbakālam
pūtigandhavāyanato pūtigandhikam imam kuechitānam
yathā yathāyam sarīram nāṇacakkhunā paccavekkhasū⁷ ti.
Ayaṁ hi sā puttena ovādadānavasena bhāsitā gāthā.
Sā tam sutvā arahattam patvā udānentī ācariyapūjāvasena
tam eva gātham paṭhamam vatvā attano paṭipattim⁸
kathenti, evam viharamānāyā ti dutiyagātham āha.
Tattha evam viharamānāyā ti evam mama puttena
Abhayatherena: Uddham pādatalā ti ādinā dinne ovāde

¹ paṭthitam, B. ² sampatti, P. ³ nibbāyissati, B.

⁴ cārasampadā, P. ⁵ yam dānam adadin tadā, A.

⁶ sāgāthā, cd. ⁷ paṭiavekkhasū, cd. ⁸ patipatti, cd.

thatvā sabbakāyam asubhato disvā ekaggacittā tattha bhūtūpādāya bhede rūpadhamme tappaṭibandhe vedanā-dike arūpadhamme pariggahetvā tattha tilakkhaṇam āropetvā anicca-nupassanā-divasena viharamānāya sa bbo rāgo s a m ū h a t o ti vuṭṭīhānagāminivipassanāya mag-gena ghaṭitāya maggapaṭipāṭikāya aggamaggena sabbo rāgo mayā samūhato samugghātito. Pariḷāho sa muc-chinno tato eva sabbo kilesapariḷāho sammad eva uechhino tassa ca samuechinnattā evam sītibhūtā saupādisesāya nibbānadhbhātuyā nibbūtā amhī ti.

Abhayamātāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

XXVII.

Abhaye bhiduro kāyo ti ādikā Abhayatheriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayam puññam upacinantī Sikhissa bhagavato kāle khattiya-mahāsālakule nibbattitvā viññutam patvā Aruṇarañño mahesi ahosi. Rājā tassā ekadivasam gandhasampannāni rattauppalāni adāsi. Sā tāni gaḥetvānime imehi pīḍandhehi “yannūnāham imehi tam bhagavantam pūjissāmī” ti cintetvā nisidi, bhagavā ca bhikkhācāravelāyam rājanivesanam pāvisi. Sā bhagavantam disvā pasannamānasā pacceuggantvā tehi pupphehi pūjetvā pañcapatiṭṭhitena vanāitvā-sā tena puññakammena devamanussesu samsarantī imasmiñ buddhuppāde Ujjeniyam kulagehe nibbattitvā viññutam pattā Abhayamātu sahāyikā hutvā tāya pabbajitāya sinehena sayam pi pabbajitvā tāya saddhiṃ Rājagahe vasamānā ekadivasam asubhadassanattham Sītavanam agamāsi. Satthā gandha-kuṭiyam nisinno’va tassānubhūtapubbam ārammaṇam purato katvā tassā uddhumātakādibhāvam¹ pakāsesi. Tam disvā samvegamānasā atṭhāsi. Satthā obhāsam pharitvā purato nisinnam viya attānam dassesi :

Abhaye bhiduro kāyo yattha sattā puthlujjanā nikkipissām’ imam dehanā sampajānā satimatī.² 35.

¹ uddhumātakādiribhāvam, ed.

² satimatā, m.

bahūhi dukkhadhammehi appamādaratāya me
tañhākkhayo anuppatto katañ buddhassa sāsanāti. 36.

Imā gāthā abhāsi. Sā gāthāpariyosāne arahattam
pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Aruṇavatiyā Aruṇo nāma¹ khattiyo
tassa rañño aham bhariyā cārikam cārayām² aham. 1.
Satta mālā gaheṭvāna uppala devagandhikā
nisajja pāsādavare evam cintesi tāvade : 2.
Kim me imāhi mālāhi sirasi ropitāhi³ me
varaṇ me buddhasetṭhassa nāṇamhi abhiropitam. 3.
Sambuddham paṭimānentī dvārāsanne nisid'aham
yadi ehitī sambuddho pūjayissam mahāmuniṁ.⁴ 4.
Kakudho vilapanto⁵ va migarājā va kesarī⁶
bhikkhusaṅghena sahitō āgañchi vīthiyā jino. 5.
Buddhassa rāmṣim⁷ disvāna hatthā samviggamānasā
dvāram apāpurityāna buddhasetṭham apūjayim. 6.
Satta uppala-pupphāni parikkhīñāni⁸ ambare
chādi⁹ karonti¹⁰ buddhassa. Matthake dhārayanti te. 7.
Udaggacittā sumanā vedajātā katañjalī¹¹
tattha cittam pasādetvā Tāvatim sam agañchi 'ham. 8.
Mahānilassa chadanam¹² dhārentī mama muddhani
dibbam gandham pavāyāmi, sattuppallass'¹³ idam phalam. 9.
Kadāci niyamānāya nātisamghena me tadā¹⁴
yāvatā parisā¹⁵ mayham mahānilam¹⁶ dhāriyati.¹⁷ 10.
Sattati devarājūnam mahesittam akārayim¹⁸
sabbattha issarā hutvā samsarāmi bhavābhave. 11.
Tesaṭṭhi cakkavattinam mahesittam akārayim¹⁹
sabbe mani anuvattanti : ādeyyavacanā²⁰ aham.²¹ 12.

¹ Aruṇavā nāma, A.

² vāritam vārō, A. : naralam pādayām', B.

³ ropitehi, A.B. ⁴ mahāmuni, P. ⁵ vilasanto, A.

⁶ rāmṣi, P. ⁷ parikkhīñāni, P. ⁸ chādi, P.

⁹ karonto, A. ¹⁰ mahānelassa chādanam, A. B.

¹¹ sattuppallām', P. ; satta mālān', B. ¹² mañtadā, A.

¹³ yāva tāya disā, P. ¹⁴ mahānelam, A. B.

¹⁵ padissati, P. ¹⁶ ādheyavō, P. ¹⁷ ahum, A.

Uppalass' eva me vaṇṇo gandho c'eva pavāyati
 dubbaṇṇiyam̄ na jānāmi¹ buddhapūjāy' idam̄ phalam̄. 13.
 Iddhipādesu kusalā² bojjhaṅgabhbāvanā ratā
 abhiññāpāramīppattā buddhapūjāy' idam̄ phalam̄. 14.
 Satipatṭhānakusalā samādhijjhānagocarā
 sammapadhbānamānuyuttā³ buddhapūjāy' idam̄ phalam̄. 15.
 Viriyam̄ me dhuradhorayham̄ yogakkhemādhivāhanam̄⁴
 sabbāsavā parikkhīṇā n'atthi dāni punabbhavo. 16.
 Ekatim̄se ito kappe yam̄ kammam̄ akarī tadā⁵
 duggatinābhijānāmi pupphadānass' idam̄⁶ phalam̄. 17.
 Kilesā jhāpitā mayham̄ — pa — kataṁ buddhassa sāsa-
 nam̄. 18.

Arahattam pana patvā udānenī tā eva gāthā parivat-
 titvā abhāsi. Tattha A b h a y e ti attānam̄ eva ālapati.
 B h i d u r o t i bhijjanasabhāvo anicco ti attho. Yattha
 s a t tā p u t h u j j a nā t i yasmin̄ khaṇe blijjanasile
 asuciduggandhajiguechāpaṭikūlasabbhāve kāye ime andha-
 puthujjanā sattā laggā laggitā. N i k k h i p i s sām'
 i m a m̄ d e h a m̄ t i aham̄ pana imam̄ deham̄ pūtikāyam̄
 puna anādānena nirapekkhā khipissāmi. Tattha kāraṇam̄
 āha: s a m p a j ā nā s a t i m a t i t i⁷ bahūhi dukkhadham-
 mehi jātijarādīhi anekehi dukkhadhammehi phuṭṭhāyā t i
 adhippāyo. A p p a m ā d a r a tāyā t i tāya eva duk-
 khokinnatāya patiladdhasam̄vegattā satī avippavāsasañ-
 khāte appamāde ratāya. Sesam vuttanayam̄ eva. Ettha
 ca satthārā desitaniyāmena nikkipāhi imam̄ deham̄⁸
 appamādaratāya te taṇhākkhayaṁ pāpuṇāti. Karohi
 buddhasāsanam̄ t i pāṭho. Theriyā vuttaniyāmen'eva pana
 saugīti āropitā appamādaratāya tassā bhavitabban t i
 attho.

Abhayatheriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

¹ duggatinābhijānāmi, B.; ājānāmi, P.

² kusalo, P. ³ samapadhbānamayattā, B.

⁴ okhemānivāhō, P. ⁵ yam̄ puppham̄ abhipūjayim̄, A. B.

⁶ buddhapūjāy' idam̄, A. B.

⁷ satimatā t i, ed.

⁸ idam̄ deham̄ ed.

XXVIII.

C a t u k k h a t t u m p a ñ c a k k h a t t u m t i ādikā Sāmāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayan kusalam upacinitvā ¹ sugatīsu yeva saṃsarantī imasmim buddhuppade Kosambiyam gahapatimahāsālakule nibbattitvā Sāmāti 'ssā nāmam ahosi. Sā viññutam pattā Sāmāvatiyā upāsikāya piyasahāyikā hutvā tāya kālam katāya sañjātasamvegā pabbaji. Pabbajitvā 'va Sāmāvatikam ārabbha uppandasokam vino-detum asakkontī ariyamaggam gaṇhitum nāsakkhi. Aparabhāge āsanasālāya nisinnā Ānandattherassa ovādam sutvā vipassanam paṭṭhapetvā tato sattame divase saha patisambhidāhi arahattam pāpuni. Arahattam pana patvā attano paṭipattim paccavekkhitvā tam pakāsentī :

Catukkhattum pañcakkhattum vihārā upanikkhami aladdhā cetaso santim citte avasavattini. 37.

Tassā me atṭhamī ratti taṇhā mayham samūhatā. Bahūhi dukkhadhammehi appamādaratāya me taṇhakkhayo anuppatto katam buddhassa sāsanān ti. 38.

Udānavasena dve gāthā abhāsi. Tattha c a t u k k h a t - t u m p a ñ c a k k h a t t u m v i h ā r ā u p a n i k k h a m i tī mama vasanakavihāre vipassanāmanasikārena nisinnā samanakiccam matthakam pāpetum asakkontī utusappāyābhāvena “na nu kho mayham vipassanāmaggena ghaṭṭetī” ti cintetvā cattāro pañca cā ti nava vāre vihārā upassayato ² bahi nikkhami, tenāha aladdhā cetaso santim citte a v a s a v a t t i n i ti. Tattha cetaso santin ti ³ ariya maggasaṃādhīm ⁴ sandhāyāha. Citte a v a s a v a t t i n i ti viriyasamathāya abhāvena mama bhāvanācittena vasavattini ti. Sā kira ativiya paggahitaviriyā ahosi. Tassā me atṭhamī rattī ti yato paṭṭhāya Ānandattherassa santike ovādam paṭilabhi, tato paṭṭhāya rattindivam atanditā

¹ upacinetvā ed.

² upapassayato, ed.

³ santī ti, ed.

⁴ o samādhi, ed.

vipassanāya kammaṇi karontī rattiyaṇi catukkhattum pañcakkhattum vihārato nikhamitvā manasikāram pavattentī visesam anadhibigantvā atthamiyam rattiyaṇi viriyasamatham labhitvā maggapaṭipātiyā kilese khepentī ti attho. Tena vuttam tassā me atthamī ratti yato taṇhā samūhatā ti. Sesam vuttanayam eva.

Sāmāya theriyā gāthāya vāṇṇanā samattā.

Dukanipātavāṇṇanā niṭṭhitā.

XXIX.

Tikanipāte paṇṇavīsatī¹ vassānī ti ādikā aparāya Sāmāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinantī Vipassissa bhagavato kāle Candabhāgāya nadiyā tīre kinnariyoniyam nibbatti. Sā tattha kinnarehi saddhiṇi kīlāpasutā vicarati. Ath' ekadivasam satthā sattākusalabijam ropanattham tattha gantvā naditīre caikkami. Sā bhagavantaṇi disvā haṭṭhatutṭhā salaṭapupphāni ādāya satthu santikam gantvā vanditvā tehi pupphehi bhagavantam pūjesi. Sā tena puññakammena devamanussesu saṃsarantī imasmīni buddhuppāde Kosambiyam kulaghare nibbattitvā vayappattā Sāmāvatiyā sahāyikā hutvā tassā marañakālē² samvegajātā pabbajitvā pañceavīsatī vassāni cittasamodhānam alabhitvā mahallakakāle sugatovādaṇi labhitvā vipassanam vadḍhettvā saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Candabhāgānaditīre ahosi kinnarī tadā
ath' addasam devadevaṇi caikkamantam narāsabham. 1.
Ocinitvāna salaṭam buddhaseṭṭhassa dās' aham
upasiṅgha mahāvīra saṭalam devagandhikam. 2.
Paṭiggahetvā sambuddho Vipassī lokanāyako
upasiṅghi mahāvīro pekkhamānāya me tadā. 3.
Añjaliṁ paggahetvā vanditvā dipaduttamam

¹ pannavīsatī, ed.

² manakālē, ed.

sakam cittam pasādetvā tato pabbatam āruhi. 4.
 Ekanavute ito kappe yam puppham abhipūjayim
 duggatim nābhijānāmi buddhapūjāy' idam phalam. 5.
 Kilesā jhāpitā mayham—pa—katam buddhassa sāsanam. 6.

Arahattam pana patvā attano paṭipattim¹ paccavek-khitvā udānavasena :

Paññavīsatī vassāni yato pabbajitāya me
 nābhijānāmi cittassa samam laddham kudācanam. 39.
 Aladdhā cetaso santim² citte avasavattini
 tato samvegam āpādi saritvā jinasāsanam. 40.
 Bahūhi dukkhadhammehi appamādaratāya me
 tanhakkhayo anuppatto katam buddhassa sāsanam.
 Ajja me sattamī ratti yato tanhā visositā ti. 41.

Imā gāthā abhāsi. Tattha cittassa samam ti
 cittassa vūpasamam cetosamathamaggaphalasamādhī ti
 attho. Tato ti tasmat. Cittavasam vattetum asamattha-
 bhāvato samvegam āpādī ti satthari dharante pi
 pabbajitakiecam matthakam pāpetum asakkonti pacchā-
 katham pāpissasī ti samvegaññutrāsam āpajji. Saritvā
 jinasāsanati kānakacchapūpamādi satthu ovādam
 anussaritvā. Sesam vuttanayam eva.

Aparāya Sāmāya theriyā gāthāvanñanā samattā.

XXX.

Cā'ukkhattum pāñcaakkhattum ti ādikā
 Uttamāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katā-
 dhikārā, tattha bhave vivattpūpanissayam kusalam
 upacainantī Vipassissa bhagavato kāle Bandhumatīnagare
 aññatarassa kuṭimbikassa gehe gharadāsī hutvā nibbatti.
 Sā vayappattā attano ayyakānam veyyāvaccam karonti
 jivati. Tena ca samayena Bandhumarājā anuposatham

¹ paṭipatti, ed.

² santi, ed.

uposathiko hutvā purebhattam dānāni datvā pacchābhettam dhammam suñāti. Atha mahājanā yathā rājā paṭipajjati tath'eva anuposatham uposathaṅgāni samādāya vattanti, ath' assā dāsiyā etad ahosi : "Etarahi kho rājā mahājanā ca uposathaṅgāni samādāya vattanti, yannūnāham uposathadivesesu uposathasilam samādāya vatteyyan ti." Sā tathā karontī suparisuddham uposathasilam rakkhitvā Tāvatim-sesu nibbattā, aparāparam sugatīsu yeva saṃsarantī imasmim buddhuppade Sāvatthiyam setthikule nibbattitvā, viññutam pattā, Paṭācārāya theriyā santike dhammam sutvā pabbajitvāvipassanam paṭṭhapetvā tam matthakam pāpetum nāsakkhi. Paṭācārā theri tassā cittācāram nātvā ovādam adāsi. Sā tassā ovāde ṭhatvā saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Bandhumatiyā Bandhumā nāma khattiyo divase puṇṇamāyam so upagañchi uposatham. 1.
Aham tena samayena kumbhadāsī ahum tahiṁ disvā sarājikam¹ senam evāham cintayim tada. 2.
Rājā pi rajjam chāḍdetvā upagañchi uposatham saphalam vata² tam kammam janakāyo pamodito. 3.
Yoniso paccavekkhitvā ducecajam ca daliddakam³ mānasam sampahamisitvā + upagañchim uposatham. 4.
Aham uposatham katvā sammāsambuddhasāsane tena kammena sukadena Tāvatim-sam agañchi 'ham.⁵ 5.
Tattha me sukataṁ brahmaṁ ubbhayojanam uggatam kūṭāgāravarūpetam mahāsayanabhūsitam.⁶ 6.
Accharāsatasahassāni⁷ upatiṭṭhantimam sadā aññe deve atikkamma⁸ atirocāmi sabbadā. 7.
Catusatthi devarājūnam mahesittam akārayim tesatthi cakkavattinam mahesittam akārayim. 8.
Suvaṇṇavaṇṇā hutvāna bhavesu saṃsarām' aham sabbattha pavarā homi, uposathass' idam phalam. 9.

¹ sarājikam, A.² saphalam nūna, A.³ duggacecañ ca daliddakam, A.⁴ sampahisitvā, P.⁵ agacch' aham, A.⁶ mahāsanasubhūsitam, A.⁷ osatasahassā, A.⁸ atikkama, P.

Hatthiyānam assayānam rathayānam va kevalam¹
labhāmi sabbam etāñ² ca, uposathass' idam phalam. 10.
Sovaññamayam³ rūpimayam atho pi phalikāmayam
lohitaiikamayam⁴ c'eva sabbam pañilabhām' aham. 11.
Koseyyakambaliyāni khomakappāsikāni ca
mahagghāni ca vatthāni sabbam pañilabhām' aham. 12.
Annapānam khādanīyam vatthasenāsanāni ca
sabbam etam patilabhe, uposathass' idam phalam. 13.
Varagandhañ ca mālañ ca cuññakam⁵ ca vilepanam
sabbam etam pañilabhe, uposathass' idam phalam. 14.
Kūtagāram ca pāsādam manḍapam hammiyam guham
sabbam etam pañilabhe, uposathass' idam phalam. 15.
Jātiyā sattavassāham pabbajim anagāriyam⁶
aḍḍhamāse asampatte arahattam apāpuṇim. 16.
Ekanavute ito kappe⁷ yam uposathām upāvasinī⁷
duggatim nābhijānāmi uposathass' idam phalam. 17.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanān
ti. 18.

Arahattam pana patvā attano patipattim paccavekkhitvā⁸
udānavasena :

Catukkhattum pañcakkhattum vihārā upanikkhami
aladdhā cetaso santim⁸ citte avasavattini. 42.
Sā bhikkhunim⁹ upāgañchi yā me saddhāyikā ahū
sā me dhammam adesesi khandhāyatanaadhātuyo. 43.
Tassā dhammam sunītvāna yathā mam anusāsi sā
sattāham ekapallaike nisīdi pītisukhasamappitā.
attīhamiyā pāde pasāremi tamokkhandham padāliyā¹⁰ ti. 44.

Imā gāthā abhāsi. Tattha sā b h i k k h u n i m¹¹

¹ rathayānañ ca sivikam, A.

² etam pi.

³ soññamayam, A.

⁴ lohitāṅgamayam, A.

⁵ cunnakam, P.

⁶ anāgāriyam, A.

⁷—⁷ yam kammam akarim tadā, A.

⁸ santi, ed.

⁹ bhikkhunī, ed.

¹⁰ padālayā, ed.

¹¹ bhikkhuni, ed.

u p a g a n ē h i y ā m e s a d d h a y i k ā a h ū t i y ā m a y ā
 saddhātabbā saddheyyavacanā ahosi, tañ bhikkhunim¹
 sāham upagañchi upasamkami. Pañcāratherim² sandhāya
 vadati. Sā b h i k k h u n i u p a g a n ē h i y ā m e s a d -
 d h ā y i k ā y i pi pātho. Sā Pañcārā bhikkhunī anukam-
 pāya mañ upagañchi yā mayham padatthassa sādhikā ti
 attho. Sā m e d h a m m a n i a d e s e s i k h a n d h ā y a -
 t a n a d h ā t u y o t i Pañcārā therī ime pañcakkhandhā
 imāni dvādasāyatanañ imā atthārasa dhātuyo ti kandhā-
 dike virājetvā dassentī mayham dhammam adesesi. T a s s ā
 d h a m m a m s u n i t v ā n ā³ t i tassā pañisambhidāpan-
 nāya theriyā santike kandhādivibhāgapubbaigamam
 ariyamaggam pāpetvā desitasañhasukhumavipassanādham-
 mam sutvā. Y a t h ā m a m a n u s ā s i s ā t i s ā therī
 yathā mam anusāsi [ovādo] tathā pañipajjantī pañipattimat-
 thakam pāpetvā pi. Sattāhañ e k a p a l l a ñ k e⁴
 n i s i d i . Katham? Pītisukha s a m a p p i t ā jhānav-
 yena pītisukhena samañgibhūtā. A t t h a m i y ā p ā d e
 p a s ā r e s i t a m o k k h a n d h a m p a d ā l i y ā⁵ t i a n a -
 vasesamohakkhandham aggamaggena padāletvā atthame
 divase pallaiñkam abhinandantī⁶ pāde pasāresi. Idam eva
 c'assā⁷ aññam vyākarañam ahosi.

Uttamāya theriyā gāthāvanñanā samattā.

XXXI.

Y e i m e s a t t a b o j j h a n ī g ā t i ā d i k ā a p a r ā y a U t t a -
 māya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhī-
 kārā tattha tattha bhave vivatñūpanissayam kusalam
 upacinantī Vipassissa bhagavato kāle Bandhumatīmagare
 kuladāsī hutvā nibbattā. Sā ekadivasam satthu sāvakam
 ekañ khīñāsavatheram pīñdāya carantam disvā pasanna-
 mānasā tīni modakam adāsi. Sā tena puññakammena

¹ bhikkhuni, ed. ² otherī, ed. ³ sumitvānā, ed.

⁴ ekapallaikena, ed. ⁵ padālayā, ed.

⁶ abhinandati, ed. ⁷ ca sā, ed.

devamanussesu saṃsarantī imasmiṃ buddhuppāde Kosala-janapade aññatarasmiṃ brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā viññutam pātā janapadacārikam carantassa satthu santike dhammam suttā patiladdhasaddhā pabbajitvā nacirass’eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Bandhumatiyā kumbhadāsī ahosi ’ham mama bhāgam gahetvāna agañchim udakahārikā. 1. Panthamhi¹ samaṇam disvā santacittam samāhitam pasannacittā sumanā modake tīṇi dās’ aham. 2. Tena kammena sukatenā cetanāpañidhīhi ca ekanavuti kappāni vinipātam na gañchi ’ham. 3. Sampattikam karitvāna² sabbam anubhavim abam modake tīṇi datvāna pātāham acalam padam. 4. Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanati. 5.

Arahattam pana patvā attano paṭipattiṃ paccavekkhitvā udānavasena :

Ye ime satta bojjhaṅgā maggā nibbānapatti�ā bhāvitā te mayā sabbe yathā buddhena desitā. 45. Suññatassānimittassa³ lābhīnī ’ham yad icechakam Orasā dhītā buddhassa nibbānbhiratā sadā. 46. Sabbe kāmā samucchinnā ye dibbā ye ca mānusā vikkhīṇo jātisamsāro n’atthi dāni punabbhavo ti. 47.

Imā gāthā abhāsi. Tattha suññatassānimittassa⁴ lābhīnī ’ham yad icechakan ti suññata-samāpatti�ā animittasamāpatti�ā ca aham yadiechakam lābhīnī. Tattha yam yam samāpajjitum icechāmi yattha yattha yadā yadā tam tam tattha tattha samāpajjitvā viharāmī ti attho. Yadi pi hi suññataghānam hitāni nāma yassa cassaci pi maggassa suññatādibhedatividham pi

¹ pathamhi, P. B.

² sapattikamitvāna, B.

³ suññatassa nim°, ed.

⁴ suññatassa nim°, ed.

balam sambhavati, ayam pana therī suññatādinimittasamā-pattiyo ca samāpajjī ti.¹ Tena vuttam suññatassāni-mittassa labhinī 'ham yad icehakan ti. Yebhuyyavasena vā etam vuttam. Nidassanamattai etan ti. Apare ye dibbā ye ca mānusā ti ye devaloke pariyāpannā ye ca manussaloke pariyāpannā vatthukāmā te sabbe pi tappaṭibandhachandarāgappahānena sammad eva uechinnā² aparibhogāralā. Vuttam hi: abhabbo āvuso khīṇāsavo bhikkhu kāme paribhūñjitum. Seyyathāpi pubbe anagāriyabhūto ti. Sesam vuttanayam eva.

Aparāya Uttamāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XXXII.

Divāvi hārā nikkhama ti ādikā Dantikātheriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā, tattha tattha bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinanti buddhasuññakāle³ Candabhāgānaditire kinnariyonyam nibbatti. Sā ekadivasam kinnarehi saddhim kilanti vicaramānā addasa aññataram paccekabuddham aññatarasmim rukkhamūle divāvhāram nisinnam. Disvāna pasannamānasā upasam̄kamītvā pupphehi pūjam katvā vanditvā pakkāmi. Sā tena puññakamma devamanussesu saṃsarantī imasmin buddhuppāde Sāvatthiyam Kosala-rañño purohitabrahmaṇassa gehe nibbattitvā viññutam pattā Jetavane patiladdhasaddhā upāsikā hutvā pacchā Mahāpajāpatigotamiyā santike pabbajitvā Rājagahe vasa-mānā ekadivasam pacchābhettam Gijjhakūṭam abhirūhitvā divāvhāram nisinnā hatthārohassa abhirūhaṇatthāya pādam pasārentam hatthim + disvā tam eva āramṇayanam katvā vipassanam vadīlhetvā saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Candabhāgānaditire ahosim kinnari tada
addasam virajam buddham sayambhum aparājitatam. 1.

¹ samāpajjim, ed.

² uechinā, ed.

³ buddhassuñña^o, ed.

⁺ hattic, ed.

Pasannacittā sumanā vedajātā katañjalī¹
 sālamālamā¹ gahetvāna sayambhu^m abhipūjayim. 2.
 Tena kammena sukatena cetanāpanidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatimṣam agacchi 'ham. 3.
 Chattiṁsa devarājūnam mahesittam akārayim
² manasā patthitam mayham nibbattati yath' icchitam.² 4.
 Dasannam cakkavattinam mahesittam akārayim.
² Ocitattā 'va hutvāna samsarāmi bhavesvaham.² 5.
 Kusalam vijjate mayham pabbajim anagāriyam
 pūjārahā aham ajja Sakyaputtassa sāsane. 6.
 Visuddhamanasā ajja apetamanapāpikā
 sabbāsavaparikkhīṇā n'atthi dāni punabbhavo. 7.
 Kilesā jhāpitā mayham katanam buddhassa sāsanān ti. 8.

Arahattam pana patvā attano paṭipattim paccavekkhitvā
 pītisomanassajātā udānavasena :

Divāvhārā nikkhamma Gijjhakūṭamhi pabbate
 nāgam ogāha-m-uttiṇṇam naditīramhi addasam. 48.
 Puriso aṅkusam ādāya “dehi pādam” ti yācati.
 nāgo pasārayi pādam, puriso nāgam āruhi. 49.
 Disvā adantam damitam manussānam vasam gatam
 tato cittam samādhemi khalu tāya vanam gatā ti. 50.

Imā gāthā abhāsi. Tattha nāgām o gāha - m -
 uttiṇṇam ti hatthināgam nadiyam ogāham katvā¹
 ogayha tato uttiṇṇam. O gāha - m - uttiṇṇam ti vā
 pātho. Makāro padasandhikaro. Naditīramhi addasan
 ti Candabhāgānadiyā tīre apassi. Karontī ti c'etam
 dassetum vuttam puriso ti ādi. Tattha dehi pādam
 ti rājavīthiārohaṇattham pādam pasāretum saññam deti,
 yathā paricitam saññam dento idha yācati ti vutto.
 Disvā adantam damitan ti pakatiyā pubbe adantam
 idāni hatthācariyena hatthisikkhāya damitadamitam
 upagatam kiriyam. Manussānam vasam gatam
 yam yam manussā āñāpenti tam tam disvā ti yojanā.

¹ naṭamālamā, A.

²—² Om. P.

Tato cittam̄ samādhemī khalu tāya vanam̄ gatā ti. Khalū ti avadhāraṇatthe nipāto. Tato hathidassanato pacchā. Tāya hatthino kiriyāya hetubhūtāya vanam̄ arāññam̄ gatā cittam̄ samādhemī yeva. Katham̄ ayam̄ pi tiracchānagato hathī hathidamakassa vasena damanam̄ gato? Kasmā manussabhūtāya cittam̄ purisadamakassa satthu vasena damanam̄ na gamissatī ti sañvegajātā vipassanam̄ vañḍhethvā aggamaggasamādhinā² mama cittam̄ samādhemī³ accantam̄ samādānena sabbaso kilese khepesī ti attho.

Dantikāya theriyā gāthāvaññanā sañattā.

XXXIII.

A m m a Jīvā 'ti ādikā Ubbiriyā theriyā gāthā. Ayam̄ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivat̄tūpanissayam̄ kusalam̄ upacinantī Padumuttarassa bhagavato kāle Ham̄savatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam̄ pattā ekadivasam̄ mātāpitusu maigalam̄ anubhavitum̄ gehantaragatesu adutiyā sayam̄ gehe ohīnā upakaṭṭhāya velāya bhagavato sāvakam̄ ekam̄ khīñāsavattheram̄ gehadvārasamīpena gacchantam̄ disvā bhikkham̄ dātukāmā bhante idha pavisathā 'ti vatvā there geham̄ paviṭṭhe pañcapatiṭṭhitena theram vanditvā gonakādīhi āsanam̄ paññāpetvā adāsi. Nisīdi thero paññatte āsane. Sā pattam̄ gahetvā piñḍapātassa pūretvā therassa hatthe ṭhapesi. Thero anumodanam̄ katvā pakkāmi. Sā tena puññakammena tāvatin̄sesu nibbattitvā tattha yāvatāyukam̄ uḷāradibbasampattim̄ anubhavitvā tato eutā sugatīsu yeva sañsarantī imasmim̄ buddhuppāde Sāvatthiyam̄ gabapatimalāsālakule nibbattitvā Ubbirī ti⁴ nāma abhirūpā dassanīyā ahosi. Sā vayappattakāle Kosalarañño attano gehe nītā katipayasam̄vaccharātikka-mena ekam̄ dhītaram̄ labhi. Tassā Jīvantī ti nāmam̄

¹ Katam̄, ed. ² samādhinam̄, ed. ³ samādemī, ed.

⁴ Ubbira ti, ed.

akamsu. Rājā tassā dhītaram disvā tuṭṭhamānaso Ubbiriya abhisekam adāsi. Dhītā pan' assā ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle kālam akāsi. Mātā yattha tassā sarīranikkhepo kato tam susānam gantvā divase divase paridevesi. Ekadivasam satthu santikam gantvā vanditvā thokam nisiditvā gata. Aciravatiyā nadiyā tīre ṭhatvā dhītaram ārabba paridevati.¹ Tam disvā satthā gandha-kuṭiyam yathā nisinno 'va attānam dassetvā "kasmā vippalapasi" ti pucchi. "Mama dhītaram ārabba vippalapām² bhagavā" ti. "Imasmim susāne jhāpitā tava dhītaro caturāsīti sahassamattā, tāsam kataram sandhāya vippalapasi" ti. Tāsam tam tam alāhanaṭṭhānam dassetvā:

Amma Jīvā ti vanamhi kandasi attānam adhigaccha
Ubbiri.

cūlāsītisahassāni sabbā Jīvasanāmikā
etamh alāhane daḍḍhā tāsam kam anusocasī ti. 51.

upadḍḍhagātham āha. Tattha amma Jīvā ti mātu-pacāranāmena dhītuyā alapanam. Idam c' assā vippalapanākāradassanam. Vanamhi kandasī ti vanamajjhē paridevosi. Attānam adhigaccha Ubbiri ti Ubbiri tava attānam eva tāva bujjhassu yathāvato jānāhi. Cūlāsīti sahassānīti caturāsīti sahassāni. Sabbā Jīvasanāmikā ti tā sabbā pi Jivantiyā samānanāmikā. Sahassamattā sukham sandhāya tvam anusocasi anusokam³ āpajjasī ti. Evam satthārā dhamme⁴ desite desanānūsārena nānam pesitvā vipassanam ārabhitvā satthu desanāvilāsena attano hetusampattiya yathā ṭhitā 'va vipassanam ussukkāpetvā maggapaṭipātiyā aggaphale arahattam patiṭṭhāsi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Hamsavatiyā ahosinī bālika tadā
mātā ca me pitā ca⁵ me kammantam agamamsu te. 1.

¹ paridevosi, ed.

² vippalapasi, ed.

³ anu anusokam, ed. ⁴ dhamma, ed. ⁵ pitāpica, A.

Majjhantikamhi suriye addasam̄ samaṇam̄ aham̄
 vīthiyā anugaechantam̄. Āsanam̄ paññāpes'¹ aham̄. 2.
 Gonakavikatikāhi² paññāpetvā tad āsanam̄³
 pasannacittā sumanā idam̄ vacanam abravim̄. 3.
 Santattā kuthitā⁴ bhūmi sūro majjhantike t̄hito
 mālūtā ca na vāyanti kālo c'ettha upat̄thito.⁵ 4.
 Paññattam̄ āsanam̄ idam̄ tav' atthāya mahāmuni
 anukampam̄ upādāya nisīda mama āsane. 5.
 Nisīdi tattha samaṇo sudanto⁶ suddhamānaso
 tassa pattam̄ gahetvāna yathārandham⁷ adās' aham̄. 6.
 Tena kammena sukataena cetanāpaññidhīhi ca
 jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatim̄sam̄ agañchi 'ham̄. 7.
 Tattha me sukataṃ brahmam̄ āsanena⁸ sunimmitam̄
 saññihyojanam ubbedham⁹ t̄imsayojanavitthatam̄. 8.
 Sovāṇīmayā¹⁰ maṇīmayā atho 'pi¹¹ phalikāmayā
 lohitaṅkamayā¹² c'eva pallaṅkā vividhā mama. 9.
 Tulikāvikatikāhi¹³ katthissacittakāhi¹⁴ ca
 uddhaekantalomī¹⁵ ca pallaṅkā me susaṇṭhitā. 10.
 Yadā icchāmi gamanam̄ hāsakhiḍḍasamappitā¹⁶
 saha pallaṅkaseṭṭhena gacchāmi mama patthitam̄.¹⁷ 11.
 Asīti devarājūnam̄ mahesittam akārayim̄
 sattati eakkavattīnam̄ mahesittam akārayim̄. 12.
 Bhavābhavē samsarantī mahābhogam̄ labhām' ahan̄
 bhogā me ūnakā¹⁸ n'atthi, ekāsanaphalam̄ idam̄. 13.
 Duve bhavē samsarāmi devatte¹⁹ atha mānuse
 aññe bhavē na jānāmi, ekāsanaphalam̄ idam̄. 14.

¹ paññāpem', P.; paññāpetvāna āsō, P.

² vikatikādīhi, P. ³ mam' āsanam̄, A.

⁴ kutitā, A₂; santakā kuṭikā, P.

⁵ kālo c'ev' ettha me hiti, A. ⁶ sunando, P.

⁷ yathāladdham̄, P.; yathārantam̄, B. ⁸ āsane, P.

⁹ ubbiddham̄, A. ¹⁰ sovāṇīmayā, P.

¹¹ atho 'si, P. ¹² lohitaṅgamō, A. ¹³ tulitāvō, P.

¹⁴ kattissacittō, P.; katthissācō, A.

¹⁵ uddham̄ ca kandalomīhi, P. ¹⁶ pasādinnaśo, P.

¹⁷ patthitam̄, B. ¹⁸ bhoge me ūnatā, A.

¹⁹ devatthe, A.

Duve kule pajāyāmi khattiye cāpi brāhmaṇe
 uccā kulīnā¹ sabbattha, ekāsanaphalam idam. 15.
 Domanassam na jānāmi cittasantāpanam² mama
 vevaṇṇiyam na jānāmi, ekāsanaphalam idam. 16.
 Dhātiyo mam upaṭṭhanti³ khujjā celāṭakā⁴ + bahū⁵
 aṅgena⁶ aṅgam gacchāmi, ekāsanaphalam idam. 17.
 Aññā nhāpenti⁷ bhojenti aññā ramanti⁸ me sadā⁹
 aññā gandham vilimpanti,¹⁰ ekāsanaphalam idam. 18.
 Maṇḍape rukkhamūle vā suññāgāre vasantiyā
 mama sankappam aññāya pallaiko me upaṭṭhahi.¹¹ 19.
 Ayam pacchimako mayham¹² carimo¹³ vattate bhavo
 ajjāpi rajjam chaḍḍetvā¹⁴ pabbajim anagāriyam. 20.
 Satasahasse ito kappe yam dānam adadim tadā
 duggatim nābhijānāmi, ekāsanaphalam idam. 21.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanā
 ti. 22.

Arahattam pana patvā attano adhigatam visesam pakā-
 senti :

Abbahi vata me sallam duddasam hadayanissitam
 yam me sokaparetāya dhītu sokam apānudi. 52.
 Sājja¹⁵ abbūlhasallāham niechātā parinibbutā
 buddham dhammam ca saṅgham ca upemi saraṇam munim
 ti. 53.

diyaddhagātham āha. Tattha abbahi vata me
 sallam duddasam hadayanissitam ti anupaci-
 takusalasambhārehi yathāvato. Duddasam¹⁶ mama cit-
 tasannissitam pīlājananato dunnīharanato anto nudakato ca

¹ kulikā, A. ² oṣantāsanam, P. ³ upatthentī, A.

⁴ celāpikā, A; celāyikā, B. ⁵ aṅga, P.

⁶ aññe tāpentī, P. ⁷ aññe ramanti, P.

⁸ dumenti mam, P. ⁹ aññe gō vilepenti, P.

¹⁰ pallaiko upatiṭṭhati, A.

¹¹ maññam, P.

¹² carime, P.

¹³ chattetvā, A.

¹⁴ Sajja, ed.

¹⁵ duddassam, ed.

sallan ti laddhanāmañ̄ sokam̄ tañham̄ ca. A b b a h i v a t a nīhari vata.¹ Ya m̄ me s o k a p a r e tā yā ti yasmā sokena abhibhūtāya mayham̄ dhītu sokam̄ vyapānudi anavasesato nīhari, tasmā a b b a h i v a t a m e sallan ti yojanā. Sājj a a b b ū l h a s allā h a n ti sā ahām̄ ajja sabbaso uddhaññatañhāsallā tato eva n i c e h ā tā p a r i n i b b u tā. M u n i n ti sabbaññubuddham̄. Tassa desitam̄ magga-phalam̄ nibbānappabhedanavividham̄ lokuttaradhammadam̄ tattha patiññhitam̄ atthaariyapuggalasamūhasaññkhātam̄ sañghañ ca. Anuttarchi tehi yojanato sakalavaññadukkham̄ viññāsanato sarañam̄ tāñam̄ lenam̄ parāyanan ti upemi upagacchāmi² bujjhāmi sevāmi cā ti attho.

Ubbiriyā theriyā gāthāvanññanā samattā.

XXXIV.

K i m̄ m e³ k a tā Rāj a g a h e ti ādikā Sukkāya theriyā gāthā. Ayam̄ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatññupanissayam̄ kusalam̄ upacinanti kulagehe nibbattitvā viññutam̄ pattā upāsikāhi saddhim̄ viññāram̄ gantvā satthu santike dhamman̄ sutvā paññiladdhasaddhā pabbajitvā bahussutā dhammadharā paññibhāvatī ahosi. Sā tattha bahūni vassasatāni brahmaçariyam̄ caritvā puthujjanakālakiriyam̄ eva katvā Tusite nibbatti. Tathā Vipassissa bhagavato Vessabhussa bhagavato kāle ti evam̄ tiññam̄ sammāsamluddhānam̄ sāsane silam̄ rakkhitvā⁴ bahussutā dhammadharā ahosi. Tathā Kakusandhassa Koññagamanassa ca bhagavato sāsane pabbajitvā visuddhasilā bahussutā dhammadhikā ahosi. Evam̄ sā tattha tattha bahu puññam̄ upacinitvā sugatīsu yeva sañsarantī imasmīm̄ buddhuppāde Rājagahanagare gahapatimahāsālakule nibbattitvā Sukkā ti 'ssā nāmam̄ ahosi. Sā viññutam̄ pattā satthu Rājagahappavesane

¹ nīhari va jāyam̄, ed.

² °gacchā, ed.

³ Ki me, ed.

⁴ rakkhetvā, ed.

laddhapasādā upāsikā hutvā aparabhāge Dhammadinnāya theriyā santike dhammam sutvā samjātasamvegā tassā eva santike pabbajitvā vipassanāya kammam karontī nacirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadūne :

Ekanavute ito kappe Vipassī nāma nāyako
uppajji cārudassano sabbadhammadvipassako. 1.
Tadāham Bandhumatiyam jatā aññatare kule
dhammam sutvāna munino pabbajim anagāriyam. 2.
Bahussutā ¹ dhammadharā paṭibhānavatī ² tathā
vicittakathikā cāpi ³ jinasāsanakārikā. 3.
Tadā dhammadkatham sutvā ⁴ hitāya janatam bahum ⁵
tato cutā 'ham Tusitam upapannā yasassinī. 4.
Ekatimse ito kappe Sikhī piyasikhī jino
tapanto yasasā loke ⁶ uppajji vadatamvaro. 5.
Tadāpi pabbajitvāna buddhasāsanakovidā ⁷
jotetvā jinavākyāni ito pītidivam ⁸ gatā. 6.
Ekatimse 'va kappamhi Vessabhū nāma nāyako
uppajjittha ⁹ mahāññī tadā pi ca tath' ev' aham. 7.
Pabbajitvā dhammadharā jotayim jinasāsanam
gantvā marupuram rammam anubhosim mahāsukham. 8.
Imasmim bhaddake kappe Kakusandho anuttaro ¹⁰
uppajji narasaraṇo tadā pi ca tath' ev' aham. 9.
Pabbajitvā munimataṁ jotayitvā yathāsukham ¹¹
tato cutā 'ham tidivam agam sabhavanam ¹² yathā. 10.
Imasmim yeva kappamhi Koṇāgamananāyako
uppajji lokasaraṇo ¹³ arāṇo amataīgato. 11.
Tadā pi pabbajitvāna sāsane tassa tādino
bahussutā dhammadharā jotayim jinasāsanam. 12.
Imasmim yeva kappamhi Kassapo purisuttamo ¹⁴

¹ bahutvātā, A. ² paṭibhānavasi, P.

³ cāsi, A. B. ⁴ katvā, A. B. ⁵ janasam pari, P.

⁶ na patto 'yam saha loke, P. ⁷ okovidhā, P.

⁸ tato pītidō, A. ⁹ uppajjitvā, P. ¹⁰ jinuttamo, A. B.

¹¹ yathāyukam, A. B. ¹² sasavanam, P.

¹³ uppajjitvā dīpavaro, B. ¹⁴ muni-m-uttamo, A. B.

uppajji lokanāyako¹ saraṇo² marañantagū. 13.
 Tassa pi naravīrassa pabbajitvāna sāsane
 pariyāpuṇi saddhammaṇi³ paripuechāvisāradā. 14.
 Susīlā lajjinī⁴ c'eva tīsu sikkhāsu kovidā
 bahum dhammadhathām katvā yāvajīvam mahāmune. 15.
 Tena kammavipākena cetanāpañidhihi ca
 jahitvā⁵ mānusam deham Tāvatīmsam agañchi 'ham. 16.
 Pacchime 'va bhave dāni Giribaje puruttame
 jātā setṭhikule plīte mahāratanaśañcaye. 17.
 Yadā bhikkhusahassena pareto⁶ lokanāyako
 upāgami Rājagaham sahassakkhena vaṇṇito, 18.
 Danto dantehi saha purāṇajāṭilehi ca⁷
 vippamutto vippamuttehi siṅginikkhasavaṇṇo
 Rājagaham pavisi bhagavā. 19.
 Disvā buddhānubhāvan tam sutvā 'va guṇasañcayam
 buddhe cittam pasādetvā pūjayim tam yathābalam. 20.
 Aparena ca kālena Dhammadinnāya santike
 agārā nikkhāmitvāna pabbajim anagāriyam. 21.
 Kesesu chijjamānesu kilese jhāpayim aham
 uggalim sāsanam sabbam pabbajitvā eiren'aham.⁸ 22.
 Tato dhāmmam adesesim mahājanasamāgame
 dhāmme desiyamānamhi⁹ dhāmmābhīsamayo ahū. 23.
 Nekapāṇasahassānām tam vidiitvā¹⁰ 'ti vimhito
 abhippasanno me yakkho bhamitvā¹¹ Giribajaṇam. 24.
 Kim me¹² katā Rājagahe manussā madhumṛpitā 'va acchare¹³
 ye Sukkam na upāsanti desenti¹⁴ amataṇam paḍam. 25.
 Tam ca appaṭivāniyam¹⁵ aseeanakam ojavanam
 pivanti maññe sappaññā valāhakam iv'addhagū.¹⁶ 26.

¹ lokasaraṇo, A. B.² arāṇo, A. B.³ pariyāpuṇasaddhammā, A. B.⁴ lajjihī, P.⁵ jahetvā, P.⁶ apareto, P.⁷ ca om. A.⁸ eirena tam, P.⁹ desiyamānehi, P.¹⁰ samviditvā, B.¹¹ bhavitvā hi, P. B.¹² ki me, A. P.¹³ acchaye, P.¹⁴ desenti, P. B.¹⁵ appaṭibhāniyam, B.¹⁶ valāhagām ivantagū, P.; kanakam iva vantagū, B.

Iddhiyā¹ ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā
cetopariyaññāassa vasī homi mahāmune.² 27.
Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam
sabbāsavā parikkhiṇā n'atthi dāni punabbhavo. 28.
Atthaññamiruttisū paṭibhāne³ tath'eva ca
ññānam mama mahāvīra uppannam tava santike. 29.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanān
ti. 30.

Arahattam pana patvā pañcasatabhikkhunīparivārā ma-
hādhammakathikā ahosi. Sā ekadivasam Rājagaham
piṇḍāya carityā katabhattakiccā bhikkhunūpassayam pavi-
sitvā⁴ sannisinnāya mahatiyā parisāya madhubhaṇḍam pī-
letvā sumadhuram pāyantī viya amatena abhisīñcantī viya
dhammam deseti. Parisā c'assā dhammakatham ohitasotā
avikkhittā sakkaccaṇi sunāti. Tasmin khaṇe theriyā
cañkamanakoṭiyam rukkhe adhivatthā devatā dhammad-
esanāya pasannā Rājagaham pavisitvā⁵ rathiyāya rathiyam
siṅghāṭakena siṅghāṭakam vicaritvā tassā guṇam vibhā-
ventī :

Kim me katā Rājagahe manussā madhu pītā'va acchare⁶
ye Sukkam na upāsanti desentim buddhasāsanam. 54.
Tañ ea appatīvāniyam asecanakam ojavam
pivanti maññe sappaññā valāhakam iv' addhagū ti. 55.

Imā gāthā abhāsi. Tattha ki m me k atā Rājag a h e
ma n u s s ā t i ime Rājagahamanussā kim katā⁷ kismim
nāma kicce vyāvāṭā. Ma d h u pītā 'v a a c c h a r e t i
yathā bhaṇḍam gahetvā⁸ madhum pivantā⁹ visaññino¹⁰
hutvā sīsam ukkhipitum na sakkonti evam ime pi dham-
masaññāya visaññino hutvā maññe sīsam ukkhipitum na
sakkonti, kevalam acchanti yevā 'ti attho. Ye Sukka m

¹ iddhīsu, A. ² mahāmuni, P. ³ paṭibhāne, P.

⁴ pavisetvā, ed. ⁵ pavisetvā, ed.

⁶ acchaye, ed. ⁷ kikatā, ed.

⁸ gahetvā om. ed. ⁹ pivanto, ed. ¹⁰ vissaññino, ed.

na upāsanti desenti¹ buddha sāsanān ti
 buddhassa bhagavato sāsanām yāthāvato desenti¹ pakā-
 senti¹ Sukkatherim² na upāsanti na payirupāsanti. Te
 ime Rājagalhe manussā kiñ katāti yojanā. Ta m̄ e a appa-
 tivāni ya n ti tañ ca pana dhammam̄ anivattitabhāvāvalan̄
 niyānikam̄³ abhikkantatāya thāsotujanasavanamanohara-
 bhāvena avasecaniyam̄ a se e a k a m̄ anāsittakam̄ pakatiyā
 'va mahārasam tato eva ojavitam̄. Osadhan̄ ti pi pāli.
 Vat̄tam̄ dukkhavyādhīhi kicchāya osadham̄ bhūtan̄ pivanti
 maññe. Sapraññā valāhakam̄ iv' addha gū ti
 valāhakantarato nikkhantaudakam̄ nirudakakantāre sañ-
 hakā viya tam̄ dhammam̄ sappaññā paññitapurisā pivanti
 maññe pivantā viya sunanti.⁴ Manussā tam̄ sutvā pasan-
 namānasā theriyā santikam̄ upasam̄kamitvā sakkaceam̄
 dhammam̄ sunim̄su. Aparabhāge theriyā āyupariyosāne
 parinibbānakāle sāsanassa niyānikabhāvanattham̄⁵ aññam̄
 vyākarontī :

Sukkā sukkehi dhammehi vitarāgā samāhitā
 dhārehi antimam̄ deham̄ jetvā Māram̄ savāhanam̄ ti. 56.

Imam̄ gātham̄ abhāsi. Tattha Sukkā ti Sukkā theri
 attānam eva param̄ viya dasseti. Sukkehi dhāmmehi
 ti suddhehi lokuttaradhammehi. Vitarāgā samāhitā
 ti aggamaggena sabbaso vitarāgā arahattaphale samādhiñā
 samāhitā. Sesam̄ vuttanayam̄ eva.

Sukkāya theriyā gāthāvanñanā samattā.

XXXV.

N'atti nissaraṇam̄ Loketi adikā Selāya theriyā
 gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha
 bhave vivattūpanissayam̄ kusalam̄ upacinanti Hamsavatīna-
 gare kulagehe nibbattiitvā viññutam̄ pattā mātāpitūhi samā-

¹ desenti, P. ² desenti pakāsentī Sukkatheriye, ed.

³ niyānikam̄, ed. ⁴ sunanti, ed. ⁵ niyānika^o, ed.

najātikassa kulaputtassa dinnā. Tena saddhim̄ bahūni vasasatāni sukhasamvāsam̄ vasitvā tasmim̄ kālam̄ kate sayam̄ pi addhagatā vayo anuppattā samvegajātā kim̄ kusalam̄ gavesinī kālena kālam̄ ārāmena ārāmam̄ vihārena vihāram̄ anuvicarantī “samañabrahmañānam̄ santike dhammam̄ desessāmī” ti sā ekadivasam̄ satthu bodhirukkham̄ upasam̄-kamitvā “yadi buddho bhagavā asamo samasamo appatiipug-galo dassetu me ayam̄ bodhipātihāriyan” ti nisidi. Tassā tathā cittuppādasamañantaram eva bodhi pajjali, sabbasov-aññamayā sākhā upatthahim̄su, sabbā disā virocim̄su, sā tam̄ pātihāriyam̄ disvā pasannamānasā garucittikāram̄ upatthapetvā sirasi añjalim̄ paggayha satta rattindivam̄ tattheva nisidi. Sattame divase ulāram̄ pūjāsakkāram̄ akāsi. Sā tena puññakammena devamanussesu samsarantī imasmim̄ buddhuppāde Ālaviratthe Ālavikassa rañño dhītā hutvā nibbatti, Selā ti ’ssā nāmam̄ ahosi. Ālavikassa pana rañño dhītā ti katvā Ālavikā ti pi nam̄ voharanti. Sā viññutam̄ pattā satthari Ālavikam̄¹ damitvā tassa hatthe pattacīvaraṁ datvā tena saddhim̄ Ālavim̄ nagaram̄ upagate dārikā hutvā raññā saddhim̄ satthu santikam̄ upagantvā dhammam̄ sutvā pañiladdhasaddhā upāsikā ahosi. Sā aparabhāge sañjātasam̄vegā bhikkhunīsu pabbajitvā katapubbakiccā vipassanam̄ patthapetvā sañkhāre sammasantī upanissaya-sampannattā paripakkañāñā nacirass’ eva arahattam̄ pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Hañsavatiyā cārikī² ās’ alam̄ tadā
 ārāmena ca ārāmam̄³ carāmi kusalatthikā. 1.
 Kālapakkhamhi divase addasam̄ bodhim̄ uttamam̄
 tattlu cittam̄ pasādetvā⁴ bodhimūle nisidi ’ham̄. 2.
 Garucittam̄ patthapetvā⁵ sire katvāna añjalim̄⁶
 somanassam̄ pavedetvā evam̄ cintesi tāvade. 3.
 Yadi buddho amitaguṇo asamappañipuggalo
 dassetu pātihīram̄ me, bodhi⁷ obhāsatu ayam̄. 4.

¹ Ālavakam̄, cd.² cāriñī, B.³ ārāmena vihārena, P.⁴ uppādetvā, B.⁵ upatthitvā, A.⁶ añjali, P.⁷ odhi, B.

Saha āvajjite mayham̄ bodhi pajjali tāvade
 sabbasoṇṇamayā¹ āsi disā sabbā virocati. 5.
 Satta rattindivam̄ tattha bodhimūle nisīd'aham̄²
 sattame divase patte³ dīpapūjām̄ akās'aham̄⁴ 6.
 Āsanam̄ parivāretvā pañca dīpāni pajjalum̄⁵
 yāva ujeti suriyo dīpā me⁶ pajjalum̄⁷ tadā. 7.
 Tena kammena sukatenā cetanāpañidhīhi ea
 jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatinisam̄ agañch' aham̄. 8.
 Tattha me sukatam̄ brahmañ pañca dīpā ti vuccati⁸
 sañthiyojanam̄⁹ ubbiddham̄¹⁰ tiñsayojanavittatam̄. 9.
 Asam̄khayāni dīpāni parivāre¹¹ jalim̄su me
 yāvatā devabhavanam̄ dīpā lokena jotati. 10.
 Parammukhā nisīditvā yadi icchāmi passitum̄
 uddham̄ adho ca tiriyam̄¹² sabbam̄ passāmi cakkhunā. 11.
 Yāvatā abhikañkhāmi daññhum̄ sukañadukkate
 tattha āvaraṇam̄¹³ n'atthi rukkhesu pabbatesu vā. 12.
 Asīti devarājūnam̄ mahesittam̄ akārayim̄
 satānam̄¹⁴ cakkavattinam̄ mahesittam̄ akārayim̄. 13.
 Yam̄ Yam̄ yo nūpapajjāmi devattam̄ atha mānusam̄
 dīpasatasahassāni parivāre¹⁵ jalanti me. 14.
 Devalokā cavitvāna uppajji mātu kucchiyan̄
 mātukucchigatā santī akkhi me na nimīlati.¹⁶ 15.
 Dīpasatasahassāni puññakammasamañgitā¹⁷
 jalanti sūtike¹⁸ gehe. Pañca dīpān' idam̄ phalam̄. 16.
 Pacchime bhavasampatte mānasam̄ vinivattayim̄¹⁹
 ajarāmatam̄²⁰ sītibhāvam̄ nibbānam̄ phassayim̄²¹
 aham̄. 17.

¹ sabbasovaññam̄, P.² nisīdayam̄, P.³ sampatte, P.⁴ adās'aham̄, P.⁵ pajjalam̄, P.⁶ divā me, P.⁷ pajjalam̄, P.⁸ dīpitivuccati, P.⁹ °yojana, P.¹⁰ ubbedham̄, B.¹¹ parivāretvā, P.¹² adho tathā tiriyam̄, P.¹³ me varānam̄, B.¹⁴ sattannam̄, P.¹⁵ parivāretvā, P.¹⁶ nimmīlati, P. ; nimissati, B.¹⁷ samañgino, P.¹⁸ sūtikā, P. B.¹⁹ vinivattayam̄, P. B.²⁰ ajarāmaranam̄, P.²¹ passayim̄, A. ; phussayī, P.

Jātiyā sattavassāham¹ arahattam apāpuṇim
upasampādayi buddho guṇam aññāya Gotamo. 18.
Mañḍape rukkhamūle vā suññāgāre vasantiyā
sadā pajjalate dīpam. Pañca dīpān' idam phalam. 19.
² Pacchime bhavasappañño 'gāre vasantiyā sadā
sadā³ pajjalate dīpam. Pañca dīpān' idam phalam.² 20.
Dibbacakkhu visuddham me samādhikusalā aham
abhiññāpāramippattā. Pañca dīpān' idam phalam. 21.
Sabbe tepiṭake ñāñā⁴ katakiccā anāsavā
pañca dīpā mahāvīra pāde vandāmi⁵ cakkhuma. 22.
Satasaḥasse ito kappe yam dīpam abhipūjayim⁶
duggatim nābhijānāmi. Pañca dīpān' idam phalam. 23.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsa-
nam ti. 24.

Arahattam pana patvā therī Sāvatthiyam viharati.⁷
Ekadivasam pacchābhettam Sāvatthito nikhamitvā divāvi-
hārathāya Andhavanam pavisitvā aññatarasimim rukkha-
mūle nisidi. Atha nam Māro vivekato vicchinitukāmo añ-
ñātakarūpena upagantvā :

N'atthi nissaranam loke kiṁ vivekena kāhasi⁸
bhuñjāhi kāmaratiyo māhu⁹ pacchānutāpinī ti. 57.

gātham āha. Tass' attho : imasmim loke sabbasamayesu
pi uparikkhiyamānam nissarananibbānam kiṁ vivekam nā-
ma n'atthi. Tesam tesam samaṇabrāhmaṇānam chandaso
paṭiññāyamānam vā chavatthum ev'etam, tasmā kiṁ vive-
kena kāhasi evarūpe sampannapaṭhame vaye thitā
imina kāyavivekena kiṁ karissasi? Atha kho b h uñjāhi
kāma ratīyo vatthukāmakilesakāmasannissitā khid-
dāratiyo paccanubholi, tasmā mālu pācchānuṭā-

¹ sattavassāva, P.

²—³ Om. A. ³ sadā om. P. ⁴ sabbavositavosānā, A.

⁵ vandati, A. ⁶ yam dīpam adadiṁ tadā, A.

⁷ theriyā Sāvatthiyam viharanti, ed.

⁸ vivekakāhasi, cd.

⁹ mātu, cd.

p i n ī.¹ Nissarantam brahmaeariyan̄ carāmi, tad eva nibbānam n'atthi, ten' eva tam nādhigatam kāmarāgo ca parihi no anattho vata mayhañ ti vippatisārim² māhosī ti adhippāyo. Tam sutvā theri "balo vatāyañ Māro yo mama paccakkhabhūtam nibbānam paṭikkhipati kāmesu ca mam pavāreti, mama khīnāsavabhbāvam na jānāti, handa nam tam jānāpetvā tajjessāmī" ti cintetvā :

Sattisūlūpamā kāmā khandhānam adhikuṭṭanā³
yam tvam kāmaratiñ brūsi arati dāni sā mama. 58.
Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
evam jānāhi pāpima nihato tvam asi antakā ti. 59.

Imam gāthādvayam āha. Tattha sattisūlūpamā kāmā ti kāmā nāma yena adhiṭṭhitā tassa sattassa vinivijjhānato nisītasatti viya sūlam viya ca datthabbā. Khandhā ti upādānakkhandhā. N'atthi tesam adhikuṭṭanā⁴ + ti khandhānudiṭṭhānam⁵ accādānan ti attho. Yato kbandhe accādāya sattā kāmeli chijjabhijjam pāpuṇanti. Yam tvam kāmaratiñ⁶ brūsi arati dāni sā mama mānati⁷ "pāpima tvam yam kāmaratiñ ramitabbam sevitabbam katvā⁸ tvam vadasi, sā dāni mama niratijātikassa mīlhasadisā, na tāya mama koci attho atthī ti tattha kāraṇam āha. Sabbattha vihatā nandi ti adinā tattha evam jānāhi ti sabbaso pahīnatāñhā vijjā ti mam jānāhi. Tato eva vālavidhamanavipassanātikkamehi⁹ antaka lāmaka¹⁰ vā Māra tvam mayā nihato bādhito. Asināham tāyā bādhitabbā ti attho. Evam theriyā Māro santajjito tatth' ev' antaradhāsi. Theri pi phalasamā-pattisukhena Andhavane divasabhāgam vītināmetvā sāyañhe vasanaṭṭhānam eva gatā.

Selāya theriyā gāthāvāññanā samattā.

¹ paccānutāpi, ed.

² vippatisāri, ed.

³ adhikuḍḍanā, ed.

⁴ adhikuḍḍanā, ed.

⁵ candanudiṭṭhānam, ed.

⁶ kāmarati, ed.

⁷ mamatā ti, ed.

⁸ kūmarati, ed.

⁹ °vipassāti°, ed.

¹⁰ lamakā, ed.

XXXVI.

Yam tam̄ isīhi¹ pattabbān̄ti ādikā Somāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivat̄tūpanissayaṁ kusalam̄ upacinanti Sikhissa bhagavato kāle khattiyamahāsālakule nibbattitvā viññutam̄ pattā Aruṇavato rañño aggamahesī ahosi. Sabbam̄ atītavatthum Abhayatheriyā vatthusadisam̄. Paccuppannavatthum pana: ayam therī tathā devamanussesu samsarantī imasminī buddhuppāde Rājagahe Bimbisārassa rañño purohitassa dhītā hutvā nibbatti. Tassā Somā ti nāmam̄ ahosi. Sā viññutam̄ pattā satthu Rājagahappavesē patīladdhasaddhā upāsikā hutvā aparabhāge samjāta-samvegā bhikkhunīsu pabbajitvā katabuddhakicca vipassanāya kammaṁ karontī nacirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam̄ pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Aruṇavatiyā Aruṇavā nāma khattiyo
tassa rañño aham̄ bhariyā cārikam̄² cārayām' aham̄. 1.

Yāvatakam̄ b u d d h a s s a sāsa nān̄ti sabbam̄ Abhayatheriyā Apadānasadisam̄. Arahattam̄ pana patvā vimut-tisukhena Sāvatthiyā viharantī ekadivasam̄ divāvihāratthāya Andhavanam̄ pavisitvā aññatarasmim̄ rukkhamūle nisidi. Atha nam Māro vivekato vicchinditukāmo adissamānarūpo upagantvā ākāse thatvā :

Yan tam̄ isīhi pattabbam̄ thānam̄³ durabhisambhavam̄ na tam̄ dvaṅgulisaññāya sakkā pappotum̄ itthiyā ti. 60.

Imam̄ gātham̄ āha. Tass' attho: sīlakkhandhādīnam̄ esanat̄thena isīhi⁴ laddhanāmehi buddhādīhi mahāpaññehi p a t t a b b a m̄,⁵ tam̄ aññehi pana d u r a b h i s a m b h a v a m̄ dunnipphādanīyam̄⁶ yan tam̄ arahattasañkhātam̄ paramassūsat̄thānam̄. Na tam̄ dvaṅgulisaññāya

¹ isīti vattabban, ed. ² vāditam̄, P. ³ santam̄, ed.

⁴ isī ti, ed. ⁵ sattabbam̄, ed. ⁶ nu dunō, ed.

itthiyā pāpuṇitum sakkā. Itthiyo hi sattaṭṭhavassakālato paṭṭhāya sabbakālam odanam pacantiyo pakkuthite¹ udake taṇḍule pakkhipitvā ettāvatā odanam pakkan ti na jānanti. Pakkuthiyamāne paua taṇḍule dabbiyā uddharitvā dvīhi aṅgulihī pīlitvā jānanti, tasmā dvaṅgulisaññāyāti vuttā. Tam sutvā theri Māraṇ apasādentī :

Itthibhāvo no kiṁ kayirā eittamhi susamāhite
ñāṇamhi vattamānamhi sammā dhammam vipassato. 61.
Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
evam jānāhi pāpima, nihato tvam asi antakā ti. 62.

Itarā dve gāthā abhāsi. Tattha itthibhāvo no kiṁ kayirā ti mātugāmabhāvo amhākam kiṁ kareyya² arahattapattiya kīdisam bandhanam³ uppādeyya. Cittamhi susamāhite ti ette aggamaggasamādhinā sutthu samāhite. Nāṇamhi vattamānamhi ti tato arahattamaggañāne pavattamāne. Sammā dhamaṁ vipassato ti catusaccadhammanī pariññādhividhinā sammad eva passato, ayam h'ettha saṅkhepo. Pāpima itthīvā hotu puriso vā hotu aggamagge adhigate arahattam hatthagatam evā ti. Idāni tassa attano adhigatabhāvam ujukatam eva dassentī sabbattha vihatā nandi ti gātham āha. Tam vuttattham eva.

Somāya theriyā gāthāvanñānam samattā.
Tikanipātavanñānam niṭṭhitā.

XXXVII.

Catukkanipāte putto buddhassa dāyādo ti ādikā Bhaddāya Kapilāniyā theriyā gāthā. Sā kira Padumuttarassa bhagavato kāle Hamsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam pattā satthu⁴ santike dhammam suṇantī satthāram ekam⁵ bhikkhunim pubbenivāsam

¹ pakkudhite, ed.

² kareyyum, ed.

³ kīdisavibandham, ed.

⁴ satthā, ed.

⁵ etam, ed.

anussarantinam aggaṭṭhāne ṭhapentam disvā adhikāra-kammaṁ katvā sayam pi tam thānam patthetvā yāvajivam puññāni katvā tato cutā¹ devamanussesu samsarati.² Anuppatte buddhe Vārāṇasiyam kulagehe nibbattitvā patikulam gantvā ekadivasam attano nanandāya saddhiṁ kalaham karontī tāya paccekabuddhassa piṇḍapāte dinne “ayam imassa dānam datvā ulārasampattiṁ labhissatī” ti paccekabuddhassa hatthato pattam gahetvā bhattam chāḍḍetvā kalalassa pūretvā adāsi. Mahājano garahi: “Bāle paccekabuddho te kiṁ aparajjhī” ti. Sā tesam vacanena lajjamānā puna pattam gahetvā kalalam niharityā dhovitvā gandhaeūṇenā ubbattetvā³ catumadhurassa pūretvā upari āsittena padumagabbhavaṇṇenā sappinā vijjotamānam paccekabuddhassa hatthe ṭhāpetvā “yathā ayam piṇḍapāto obhāsadāto, evam obhāsadātam me sariram hotū” ti paththanam ṭhāpesi. Sā tato cavitvā sugatisu⁴ yeva saṁsaranti Kassapabuddhakāle Bārāṇasiyam malāvibhavassa setṭhino dhītā hutvā nibbatti. Pubbakammaphalena duggandhasarīrā manussehi jigucchitabbā hutvā samvegajātā attano ābharaṇehi suvaṇṇiṭṭhakam kāretvā bhagavato cetiyē ṭhāpesi uppalahatthena ca pūjām akāsi. Ten' assā sariram tasmin yeva bhave sugandham manoharam jātam. Sā patino piyā manāpā hutvā yāvajivam kusalam katvā tato cutā sagge nibbatti, tatthāpi yāvajivam dibbasukham anubhavitvā tato cutā Bārāṇasirañño dhītā hutvā tattha devasampattisadisam sampattiṁ anubhavanti cirakālam paccekabuddhe upaṭṭhahitvā tesu parinibbutesu samvegajātā tāpasapabbajjāya pabbajitvā uyyāne vasanti jhānāni bhāvetvā brahmañaloke nibbattitvā tato cutā Sāgalanagare Kosiyagottassa brāhmañakulassa gehe nibbattitvā mahatā parihārena vadḍhitvā vayappattā Mahātitthagāme Pippalikumārassa gehānītā. Tasmin pabbajitum nikkhante mahantam bhogakkhandham nātiparivattam pahāya pabbajatthāya nikhamitvā pañca vassāni Titthiyārāme vasitvā aparabhāge Mahāpajāpatigotamiyā santike pabbaji

¹ euto, ed.² saṁsaranti, ed.³ ubbiritvā, ed.⁴ suggatisu, ed.

upasampadañ ca labhitvā vipassanam paññhapetvā naeirass'
eva arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammesu eakkhumā
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Tadāhu ¹ Hanisavatiyam Videho nāma nāmako
seṭṭhi pahūtaratano tassa jāyā ahosi 'hanu. 2.
Kadāci so narādiceam upaceea ² saparijano
dhammanam assosi buddhassa sabbadukkhabhayappaham. ³ 3.
Sāvakam dhubtavādānam aggam kitesi nāyako
sutvā sattāhikam dānam datvā buddhassa tādino. 4.
Nipaceea ⁴ sirasā pāde tam thānam abhipatthayi
pahāsanto saparisam ⁵ tadāha narapuṅgavo. 5.
Setṭhino anukampāya imā gāthā abhāsatha :
laccasi patthitam ⁶ thānam nibbuto hohi ⁷ puttaka. 6.
Satasahasre ito kappe Okkākakulasambhavo
Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 7.
Tassa dhammesu dāyādo oraso dhammanimmito
Kassapo nāma nāmena hessati satthu sāvako. 8.
Tam sutvā mudito hutvā yāvajīvanu tada jinam
mettaicitto paricari pacceyehi vināyakam. 9.
Sāsanam jotayitvāna so madditvā kutitthiye ⁸
veneyye ⁹ vinayitvāna nibbuto so sasāvako. 10.
Nibbute tamhi lokagge pūjanatthāya satthuno
ñātimitte samānetvā saha tehi akārayim ¹¹. 11.
Sattayojanikam ¹⁰ thūpam ubbiddham ¹¹ ratanāmayam
jalantam sataramsī va sālarājam ¹² va pupphitam. ¹³ 12.
Sattasatasahassāni pātiyo tattha kārayim
naļaggi viya jotante ¹⁴ rataneh' ¹⁵ eva sattahi. ¹⁶ 13.
Gandhatelena pūretvā dīpā 'nujjalayim ¹⁷ tahim

¹ tadāti, P.

² upaceea, B. ; uppajja, P.

³ odukkakkhayā aham, P.

⁴ nipajja, P.

⁵ pahāsayanto, B. ; pahāsaranto parisam tada so nara°, P.

⁶ patthitam, B. ⁷ hoti, P.

⁸ kulitthiye, P.

⁹ veneyyam, A. ¹⁰ tattha yo°, P.

¹¹ ubbedham, P.

¹² sālarājāva, P. ¹³ phullitam, P.

¹⁴ jātante, P.

¹⁵ rataneva sova. ¹⁶ sattati, P.

¹⁷ divānujjalayi, P.

pūjanatthāya mahesissa sabbabhūtānukampino. 14.
 Sattasatasahassāni puṇṇakumbhāni १ kārayim
 rataneh' eva puṇṇāni pūjatthāya mahesino. 15.
 Majhe sattatthā २ kumbhāni ussitā kañcanagghiyo
 atirocanti vanṇena ३ sarade va divākaro. 16.
 Catudvāresu sobhanti toraṇā ratanāmayā ४
 ussitā phalakā rammā sobhanti ratanāmayā. 17.
 Virocanti parikkhittā avatamsā ५ sunimmitā
 ussitāni paṭākāni ६ ratanāni virocere. 18.
 Surattam̄ sukatam̄ cittam̄ ७ cetiyam̄ ratanāmayam̄
 atirocati vanṇena sasimajjhē ८ divākaro. 19.
 Thūpass' imādi pātiyo ९ haritālena pūrayim
 ekam̄ manosilāyekam̄ १० añjanena ११ ca ekikam̄. 20.
 Pūjam̄ etādisam̄ rammam̄ १२ kāretvā varavādino
 adāsi dānam̄ saṅghassa yāvajīvam̄ yathāphalam̄. १३ 21.
 Sahā'va १४ set̄thinā tena tāni puṇṇāni sabbaso
 yāvajīvam̄ karitvāna sahā'va sugatim̄ १५ gatā. १६ 22.
 Sampattiyo 'nubhotvāna devatte atha mānuse
 chāyā viya sarīrena saha ten'eva sāmsari. १७ 23.
 Ekanavute ito kappe Vipassī nāma nāyako
 uppajji cārudassano sabbadhammavipassako. 24.
 Tadāyam̄ १८ Bandhumatiyam̄ brāhmaṇo sādhusammato
 andho santo guṇenāpi dhanena ca stuḍuggato. 25.
 Tadā pi tassāham̄ āsim̄ brāhmaṇī samacetasā १९
 kadāci so dijavaro २० saṅgamesi २१ mahāmunim̄. 26.

^१ so'ham̄ satasahassāni puṇṇakumbhā paññāmikā, P.

^२ at̄thatthā kumbhīnam̄, A.

³ vanṇāni, P.

⁴ ratanāmayā, P.

⁵ bhāvitam̄sā, P.

⁶ dassitāni satākāni, P.

⁷ cetam̄, P.

⁸ sasañchāva, A.

⁹ sātiyo, B.; pādiyo, P.

¹⁰ ekā manosilāyekā, P.

¹¹ añcayena, P.

¹² pūjiyam̄ tādisam̄ kammam̄, P.

¹³ yathāphalam̄, P.

¹⁴ sahāya, B.; pahāya, P.

¹⁵ sugatī, P.

¹⁶ aham̄, P.

¹⁷ sāmsari, P.

¹⁸ tadā hi, P.

¹⁹ sammacō, B.; mama cō, P.

²⁰ divāgantvā, P.

²¹ saṅgame pi, P.

Nisinnam janakāyamhi desentam¹ amatam padam
sutvā dhammam pamuditō adāsi ekasātakam. 27.
Gharam ekena vatthena gantvānedam mām abravi²
anumoda mahāpuññe³ dinnam buddhassa sātakam. 28.
Tadāham añjaliñ katvā anumodim supūritā
sudinno sātako sāmi + buddhaseṭṭhassa tādino. 29.
Sukhito pabbajito hutvā⁵ sañsaranto bhavābhave
Bārāṇasipure ramme rājā⁶ aśi⁷ mahīpati. 30.
Tadā tassa mahesī 'ham itthigumbassa uttamā
tassatidayitā⁸ aśiñ pubbasnechena c'uttari.⁹ 31.
Piñḍaya vicarante¹⁰ te atṭha paccekanāyake
disvā pamuditā hutvā datvā piñḍam mahāraham¹¹ 32.
Puna nimantayitvāna katvā ratanamañḍapam
kammārehi katañ pattam sovaññam vata tattakam¹² 33.
Samānetvāna te sabbe¹³ tesam dānam adāsi so
senāsane¹⁴ pavitthānam pasanno sehi pāñihī.¹⁵ 34.
Tam pi dānam sahādāsim Kāsirājen'aham tādā
punāham¹⁶ Bārāṇasiyam rājā pi dvāragāmake.¹⁷ 35.
Kuṭimbikakule phite sukhito so sabhātuko
jetṭhassa bhātuno jāyā ahosi supaṭibbatā. 36.
Paceekabuddham disvāna mama bhattu kaniyasā¹⁸
bhāgannam tassa datvāham āgate tamhi¹⁹ pāvadim. 37.
Nābhinanditha²⁰ so dānam²¹ tato tassa adās' ahām
ukhā āniya tam annam puno²² tass' eva so adā. 38.
Tad annam chaddayitvāna dutthā²³ buddhass' ahām tādino
pattam kalalapuññan tam adāsim tassa tādino. 39.

¹ desentī, P.² gantvānetam samabravi, A.³ opuñña, P.⁴ sāpi, P.⁵ sajjito hutvā, A.⁶ rājā āhu, P.⁷ tassā hi dayitvā, P.⁸ bhattari, P.; uttarā, B.⁹ vicarantesu, P.¹⁰ sovaññasatalhatthakam, B.; vata hatthakam, P.¹¹ tam sabbam, P.¹² soññāsane, A. B.¹³ pānibhi, A.¹⁴ puna pi, P.¹⁵ ajānetvāna kāmato, P.¹⁶ khāniyasā, P.¹⁷ āgate tassa, P.¹⁸ ābhīno, P.¹⁹ buddhā aniyatam dānam, B.²⁰ puna, P.²¹ utṭhā, P.

Dāne ca gahaṇe c'eva apace paduse pi ca ¹
 samacittamukham ² disvā tadāham samvijim ³ bhusam. 40.
 Puno + pattam gaheṭvāna sodhayitvā sugandhinā
 pasannacittā pūretvā ⁵ saghatam sakkāram adām. 41.
 Yattha yatthūpapajjāmi surūpā homi dānato
 buddhassa apakārena duggandhā vadanena ca. 42.
 Puna Kassapadhirassa ⁶ niṭṭhāpentamhi ⁷ cetiyē
 sovaṇṇam itṭhakam varam ⁸ adāsim muditā ahām. 43.
 Catujjātena gandhena nicayitvā ⁹ tam itṭhakam
 muttā duggandhadosamhā sabbāngasamupāgatā. ¹⁰ 44.
 Satta pātisahassāni ¹¹ rataneh' eva sattahi
 kāretvā ghatapūrāni vatṭini ¹² ca sahassaso. ¹³ 45.
 Pakkhipitvā padipetvā ¹⁴ ṭhapayim satta pantyo ¹⁵
 pūjattham lokanāthassa vippasannena cetasā. 46.
 Tadāpi tamhi puññamhi ¹⁶ bhāginī 'ham visesato
 puna Kāsīsu sañjāto Sumitto iti vissuto. 47.
 Tassāham bhariyā āsim sukhitā sajjitā piyā ¹⁷
 tadāham paccekamune ¹⁸ adāsi ghanavethanam. ¹⁹ 48.
 Tassāpi bhāginī ²⁰ āsim modityā dānam uttamam
 puna pi Kāsiratthamhi jātā ²¹ Koliyajātiyā. 49.
 Tadā Koliyaputtānam satehi saha pañcahi
 pañca pacceka buddhānam satāni samupatthahi. 50.
 Temāsam tappayitvāna ²² adamsu ²³ ca ticivare
 jāyā tassa tadā āsim puññakammapathānugā. 51.
 Tato euto ahū rājā Nando nāma mahāyaso
 tassāpi mahesi āsim sabbakāmasamiddhinī. 52.

¹ amacee manase pi ca, B.

² samacittam sukhām, P. ³ samvijjhim, P.

⁴ puna, P. ⁵ pūritvā, P.

⁶ Kassapavīrassa, A. ⁷ nidhāyatamhi, A.

⁸ itṭhakagharam, B. ⁹ necayitvā, P.

¹⁰ osusamāgatā, A. B. ¹¹ pātisō, P. ¹² vaḍḍhīni, P.

¹³ sahassayo, P. ¹⁴ pasīditvā, P. ¹⁵ paniyo, B.

¹⁶ tasmiṁ kule, P. ¹⁷ siyā, P.

¹⁸ pacceka buddhassa, P. ¹⁹ ganaō, B. ²⁰ bhaginī, P.

²¹ jāto, A. ²² tapayitvāna, P. ²³ adāsi, P.

Tadā rājā bhavitvāna¹ Brahmadatto mahīpati
 Padumavatīputtānam paccekamuninam tada. 53.
 Satāni pañc' amūnāni yāvajivam upatthahim
 rājuyyāne nivāsetvā nibbutāni ca pūjayim. 54.
 Cetiyāni ca kāretvā pabbajitvā ubho mayam
 bhāvetvā appamaññāyo brahmalokam agamhase. 55.
 Tato cuto mahātitthe Sujāto Pippalāyano²
 Mātā Sumanadevī ti Kosigotto dījo pitā. 56.
 Aham Madde janapade Sāgalāyam³ puruttame
 Kapilassa⁴ dijassāsim dhītā,⁵ mātā Sucīmatī. 57.
 Ghanakañ cana bimbena⁶ nimminitvāna mam pitā
 adā Kassapadhlīrassa kāmehi⁷ vajjitassa mam.⁸ 58.
 Kadāci so kāruṇiko gantvā kammantapekkhako
 kākādikehi⁹ khajjante pāne disvāna samviji. 59.
 Ghare vāhan¹⁰ tile jāte¹¹ disvānātapatāpane¹²
 kimikākehi khajjante samvegam alabhim tada. 60.
 Tadā so pabbaji dhīro aham tam anupabbajim
 pañca vassāni nivasim¹³ paribbājavate aham. 61.
 Yadā pabbajitā āsi Gotamī jinaposikā¹⁴
 tadāham tam upagantvā¹⁵ buddhena anusāsitā. 62.
 Naciren' eva kālena arahattam apāpuñim
 aho kalyāṇamittatam Kassapassa sirīmato. 63.
 Suto¹⁶ buddhassa dāyādo Kassapo susamāhito
 pubbenivāsam yo wedi saggāpāyañ ca passati. 64.
 Ato jātikkhayam patto abhiññāvositō muni
 etāhi tihī vijjāhi tevijjo hoti brahmaṇo. 65.
 Tath'eva Bhaddā Kapilānī¹⁷ tevijjā maceuhāyini¹⁸
 dhāreti antimam deham jetvā¹⁹ Māram savāhanam. 66.

¹ tato ahū cavitvāna, P.² ajāto Pippale kule, P.³ Sākalāya, A.⁴ Kapilassa, A.⁵ dijassāpi ṭhitvā, P.⁶ dhammena, B.⁷ kāmāhi, P.⁸ otassa me, P.⁹ kākādike, P.¹⁰ vā sā, B.¹¹ jāto, P.¹² otapane, P.; disvāna tapanāsane, B. ¹³ nivāsi, B.¹⁴ opositū, A. B. ¹⁵ samupagō, B. ¹⁶ sutto, P.¹⁷ Kāpilānī, A. ¹⁸ paccuehāyini, P.; maceuhārinī, A.¹⁹ jitvā, A.

Disvā ādīnavam̄ loke ubho pabbajitā mayam̄
ty amha ¹ khīnāsavā dantā sītibhūt' amha nibbutā. 67.
Kilesā jhāpitā mayham̄ —pa— kataṁ buddhassa sāsanam̄
ti. 68.

Arahattam̄ pana patvā pubbe nivāsaññē cīṇavasī ahosi,
tattha sātisayaṁ katādhikārattā. Aparabhāge tam̄ satthā
Jetavane ariyaganamajjhe nisinno bhikkhuniyo paṭipātiyā
thānantaresu thapento pubbenivāsam̄ anussarantīnam̄
aggatīthāne thapesi. Sā ekadivasam̄ Mahākassapattherassa
guṇābhīthavanapubbakam̄ attano katakiecakatādivibhāva-
nāmukhena udānam̄ udānenī :

Putto buddhassa dāyādo Kassapo susamāhito
pubbenivāsam̄ yo vedī saggāpāyañ ca passati. 63.
Ato jātikkhayam̄ patto abhiññāvositō muni
etāhi tihi vijjāhi tevijjo hoti brāhmaṇo. 64.
Tath'eva Bhaddā Kapilānī tevijjā maceuhāyinī ²
dhāreti antimam̄ deham̄ jetvā Māram̄ savāhanam̄. 65.
Disvā ādīnavam̄ loke ubho pabbajitā mayam̄
ty amhā khīnāsavā dantā sītibhūt' amha ³ nibbutā ti. 66.

Imā gāthā abhāsi. Tattha p u t t o b u d d h a s s a dā-
yād o t i buddhānam̄ buddhabhāvato sammāsambuddhassa
anujātabhūto. Tato eva tassa dāyādabhūtassa navalokut-
taradhammassa ādānenā dāyādo Kassapagotto lokiya-
lokuttarehi samādhīhi suṭṭhu samāhitacittatāya susa-
māhito. Pubbenivāsam̄ yo vedī ti yo Mahā-
kassapatthero pubbenivāsam̄ attano paresañ ca nivuthak-
khandhasattīnam̄ pubbenivāsānussatiññēna pākaṭam̄ katvā
a v e d i aññāsi patibujjhati. Sagga pāyañ ca pas-
sati ti chabbisati devalokato saggam̄ catubbidham̄ apā-
yañ ca dibbacakkunā hatthatale āmalakam̄ viya passati.
Ato jātikkha yam̄ patto ti tatoparam jātikkhaya-
sañkhātam̄ arahattam̄ patto. Abhiññāya abhivisuddhena
ññēna abhiññāya dhamman̄ abhijānitvā pariññeyyam̄

¹ tamhā, P.

² pacchuhō, ed.

³ amhi, ed.

parijānitvā pahātabbam̄ pahāya sacchikātabbam̄ sacchīkatvā. V o s i t o nīṭṭhappatto katakieo āsavakkhayapaññāsañkhātam̄ monam̄ pattattā munī. Tath' eva Bhaddakapilānī ti yathā Mahākassapo etāhi yathā-vuttāhi tīhi vijjāhi tevijjo maceuhāyī¹ ca, tath' eva Bhaddakapilānī tevijjā maceuhāyinī² ti. Tato eva dhammāreti antimañ deham̄ jetvā Mārañ savā-hanān ti attānam̄ eva param̄ viya katvā dasseti. Idāni yathā therassa paṭipattiādimajjhapariyosānakalyānam̄ evam amhasī ti dassentī disvā ādīnavan ti osānagā-tham̄ āha. Tattha tyam hā khīñāsavā dāntā ti te mayam̄ Mahākassapatthero ahañ ca uttamena damanena dantā sabbaso khīñāsavā³ ca amha sītibhūt' amhanibbutā ti. Tato eva kilesaparijāhābhāvato sītibhūtā saupādisesāya nibbāñadhātuñā nibbutā ca.

Bhaddakapilānitheriyā gāthāvanñānanā samattā. Catuk-kanipātavāñānanā nīṭṭhitā.

XXXVIII.

Pañcakanipāte paññāvīsatī vassānī ti ādikā aññatarāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katā-dhikārā tattha tattha bhave vivattpūpanissayam̄ kusalam̄ upacainantī imasmiñ buddhuppāde Devadahanagare Mahā-pajāpatīgotamīdhāti hutvā Vaḍḍhesī nāma, gottato pana apāññātā ahosi. Sā Mahāpajāpatīgotamiyā pabbajitakāle sayam pi pabbajitvā pañcavīsatī sañvaccharāni kāmarāgena upaddutā accharāsañghātamattam̄ pi kālam̄ cittekaggatam̄ alabhbantī bāhā paggayha kandamānā Dhammadinnaththeriyā santike dhammam̄ sutvā kāmehi vinivattitamā-nasā kammatthānam̄ gahetvā bhāvanam̄ anuyuñjantī na cirass' eva cha labhiñā hutvā attano paṭipattim̄ paccavek-khityā udānavasena :

¹ paeceuñayi, ed.

² paeceuñ, ed.

³ khīñāso khīñāsavā, ed.

Paññavīsatī vassāni yato pabbajitā ahām
n'accharāsamīghātamattam¹ pi cittass' upasam' ajjhagam. 67.

Aladdhā cetaso santim kāmarāgen' avassutā
bāhā paggayha kandantī vihāram pāvisim aham. 68.
Sā bhikkhunim² upāgacchi yā me saddhāyikā ahu
sā me dhammaṃ adesesi khandhāyatanaadhātuyo. 69.
Tassā dhammaṃ sunītvāna ekamante upāvisim
pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhu visodhitam. 70.
Ceto paricea nāṇañ ca sotadhātu visodhitā
iddhi pi me sacchikatā patto me āsavakkhayo.
Cha me 'bhiññā sacchikatā katañ buddhassa sāsanā
ti. 71.

Ime gāthā abhāsi. Tattha aceha rāsa nīghāta mat -
tām pīti ghaṭikāmattam³ pi khaṇam aṅgulipoṭhanamat -
tam pi kālan ti attho. Cittass' upasam' ajjhagan
ti cittassa upasamam cittekaggam na ajjhagaman ti yojanā.
Na patilabhi ti attho. Kāmarāgen' avassutā ti
kāmaguṇasañkhātesu vatthukāmesu dalhatarābhinivesitāya
bahulena⁴ chandarāgena tintacittā. Sā bhikkhunin⁵
ti Dhammadinnatherim sandhāya vadati. Cetopariyeñānañ ca visodhitān ti sam -
bandho. Adhigatan ti attho. Sesam vuttanayam eva.

Aññatarāya theriyā gāthāvāṇḍanā sammattā.

XXXIX.

Mattā va ṣṇena rūpenā ti ādikā Vimalāya theriyā
gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha
bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinitvā imasmim bud -
dhuppāde Vesāliyañāññatarāya rūpūpajīviniyā itthiyā dhītā
hutvā nibbatti. Vimalā ti'ssā nāmam alhosi. Sā vayappattā
tato duecintitam⁶ kappentī ekadivasam āyasmantam Mahā-

¹ accharāo, ed. ² bhikkhunī, ed. ³ ghaṭikamō, ed.

⁴ bahulena, ed. ⁵ bhikkhunī ti, ed. ⁶ duecintitam, ed.

moggallānam Vesāliyanū piṇḍāya carantam disvā paṭibaddhacittā hutvā therassa vasaṇatthānam gantvā theranū uddissa palobhanakammam kātum ārabhi. Titthiyeli uyyojitā tathā akāsi ti keci vadanti. Thero tassā asubhavibhāvanāmukhena¹ santajjanam katvā ovādām adāsi. Tam heṭṭhā theragāthāhi āgatañ eva. Tathā pana therena ovāde dinne sā samvegajatā lirottappam paccupatthāpetvā sāsane paṭiladdhasaddhā upāsikā hutvā aparabhāge blikkhunīsu pabbajitvā ghaṭentī vāyamantī hetusampannatāya na cirass' eva arahattam patvā attano paṭipatti² paccekkhitvā udānavasena :

Mattā vaṇṇena rūpena sobhaggena yasena ca
yobbanena c' upatthaddhā aññā samatimaññi 'ham. 72.
Vibhūsitvā imam kāyam sucittam bālāpanam³
atthāsi vesidvāramhi luddo pāsam iv' oddiya.⁴ 73.
Pilandhanam vidamṣentī⁵ guyham pakāsikanam bahum
akāsi vividham māyam ujjhagghantī⁶ bahum janam. 74.
Sājja piṇḍam carityāna muṇḍā saṅghātipārutā
nisimā rukkhamūlamhi avitakkassa lābhini. 75.
Sabbe yogā samucchinnā ye dibbā ye ca mānusā
khepetvā āsave sabbe sītibhūt' amhi nibbutā ti. 76.

Imā gāthā abhāsi. Tattha mattā vaṇṇena rūpenāti guṇavaṇṇena c'eva rūpasampattiya ca. Sobhaggenāti subhagabhbāvena. Yaseñāti parivārasampattiya. Mattā vaṇṇamadarūpamadasobhaggamadaparivāramadavasena madam āpannāti attho. Yobbanena c' upatthaddhāti yobbanamadena uparūparitthaddhā yobbanena nimittena ahamkārena upatthaddhacittā anupasamtamānasā. Aññā samatimaññi 'ham ti aññā itthiyo attano vaṇṇādiguṇehi sabbathā pi atikkamitvā maññi. Aham aññāsām vā itthīnam vaṇṇādiguṇe atimaññi. Atikkamitvā aññāavamānam akāsim.

¹ °vibhāvana°, ed.

² paṭipatti, ed.

³ bālāpanam, ed. m.

⁴ oddiyam, ed. m.

⁵ pi ghamṣanti, ed.

⁶ ujjhāyanti, ed.

Vibhūsitvā imam kāyam sucittam bālā-lapānan¹ ti imam nānāvidhaasucibharitam jegucchām aham mama ti bālānam lapāpanato vacanato bālālapanam² mama kāyam chavirāgakāraṇam kesathapanādinā sucittam vatthābharaṇehi vibhūsitvā sumanūditapasādhitam katvā. Aṭṭhāsi vesidvāramhi luddo pāsam iv'oddiyayān³ ti migaluddo viya migānam bandhanatthāya daṇḍavāgurādimigapāsam Mārapāsabhūtam yathāvuttam mama kāyam vesidvāramhi vesiyā gharadvāre oddiyitvā atthāsi. Pilāndhanam vīdaṁ sentī⁴ guyhaṁ pākāsi kām sba hūti ūrujaghanadassanādikam guyhañ c'eva pādajānusirādikam pakāsañ cāti guyhaṁ pakāsikañ ca bahum nānappakārapilāndhanaābharaṇam dassentī.⁶ Akāsi vividhām māyām ujjhaggħantī bahuñjanān vippalambhetum hasantī gandhamālavatthābharaṇādihī sarīrasabhāvapaticchādanena yāva vilāsabhāvākādihī tehi ca vividham nānappakāraṇam vañcanam akāsi.

Sājjapinḍam caritvāna—pa—avita k kassalābhīnī ti sā ahām evam samāvihārinī samānā ajja idāni ayyassa Mahāmoggallānattherassa ovāde thatvā sāsane pabbajitvā muṇḍāsaṅghātīpi rūtā hutvā piṇḍam caritvāna bhikkhāhāram bhuñjitvā. Rukkhāmūle vivittāsane nisinnā dutiyajjhānapādakassa aggaphalassa adhigamena avitakkassa lābhīnī amhī ti yojanā. Sabbe yogāti kāmayogādayo cattāro pi yogā samucchinna ti pathamamaggādinā yathāraham sammad eva uechinnā pahīnā. Sesam vuttanayam eva.

Vimalāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

XL.

A yoniso manasikārā ti ādikā Sīhāya theriyā

¹ bālāpanan, cd.

² bālāpana, cd.

³ iv'addiyan, cd.

⁴ vidhamsentī, cd.

⁵ pakāsitam, cd.

⁶ dassantī, cd.

gāthā. Ayam pi purimabuddhesu kataadhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayañ kusalam upacinitvā imasmīm buddhuppāde Vesāliyan Sihasenāpatino bhaginiyā dhītā hutvā nibbatti. Tassā “mātulassa nāmañ karothā” ti Sihā ti nāmañ akāmu. Sā viññutam patta ekadivasam satthari¹ Sihassa senāpatino dhamme desiyamāne tam dhammam sutvā paṭiladdhasaddhā mātāpitaro anujānāpetvā pabbaji. Pabbajitvā ca vipassanam ārabhitvā pi bahiddhāsubhārammaṇe vidhāvantam cittam nivattetum asakkonti satta samyaccharāni miechāvitakkehi dhāviyamāna cittassādām alabhantī “kim me iminā pāpajivitena ubbandhitvā² marissāmī” ti pāsam gahetvā rukkhasākhāya laggityā tam attano kañthe paṭimūñcantī pubbācīñnavasena vipassanāya cittam abhinīhari. Antimabhavikatāya pāsassa bandhanam gīvatthāne ahosi nāmāssa paripākam gatattā sā tāvad eva vipassanam vadḍhetvā saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Arahattam pattasamakālam eva ca pāsabandho gīvato muñcityā vinivatti. Sā arahatte paṭīthitā udānavasena :

Ayoniso manasikārā kāmarāgena aṭṭitā
ahosi uddhaṭā pubbe citte avasavattini. 77.

Pariyuṭṭhitā kilesehi sukhasaññānuvattini
samañ cittassa nālabhi³ rāgacittavasānugā. 78.

Kisā pañḍuvivāññā ca satta vassāni cāri ‘ham
nāham divā vā rattim vā sukham vindi sudukkhitā. 79.

Tato rajjuñ gahetvāna pāvisi vana-m-antaram
varam me idha ubbandham yañ ca hīnam pun’ ācare. 80.

Dalham pāsanī karitvāna rukkhasākhāya bandhya⁴
pakkhipi pāsanī gīvāyam atha cittam vimucci me ti. 81.

Imā gāthā abhāsi. Tattha ayoniso manasikārāti anupāyamanasikārena asubhe subhan ti vipallāsaggāhena. Kāmarāgena aṭṭitāti kāmaguṇesu chandarāgena pilitā. Ahosi uddhaṭā⁵ pubbe citte avasavattini ti pubbe mama citte mayham vasc

¹ satthārā, ed. ² ubbandhitvā, ed. ³ nāma lābhi, ed.

⁴ bandhiya om. ed.

⁵ uddhatā, ed.

avattamāne uddhatā nānārammaṇe vikkhittacittā asamāhitā ahosi. Pariyutthitā kilesahi sukhasaññānuvattinī ti pariyuttānapattehi kāmarāgādikilesehi abhibhūtā rūpādisu sukhappattāya¹ kāmasaññāya anuvattanasilām samam citta ssa² nālabhi rāga citta vasānu gā kāmarāgasampayuttacittassa³ vasam anugacchantī isakam pi cittassa samam cetosamathacittekkaggata na alabhi. Kisā paṇḍu vi vaṇṇā ca evam ukkaṇṭhitabhāvena kisā dhamanisanthatagattā uppāṇḍupāṇḍukajātā tato eva vivāṇṇā vigatachavivāṇṇā ca hutvā. Satta vassānī ti satta saṃvaccharāni cārī ti cari aham. Nāham divā vā rattim vā sukhām vindi sudukkhitā ti evam sattasu saṃvaccharesu evam kilesadukkhena dukkhitā ekadā pi divā vā rattim vā samaṇasukham na paṭilabhi. Tato ti kilesapariyuttānena samaṇasukhābhāvato.

Rajju m gahetvāna pāvisi vanamantaran ti pāsam rajju m ādāya vanantaram pāvisi. Kim attham pāvisi ti ce aham? Varām me idha ubbandha m yañ + ca hīnam pun'ācare ti yadāham samaṇadhammam kātum asakkontī hīnam gihībhāvam puna ācareyyam anutiṭṭheyayam tato sataguṇesu sahassaguṇesu imasmim vanantare ubbandhanam bandhitvā marañam varam setṭhan ti attho. Atha citta m vimuccime ti yadā rukkhasākhāya baddhapāsam⁵ gīvāyam pakhipi atha tadanantaram eva vutthānagāminīvipassanāmaggena ghaṭitattā maggapatipātiyā sabbāsavehi mama cittam vimuttam hoti.

Sīhāya theriyā gāthāvanuṇā samattā.

XLI.

Ātura m asucin ti ādikā Sundarīnandāya theriyā gāthā. Ayam kira Padumuttarassa bhagavato kāle

¹ sukhantippo, ed.

² mama citta m, ed.

³ °yuttacitassa, ed.

⁴ ubbandhayañ, ed.

⁵ bandhapāsam, ed.

Hāmsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam patvā satthu santike dhammam suñantī satthāram¹ ekam bhikkhumiñ jhāyinīnam aggaṭṭhāne ṭhapentam disvā adhikārakammam katvā tam thānantaram patthetvā kusalam upacinautī kappasatasahassam devamanussesu samsarantī imasmim buddhuppāde Sākyarājajakule nibbatti. Nandā ti 'ssā nāmañ akāmsu. Aparabhāge rūpasampattiya Sundarīnandā Janapadakalyāñi ti ca paññāyittha. Sā amhākanī bhagavati sabbaññutam patvā anupubbena Kapilavatthusmim gantvā Nandakumārañ ca Rāhulakumārañ ca pabbajetvā gate Suddhodanamahārāje ca parinibbute Mahāpajāpatīgotamiyā Rāhulamātāya ca pabbajitāya cintesi: "Mayham jetṭhabhātā cakkavattirajjañ pahāya pabbajitvā loke aggapuggalo buddho jāto,utto pi 'ssa Rāhulakumāro pabbaji, bhātā² pi me Nandarājā mātā pi Mahāpajāpatīgotamī bhaginī pi Rāhulamātā pabbajitā. Idānāham gehe kiñ karissāmi pabbajissāmī" ti bhikkhunūpassayam gantvā nātisinehena pabbaji no saddhāya. Yasmā³ pabbajitvā pi rūpam nissāya uppannamadā, satthā rūpam vivāññeti garahati anekapariyāyena rūpe ādīnavāñ dasseti ti buddhupatthānam na gacchatī ti ādi sabbam hetthā Abhirūpanandāya vatthusmim vuttanayen' eva veditabbam. Ayam pana viseso: satthārā nimmitam itthirūpam anukkamena jarābhībhūtam disvā aniccato dukkhato manasikarontiyā theriyā kammatthānābhimukham cittam ahosi. Tam disvā satthā tassā sappāyavasena dhammam desento:

Āturam asucim pūtim passa Nande samussayam asubhāya cittam bhāvehi ekaggam susamāhitam. 82.

Yathā idam tathā etam yathā etam tathā idam duggandham pūtikam vāti bālānam abhinanditam. 83.
Evam etam avekkhantī rattindivam atanditā tato sakāya paññāya abhinibbijja dakkhisān ti.⁴ 84.

Imā tisso gāthā abhāsi. Sā desanānusārena nānam

¹ satthārā, ed.

² bhattā, ed.

³ tasmā, ed.

⁴ rakkhasī ti, ed. (see pp. 85, 86.)

pesetvā sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tassā upari maggatthā-ya kammaṭṭhānam ācikkhanto “Nande imasmiṁ sarīre appamattako pi sāro n’atthi māmsalohitalepano jarādīnam āvāsabhūto atṭhipuñjamatto evāyam” ti dassetum :

Atṭhīnam nagaram katam māmsalohitalepanam
yattha jarā ca maccu ca māno makkho ca ohito ti.

Dhammapade imam gātham āha. Sā desanāvasāne arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū¹
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Ovādako viññāpako tārako sabbapāṇinam
desanākusalō buddho tāresi janatam bahum. 2.
Anukampako kāruṇiko hitāya² sabbapāṇinam
sampatte titthiyē sabbe pañcasile patiṭṭhahi.³ 3.
Evam nirākulam āsi suññatam⁴ titthiyehi ca
vicittam arahantehi vasibhūtehi tādihi. 4.
Ratanān’ atṭhapaññāsam⁵ uggato⁶ ’va mahāmuni
kañcanagghiyasañkāso battimsavaralakkhaṇo. 5.
Vassasatasahassāni⁷ āyu vijjati tāvade
tāvatā titthamāno so tāresi janatam bahum. 6.
Tadāham⁸ Hamṣavatiyam jātā setṭhikule ahum
nānāratanaपajjote mahāsukhasamappitā. 7.
Upagantvāham⁹ Mahāvīram assosiṇi dhammadedesanam
amatam paramassādām paramatthanivedakam. 8.
Tadā nimantayitvāna sasamgham lokanāyakam¹⁰
datvā tassa malādānam pasannā sehi pāṇibhi.¹¹ 9.
Jhāyāñnam bhikkhunīnam aggatthānam apatthayim¹²
nipacca sirasā vīram¹³ sasamgham lokanāyakam. 10.

¹ hitesi, P. ² patiṭṭhasi, A. ³ saññatam, P.

⁴ opaññāsa, P. ⁵ uggato so, P.; uggaho, B.

⁶ tassasata°, P. ⁷ upetvā tam, A. B.

⁸ sasamgham tam bhagavantam, P. ⁹ pāṇibhi, A. B.

¹⁰ apatthayim, B. ¹¹ dhīram, A.

Tadā anantadamako tilokasaraṇo pabhū¹
 vyākāsi narasārathi : laechas' etam supatthitam.¹ 11.
 Satasahasse ito kappe Okkākakulasambhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 12.
 Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 Nandā ti nāma nāmena hessasi² satthu sāvikā. 13.
 Tam sutvā muditā³ hutvā yāvajīvam tada jinam
 mettacittā paricariṇi pacceyehi vināyakam. 14.
 Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusaṇi deham Tāvatimsam agañchi 'ham. 15.
 Tato cutā Yāmasaggam + tato 'ham Tusitam saggam⁵
 tato ca Nimmānaratiṁ Vasavattipuram gatā.⁶ 16.
 Yattha yatthūpapajjāmi tassa kammassa thāmasā⁷
 tattha tattheva rājūnam mahesittam akārayim. 17.
 Tato cutā manussatte rājūnam⁸ cakkavattinam
 maṇḍalinañ ca rājūnam mahesittam akārayim. 18.
 Sampattiṁ anubhūtvāna devesu manujesu ca
 sabbattha sukhitā hutvā nekakappesu saṁsariṇi. 19.
 Pacchime bhavaśampatte suramme Kapilavhaye
 rañño Suddhodanassāham⁹ dhītā āsim aninditā. 20.
 Siriyā rūpinim¹⁰ disvā nanditam āsi tam kulam
 tena Nandā ti me nāmam sundaram pavaram¹¹ ahu. 21.
 Yuvatīnañ ca sabbāsam kalyāṇī ti¹² ca vissutā
 tasmiṁ pi nagare ramme ṭhapetvā hi Yasodharam.¹³ 22.
 Jeṭṭho bhātā ti lokaggo pacchimo arahā tathā
 ekākinī gahaṭṭhāham¹⁴ mātarā¹⁵ paricoditā : 23.
 Sākiyamhi kule jātā putte¹⁶ buddhānujā tuvam¹⁷
 Nandena pi vinā bhūtā agāre kiñ na acchasi.¹⁸ 24.

¹ laccham evam upaṭṭhitam, P.; sumaṭṭhitam, B.

² hessati, A. B. ³ mudikā, P.

⁴ Yāmam agam, A. ⁵ Tusitam agam, A.

⁶ opuram tato, A. ⁷ vāhasā, A. B. ⁸ rājānam, A.

⁹ Suddhodanassīha, P. ¹⁰ sirī ca rūpinī, P.

¹¹ tena Nandā ti nāmena sundarā pavarā, P.

¹² kalyāṇīhi, P. ¹³ ṭhapetvā tam yaso dhanam, P.

¹⁴ gahaṭṭhāhu, P. ¹⁵ mātuyā, P. ¹⁶utto, P. B.

¹⁷ buddhānujātiyam, B. ¹⁸ kiñ na lajjasi, P. B.

Jarāvasānam¹ yobbaññam rūpam asucisammataṁ
 rogantam api cārogyam² jīvitam marañantikam. 25.
 Idam pi te subham rūpam sasikantam³ manoharam⁴
 bhūsanānam alamkāram sirisañghātasannibham.⁵ 26.
 Puñjitam⁶ lokasāraṇam va⁷ nayanānam rasāyanam
 puññānam kittijananam Okkākakulanandanam. 27.
 Naciren' eva kālena jarāyam adhisessati⁸
 vihāya geham kāruññe⁹ cara dhammam anindite.¹⁰ 28.
 Sutvāham mātu vacanam pabbajim anagāriyam
 dehena na tu cittena rūpayobbanalālitā.¹¹ 29.
 Mahatā ca payattena¹² jhānajjhānaparam¹³ mama
 kātuñ ca vadate¹⁴ mātā na cāham tattha¹⁵ ussukā. 30.
 Tato mahākāruṇiko disvā mam kāmalālasam
 nibbindanattham rūpasmiṁ mama eakkhupathe jino 31.
 Sakena ānubhāvena itthim¹⁶ māpesi sobhaṇim
 dassanīyam suruciram mamato pi surūpinim.¹⁷ 32.
 Tam aham vimhitā disvā ativimhitadehiniṁ¹⁸
 cintayim saphalam me ti¹⁹ nettalābhām ca mānusam.²⁰ 33.
 Tam aham "ehi subhage yen' attho tam vadehi me
 kulan te nāmagottam ca vada me yadi te piyam." 34.
 Navañ ca²¹ kālo subhage ucchāige mam nivāsayā²²
 nisidantī²³ mam'aṅgāni pasuppaya muhuttakam.²⁴ 35.
 Tato sīsam²⁵ mama'ṅge sā²⁶ katvā sayi sulocanā
 tassā nalātē patitā²⁶ luddā paramadārunā.²⁷ 36.

¹ rajāvasānam, B.² ārogyam, P.³ pasikantam, B.⁴ parikantamanoraham, P.⁵ sirisañketasanō, P.; sirisañkatasanō, B.⁶ piñditam, P.⁷ lokasāraṇ ca, P.⁸ jarāy, sañkhārāsati, P.⁹ kāruññena, P.¹⁰ vara dhammam atandite, B.¹¹ olālite, A.;¹² oglehini, P., P.¹³ va sayattena, P.¹³ jhānajjhenaō, A.¹⁴ kattu ca vasate, P. B.¹⁵ nāvāham tatra, P.; na cāha tattha, A. ¹⁶ itthi, P.¹⁷ visurūpini, P. ¹⁸ oglehini, P. ¹⁹ neti, B.²⁰ mānasaṁ, P. ²¹ napañca, P. ²² mam nivesa tam, P.²³ sīdantī 'va, A. ²⁴ sasupiyam muhō, P.; passapiyam, B.²⁵ sīsam mama kesā, P. ²⁶ pañītā, P. ²⁷ latā parō, P.

Saha tassā nipātena piñakā upapajjatha.¹
 Paggharim̄su pabhinnā ca kuñapā pubbalohitā. 37.
 Pabhinnam̄ vadanañ cāpi kuñapam̄ pūtigandhikam̄²
 uddhumātam̄ vinīlañ ca pubbañ cāpi³ sarirakan̄. 38.
 Sā pavedhitasabbañgī⁴ nissasanī mulum̄ muhūm̄
 vedayantī sakam̄ dukkham̄ karuñam̄ paridevayi.⁵ 39.
 Dukkhena dukkhitā homi phusayanti ca vedanā
 mahādukkhe nimugg' amhi sarañam̄ hohi me sakhī. 40.
 Kuhim̄ vadanasobhan te kulin te tuiganāsikā
 tambabimbavarotthan⁶ te vedanan te kuhim̄ gatam̄. 41.
 Kuhim̄ sasīnibham̄ vattam̄ kambugivā⁷ kuhim̄ gata
 dolatulā va⁸ te kaññā vevanñam̄⁹ samupāgatā. 42.
 Makulakhārakākārā kalasā¹⁰ va payodharā
 pabhinnā pūtikuñapā duññthagandhivam̄ āgatā. 43.
 Vedimajjhā¹¹ 'va sussoñi sunā vanitakibbisā¹²
 jātā amajjhahbaritā.¹³ Aho rūpam̄ asassatam̄. 44.
 Sabbam̄ sarirasañjātam̄ pūtigandham̄ bhayānakam̄
 susānam iva jeguechan̄¹⁴ ramante yathā bālisā.¹⁵ 45.
 Tadā mahākāruñiko bhātā me lokanāyako
 disvā samviggacittam̄ mani imā gāthā abhāsatha : 46.
 Āturam̄ asucim̄ pūtim̄ passa Nande samussayam̄
 asubhāya cittam̄ bhāvehi ekaggam̄ susamāhitam̄. 47.
 Yathā idam̄ tathā etam̄ yathā etam̄ tathā idam̄
 duggandham̄ pūtikam̄ vāti bālānam̄ abhinanditam̄. 48.
 Evañ etam̄ avekkhantī rattindivam̄ atanditā
 tato sakāya paññāya abhinibbijja dakkhisam̄.¹⁶ 49.
 Tato 'ham̄ abhisāñviggā sutvā gāthā subhāsitā
 tatra thitā vipassantī¹⁷ arahattam̄ apāpuññim̄. 50.

¹ piñakan̄ udapajjatha, P. ² pūtigandhanam̄, A.

³ sabbañ cāpi, P. ⁴ sā saveditā sabbañga, P.

⁵ paridevati, P. ⁶ tampa°, A.

⁷ kampug°, A. ⁸ dolakelā va, B. ; dolalullā, A.

⁹ vevanñā, P. ¹⁰ kalakā, A.

¹¹ vedimajjhā, A. ; vedimajjhā puthusātī, P.

¹² vanita°, A. ; sunakhinitakib°, P. ¹³ amajjhah°, A.

¹⁴ susāna-r-iva, P. ; iva vebhaccam, A. ¹⁵ bāliyā, A.

¹⁶ dakkhasi, B. ; dakkhayi, A. ¹⁷ thitā 'va ham̄santī, A. B

Yattha yattha nisinnāham sadā jhānaparāyanā
jino tasmiṁ guṇe tuṭṭho etadagge ṭhapesi mām. 51.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— kātam buddhassa sāsanam
ti. 52.

Arahattam pana patvā attano patipattim paccavekkhitvā
udānavasena : Ātura m asuci n ti ādinā satthārā
desitatihī gāthāhi saddhim :

Tassā me appamattāya vicinantiyā yoniso
yathābhūtam ayaṁ kāyo dīṭṭho santarabāhiro. 85.
Atha nibbindi 'ham kāye ajjhattañ ca virajj' ahaṁ
appamattā visamyuttā upasantā hi nibbutā ti. 86.

Imā gāthā abhāsi. Tattha evam etaṁ avek-
khāntī—pa—dakkhisān¹ ti etam āturādisabhāvam
kāyam. Evam yathā idam tathā etan ti ādikā
vuttappakārena rattindivaṁ sabbakālam atānditā
hutvā parato ghosahetukam sutamayañāṇam muñcetvā
tato tam nimittam attaniyam bhūtattā manasikārabhāvanā
mayā yāya paññāya yāthāvato ghanavinibbhogakaraṇena
abhibbija. Katham nu kho dakkhisām passisan ti abhogapurecārikena pubbabhāgañāṇacakkhunā
avekkhantī vicinantī ti attho.

Tenāha : Tassā me appamattāyā ti ādi. Tass' attho tessā me satiavippavāsenā appamattāya. Yoniso upāyena aniccañcavasena vipassanāpaññāya. Vicinantiyā vīmaṇsantiyā. Ayaṁ khandhapañcakasaikhāto kāyo sasantāparasantānavibhāgato santarabāhiro yathābhūtam dīṭṭho. Atha tathā dassanato pacchā. Nibbind' aham kāye vipassanāpaññāya sahitāya maggapaññāya attabhāvena nibbisesato ajjhattasantāne virajjim virāgam apajjim. Aham tathābhūtāya appamāda patipattiyā matthakappattiyā appamattā sabbaso samyojanānam samucchinnattā visaṁyuttā upasantā ca nibbutā ca amhī ti.

Sundarīnandāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

¹ padakkhiyan, ed.

XLII.

Aggi¹ candañ ca āti adikā Nanduttarāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivattpūpanissayam kusalam upacinitvā imasmiñ buddhuppāde Kururatthe Kammāssadamma-nigame brāhmaṇakule nibbattitvā ekaccānam vijjātthānāni sippāyatānāni ea uggahetvā niganṭhapabbajjam upagantvā vādasutā jambusākham gahetvā Bhaddā Kuṇḍalakesī viya Jambudīpatale vicarantī Mahāmoggallānatheran upasaṅka-mitvā pañham puechitvā parājayam pattā therassa ovāde thatvā sāsane pabbajitvā samanadhammañ karontī na-cirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam patvā attano paṭipattim paccavekkhitvā udānavasena :

Aggi² candañ ca suriyam ca devatā ca namassi 'ham nadītitthāni gantvāna udakam oruhāmi 'ham. 87.
Bahūvatasamādānā³ adyham⁴ sīsassa oliκhi
chamāya seyyam kappemi rattibhattam na bhuñji⁵
'ham. 88.

Vibhūsanamanḍanaratā nhāpanuccchādanehi ca
upakāsi imam kāyam kāmarāgena atṭitā. 89.
Tato saddham labhītvā pabbajim anagāriyam
disvā kāyam yathābhūtam kāmarāgo samūhato.⁶ 90.
Sabbe bhavā samuechinnā icchā ca patthanā pi ca
sabbayogavisañyuttā santim pāpuñi cetaso ti 91.

Imā pañca gāthā abhāsi. Tattha aggīñ⁷ candañ ca
suriyañ ca devatā ca namassi 'ham ti aggi-
sammukhā devā ti indānam devānam ārādhanattham
āhutim⁸ paggahetvā aggīm ca māse māse sukkapakkhassa
dutiyāya candam ca divase sāyampātam suriyañ ca aññān
ca bāhirahiraññagabbhādayo devatā ca visuddhimag-
gam gavesantī namassi abam namakkāram aham akāsim.

¹ aggi, ed.² aggi, ed.³ bahuv^o, ed.⁴ ada, ed.⁵ abhuñji, ed.⁶ samohato, ed.⁷ aggi, ed.⁸ ahuti, ed.

N a d i t i t t h ā n i g a n t v ā n a u d a k a m o r u h ā m' a h a m ti gaingādinañ pūjātitthāni upagantvā sāyampātām udakam otarāmi. Udale nimujjītvā aggisiñcanam karomi. B a h ū v a t a s a m ā d ā n ā ti p a ñ c ā t a p a t a p p a n ā d i b a h u v i ñ d h a v a t a s a m ā d ā n ā .¹ Gāthāsukhatthām bahū ti dīghakarañam. A d d h a m sīsassa olikhin² ti mayham pi sīsassa adñham eva muñdemi. Keci a d d h a m sīsassa olikhin³ ti kesakalāpassa adñham jañābandhanavasena bandhitvā adñham vissajjesin ti attham vadanti. C h a m ā y a s e y y a m k a p p e m ī ti thanñilasāyinī hutvā autarahitāya bhūmiyā sayāmi. R a t t i b h a t t a m n a b h u ñ j i⁴ 'h a n ti rattūparatā hutvā rattiyyam bhojanam na bhuñjim.

V i b h ū s a n a m a ñ ð a n a r a t ā ti cirakālam attakila-mathānuyogena kilantakāyā evam sarīrassa kilamanena n'atthi paññāsuddhi. Sace pana indriyānam tosanavasena sarīrassa kampanena suddhi siyā ti? Mantā imam kāyam anugañhantī vibhūsāyam mañđane ca ratā vatthālañkārehi alañkarane gandhamālādīhi mañđane ca abhiratā. N h ā -p a n u c h ā d a n e h i e ā ti sambāhanādīni⁵ kāretvā nhā-panena uechādanena ca. U p a k ā s i i m a m k ā y a n ti imam mama kāyam anugañhim santappesim. K ā m a r ā -g e n a a t t i t ā ti evam kāyadalhībahulā hutvā ayoniso-manasikārapaccayā pariyutthitena kāmarāgena a t t i t ā ti abiñham upaddutā ahosim. T a t o s a d d h a m l a b h i -t v ā n ā ti evam samādinnavatāni bhinditvā kāyadalhība-hulā vādapasutā hutvā tattha vicarantī tato pacchā aparabhāge Mahāmoggallānatherassa santike laddhovādā-nusāsanā saddham pañilabhitvā. D i s v ā k ā y a m y a -t h ā b h ī t a m ti salha vipassanāya maggapaññāya imam mama kāyam yathābhūtanī disvā. Anāgāmimaggena sab-baso kāmarāgo samūhato. Tato param aggamag- gena s a b b e b h a v ā s a m u c h i n n ā i c c h ā c a p a -t h i a n ā p i e ā ti paccuppannavisayābhilāpasaiñkhātā icchā āyatibhavābhilāpasaiñkhātā patthanā pi sabbā samue-

¹ pañcātapakappo, ed. ² olikhan, ed. ³ olikan, ed.

⁴ abhuñji, ed.

⁵ ati sammāhanādīni, ed.

chinmā ti yojanā. Santi¹ pāpuṇi cetaso ti ac-
eantasantiarahattaphalam pāpuṇim² adhigacchin ti attho.
Nanduttarāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

XLIII.

Saddhāya pabbajitvānā ti ādikā Mittākālikātheriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayam kusalam upacinantī imasmim buddhuppāde Kururatthe Kammāssadammanigame brāhmaṇakule nibbattitvā viññutam pattā Mahāsatipatṭhānadesanāya paṭiladdhasaddhā bhikkhunīsu pabbajitvā satta saṃvaccharāni lābhasakkāragiddhikā hutvā samanuadhammāni karontī tattha tattha vivaditvā aparabhāge yoniso uppajjantī saṃvegajātā hutvā vipassanam paṭṭhapetvā nacirass' eva saha paṭisanibhidāhi arahattam patvā attano paṭipatti³ paccevekkhitvā udānavasena :

Saddhāya pabbajitvāna agārasmānagāriyan
vicari 'ham tena tena lābhasakkāraussukā. 92.

Riñcītvā paramam attham hīnam attham asevi 'ham
kilesānam vasam gantvā sāmaññattham nirajji 'ham. 93.

Tassā me ahu saṃvego nisinnāya vihārake
unmaggapatipann' amhi taṇhāya vasam āgatā. 94.

Alpakanī jīvitam mayham jarā vyādhi vimaddati
purāyam bhijjati kāyo na me kālo pamajjituṁ. 95.

Yathābhūtam avekkhantī khandhānam udayabbayam
vinuttacittā uṭṭhāsi katam buddhassa sāsanān ti. 96.

Imā gāthā abhāsi. Tattha vicari 'ham tena tena
lābhasakkāraussukā ti lābhe ca sakkāre ca ussukā
yuttapayuttā hutvā tena tena bāhusaccadhammakathādinā
lābhuppādahetunā vicarinī ahām. Riñcītvā paramam
atthāti jhānavipassanāmaggaphalādiuttamam
attham jahitvā chadditvā. Hīnam attham asevi

¹ santi, ed.

² pāpuṇi, ed.

³ paṭipatti, ed.

'h a n t i catupaccayasañkhātaāmisabhāvato nihīnam lāma-kam̄ attham̄ ayonisopariyesanā pariseviñ aham̄. Kile-sānam̄ vasañ gantvā ti mānamadatañhādīnam̄ kile-sānam̄ vasam̄ upagantvā sām a ñ ñ a t t h a m̄¹ samañakic-cam̄ nirajji na jānim ahañ.

Nisinnāya vihārake ti mama vasanakaovarake nisinnāya ahusañvego. Kathan ti ce āha umma g-ga pañipann' amhī ti yāvad eva anupādāya parinibbānattham idam̄ sāsanam̄ tattha sāsane pabbajitvā kammatthānam̄ amana-sikaronti tassa ummaggapatiñpannā amhī ti. Tañhāya a vasañ agatā ti paccayuppādanatañhāya vasam̄ upa-gatā.

Appakam̄ jīvitam̄ mayham̄ ti paricchinnakālā jīvito bahūpaddavato ca mama jīvitam̄ appakam̄ parittam̄ lahukam̄. Jarā vyādhī ca maddatī ti tañ ca samantato apatitvā nippothento pabbatā viya jarā ca vyādhī ca maddati nimmathati. Maddate ti ca pātho. Jarāyam̄ bhijjati kāyo ti ayam̄ kāyo bhijjati jarā-yam̄.² Yasmātassa ekamsiko bhedo tasmāna me kālo pamajjituñ ayam̄ kālo atthakkhañavajjito, navamo khañ so pamajjituñ na yutto ti. Tassāhu samvego ti yojanā.

Yathābhūta mavekkhantī ti evam̄ jātasamvego vipassanam̄ pañthapetvā aniccādimanasikārena yathābhūtam avekkhantī. Kim̄ avekkhantī ti āha. Khandhā-nam̄ udra yabbayañti avijjāsamudayā rūpasamudayo ti ādinā samapaññāsabhedam̄ pañcannam̄ upādānakkhan-dhānam̄ uppādanirodhañ ca udayabbayānupassanāya avekkhantī vipassanam̄ ussukkāpetvā maggapatipātiyā sabbaso kilesehi ca vimuñcitvā utthāsi ubhato upatthānenā maggēna bhavattayato pi vuñthitā ahosim̄. Sesam̄ vutta-nayam̄ eva.

Mittākāliyā theriyā gāthāvaññanā samattā.

¹ sāmaññattam̄, ed.

² jarā, ed.

XLIV.

A gāra s m i m¹ v a s a n tī ti ādikā Pakulāya theriyā gāthā. Ayanī kira Padumuttarassa bhagavato kāle Hanisa-vatīnagare Ānanassa² rañño dhitā hutvā nibbattā satthu vemātikabhadgī Nandā ti nāmena. Sā viññutam̄ pattā ekadivasam̄ satthu santike dhammam̄ suñantī satthāram̄ ekan̄ bhikkhuniñ dibbacakkhukānam̄³ aggaṭṭhāne ṭha-pentam̄ disvā ussāhadevatā adhikārakammañ katvā sayam pi tam̄ ṭhānantaram̄⁴ patthentī pañidhānam akāsi. Sā tattha yāvajīvam̄ bahum̄ uñāram̄ kusalam̄ kamman̄ katvā devaloke nibbattitvā aparāparam̄ sugatīsu yeva sañsarantī Kassapassa bhagavato kāle brāhmaṇakule nibbattitvā paribbājakapabbajjam̄ pabbajitvā ekacārinī vicarantī ekadivasam̄ telabhikkhāya īhiññitvā telam̄ labhitvā tena telena satthu cetiye sabbarattin̄ dīpapūjan̄ akāsi. Sā tato cutā Tāvatimse nibbattitvā suvisuddhadibbacakkhukā hutvā ekan̄ buddhantaram̄ devesu yeva sañsaritvā imasmīñ buddhuppāde Sāvatthiyam̄ brāhmaṇakule nibbatti. Pakulā 'ti 'ssā nāmañ ahosi. Sā viññutam̄ patvā satthu Jetava-napatīggahañe pañiladdhasaddhā upasikā hutvā aparabhāge aññatarassa khīññasavattherassa santike dhammam̄ sutvā samjātasam̄vegā pabbajitvā vipassanam̄ ṭhāpetvā ghaṭentī vāyamantī nacirass' eva arahattam̄ pāpuñi. Tena vuttam̄ Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū⁵
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Hitāya sabbasattānam̄ sukhāya vadatam̄ varo
atthāya purisājañño pañipanno sadevake. 2.
Yasaggappatto sirimā kittivanñagato jino
pūjito sabbalokassa disā sabbā suvissuto. 3.
Uttiññaviciκiccho so vītvattakathāñkatho
samputññamanasaiκkappo⁶ patto sambodhiñ uttamam̄. 4.
Anuppannassa maggassa uppādetā naruttamo
anakkhātañ ca akkhāsi asañjātañ ca sañjani. 5.

¹ agārasmā, ed. ² Ānanassa, ed. ³ cakkhukānam̄, ed.⁴ ṭhānantam̄, ed.⁵ sampannam^o, P.

Maggaññū ca maggavidū maggakkhāyī narāsabho
 maggassa kusalo ¹ satthā sārathīnam̄ varuttamo. 6.
 Tadā mahākāruṇiko ² dhammañ desesi nāyako
 nimugge kāmapañkamhi ³ samuddharati pāñino. 7.
 Tadāham̄ Ham̄savatiyam̄ jātā khattijyanandanā
 surūpā sadhanā cāpi dayitā ca sirīmatī. 8.
 Ānandassa mahārañño dhītā paramasobhañā
 vemātā bhaginī cāpi Padumuttaranāmino. 9.
 Rājakaññāli sahitā sabbābharañabhuñitā
 upāgamma ⁴ Mahāvīram̄ assosiñ dhammadesanam̄. 10.
 Tadā hi so lokagaru bhikkhuniñ dibbacakkhukim̄ ⁵
 kittayan̄ parisāmajjhe aggatthāne thapesi tam̄. ⁶ 11.
 Sunñitvā tam aham̄ hatthā dānam̄ datvāna satthuno ⁷
 pūjetvāna ca sambuddham̄ dibbacakkhuñ apatthayim̄. 12.
 Tato avoca mañ satthā Nande lacchasi patthitam̄
 padipadhammadānānam̄ ⁸ phalam̄ etam̄ yathicchitam̄. 13.
 Satasahasse ito kappe Okkākakulasambhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 14.
 Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 Pakulā ¹⁰ nāma nāmena hessasi ¹¹ satthu sāvikā. 15.
 Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatim̄sañ agañch' aham̄. 16.
 Imamhi bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
 Kassapo nāma nāmena uppajji vadatañ varo. 17.
 Paribbājikinī āsiñ tadāham̄ ekacārinī
 bhikkhāya vicaritvā alabhiñ telamattakam̄. ¹² 18.
 Tena dīpan̄ padīpetvā upatthim̄ sabbasam̄varim̄
 cetiyam̄ dvipadaggassa vippasannena cetasā. 19.
 Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatim̄sañ agañchi 'ham̄. 20.

¹ maggakusalo, P. ² mahākāruṇiko satthā, A.

³ nimuggam̄ mohapañkō, P. ⁴ uppagamma, P.

⁵ °cakkhukī, P. ⁶ thapesi 'ham̄, P.

⁷ 'bhinanditvāna satthuno, A. ⁸ °dānena, P.

etam̄ sunicchitam̄, A. ¹⁰ Sakulā, A. ¹¹ hessati, A.

¹² tena mattakam̄, B.

Yattha yatthūpapajjāmī tassa kammassa pākasañ¹
 samjalanti² mahādipā tattha tattha gatāya me. 21.
 Tirokuḍḍam³ tiroselam⁴ samatiggayha pabbatam
 passām' aham yad icehāmī, dīpadānass' idam phalam⁵. 22.
 Visuddhadassanā⁶ homi yasasā pajalām' aham
 saddhā paññavatī⁷ e'eva, dīpadānass' idam phalam. 23.
 Pacchime ea bhave 'dāni jātā vippakule aham
 pahūtadhanadhaññamhi mudite rājapūjite.⁸ 24.
 Aham⁹ sabbaṅgasampannā sabbābharaṇabhbūtā
 purappaves¹⁰ sugatam¹¹ vātapāne ṭhitā aham. 25.
 Disvā jalantam¹² yasasā devamanussasakkatam
 anuvyañjanasañpannam¹³ lakkhaṇehi vibhūsitam¹⁴ 26.
 Udaggacittā sumanā pabbajjam¹⁵ samarocayim
 naciren' eva kālena arahattam¹⁶ apāpuññim. 27.
 Iddhīsu ea vasī homi dibbāya sotadhātuyā
 paracittāni jānāmi satthu sāsanakārikā. 28.
 Pubbenivāsam¹⁷ jānāmi dibbacakkhum¹⁸ visodhitam
 khepetvā āsave sabbe visuddhāsim sunimmalā. 29.
 Paricīṇho mayā satthā katañ buddhassa sāsanam¹⁹
 ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 30.
 Yass'atthāya pabbajitā agārasmānagāriyam²⁰
 so me attho anuppatto sabbasamyojanakkhayo. 31.
 Tato mahākāruṇiko etadagge thapesi maññ
 "dibbacakkhukīnam²¹ aggā Pakulā²²" ti naruttamo. 32.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katañ buddhassa sāsanam
 ti. 33.

Arahattam pana patvā katādbikāratāya dibbacakkhuñāne
 ciññavasi ahosi. Tena tañ satthā dibbacakkhukīnam²³
 bhikkhunīnam²⁴ aggaṭhāne thapesi. Sā attano paṭipattim
 paccavekkhitvā pītisomanassajātā udānavasena :

¹ vāhasā, A. B. ² samsaranti, P.; sañcaranti, B.

³ tirokuṭṭam, A. ⁴ balam, A.

⁵ visuddhanayanā, A. ⁶ paññāsatī, P.

⁷ muditā rājapūjitā, P. ⁸ purampavesa, P.

⁹ cakkhukānam, P. ¹⁰ Sakulā, A. B.

¹¹ cakkhukānam, ed.

Agārasmiṁ vasantī 'ham dhammam sutvāna bhikkhuno addasam̄ virajam̄ dhammam̄ nibbānapadam accutam̄. 97. Sāham̄ puttam̄ ca dhītam̄ ca dhanadhaññam̄ ca chaddiya kese chedāpayitvāna pabbaji anagāriyam̄. 98.

Sikkhamānā aham̄ santī bhāventī maggam̄ añjasam̄ pahāsi rāgadosam̄ ca tadekat̄the ca āsave. 99.

Bhikkhunī upasampajja pubbajātīm̄ anussarim̄ dibbacakkhu visodhitam̄ vimalam̄ sādhu bhāvitam̄. 100.

Saṅkhāre parato disvā hetujāte palokine pahāya āsave sabbe sītibhūt' amhi nibbutā ti. 101.

Imā gāthā abhāsi. Tattha agārasmiṁ vasantī 'ham dhammam̄ sutvāna bhikkhuno ti aham̄ pubbe agāramajjhe vasamānā aññatarassa bhinnakilesassa bhikkhuno santike catusaccagabbham̄¹ dhammakatham̄ sutvā. Addasam̄ virajam̄ dhammam̄ nibbāñña padam̄ accutam̄ rāgarajādīnam̄ abhāvena virajam̄ vāñato nikkhantattā nibbāñnam̄ maceunābhāvato adhigatānam̄ accutahetukāya ca nibbāñnam̄ accutam̄ padan ti ca laddhanāmasaṅkhātadhammam̄ sahassanayapatimāṇḍitena dassanasaiṅkhātena dhammacakkhunā addasam̄ passim̄.

Sāhan ti sā aham̄ vuttappakārena sotāpannā homi. Sikkhamānā aham̄ santī ti aham̄ sikkhamānā vasamānā pabbajitvā vasse aparipuṇne evam̄ bhāventī maggaṁ añjasan̄ti majjhimapatiṭibhāvato añjasam̄ uparimaggam̄ uppādenti. Tadekat̄the ca² āsave ti rāgadosehi sahajekat̄the pahānekat̄the ca tatiyamagga-majjhe āsave pahāsi samucchindi.³

Bhikkhunī upasampajjā ti vasse paripuṇne upasam̄ ajjitvā bhikkhunī hutvā. Vimalam̄ ti avijjādīhi upakkilesehi vimuttatāya vigatamalam̄ sakkacca-d-eva mama bhāsitam̄. Sādhū ti vā buddhādīhi bhāvitaṁ uppāditam̄ dibbaacakkuṁ visodhitān̄ti sambandho. Saṅkhāre ti tebhūmakasaṅkhāre. Parato ti anattato. Hetujāte⁴ ti paccuppanne. Palokine

¹ catusaccam̄ gō, ed.

² ca om. ed.

³ samucchin̄ti, ed.

⁴ hetujāto, ed.

ti palujjanasabhāve pabhaṅgurena paññācakkhunā disvā. Pa hāsi āsave sabbe ti aggamaggena avasiṭṭhe sabbe pi āsave pajahim khepesin ti attho. Sesam vuttanayam eva.

Pakulāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

XLV.

Dasa putte vijāyitvā ti ādikā Sonāya theriyā gāthā. Ayam pi Padumuttarassa bhagavato kāle Ham-savatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam patvā ekadivasañ satthu santike dhammam suṇantī satthāram¹ ekañ bhikkhuniñ āraddhaviriyānam bhikkhunīnam aggaṭṭhāne ṭhapentam disvā adhikārakammam katvā sayam pi tam thānantaram patthetvā yāvajivam puññāni katvā, tato cutā kappasatasahassam devamanussesu samsaritvā imasmiñ buddhuppāde Sāvatthiyam kulagehe nibbattitvā vayappattā patikulam gatā dasa puttadhītaro labhitvā Bahuputtikā ti paññāyittha. Sā sāmike pabbajite puttadhītaro gharāvāse patiṭṭhāpetvā sabbam dhanam puttānam vissajjetvā adāsi, na kiñci attano ṭhapesi. Tam puttā ca puttabhariyā ca katipāham eva upaṭṭhahitvā paribhavam akamṣu. “Kim mayham imehi paribhavāya ghare vasantiyā” ti bhikkhuniyo upasam̄kamitvā pabbajjam yāci. Tam bhikkhuniyo pabbājesum. Sā laddhūpasampadā “aham mahallikakāle pabbajitvā appamattāya bhavitabban” ti bhikkhunīnam vatta-patiṭivattam karontī “sabbarattī samanadhammam karissāmī” ti hetṭhā pāsāde ekañ thambham hatthena gahetvā tam avijjamānā samanadhammam karontī cañkamamānā pi “andhakāre thāne rukkhādīsu yattha tatthaci me sīsam patihaññeyyā” ti rukkham hatthena gahetvā tam avijahamānā ‘va samanadhammam karoti. Tato paṭṭhāya sā āraddhaviriyatāya pākaṭā ahosi. Satthā tassā nāmapari-

¹ satthārā, cd.

pākam disvā gandhakuṭiyam nisinno 'va obhāsam pharitvā sammukhe nisinno viya attānam dassetvā :

Yo ca vassasatam jīve apassam dhammam uttamam ekāham jīvitam seyyo passato dhammam uttaman ti.

gātham abhāsi. Sā gāthāpariyosāne arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.

Tadā¹ setthikule jātā sukhitā pūjitatā piyā²

upetvā³ tam munivaram assosim madhuram vacam. 2.

Āraddhvaviriyān' aggam vaṇṇentam bhikkhunim jinam tam sutvā muditā hutvā kāram katvāna satthuno 3.

Abhivādiya sambuddham tam thānam⁴ patthayim tadā.

Anumodi mahāvīro “sijjhataṁ pañidhī tava.”⁵ 4.

Satasahasse ito kappe Okkākakulasambhavo

Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 5.

Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā Sonā ti nāma nāmena hessasi⁶ satthu sāvikā. 6.

Tam sutvā muditā hutvā yāvajivam tadā jinam mettacittā paricariṁ paccayehi vināyakam. 7.

Tena kammena sukatenā cetanāpañidhīhi ca

jahitvā mānusam deham Tāvatimsam agañchi 'ham. 8.

Pacchime ca bhave dāni jātā setthikule aham

Sāvatthiyam puravare iddhe phīte mahaddhane. 9.

Yadā ca yobbanappattā gantvā patikulam aham dasa puttāni ajanim surūpāni visesato 10.

Sukhādhītā⁷ ca te sabbe jananettamanoharā

amittānam pi rucitā mama pag eva te piyā⁸ 11.

Tato mayham akāmāya dasaputtapurakkhatō pabbajittha sa me satthā devadevassa sāsane. 12.

¹ tadāham, P. ² dassitā siyā, P. ³ thapetvā, P.

⁴ thānam tam, A. ⁵ pañidhīhi ca, P.

⁶ hessati, A. ⁷ sukhe thitā, P. ⁸ te siyā, P.

Tad ekikā vicintesim : jīvitenālam atthu me
jīnāya¹ patiputtehi² vuḍḍhāya ca varākiyā.³ 13.
Aham pi tattha gacchissam sampatto⁴ yattha me pati⁵
evāham cintayitvāna pabbajim anagāriyam. 14.
Tato ca mam⁶ bhikkhuniyo ekaṃ bhikkhunūpāssaye
vihāya gacchum⁷ ovādaṇ “tāpehi udakam” iti. 15.
Tadā udakam āhitvā okirityāna kumbhiyā
cūle ṭhapetvā āsinā⁸ tato cittam samādahim.⁹ 16.
Khandhe aniccaṭo disvā dukkhato ca anattato
chetvāna¹⁰ āsave sabbe arahattam apāpuṇim. 17.
Tadāgantvā bhikkhuniyo uṇhodakam apuechisum¹¹
tejodhātum adhiṭṭhāya khippam santāpayim¹² jalām. 18.
Vimhitā tā jinavaranam etam attham abhāvayum¹³
tam sutvā mudito nātho imam gātham abhāsatha : 19
“Yo ca vassasatam jīve kusito hīnaviriyo
ekāham jīvitam seyyo viriyam ārabhato dālham.” 20.
Ārādhito mahāviro mama suppaṭipattiya¹⁴
āraddhaviriyān’ aggam mahāpañño mahāmuni. 21.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— kataṃ buddhassa sāsanā
ti. 22.

Atha nam bhagavā bhikkhuniyo paṭipātiyā ṭhanantare
ṭhapento āraddhaviriyānam aggaṭṭhāne ṭhapesi. Sā ekadi-
vasam attano paṭipattim paccavekkhitvā udānavasena :

Dasa putte vijāyitvā asmiṃ rūpasamussaye
tato ’ham dubbalā jīṇā¹⁵ bhikkhunim upasamkamim. 102.
Sā me dhammam adesesī kandhāyatanadhātuyo
tassā dhammam sunītvāna kese chetvāna¹⁶ pabbajim. 103.

¹ jīnāya, MSS.

² patiputtehi, P.

³ buddhāya ca parākiyā, P.

⁴ passuto, B.

⁵ sattha me sati, P.

⁶ mama, P.

⁷ gacche, P.

⁸ asinā, P.

⁹ pasādayim, P.; samādayi, P.

¹⁰ khepetvā, A. B.

¹¹ odakasamuechisum, P.

¹² santapayim, A.

¹³ pasāvayum, P.

¹⁴ mama sūpapavattiyā, P.

¹⁵ ciṇṇā, ed.

¹⁶ hitvāna, ed.

Tassā me sikkhamānāya dibbacakkhu visodhitam.
pubbenivāsam jānāmi yattha me vusitam pure. 104.

Animittam ca bhāvemi ekaggā susamāhitā
anantarāvimokkhāsiñ anupādāya nibbutā.¹ 105.

Pañca kkhandhā pariññatā titthanti chinnamūlakā
thitivatthuj' anej' amhi n'atthi dāni punabbhavo 'ti. 106.

Imā gāthā abhāsi. Tattha rūpasamussaye ti
rūpasāñkhāte samussaye. Ayañ rūpasaddo cakkhum ca
paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhuviññānan ti ādisu rūpāyatane
āgato. Yam kiñci rūpani atītānāgatapaccecuppannam
ti ādisu rūpakkhandhe piyarūpe sātarūpe rajjatī ti ādisu
sabhāve bahiddhā rūpāni passatī ti ādisu kasiññāyatane rūpi
rūpāni passatī ti ādisu rūpajjhāne aṭṭhiñ ca paṭiceanhārum
ca paṭicca cammanī ca paṭicca māmsam ca paṭicca ākāso
parivārito rūpan tveva sañkhām gacchatī ti ādisu rūpakāye
idhāpi rūpakāyo 'va datthabho. Samudayasaddo pi atthi-
nam sarīrassa pariyāyo satan ti samudayo ti ādisu aṭṭhi-
pariyāye āturañ asuciñ pūtiñ passa Nande
sa m u s s a y a n ti ādisu sarīre idhāpi sarīro² eva datthabho.
Tena vuttam rūpasamussaye ti rūpasāñkhāte samus-
saye sarīre ti attho. Thatvā ti vacanaseso.

A s m i m i rūpasamussaye ti imasmin rūpasamus-
saye thatvā imam rūpakāyam nissāya dasa putte vijāyitvā
ti yojanā. Tato ti tasmā dasaputtavijāyanahetu. Sā hi
paṭhamavayam atikkamitvā puttakē vijāyantī anukkamenā
dubbalasarīrā jīṇā 'va alhosim. Tena vuttam : Tato
'hi a m d u b b a l ā jīṇā ti. Tassā tato tassā ti vā tassā
santike. Puna vā tassā ti karāye sāmivacanam. Tāyā ti
atthe. S i k k h a mānāyā ti tisso pi sikkhā sikkhamānā.
A n a n t a rā v i m o k k hā s i n ti aggamaggassa anantarā
uppannavimokkhāśiñ. Rūpi rūpāni³ passatī ti ādayo hi
aṭṭha pi vimokkhā⁴ anantaravimokkhā nāma na honti.
Maggānantaram anuppattā⁵ ti phalavimokkhā pana samā-
pattikāle⁶ pavattamānā pi paṭhamamaggānantaram eva

¹ nibbuti, ed. ² sarīre, ed. ³ rūpā rūpāni, ed.

⁴ vimokkhānam, ed. ⁵ anuppatto, ed.

⁶ phalavikkhāpanasamāpattikāle, ed.

samuppattito tam upādāya anantaravimokkho nāma. Yathā¹ maggasamādhī anantarikasamādhī ti vuucati. An upādāya nibbutāti rūpādisu kiñci pi agahetvā kilesaparinibbānena nibbutā āsiñ. Evam vijjāttayañ vibhāvetvā arahattaphalena kūṭam gañhin ti udānetvā idāni jarāya cirakālam upaddutā garahitam vigarabanti saha vatthunā tassā samatikkantibhāvanā vibhāvetum pāñca akkhāndhā parināmatāti osānagātham āha. Tattha tħitavatthuj'anēj'aṁhi ti aṅgānamā sithilabhāvakaṇādinā jammi lāmake Jane tuyham dhi atthu tava dhikāro hotu. Nātthidāni puṇabbhāvo ti tasmātvam mayā atikkantā abhibhūta sī ti adhippāyo.

Sonāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

XLVI.

Lūnakesi ti ādikā Bhaddāya Kuṇḍalakesāya theriyā gāthā. Ayan pi Padumuttarassa bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam pattā ekadivasam satthu santike dhammam suñantī satthāram² ekam bhikkhuniṁ khippābhīññānam aggatthāne thapentam disvā adhikārakammam katvā tam thānantaram³ pañthetvā yāvajīvam puññāni katvā kappasatasahassam devamanus-sesu samsaritvā Kassapabuddhakāle Kikissa Kāsirañño gehe sattannam bhaginīnam abbhantarā hutvā visati vassasa-hassāni dasa sīlāni samādāya komārabrahmacariyam carantī saṅghassa ca pana parivenam kāretvā ekam buddhantaram sugatisu yeva samsaritvā imasmin budhuppāde Rājagahe setthikule nibbattitvā Bhaddā ti 'ssā nāmañ ahosi. Sā mahatā parivārena vadḍhamānā vayap-pattā tasmin yeva nagare purohitassa puttam Satthukam nāma coram sahoñham gahetvā rājāñāya⁴ nagaraguttikena⁵ māretum āghātanam⁶ niyamānam sīhapañjare olokentī

¹ yato, ed.

² satthārā, ed.

³ thanantaram, ed.

⁴ rājanāya, ed.

⁵ nagaraguttikānam, ed.

⁶ āghātam, ed.

disvā paṭibaddhacittā hutvā “sace tam labhāmi jīvissāmī no ce marissāmī” ti sayane adhomukhā nipajji. Ath’ assā pitā tam pavattim sutvā ekadhitāya balavasineho sahassalañcam¹ datvā upāyena coram vissajjāpetvā gandhodakena nhāpetvā sabbābharaṇapatiñditam kāretvā pāsādam pesesi. Bhaddā pi paripūṇamanaorathā atirekālañkārena alaúkaritvā tam paricarati. Satthuko katipāham vītināmetvā tassā ābharaṇesu uppandalobho “Bhadde aham nagaraguttikena galitamatto ’va corapapāte adhivatthāya devatāya sac’ āham jīvitam labhāmi tuyham balikammam upasam̄harissāmī ti patthanam ayācīm tasmā balikammam sajjāpehī” ti. Sā “tassa manam pūressāmī” ti balikammam sajjāpetvā sabbābharaṇavibhūsitā sāmikena saddhiñ ekañ yanam abhiruyha “devatāya balikammam karissāmī” ti corapapātam abhirūhitum² āraddhā. Satthuko cintesi “sabbesu abhirūhantesu³ imissā ābharaṇam gahetum na sakk’amhī” ti parivārajanam tatth’ eva ṭhapetvā tam eva balibhājanam gāhāpetvā pabbatam abhirūhanto tāya saddhiñ piyakatham na kathesi. Sā iingiten’ eva tassādhippāyam aññāsi. Satthuko “Bhadde tava uttarisātakam omuñcityā kāyārūlhapasādhanam bhañḍikam karohī” ti. Sā pi “mayham ko aparādho” ti. “Kim bāle balikammamattham⁴ āgato ti saññam karosi?” Balikammāpadesena pana tava ābharaṇam gahetum āgato ’ti. “Kassa pana ayya pasādhanam kassa⁵ ahan” ti. “Nāham etam vibhāgam jānāmī⁶” ti. “Hotu ayya, ekañ pana me adhippāyam pūrehi, alaikataniyāmena āliṅgitum dehī” ti. So “sādhū” ti sampaticchi. Sā tena sampaticchitabhāvam ñatvā purato āliṅgitvā pacchato āliṅgantī viya pabbatapapāte pātesi. So patitvā cuṇṇavicuṇṇam ahosi. Tāya katañ acchariyam disvā pabbate adhivatthā devatā kosallam vibhāventī imā gāthā abhāsi :

Na so sabbesu ṭhānesu puriso hoti paññito
itthī pi paññitā hoti tattha tattha vieakkhaṇā.

¹ olañcham, ed.

² abhiruyhitum, ed.

³ abhiruyhantesu, ed.

⁴ balikammam, ed.

⁵ kissa, ed.

⁶ jānāmi, ed. om. ti.

Na so sabbesu ḥānesu puriso hoti paṇḍito
itthī pi paṇḍitā hoti muhuttam api cintaye ti.

Tato Bhaddā cintesi: “ Na sakkā mayā iminā niyāmena geham gantum, ito gantvā ekam pabbajjam pabbajissamī ” ti nigaṇṭhārāmam gantvā nigaṇṭhapabbajjam yāci. Atha naṃ te āhaṃsu : “ Kena niyāmena pabbajjā hotū ” ti? “ Yaṃ tumhākam pabbajjāya uttamam tad eva karothā ” ti. Te “ sādhū ” ti tassā tālatthīnā kese luñcītvā pabbājesum. Puna kesā vadḍhantā kundalavatṭā¹ hutvā vadḍhesum. Tato patthāya sā Kunḍalakesā nāma jātā. Sā tattha uggahettabbam samayam vādamaggañ ca uggahetvā “ ettakam nāma ime jānanti, ito uttarim viseso n’atthī ” ti ñatvā tato apakkamitvā yattha yattha paṇḍitā atthi tattha tattha gantvā tesam jānanasippam uggahetvā attanā saddhim kathetuñ samattham adisvā yañ yañ gāmam vā nigamam vā pavisi tassa dvāre vālikarāsim katvā tasmin² jambusākhām ḥapeṭvā “ yo mama vādām āropetum sakkoti so imam sākhām maddatū ” ti samipe ḥitadārakānam saññam datvā yasanatthānam gacchati. Sattāham pi jambusākhāya tath’ eva ḥitāya tam gaheṭvā pakkamati.

Tena ca samayena amhākam bhagavā loke uppajjītvā pavattavaradhammadacakko anupubbena Sāvatthim upanissāya Jetavane viharati. Kunḍalakesā pi vuttanayena gāmanigamarājadhānīsu vicarantī Sāvatthim patvā nagaradvāre vālikārāsimhi jambusākhām ḥapetvā dārakānam saññam datvā Sāvatthim pāvisi.

Ath’ āyasmā dhammasenāpati ekako ’va nagaram pavisanto tam sākhām disvā tam dametukāmo dārake puechi : “ Kasmāyam sākhā³ evam ḥapitā ” ti? Dārakā tam attham ārocesum. Thero : “ yadi evam, imam sākhām maddathā ” ti āha. Dārakā tam maddīm. Kunḍalakesā katabhattakiceñ nagarato nikkhāmantī tam sākhām madditam disvā “ ken’ idam madditan ” ti puechitvā, therena maddāpitabhāvam ñatvā “ apakkhiko vādo na sobhatī ” ti Sāvatthim pavisitvā vīthito vīthim vicarantī “ passeyyātha

¹ kundalāvatṭā, ed.

² tassa, ed.

³ sakham, ed.

samañehi Sākyaputtiyehi saddhim mayham vādan” ti ugghosetvā mahājanaparivutā¹ aññatarasmīm rukkhamūle nisinnam dhammasenāpatim upasaiikamitvā patisanthāram katvā ekamantam ṭhitā “kim tumhehi mama jambusākhā maddāpitā” ti āha? “Āma mayā maddāpitā” ti. “Evam sante tumhehi saddhim mayham vādo hotū” ti. “Hotu bhadde.” “Kassa pucchā kassa vissajjanā” ti? “Pucchā nāma amhākam pattā, tvam yam attanā jānanakam pucchā” ti. Sā sabbam eva attanā jānanavādaṁ puechi. Thero sabbam vissajjesi. Sā uparipucchitabbam ajānantī tuṇhī ahosi. Atha nam thero āha: “Tayā bahum puechitam, aham pi tam ekam pañham puechissāmī” ti. “Puechatha bhante” ti. Thero “ekam nāma kin” ti imam pañham puechi. Kuñdalakesā n’eva antam na koṭim passantī andhakāram pavīṭhā viya hutvā “na jānāmi bhante” ti āha. “Tvam ettakam pi ajānantī aññam kim jānissasi” ti vatvā dhammam desesi. Sā therassa pādesu patitvā “bhante tumhe saraṇam gacchāmī” ti āha. “Mā mam tvam Bhadde saraṇam gaccha, sadevake loke aggapuggalam bhagavantam eva saraṇam gacchā” ti. “Evam karissāmī bhante” ti. Sā sāyañhasamaye dhammadesanavelāya satthu santikam gantvā pañcapatiṭṭhitena vanditvā ekamantam atṭhāsi. Satthā tassā nāñaparipākam nātvā:

Sahassam api ce gāthā anatthapadasaṁhitā
ekam gāthāpadam seyyo yam sutvā upasammati ti

imam gātham āha. Gāthāpariyosāne yathā ṭhitā ’va saha patisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū²
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Tadāham Hamsavatiyam jātā setṭhikule ahum
nānāratana pājjote mahāsukhasamappitā. 2.
Upetvā tam Mahāvīram assosim dhammadesanam

¹ °parivuto, ed.

tato jātapaśādāhamū upesiṁ¹ saraṇamū jinamū. 3.
Tadā mahākāruṇiko Padumuttaranāmako²
khippabhiññānamagganī³ thapesi bhikkhunī⁴ subhamū. 4.
Taṇ⁵ sutvā muditā hutvā dānaṇ⁶ datvā mahesimo
nipacca sirasā⁷ + pāde taṇ⁸ thānaṇ⁹ abhipatthayimū. 5.
Anumodi mahāvīro Bhaddē yan te 'bhipatthitamū¹⁰
samijjhissasi¹¹ taṇ¹² sabbamū sukhinī holi nibbutā. 6.
Satasahasse ito kappe Okkākakulasambhavo
Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 7.
Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
Bhaddā Kuṇḍalakesā ti hessasi¹³ + satthu sāvikā. 8.
Tena kammena sukatema cetanāpāṇidhlīhi ca
jahitvā mānusamū dehamū Tāvatimisamū agañchi 'hamū. 9.
Tato cutā Yāmasagganī¹⁴ tato ca Tusitaṇ¹⁵ gatā
tato ca Nimmānaratiṇ¹⁶ Vasavattipuramū gatā. 10.
Yattha yathūpapajjāmi tassa kammassa vāhasā
tattha tath'eva rājūnamū mahesittam akārayimū. 11.
Tato cutā manussesu rājūnamū cakkavattinaṇ¹⁷
maṇḍalīnaṇ¹⁸ ca rājūnamū mahesittam akārayimū. 12.
Sampattiṇ¹⁹ anubhotvāna²⁰ devesu mānusesu ca
sabbattha sukhitā hutvā nekakappesu saṃsarimū. 13.
Imasmimū bhaddlakē kappe brahmabandhu mahāyaso
Kassapo nāma nāmena uppajji vadatanī varo. 14.
Upatthāko mahesissa tadā āsi narissaro
Kāsirājā Kikī nāma Bārāṇasipuruttame. 15.
Tassa dhitā catutthāsim Bhikkhadāyī²¹ ti vissutā
dhammamū sutvā jinaggassa pabbajjamū samarocayimū.²² 16.
Anujāni²³ na no tāto agāre 'va tadā mayanī²⁴
vīsaṇī²⁵ vassasahassāni vicarimha atanditā. 17.
Komārimū brahmacariyamū²⁶ rājakaññā sukhedhitā
buddhopatthānaniratā muditā satta dhitaro. 18.

¹ upemi, P. ² oñāyako, A. ³ khippābhīññāya, P.

⁴ sīrasā, MSS. ⁵ yan te si p^o, P. ⁶ samijjhissati, A.

⁷ hessati, MSS. ⁸ Yāmamagam, A. ⁹ anubhutvāna, P.

Samaṇī Samaṇaguttā ca Bhikkhunī Bhikkhadāyikā ¹
 Dhammā c'eva Sudhammā ca sattamī Samghadāyikā 19.
 Kkemā Uppalavaṇṇā ca Paṭācārā ahan tadā ²
 Kisāgotamī Dhammadinnā Visākhā hoti sattamī. 20.
 Tehi kammehi sukeṭehi cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatimsam agañchi 'ham. 21.
 Pacchime ca bhave dāni Giribajapuruttame
 jātā setṭhikule phite yadāham yobbane thitā 22.
 Coram vadhattham nīyantam disvā rattā tahiṁ aham
 pitā me tam sahassena ³ mocayitvā vadha tato 23.
 Adāsi tassa mamā tāto viditvāna manam mama
 tassāham āsi vissatthā ⁴ atīva dayitā ⁵ hitā. 24.
 So me bhūsanalobhena balimajjhāsayo ⁶ diso
 corapapātam netvāna pabbataṁ cetayi ⁷ vadham. 25.
 Tadāham pañamitvāna ⁸ Satthukam ⁹ sukatañjalī¹⁰
 rakkhantī attano pāṇam idam vacanam abravim : 26.
 Idam suvaṇṇakeyūram muttāveluriyā bahū¹¹
 sabbam varassu ¹² bhaddan te mañcadāsī ¹³ ti sāvaya. ¹⁴ 27.
 Oropayassu kalyāṇi mā bālham paridevayi ¹⁵
 na cāham abhijānāmi ahantvā ¹⁶ dhanam ābhataṁ. 28.
 Yato sarāmi attānam yato patto 'smi viññutam
 na cāham abhijānāmi aññam piyataram tayā. ¹⁷ 29.
 Ehi tam upagūlhissam ¹⁸ katvāna tam padakkhiṇam
 na ca dāni puno atthi ¹⁹ mama tuyham ea saṅgamo. 30.
 Na hi sabbesu ṭhānesu puriso hoti pañdito
 itthī pi pañditā hoti tattha tattha vicakkhaṇā. 31.
 Na hi sabbesu ṭhānesu puriso hoti pañdito
 itthī pi pañditā hoti lahum atthavicintikā. ²⁰ 32.

¹ Bhikkhudāyō A. ² ayan tadā, P. ³ sahasselī, P.

⁴ vissatthā, A. P. ⁵ dassitā, P.

⁶ balipaccaharam, B.; balimajjhāsarā, P.

⁷ cetasi, P. ⁸ panamō, P. ⁹ Sattukam, A.

¹⁰ sādassa, B.; varasu, P. ¹¹ mañcadasiti, P.

¹² sāvassa, P. ¹³ lahum pariō, P.; paridevasi, A.

¹⁴ aham tvā, P. ¹⁵ tassa, P. ¹⁶ upagayhissam, P.

¹⁷ dāni punapatti, P. ¹⁸ oviçintitā, P.

Lahuñ ca vata khippañ ca nikat̄he¹ samacetayim²
 migam̄ puṇṇāyaten' eva³ tadāham̄ Satthukam̄ vadhim̄. 33.
 Yo ce⁴ uppattitam̄ attham̄ na khippam anubujjhati
 so haññate mandamati coro'va girigabbhare. 34.
 Yo ce⁵ uppattitam̄ attham̄ khippam eva nibodhati⁷
 mucceate sattusambādhā⁸ tadāham̄ Satthukā⁹ yathā. 35.
 Tadāham̄ pātayitvāna giriduggamhi Satthukam̄¹⁰
 santikam̄ setavatthānam̄ upetvā pabbajim̄ ahām̄. 36.
 Saññāsenā ca kese me¹¹ luñcītvā sabbaso tadā
 pabbajitvāna samayañ ācikkhiñsu nirantaram̄. 37.
 Tato tam̄ uggalhetvāham̄ nisiditvāna ekikā
 samayañ tam̄ vicintesim̄¹² suvānā mānusam̄¹³ karam̄. 38.
 Chinnam̄ gayha¹⁴ samīpe me pātayitvā apakkami
 disvā nimittam alabhim̄ attham̄ tam̄ pulavākulam̄.¹⁵ 39.
 Tato uṭṭhāya¹⁶ samviggā apucechim̄ sahadhammike
 te avocum “vijānanti tam̄ attham̄ Sakyabhikkhavo.” 40.
 Sāham̄ tam attham̄ pucchissam̄ upetvā buddhasāvake
 te mam ādāya¹⁷ gacchiñsu buddhassetṭhassa santikam̄.¹⁸ 41.
 So me dhammam adesesi khandhāyatanadhātuyo
 asubhāniccadukkhā ti anattā ti ca nāyako. 42.
 Tassa dhammam̄ sunītvāham̄ dhammacakkhum̄¹⁹ viso-
 dhayim̄
 tato viññātasaddhammā pabbajjam̄ upasampadan̄. 43.
 Āyācito tadā āha²⁰ “ehi Bhadde” ti nāyako
 tadāham̄ upasampannā parittam̄ toyam addasam̄. 44.
 Pādapakkhālanenāham̄²¹ ñatvā saudayabbayan̄
 tathā sabbe pi sañkhāre idisam̄²² cintayim̄ tadā. 45.

¹ nikante, P.² samacetasi, P.³ migamuññā yathā evam̄, A. P.⁴ Yo ca, P. ⁵ uppattitam̄, P. ⁶ yo ca, P.⁷ nibodhayi, P. ⁸ satthuso, P. ⁹ Sattukā, A.¹⁰ Sattukam̄, A. ¹¹ kesam̄ me, P. ¹² vicintemi, P.¹³ mānussam̄, P. ¹⁴ Chinnagayham̄, B. P.¹⁵ hitthan tam̄ muṭṭhivālukam̄, P.¹⁶ tato—m—uṭṭhāya, P. ¹⁷ te samādāya, P.¹⁸ santike, P. ¹⁹ dibbacakkhum̄, P. ²⁰ tadā ahām̄, P.²¹ pādapakkhālitenāham̄, P. ²² itisam̄, P.

Tato cittam̄ vimucci me anupādāya sabbaso
 khippābhīññānamaggam̄ me tadā paññāpayi jino.¹ 46.
 Iddhiṣu ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā
 paracittāni jānāmi² satthu sāsanakārikā. 47.
 Pubbenivāsam̄ jānāmi² dibbacakkhum̄ visodhitam̄
 khepetvā āsave sabbe visuddhāsim̄³ sunimmalā. 48.
 Paricinṇo mayā satthā kataṁ buddhassa sāsanam̄
 ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 49.
 Yass' atthāya pabbajitā agārasmānagāriyam̄
 so me attho anuppatto sabbasam̄yojanakkhayo. 50.
 Atthadhammaniruttisu paṭibhāṇe tath'eva ca
 nāñam̄ mevipulam̄⁴ suddham̄ buddhassetṭhassa sāsane.⁵ 51.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— kataṁ buddhassa sāsanam̄
 ti. 52.

Arahattam̄ pana patvā tāvad eva pabbajjam̄ yāci.
 Satthā tassā pabbajjam̄ anujāni. Sā bhikkhunūpassayam̄
 gantvāna pabbajitvā phalasukhena nibbānasukhena vītinā-
 mentī attano paṭipattiṁ paccavekkhitvā udānavasena :

Lūnakēsi pañkadharī ekasātī⁶ pure cari
 avajje vajjamatini vajje cāvajjadassini. 107.
 Divāvihārā nikkhamma Gijjhakūṭamhi pabbate
 addasam̄ virajam̄ buddham̄ bhikkhusaṅghapurakkha-
 tam. 108.

Nihacca jānum̄⁷ vanditvā sammukhā pañjalī ahām̄
 ehi Bhadde ti mām̄ avaca. Sā me ās' upasampadā. 109.
 Cinnā⁸ Aṅgā ca Magadhā Vajjī Kāsī ca Kosalā
 anañā paññāsavassāni⁹ ratṭhapiṇḍam̄ abhuñji 'ham̄. 110.
 Puññam̄ ca pasavim̄¹⁰ bahum̄ sappañño vatāyam̄ upāsako
 yo Bhaddāya cīvaraṁ adāsi vippamuttāya sabbagandhehī
 ti. 111.

¹ khibbābhō, A.; oābhīññāyamaggan te tadā viññāpayi, P.

²—² om. A. ³ visuddhāpi, P. ⁴ vimalaṁ, A.

⁵ vāhasā, P. ⁶ ekasātī, ed. ⁷ jānum̄, ed.

⁸ cinnā, ed. ⁹ pannāpavō, ed.

¹⁰ vata passavim̄, ed. m.

Imā gāthā abhāsi. Tattha lūnakesi ti lūnā luñcitā kesā mayhan ti lūnakesi. Niganñthesu pabbajitā¹ latthinā luñcita kesā, tam sandhāya vadati. pa ñ k a d h a r ī ti² dantakañthassa akhādanena dantesu malapaikadhbārañato pañkadharī. Eka sāti ti niganñthacārittavasena³ ekasātakā. Pure carin ti niganñthī hutvā evam vicari. Avajje vajjamatinī ti nhāmuchañadanadantañthakhādanādike⁴ anavajje sāvajjasaññā. Vajje cāvajjadassini ti mānamakkhapalāsavipallāsādike sāvajje anavajjaditñthī.

Diñvihārā nikkhammā ti attano diñvihāratthānato nikhamitvā. Ayam hi majjhantikavelāyanī therena sahagatā tassa pañhassa visajjanena dhammadesanāya ca nihatamānadappā⁵ pasannamānasā hutvā satthu santikam upasaiñkamitukāmā⁶ va attano vasanañthānam gantvā diñvihāne nisiditvā sāyanñhasamaye satthu santikam upasaiñkamitvā. Nihaceca⁷ jānuñ van ditvā ti jānudvayam⁸ pañthaviyam nihantvā patitthapetvā pañcapatiñthitena vanditvā. Sammukhā pañjalī⁹ ahān ti satthu sammukhā dasanakhāmodhānasamujjalam añjaliñ akāsi.

Ehi Bhadde ti mām avaca. Sā me ās' upasampadā ti yam mām bhagavā arahattam patvā pabbajjañ ca upasampadañ ca yācivāñthitam "ehi Bhadde bhikkhunūpassayam gantvā bhikkhunīnam santike pabbajjam upasampajjassū" ti avaca, aññāpesi. Sā satthu aññā mayham upasampadāya kārañattā upasampadā āsi ahosi.

Ciññā ti ādikā dve gāthā aññavyākaranañgāthā. Tattha ciññā Añgā ca Magadha ti ye ime Añgā Magadha ca Vajji ca Kāsi ca Kosalā ca janapadā pubbesarañaya mayā ratthapiñdam bhuñjantiyā ciññā caritā, tesu yeva satthārā samāgamato pañthāya añaññā¹⁰ niddosā apagatilesā hutvā paññāsa samvacecharāni ratñtha-

¹ pabbajiyatā, ed.

² pañkadharin ti, ed.

³ °cārita°, ed.

⁴ ñhan°, ed.

⁵ °dabbā, ed.

⁶ nihaceca, ed.

⁷ °tvābhi jānu°, ed.

⁸ añjali, ed.

⁹ añaññā, ed.

pīṇḍam abhuñji 'ha m. Yena atha pasannamā-nasena upāsakena attano cīvaraṁ dinnam tassa puññavis-sesakittanamukhena aññam vyākaronti.

Puññam vata pasavim¹ bahun ti osānagā-tham āha, sā suviññeyyā² eva.

Bhaddāya Kunḍalakesāya theriyā gāthāvaññanā samattā.

XLVII.

Nāṅgalehi kasam khettan ti ādikā Paṭācārāya theriyā gāthā. Ayam hi Padumuttarassa bhagavato kāle Haṁsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam patvā ekadivasam satthu santike dhammanam suñantī satthāram ekam bhikkhunīm vinayadharānam aggaṭṭhāne thapentam disvā adhikārakammam katvā tam thānantaram patthesi. Sā yāvajīvam kusalam katvā devamanussesu samsarantī Kassapabuddhakāle Kikissa Kāsikarañño gehe paṭisandhim gahetvā sattannam bhaginīnam abbhantarā hutvā vīsatī vassasahassāni brahmaçariyam acari, bhikkhusaṅghassa pariveṇam akāsi. Sā devaloke nibbattā ekam buddhanta-ram dibbasampatti anubhavitvā imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam setthigelhe nibbattitvā vayappattā attano gehe ekena kammakārena saddhim kilesasanthavam akāsi. Tam mātāpitaro samajātikassa kumārassa dātum divasam gañhāpesum.³ Tam nātvā sā hatthisāram⁴ gahetvā tena katasanthavena purisena saddhim aggadvārena nikkhami-tvā ekasmin gāmake vasantī gabblinī ahosi. Sā pari-puññe gal bhe “kim idha anāthavāsenā, kulagehe gacchāma sāmī” ti vatvā, tasmin “ajja gacchāma sve gacchāmā” ti kā-lavikkhepani karonte “nāyam bālo mam nessatī” ti tasmin bahi gate gehe paṭisāmetabbam paṭisāmetvā “kulagharam gatā ti mayham sāmikassa kathetā” ti paṭivissakaghāravā-sīnam ācikkhitvā “ekikā ya kulagharam gamissāmī” ti mag-

¹ passavi, ed. ² suviññeyyam, ed. ³ gañhapesum, ed.

⁴ hatthasāram, ed., and Jāt. i. 114.

gam paṭipajji. So āgantvā gehe tam apassanto paṭivis-sake puechityā “kulagharam gata” ti sutvā “mam nissaya kuladhītā anāthā jātā” ti padānupadām gantvā sampāpuṇi. Tassā antarāmagge eva gabbhavuṭṭhānam ahosi. Sā pasūtakālato patṭhāya paṭippassaddhā gamam anuyuttā sāmikam galhetvā nivatti. Dutiyavāram pi gabblinī ahosi ti ādi sabbam purimanayen’ eva veditabbam. Ayam pama viseso: Yadā tassā antarāmagge kammajavatā calimsu tadā mahākālamegho udapādi. samantato vijjulatāhi adittam viya meghadhanitehi bhijjamānam viya dhārānipātanirantaram nabham ahosi. Sā tam disvā “sāmi me anovassakam thānam jānāhī” ti āha. So ito e’ito ca olokento ekam tiṇasamphannam gumbam disvā tattha gantvā hatthagatāya vāsiyā tasmin gumbe danḍake chinditukāmo tiṇehi sañchāditavammikasante uṭṭhitarukkhadaṇḍakam chindi. Tāvad eva ca nam tato vammikato nikkhmitvā ghoraviso āsīviso ḍam̄si. So tatth’ eva patitvā kālam akāsi. Sā mahādukkham anubhavantī tassa āgamananam olokentī dve pi dārake vātavuṭṭhim asahamāne viravante urantare katvā dvīhi jaṇukehi dvīhi hatthehi ca bhūmi¹ uppilītvā yathā thitā ’va rattim vītināmetvā vibhātāya rattiya māṃsapesivamāṇam ekam puttam pilotikācumbaṭake² nipaj-jāpetvā hatthehi urehi ca pariggahetvā itaram “ehi tāta pitā te ito gato” ti vatvā sāmikena gatamaggena gacchanti tam vammikasamīpe³ kālam katam nisinnam disvā “mam nissāya mama sāmiko mato” ti rodantī paridevantī sakala-rattim⁴ devena vuṭṭhattā jaṇukappamāṇam tanuppamāṇam udakam savantim⁵ antarāmagge nadim⁶ patvā attano mandabuddhitāya dubbalatāya ca dvīhi dārakehi saddhim udakam otaritum avisahantī jetṭhaputtam orimatire tha-petvā itaram ādāya paratīram gantvā sākhābhāngam attharitvā tattha pilotikācumbaṭake⁷ nipajjāpetvā “itarassa santikam gamissāmī” ti bālaputtakam pahātum asakkontī punappunam nivattitvā olokayamānā⁸ nadim otarati.

¹ bhūmi, ed. ² pilotikacō, ed. ³ vammikam sō, ed.

⁴ sakalaratti, ed. ⁵ savanti, ed.

⁶ nadī, ed. ⁷ pilotikacō, ed. ⁸ olokiyamānā, ed.

Ath' assā nadimajjhām gatakāle eko seno tam dārakam disvā māmsapesī ti saññāya ākāsato gami. Sā tam disvā ubho hatthe ukkhipitvā su sū ti tikkhattum mahāsaddam nicchāresi. Seno dūrabhāvena tam anādiyanto kumārakam gahetvā vehāsam uppatti. Orimatire thito putto ubho hatthe ukkhipitvā mahāsaddam nicchārayamānam¹ disvā mām sandhāya vadati ti saññāya vegena udake pati. Iti bālaputtako senena, jetthaputto udakena hato. Sā "eko putto senena gahito, eko udakena vūlho, panthe me pati mato" ti rodantī paridevantī gacchantī Sāvatthito āgamantam ekam purisam disvā puechi : "Kattha vāsiko sī" ti. "Sāvatthivāsiko 'mhi ammā" ti. "Sāvatthiyam asukavīthiyam asukakulam nāma atthi, tam jānāsi² tātā" ti. "Jānāmi amma, tam pana mā puecha, aññam puechā" ti. "Aññena me payojanam n'atthi, tad eva pucchāmi tātā" ti. "Amma tvam attano ācikkhitum na desi.³ Ajja te sabbarattim⁴ devo vassanto dittho" ti. "Dittho me tāta, mayham eva so sabbarattim vuṭṭho, tam kāraṇam pacchā kathessāmi; etasmim tāva me setthighe pavattim⁵ kathehī" ti. "Amma ajja rattiyam setthim ca bhariyañ ca setthiputtañ ca tayo pi jane avattharamāne gehe⁶ patite ekacitakāyam jhāpenti,⁷ svāyam⁸ dhūmo paññāyati ammā" ti. Sā tasmin khaṇe nivatthavattham pi patamānam na sañjāni, sokummattakam nāma patvā. Jātarūpen' eva :

Ubho puttā kālaikatā, panthe mayham pati mato
mātā pitā ca bhātā ca ekacitakasmim ḍayhare ti.

vilapanti paribbhamantī tato paṭṭhāya tassā nivāsanamattena ḡi vatthena patitenācārattā⁹ Patācārā tveva samāññā ahosi. Tam disvā manussā "gaccha ummattike" ti

¹ nicchāriyam^o, ed. ² tam janāti, ed. ³ demi, ed.

⁴ sabbaratti, ed. ⁵ pavatti, ed.

⁶ avattharamānam geham, ed.

⁷ jhāyanti, ed. ⁸ tvāyam, ed.

⁹ matthena pi vatthena pi vatthena ācarato patitācārattā, ed.

keci kacavaram matthake khipanti, aññe pañsum okiranti, apare ledū khipanti. Satthā Jetavane mahāparisamajjhē nisiditvā dhammam desento tam tathā paribbhamanti¹ disvā nāyaparipākañ ea oloketvā yathā vihārābhimukhī āgaechati tathā akāsi. Parisā tam disvā “imissā ummatikāya ito āgantu² mā datthā” ti āha. Bhagavā “mā nam vārayithā” ti vatvā avidūratthānām āgatakāle “satim³ patilabha⁴ bhagini” ti āha. Sā tāvad eva buddhanubhāvena satim⁵ labhitvā nivatthavatthassa patitabhāvam sallakkhetvā hirottappam paccupatthāpetvā ukkuñikam sampatinipajjāya nisidi. Eko puriso uttarisātakanī khipi. Sā tam nivāsetvā satthāram upasaiñkamitvā pañcapatiñthitena vanditvā “bhante avassayo me hotha. Ekam me puttam seno gañhi, eko udakena vūlho, panthe pati mato, mātāpitaro bhātā ca gehena avatthatā matā ekacitakasmīm jhāyantī” ti sā sokakārañam ācikkhi. Satthā “Pañcācāre mā cintayi, tava avassayo bhavitum samatthass’ eva santiñ kam āgatā si. Yathā hi tvam idāni puttādīnam marañani-mittam assūni pavattesi, evam anamatagge sañśāre puttādīnam marañahetu pavattitam assu catunnām mahāsamud-dānam udakato bahutaran” ti dassento :

Catusu samuddesu jalam parittakam
tato bahuñ assujalam anappakanī
dukkhena phuñthassa narassa socato⁶
kimkārañā socavasā pamajjasī ti

gātham abhāsi. Evam satthari anamataggapariyāyaka-tham kathente tassā soko tanutarabhāvam⁷ agamāsi. Atha nam tanubhūtasokam nātvā “Pañcācāre⁸ puttādayo nāma paralokam gaechantassa tāñam vā lenam vā sarañam vā bhavitum na sakkontī ti. Vijjamānā pi te na santaye va.⁹

¹ paribbhamanti, ed. ² āgantu, ed. ³ sati, ed.

⁴ patilabhi, ed. ⁵ sati, ed. ⁶ socatā, ed.

⁷ tanutarām , ed. ⁸ Pañcācāri, ed.

⁹ si te na santi evam, ed.

Tasmā paññitena attano sīlam visodhetvā nibbānagāmi maggo yeva sādhetabbo ” ti dassento :

Na santi puttā tānāya na pītā na pi bandhavā antakenādhipannassa n’athī nātīsu tānatā.
Etam atthavasam īnatvā paññito sīlasamvuto nibbānagamanarū maggam khippam eva visodhaye ti.

Imāhi gāthāhi dhammam desesi. Desanāvasāne Patācārā satāpatti phale patiṭṭhāpitā pabbajjam yāci. Satthā tam bhikkhunīnam santike netvā pabbājesi. Sā laddhūpasampadā uparimaggatthāya vipassanāya kammam karontī ekanī divasam¹ ghaṭena udakam ādāya pāde dhovantī udakam pi āsiñcitam thokam thānam gantvā pacchijji. Dutiyavāram āsittam tato dūram agamāsi. Tatiyavāram āsittam tato pi dūrataram agamāsi. Sā tad eva ārammaṇam gahetvā tayo vāre paricchinditvā “mayā paṭhamam āsittam udakam viya ime sattā paṭhamavaye pi maranti tato dūram gataṁ dutiyavāram āsittam udakam viya majjhimavaye pi, tato dūrataram gataṁ tatiyavāram āsittam udakam viya pacchimavaye pi maranti yevā” ti cintesi. Satthā gandhakuṭiyam nisinno va obhāsam pharitvā tassā sammukhena kathento viya : “Evam eva Patācāre sabbe p’ime sattā marañadhammā tasmā pañcanam khandhānam udayabbayam apassantassa vassasatam jīvato² tam passantassa ekāham pi ekakkhaṇam pi jīvitam seyyo ti imam attham dassento :

Yo ca vassasatam jīve apassam udayabbayam
ekāham jīvitam seyyo passato³ udayabbayam ti.

gātham āha. Gāthāpariyosāne Patācārā saha patisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.

¹ ekan ti divasam, ed. ² jīvanato, ed. ³ passante, ed.

Tadāhañ Hamsavatiyan̄ jātā seṭṭhikule ahūñ
nānāratanapañjote¹ mahāsukhasamappitā. 2.
Upetvā tañi mahāvīrañ assosiñ dhammadesanāñ
tato jātappasādāhañ² upesiñ³ sarahāñ jināñ. 3.
Tato vinayadharman̄ aggam̄ vāññesi nāyako
bhikkhunim̄ + lajjiniñ⁴ tādiñ kappākappavisāradam̄. 4.
Tadā muditacittāhañ tañi thānañ abhikañkhinī⁶
nimantetvā dasabalam̄ sasañgham̄ lokanāyakam̄ 5.
bhojayitvā sattāhañ daditvā 'va ticīvarañ
nipaceca⁷ sirasā pāde idam̄ vacanam̄ abravim̄ : 6.
yā tayā vāññitā vīra ito atṭhamake muni
tādisāhañ bhavissāmi yadi sijjhasi⁸ nāyaka. 7.
Tadā avoca mani satthā bhaddde mā bhāsi assasa⁹
anāgatañhi addhāne lacchas' etam̄ manoratham̄. 8.
Satasahasre ito kappe Okkākakulasambhavo
Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 9.
Tassa dhammesu dāyādā orasā dhhammadinnitā
Paṭācārā ti nāmena hessasi¹⁰ satthu sāvikā. 10.
Tadāhañ muditā¹¹ hutvā yāvajīvam̄ tadā jināñ
mettacittā paricarin̄ sasañgham̄ lokanāyakam̄. 11.
Tena kammena sukatena cetanāpañidhī hi ca
jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatin̄sañ agañchi 'ham̄. 12.
Imasmim̄ bhaddake kappe brahmabandhu mahāyañ
Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam̄ varo. 13.
Upaṭṭhāko mahesissa tadā āsi narissaro
Kāsirājā Kikī nāma Bārāñasipuruttame. 14.
Tassāsim̄¹² tatiyā dhītā Bhikkhunī iti vissutā
dhhammad̄ sutvā jinaggassa pabbajjam̄ samarocayim̄. 15.
Anujāni na no tāto, agāre 'va tadā mayam̄
visan̄ vassasahassāni vicarinha atanditā.¹³ 16.
Komāriñ¹⁴ brahmaçariyan̄ rājakauññā sukhedhitā
buddhopaṭṭhānaniratā muditā satta dhītaro. 17.

¹ opajjoto, P. ² ṥpasādāyañ, P. ³ upemi, P.

⁴ bhikkhunī, P. ⁵ lajjiniñ om. A.; lajjinī tādi, P.

⁶ abhikañkhayin̄, P. ⁷ nipajja, P. ⁸ sijjbati, A.

⁹ bhāsi avassayam̄, P. ¹⁰ hessati, A. ¹¹ pamudī, A.

¹² tassāpi, P. ¹³ atandikā, A. ¹⁴ Komārañ, P.

Samaṇī Samaṇaguttā ca Bhikkhunī Bhikkhudāyikā
 Dhāmmā c'eva Sudhammā ca sattamī Saṃghadāyikā. 18.
 Aham Uppalavaṇṇā ca Khemā Bhaddā ca bhikkhunī
 Kisāgotamī Dhammadinnā Visākhā hoti sattamī. 19.
 Tehi kammehi sukehi cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatiṃsam agamhase.¹ 20.
 Pacchime ca bhave dāni² jātā setṭhikule aham
 Sāvatthiyam³ puravare⁴ iddhe phīte mahaddhane. 21.
 Yadā ca⁵ yobbanūpetā vitakkavasagā aham
 naram jārapatiṃ disvā tena saddhim⁶ agañchi 'ham. 22.
 Ekaputtapasūtāham⁷ dutiyo kucchiyā mamam
 tadāham⁸ mātāpitaro dakkhāmī⁹ ti sunicchitā. 23.
 Nārocesi pati¹⁰ mayham. Tadā tamhi pavāsite¹¹
 ekikā niggatā gehā gantum¹² Sāvatthim uttamam. 24.
 Tato me sāmi¹³ āgantvā saṃbhāvesi¹⁴ pathe mama
 tadā me¹⁵ kammajā vātā uppānnā atidārunā. 25.
 Utthito ca mahāmegho pasūtisamaye mama
 dabbatthāya tadāgantvā sāmi sappena¹⁶ mārito. 26.
 Tadā vijātadukkhena anāthā kapaṇā aham¹⁷
 kunnadīpūritam¹⁸ disvā gacchantī sakulālayam¹⁹ 27.
 bālam²⁰ ādāya atarim²¹ pārakule ca ekikā
 pahatvā²² bālakam²³ puttam²⁴ itaram²⁵ taranāya 'ham 28.
 nivattā, ukkuso hāsi²⁶ taruṇam²⁷ vilapantakan²⁸
 itarañ ca vahi soto, sāham²⁹ sokasamappitā. 29.
 Sāvatthinagaram gantvā assosi³⁰ sajane³¹ mate
 tadā avoca sokatṭā mahāsokasamappitā : 30.

¹ agacchi 'ham, A.² pacchime ca tad evāhi, P.³ pure vare, A.⁴ yadā 'va, P.⁵ okkhāmī, A. ; okkāmī, B.⁶ nārocesim¹ patim, Ā.⁷ mamhi pavō, P.⁸ gantam, P.⁹ te sāmi, P.¹⁰ saṃbhāvesi, P.¹¹ tadā mam, P.¹² sabbena, A.¹³ kapaṇā maham, A.¹⁴ kunnadīpūritam, B. ; kunnadīpurisam, P.¹⁵ bālam²⁰ ādāya acari, P.¹⁶ pāhetvā, P. ; pāyetvā, B. ; pātetvā, A.¹⁷ dasi, P.¹⁸ sajane pi, P.

Ubho puttā kālakatā¹ panthe mayham pati mato
pitā mātā ca bhātā ca ekacitamhi ḍayhare. 31.
Tadā kisā ca paṇḍū ca anāthā dinamānasā
ito tato gamentīham² addasamī narasārathim. 32.
Tato avoca maṇi sattlā putte mā soci assasa
attānam te gavesassu³ kiṃ nirattham vihaññasi.⁴ 33.
Na santi puttā tāṇāya na nātī nāpi⁵ bandhavā
antakenādhipannassa n'atthi nātisu tāṇatā.⁶ 34.
Tāṇ sutvā munino vākyam paṭhamam phalam ajjhagam
pabbajitvāna naciram arahattam apāpuṇim. 35.
Iddhiṣu ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā
paracittāni jānāmi satthu sāsanakārikā. 36.
Pubbenivāsamī jānāmi dibbacakkhum visodhitam
khepetvā āsave sabbe visuddh' amhi⁷ sunimmala. 37.
Tato'ham Vinayan sabbamī santike sabbadassino
uggahim⁸ sabbavitthāraṇu vyāharim ca yathā tathām. 38.
Jino tasminī guṇe tutṭhlo etadagge thapesi maṇi
aggam vinayadhārīnam Paṭācārā⁹ va ekikā. 39.
Paricinno¹⁰ mahāsatthā kataṇu buddhassa sāsanam
ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā.¹¹ 40.
Yass'atthāya pabbajitā agārasmānagāriyam
so me attho anuppatto sabbasamīyojanakkhayo. 41.
Kilesā jhāpitā mayham —pa— kataṇu buddhassa sāsanam
ti. 42.

Arahattam pana patvā sekkhakāle attano paṭipatti
paccavekkhitvā uparivisesassa nibbattitākāram vibhāventī¹²
udānavasena :

Naṅgalehi kasam¹³ khettam bijāni pavapam¹⁴ chāmā
puttadārāni posentā¹⁵ dhanam vindanti mānavā. 112.

¹ kālakatā, P.; mato panthe pati mama, P.

² gament'aham, A. ³ bhave sassu, P.

⁴ ki niratta viññasi, P. ⁵ na pitā nāpi, P.

⁶ tāṇatā, P. ⁷ visuddhāsim, A. ⁸ uggahetvā, P.

⁹ paricinno, P. ¹⁰ samohatā, P. ¹¹ kataṇu, ed.

¹² pavasamī, ed. ¹³ posento, ed. m.

Kim aham¹ sīlasampannā satthu sāsanakārikā
 nibbānam² nādhigacchāmi akusitā anuddhatā. 113.
 Pāde pakkhālayitvāna udakesu karom'aham
 pādodakañ ca disvāna thalato ninnam āgatañ.
 tato cittam³ samādhesi⁴ assam⁵ bhadram⁶ va jāniyam.⁷ 114.
 Tato dīpam⁸ + gahetvāna vihāram⁹ pāvisi aham
 seyyam¹⁰ olokayitvāna mañcakamhi upāvisi. 115.
 Tato sūciñ¹¹ gahetvāna vattim¹² okassayam¹³ aham
 padipass' eva nibbānam¹⁴ vimokkho ahu cetaso ti. 116.

Imā gāthā abhāsi. Tattha kasan ti kasikammam
 karontā. Puthutthe hi idam¹⁵ ekavacanam.¹⁶ Pavapan¹⁷
 ti bijāni vapantā. Chamañti chamāyam. Bhummatthe hi
 idam¹⁸ paccatthavacanam, ayam h'ettha samkhiepattho.
 Ime dhanavanto¹⁹ sapattā naigalehi phalehi khettam²⁰
 kasantā yathādhippāyam khettam²¹ bhūmiyam pubbantā-
 parantabhedāni bijāni vapantā tam hetum²² tam nimittam²³
 attānam²⁴ puttadārādīni pi posentā²⁵ hutvā dhanam²⁶
 paṭilabhanti.²⁷ Evam²⁸ imasmin²⁹ loke yoniso payuttā pac-
 catthaparisakkāro nāma saphalo saudayo.

Tattha kim aham¹ sīlasampannā satthu
 sāsanakārikā nibbānam² nādhigacchāmi
 akusitā anuddhatā³ ti aham suvisuddhasilā
 āraddhaviriyatāya akusitā ajjhattam susamāhitacittattā ca
 anuddhatā⁴ ca hutvā catusaccakammaññānabhāvanā-
 samkhātam⁵ satthu sāsanam⁶ karontī kasmā nibbānam⁷
 nādhigacchāmi nādhigamissāmi⁸? evā ti evam⁹ pana
 cintēti¹⁰ vipassanāya kammanam¹¹ karontī ekadivasam¹²
 pādadhvane uñake nimittam¹³ gañhim.¹⁴ Tenāha : pāde

¹ kiinahā, ed.

² samādesi, ed.

³ asso bhadro va jāniyo, ed. ⁴ divam, ed.

⁵ suci, ed. ⁶ vadḍi, ed. ⁷ parisayo nibbānam, ed.

⁸ ekam¹ vacanam, ed. ⁹ pavasan, ed.

¹⁰ dhānavā, ed. ¹¹ tam sotum, ed.

¹² posento, ed. ¹³ paṭilabhati, ed. ¹⁴ anuddhatā, ed.

¹⁵ anuddhatā, ed. ¹⁶ adhigamissāmi, ed.

¹⁷ cintento, ed.

¹⁸ gañhi, ed.

pakkhālayitvānāti adi. Tass' attho: aham pāde
dhovantī pādapakkhālanahetu¹ 'va tikkhattum āsittesu
udakesu thalato ninnam āgatam pālodakanū disvā mimit-
tañ karomi. Yathā sarīram udakanū khayadhammam
vayadhammam² evam sattānam āyusañkhārā ti. Evam
anicca lakkhañam tadanusārena dukkhalakkhañam ananta-
lakkhañam ca upadhāretvā vipassanāñ vadḍhenti. Tato
pi cittam samādhesi assamī bhadrām va-
jāniyam. Kusalo sārathi sukhenā sāreti evam aham³
cittam sukhenī eva samādhesi vipassanāsamādhinā
samāhitam akāsi. Evam pana vipassanāñ vadḍhenti
utusappāya nijigimśāya ovarakanū pavasantī andhakāra-
vidhamanattham padīpañ gahetvā mañeake nisin-
namattā 'va dīpanī vijjhāpetum⁴ aggalasūciyā dīpavatṭim⁵
ākaḍḍhi. Tāvad eva utusappāyalābhena cittam samāhitam
ahosi. Vipassanā vidhim⁶ otarati magge ghatṭesi, tato
maggapatipātiyā sabbaso āsavānam khamo ahosi. Tena
vuttam: tatosūcim⁷ gahetvāna—pa—vimokkho
cetaso ahu ti. Tathā seyyam olokayitvānāti
dīpālokena seyyam passitvāna. Sūcinti aggalasūcim⁸
gahetvāna vat̄ti m⁹ okassaya yāmīti dīpanī vijjhāpe-
tum¹⁰ telābhīmukham dīpavatṭim¹¹ ākaḍḍhemīti. Vimok-
kho ti¹² kileschi vimokkho. So pana yasmā¹³ paramatthato
cittassa tasmā vuttam cetaso ti. Yathā pana vat̄titelādike
paceaye sati uppajjanato padipo tad abhāve anuppajjanato¹⁴
nibbuto ti vuccati, evam kilesādipaceaye sati ujj-pajjanāra-
ham tad abhāvena anuppajjanato¹⁵ cittam vimuttan ti
vuccatīti āha: padīpass' eva nibbānam vimok-
kho ahu cetaso ti.

Patācārāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

¹ ^opakkhālaheta, ed. ² viyadh,^o ed. ³ mahām, ed.

⁴ vijjāpetum, ed. ⁵ dīpavaddhi, ed. ⁶ vidhi, ed.

⁷ tato dīpam, ed. ⁸ aggalasūci, ed. ⁹ vadḍhi, ed.

¹⁰ vijjāpetum, ed. ¹¹ °vat̄ti, ed.

¹² °mokkhā ti, ed. ¹³ panāyasmā, ed.

¹⁴ anupajjō, ed. ¹⁵ anuppajjato tato, ed.

XLVIII.

M u s a l ā n i g a h e t v ā n ā t i ā d i k ā t i m s a m a t t ā n a m therīnam gāthā. Tā pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatūpanissayañ kusalam upacinantiyo anukkamena¹ upacitavimokkhasambhārā imasmim budhuppāde sakammañcoditā tattha tattha kulagehe nibbattitvā viññutam patvā² Paṭācārāya theriyā santike dhammam sutvā paṭiladdhasaddhā pabbajitvā parisuddha-silā vattapatiyattam paripūrentiyo viharanti. Ath' ekadivasam Paṭācārā therī tāsam ovāde dentī :

Musalāni gahetvāna dhaññam koṭṭenti māṇavā
puttadārāni posentā³ dhanam vindanti māṇavā. 117.

Karotha buddhasāsanam yam katvā nānūtappati
khippam pādāni dhovitvā ekamante nisidatha,

cetosamatham anuyuttā⁴ karotha buddhasāsanāti. 118.

Imā dve gāthā abhāsi. Tatthāyam saikkhepattho : ime sattā jīvitalhetu musalāni gahetvā paresam dhaññam koṭṭenti udukkhalakammam karonti. Aññam pi ekadivasam nisinnam kammanam katvā puttadāram posentā⁵ yathācāram dhanam pi samharanti. Tam pana tesam kammanam hinakammam pothujjanikam anatthasamphitañ ca, tasmā edisam samkilesikapapañcam vajjetvā karotha buddhasāsanam sikkhātayasañkhātam sammāsambuddhasāsanam karotha sampādetha. Attano santāne nibbattetvā tattha kāraṇam āha. Yam katvā nānūta ppaṭīti yassa karāṇahetu etarahi āyatiñ ca anutāpam nāpajjati. Idāni tassākarane pubbakiccam anuyogavidhiñ ca dassetum khippam pādāni dhovitvā tiādi vuttam. Tattha yasmā adhovitapādassa avikkhālitamukhassa ca nisajja sukham utusappāyalābho ca na hoti. Pāde pana dhovitvā mukhañ ca vikkhāletvā ekamante nisinnassa tad ubhayam labbhati. Tasmā khippan imam yathāladdham khanam

¹ anukkamo, ed.

² pattā ed.

³ posento, ed.

⁴ anuyutto, ed.

⁵ posento, ed.

avirādhentiyo pādāni attano pāde dho vitvā eka-mante vivitte okāse nisidatha nipajjatha. Atthatiṁsaya ārammaṇesu yattha kattha ei cittāruciyē ārammaṇe attano cittam upanibandhitvā etosamatham anuyuttā samāhitena cittena catusaceakammaṭhānabhāvanāvasena buddhassa bhagavato sāsanam ovādām anuditthim¹ karotha sampādethā ti. Atha tā bhikkhuniyo tassā theriyā ovāde thatvā vipassanam paṭṭhapetvā bhāvanāya kammam karontiyo nānassa paripākam gatattā hetusampannatāya ea saha paṭisambhidāhi arahattam patvā attano patipattim² paccekkhitvā ovādagāthāhi saddhim :

Tassā³ tā vacanam sutvā Paṭācārāya sāsanam
pāde pakkhālayitvāna ekamantam upāvisum.⁴
cetosamatham anuyuttā akāmsu buddhasāsanam.⁵ 119.
Rattiyā purime yāme pubbajātīm⁶ anussarum.⁷
rattiyā majjhime yāme dibbacakkhum visodhayum
rattiyā pacchime yāme tamokkhandham padālayum. 120.
Utthāya pāde vandim̄su katā te anusāsanī
Indam va devā tidasā samgāme aparājitanam
purakkhatvā vihariyāma⁸ tevijj' amha anāsavā ti.⁹ 121.

Imā gāthā abhāsim̄su. Tattha tassā tā vacanam sutvā Paṭācārāya sāsanāti tassā Paṭācārāya theriyā kilesapatipattim¹⁰ sāsanatthena sāsanabhūtam ovādavacanam tā timsamattā bhikkhuniyo sutvā paṭisutvā sirasā sampaṭicchitvā utthāya pāde vandim̄su. Katā te anusāsanīti yathā sampaṭicchitam tassā sāsanam¹¹ atthikatvā manasikatvā yathā phāsukatthāne nisiditvā bhāventiyo bhāvanam matthakam pāpetvā attano adhigatavisesam ārocetum nisinnā āsanato¹² utthāya tassā

¹ anuditthi, ed. ² patipatti, ed. ³ tassāsā, ed.

⁴ upāvisi, ed. ⁵ kataṁ buddhassa, ed.

⁶ pubbejātīm, ed. ⁷ anussaram, ed.

^{8—9} om., ed. ⁹ opaṭipatti, ed. ¹⁰ tassāsānam, ed.

¹¹ nisinnāsanato, ed.

santikam gantvā “mahātherī tathānusāsati yathānusittham amhehi katan”¹ ti vatvā tassā pāde pañcapatiṭṭhitena vandimsu. Indam ca devā tidasā saṅgāme aparājitaṁ ti devasaṅgāme² aparājitaṁ jitā Indam Tāvatimṣa devā viya mahātherim³ mayan tam purak-khatvā viharīyāma. Aññassa kattabbassa abhāvato tasmā tevijjā mīlā anāsavāti attano kataññūbhāvam pavedenti, idam eva gātham aññam vyākaraṇam ahosi, yam pan’ ettha atthato avibhattam, tam hetṭhā vuttanayam eva.

Timsamattānam therinam gāthāvanṇanā samattā.

XLIX.

Duggatāhaṁ pure āsim ti ādikā Candāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivattpūpanissayam kusalam upacinanti anukkamena sambhāvitavimokkhasambhārā paripakkaññā imasmin buddhuppāde aññatarasmin brāhmaṇagāme apaññātassa brāhmaṇassa gehe paṭisandhim gaṇhi. Tassā nibbattito paṭṭhāya tam kulam bhogehi parikkhayam gataṁ. Sā anukkamena viññutam pattā dukkhe jīvati. Atha tasmim gehe ahivātarogo uppajjati, ten’ assā sabbe pi ñātakā maraṇavyasanam⁴ pāpuṇimsu. Sā ñātikhaye jāte aññattha jīvitum asakkontī kapālahatthā kule kule vicaritvā laddhena bhikkhāhārena yāpentī ekadivasam Paṭācārāya theriyā bhattavissaggatthānam agamāsi. Bhikkhuniyo tam dukkhitam khudhābhībhūtam disvāna sañjātakāruññapiyasamudācārena saṅgahetvā tattha vijamānenā upacāramanosārena āhārena santappesum.⁵ Sā tāsanā ācārasile pasidetvā theriyā santikam upasaiikamitvā vanditvā ekamantam nisidi, tassā theridhammam kathesi. Sā tam dhammam sutvā sāsane abhippasannā saṃsāre ca

¹ katā, ed. ² devasusaṅgāme, ed. ³ mahātherī, ed.

⁴ parimaraṇavyasanam, ed.

⁵ santapesum, ed.

sañjātasamvegā pabbaji, pabbajitvā ca theriyā ovāde īhatvā
vipassanām paṭṭhapetvā bhāvanām amūyūñjantī katādhikā-
ratāya nāñassa ca paripākam gatattā nacirass' eva saha
paṭisambhidāhi arahattam patvā attano paṭipatti¹ pacca-
vekkhitvā :

Duggatāham pure āsi vidhavā ca aputtikā
vinā mittehi nātīhi bhattacolassa nādhigam.² 122.
Pattam dāñḍam ca gañhitvā bhikkhamānā kulā kulan
sītuñhena ca dayhantī satta vassāni cāri'ham. 123.
Bhikkhunim³ pana disvāna annapānassa lābhini⁴
upasañkamma avoca : pabbaja⁵ anagāriyam. 124.
Sā ca mām anukampāya pabbājesi Paṭācārā
tato mām ovaditvāna paramatthe niyojayi. 125.
Tassā tam vacanām sutvā akāsi anusāsanim⁶
amogho ayyāya ovādo tevijj' amhi anāsavā ti. 126.

Udānavasena imā gāthā abhāsi. Tattha duggatā ti
daliddā. Pure ti pabbajitato pubbe, pabbajitakālato
paṭṭhāya hi idha puggalo bhoge hi addho daliddo ti na
vattabbo. Guñehi pana ayam therī addhā yeva, tenāha :
duggatāham pure āsin ti. Vidhavā ti. Dhavo
vuccati sāmiko, tad abhāvā vidhavā matapatikā ti attho.
Aputtikā ti puttarahitā. Vinā mittehi nātīhī ti
mittehi bandhavehi ca parihīnā rahitā. Bhattacolassa
nādhigan ti bhattassa colassa ca pāripūrim⁷ nādhigae-
chi, kevalam pana bhikkhāpiñḍassa pilotikākhanḍassa ca
vasena ghāsacchādanamattam eva alatthan ti adhīppāyo.

Tenāha : pattam dāñḍañ ca gañhitvā ti ādi.
Tattha pattan ti mattikābhājanam.⁸ Dāñḍan ti
goñasunakhādipariharanādañḍakam. Kulā kulan ti
kulato kulam. Sītuñhena ca dayhantī ti vasana-
gehābhāvato sītena ca uñhena ca pīliyamānā.

¹ paṭipatti, ed.

² nādhikam, ed.

³ bhikkhunī, ed.

⁴ lābhīnī, ed.

⁵ pabbaja, ed.

⁶ anusāsanī, ed.

⁷ pāripūri, ed.

⁸ mattikabho, ed.

Bhikkhunī¹ ti Patācārātherī² sandhāya vadati.
Punnāti pacchā sattasamivaccharato aparabhāge. Paramattahe ti parame uttame atthe nibbānagāminiyā patipadāya nibbāne ca. Niyoja yī³ ti kammatthānam ācik-khantī yokesi. Sesam vuttanayam eva.

Candāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.
Pañcanipātavānṇanā niṭṭhitā.

L.

Chakkanipāte yassa maggām na jānāsi ti ādikā pañcasatamattānam therinam gāthā. Imā pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivattpūpanissayam kusalam upacinantiyo anukkamena upacitavimokkhasambhārā hutvā imasmīm buddhuppāde tattha tattha kulagehe nibbattitvā vayappattā mātāpitūhi patikulam ānītā tattha putte labhitvā gharāvāsam vasantīyo samānajātikassa + tādisassa kammassa katattā sabbe ca mataputtā hutvā puttasonena abhibhūtā Patācārāya theriyā santikam upasaukamitvā vanditvā nisinnā attano sokakāram⁵ ārocesum. Therī tāsam sokam vinodentī :

Yassa⁶ maggām na jānāsi āgatassa gatassa vā tam kuto āgatam sattam mama putto ti rodasi. 127.

Maggām ea kho 'ssa⁷ jānāsi⁸ āgatassa gatassa vā na nam samanusocesi evamdhammā hi pāṇino.⁹ 128.

Ayācito¹⁰ tato gacchi ananuññāto ito gato kute pi nūna āgantvā vasitvā katipāhakam¹¹ 129.

Ito pi aññena gato tato aññena gacechati peto manussarūpena sanisaranto gamissati.

yathāgato tathāgato kā tattha paridevanā ti. 130.

¹ Bhikkhunī, ed. ² otherī, ed. ³ niyojasī, ed.

⁴ ojātiyassa, ed. ⁵ sokokāram, ed. ⁶ yassam, ed.

⁷ kho 'sa, ed. ⁸ jānāmi, ed. ⁹ dhammāna pāpino, ed.

¹⁰ ayācito, ed. ¹¹ katipāhatam, ed.

Imāhi catūhi gāthāhi dhammamāpi desesi, tā tassā dhammamāpi sutvā sañjātasamvegā theriyā santike pabbajimisū. Pabbajitvā vipassanāya kammamāpi karontiyo vimuttiparipācāniyānam¹ dhammamāpi paripākamāpi gatattā nacirass' eva saha patisambhidāhi arahattamāpi tatiṭṭhāmisū. Atha tā adhigatārahattā attano patipattimāpi paccavekkhitvā udānavasena “yassa maggāmāna jānāsi” ti ādikāhi ovādagāthāhi saddhimāpi :

Abbahī vata me sallamāduddasamāhadayanissitamā
yā me sokaparetāya² puttasokamāpi pānudi. 131.

Sājjā abbūlhasallāhamā³ nicchātā parinibbutā
buddhamāpi dhammamāpi ca saṅghamāpi upemi⁴ saraṇamāpi
munin ti. 132.

Imā gāthā visumā visumā abhāsimisū. Tattha yassa maggamāna jānāsi āgatassa gatassa vā ti yassa sattassa idha āgatassa āgatamaggamā⁵ vā ito gatassa gatamaggamāpi tamāna jānāsi anantarā atītānāgatā idhūpapattiyo sandhāya vadati. Tamākuto āgatamāpi sattanti tamā evamā abhiññāgatamaggamāpi kuto pi gatito āgatamaggamāpi gacchantena antarāmagge sabbena sabbamāpi āgata-paricayamasāgatapurimasadisamāpi sattamā. Kevalamāman tamā uppādetvā mama māputto ti kuto kena kāranena rodasi? appaṭikārato mama puttassa ca akātabbatō na ettha rodanakāraṇamāpi athīti adhippāyo.

Maggāñ ca kho 'ssa jānāsi ti⁶ ayanāpi tava puttābhimatassa⁷ sattassa āgatassa āgatamaggamāpi gatassa⁸ gatamaggañ ca athā jāneyyāsi. Na namā samanu-socesi ti evamāpi namāna samanusoceyyāsi. Tasmā evamādhammāhi pāṇīno⁹ Itthadhammo¹⁰ hi sattānamā sabbehi piyehi nānābhāvo vinābhāvo tattha vasavat-titāya abhāvato pag eva abhisamparāyamāpi. Ayācito tato

¹ °paripācāniyā, ed.

² °paretassa, ed.

³ sambūlha°, ed.

⁴ upesi, ed.

⁵ āgatamāpi m°, ed.

⁶ jānāsīti, ed.

⁷ °ābhimattassa, ed.

⁸ gatassa om. ed.

⁹ pāṇino, ed.

¹⁰ itthadhamme, ed.

gacchī ti tato paralokato kena yācito¹ idha āgacchi. Āgato ti pi pāli. So ev' attho āgato. Ananuññāto ito gato ti idha lokato kenaci ananuññāto paralokam gato. Kuto pi nirayādito yato kutoci gato.² Nūnā ti parisamkāyam. Vasitvā katipāhakam ti katipayadivasamattam³ idha vasitvā.

Ito pi aññena gato ti ito pi bhavato aññena gato aññam pi bhavam paṭisandhivasena upagato. Tato aññena gacchati ti tato pi bhavato aññena gamissati aññam eva bhavam upagamissati. Peto ti apeto. Tam tam bhavam upapajjītvā apagato. Manussarūpenā ti nidassanamattam etam. Manussabhāvena tiracchānādi-bhāvena cā ti attho. Samasrānto ti aparāparam upapattivasena samsaranto. Yathāgato tathāgato ti yathāviññātagatito ca anāmantetvā āgato tathā viññātagatito ananuññāto na gato. Kātathā paridevanāti tattha tādise avasavattīni yathā kāmāvacare⁴ kā nāma paridevanā kiñ paridevite na payojanan ti attho. Sesam vuttanayam eva. Ettha ca ādito catasso gāthā Paṭācārāya theriyā, sesānam⁵ pañcasatamattānam itthisatānam sokavindanavasena visum visum bhāsitā. Tassā ovāde thatvā pabbajītvā adhigatavisesāhi tāhi pañcasatamattāhi bhikkhunīhi cha pi gāthā paceekam bhāsitā ti datthabbā. Pañcasatā Paṭācārā ti Paṭācārāya theriyā santike laddhavādatāya Paṭācārāya vuttam avedisū⁶ ti katvā Paṭācārā ti laddhanāmā pañcasatā bhikkhuniyo.

Pañcasatamattānam therinām gāthāvaññanā samattā.

LI.

Puttasokenāham⁷ attā⁸ ti ādikā Vāsetṭhiyā theriyā gāthā. Ayan pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivattūpanissayam kusalam upaci-

¹ kena cito, ed.

² gatito, ed.

³ omatām, ed.

⁴ kāmācāre, ed.

⁵ sesam, ed.

⁶ avedisū, ed.

⁷ sokenāyam, ed.

⁸ attā, ed

nantī anukkamena sambhatavimokkhasambharā devamannusse su samsaranti imasmin buddhuppadē Vesāliyam kulaagehe nibbattitvā¹ vayappattā mātāpitūhi samānajatikassa kulaputtassa dīnā patikulanī gantvā tena saddhiṃ sukha-samivāsamī vasantī ekamī puttā labhitvā tasminī adhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇakāle kālamī kate puttasokena atṭitā ummattakā² ahosi. Sā nātakesu sāmike tikičehanī³ karontesu mosamī ajānātānamī yeva palāyitvā yato tato paribbhāmantī Mithilanagaramī sampattā. Tatthāddasa⁴ bhagavantamī anantaravithiyamī⁵ gacechantamī dantamī guttamī samyatindriyanī. Nāgamī disvāna saha dassanena buddhānubhāvato āgatummādā pakaticittamī paṭilabhi. Ath'assā⁶ satthā samīkhittena dhammanī desesi. Sā tamī dhammanī sutvā paṭiladdhasamīvegā satthāramī pabbajamī yācītvā satthu āñāya bhikkhuṇīsu pabbajitvā kata-pubbakicca vipassanamī paṭṭhapetvā ghaṭtentī⁷ vāyamantī paripakkāñānatāya nacirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattamī patvā attano paṭipattimī paccavekkhitvā udānavasena :

Puttasoken'ahamī atṭā khittacittā visaññimī
naggā pakinnakesī⁸ ca tena tena vieāri 'ham.⁹ 133.
Vīthisaṅkārakūṭesu susāne¹⁰ rathiyāsu ca
acari tīṇi vassāni khuppi pāsāsamappitā. 134.
Ath' addasāmi sugatamī nagaramī Mithilanī gatañ
adantānamī dametāramī¹¹ sambuddham akutobhayamī. 135.
Saññ eittamī paṭiladdhāna vanditvāna upāvisi
so me dhammanī adesosi anukampāya Gotamo. 136.
Tassa dhammanī sunītvāna pabbajini anagāriyanī
yuñjantī¹² satthu vacane sacchākāsi padamī sivamī. 137.
Sabbe sokā samuechinnā pahinā etadantikā
pariññatā hi me vatthū¹³ yato sokāna sambhavo ti. 138.

¹ nibbattetvā, ed.² atṭitvā ummattakā, ed.³ saññatakesu sāmike cā tiko, ed.⁴ tatthāddasamī, ed.⁵ ovidhiyamī, ed.⁶ assa, ed.⁷ ghaṭentī, ed.⁸ pakinnakesī, ed.⁹ vieāri tamī, ed.¹⁰ susānarō, ed.¹¹ dametānamī, ed.¹² yujjanti, ed.¹³ vatthu, ed.

Imā gāthā abhāsi. Tattha aṭṭīti atṭītā. Ayam eva vā pātho. Aṭṭītā pīlitā ti attho. Khittacittā ti sokuminādena khittahadayā. Tato eva pakataññusaññāya vigamena viśaññinī. Hirottappābhāvato apagatavat-thatāya¹ nāggañ. Vidhūtaksesatāya pakīññake sī.² Tenā tenā ti gāmena gāmāñ nagarena nagaranī vividhamī cari ahamī. Athā ti pacchā ummādasantati yassa kammassa parikkhaye. Sugatanīti sobhañagamanattā sundaramī thānamī gatattā sammā gatattā sugatañ bhagavantamī. Mithilañ gatañti³ Mithilābhīmukhamī. Mithilanagarābhīmukhamī gacchitāti attho.

Sāmīcittāmī patīlād dhānāti buddhānubhāvena ummādañ pahāya attano pakaticittāmī paṭīlabhitvā. Yunjanītī satthu vacane⁴ ti satthu sammāsambudhassa satthu sāsane yogamī karontī⁵ bhāvanamī anuyuñjantī. Sacchikāsi padamī siwanīti sivamī khemamī catūhi yogehi anupaddutamī⁶ nibbānamī padamī sacchiakāsi.

Etadantikāti etamī idāni mayā adhigatañ arahattamī antopariyosānamī etesan ti etadantikā⁷ sokā.⁸ Na dāni tesamī sambhavo atthī ti attho. Yatosokāna⁹ sāmī bhaivo ti yato antonijjhānalakkhanānamī¹⁰ sokānamī sambhavo tesamī c'upādānakkhandhasamīkhātā vatthū adhiñthānāni ñānatirānapahānapariññāhi¹¹ pariññātā, tasmā sokā etadantikāti yojanā.

Vāsetthiyā theriyā gāthāvāññā samattā.

LII.

Daharā tuvamī rūpavatīti ādikā Khemāya theriyā gāthā. Ayam kira Padumuttarassa bhagavato

¹ vatthutāya, ed.

² pakinnakesī, ed.

³ gatīti, ed.

⁴ Bhūñjanti satthu vane, ed.

⁵ yo karonti, ed.

⁶ anupadutamī, ed.

⁷ edantikā, ed.

⁸ sotā, ed.

⁹ sokana, ed.

¹⁰ olakkhanāmī, ed.

¹¹ ñānatirāpō, ed.

kāle Hamsavatīmagare parādhīnavuttikā paresam̄ dāsi ahosi. Sā paresam̄ veyyāvaceacakaraṇena jīvitam̄ kappenti ekadivasam̄ Padumuttarassa sammāsambuddhassa sāvakam̄ Sujātattheram̄ piṇḍāya carantam̄ disvā tayo modake datvā tam̄ divasam̄ eva attano kese vissajjetvā therassa dānam̄ datvā “anāgato¹ mahāpaññā buddhassa sāvikā bhaveyyan” ti patthanam̄ katvā yāvajivam̄ kusalakamme aggappattā hutvā devamanussesu saṃsarantī anukkamena cha kāmāvacarānam̄ tesaṇi tesam̄ devarājūnam̄ mahesibhāvena upapannā manussaloke pi anekavāram̄ eakkavattinam̄ maṇḍalarājūnam̄ ca mahesibhāvam̄ upagatā mahāsampattiyo anubhavitvā Vipassissa bhagavato kāle manussaloke uppajjityvā viññutam̄ patvā² satthu santike dhammanam̄ sutvā paṭiladdhasam̄vegā pabbajitvā dasa vassasahassāni brahma-cariyan̄ carantī bahussutā dhammakathikā hutvā bahujanassa dhammakathanādinā paññāsaṃvattaniyakammaṇi katvā tato cavitvā sugatisu yeva saṃsarantī imasmin̄ kappe bhagavato ca Kakusandhassa bhagavato ca Konā-gamanassa kāle vibhavasampanne kule nibbattitvā viññutam̄ patvā mahantam̄ saṅghārāmam̄ katvā buddhapamu-khassa bhikkhusaṅghassa niyyādesi. Bhagavato pana Kassapadasabalassa kāle Kikissa Kāsikarañño sabbajet-thikā Samāṇī nāma dhītā hutvā satthu santike dhammanam̄ sutvā paṭiladdhasam̄vegā agāre yeva ṭhitā vīsatī vassasa-hassāni komāriṁ³ brahma-cariyan̄ carantī samāṇaguttādīhi attano bhātīhi saddhiṁ ramaṇiyam̄ parivenañu kāretvā buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa niyyādesi. Evam eva tattha tattha bhave āyatanaṇi gataṇi uṭāram̄ puññākammam̄ katvā sugatisu yeva saṃsaritvā imasmin̄ bud-dhuppāde Magadharāṭhe Sāgalanagare rājakule nibbatti. Khemā ti 'ssā nāmam̄ ahosi. Suvaṇṇavāṇī kāñcaana-sannibhattacā⁴ + vayappattā Bimbisārarañño gehañu gata satthari Veluvane viharante rūpamattā hutvā rūpe dosam̄ dasseti ti, satthu dassanāya na gacchati. Rājā manussehi Veluvanassa vanṇe pakāsetvā deviyā⁵ vihāradassanāya

¹ anāgato, ed.² pattā, ed.³ komāriṁ, ed.⁴ °nibhattā, ed.⁵ vediyā, ed.

cittam uppādesi. Atha devī “vihāram passissāmī” ti rājānam paṭipucchi. Rājā vihāram gantvā satthāram adisvā “gantu na labhissasī” ti vatvā purisānam saññam adāsi: “balakkārena devim¹ dasabalaṁ dassethā ti.” Devī vihāram gantvā divasabhāgam khepetvā nivattentī satthāram adisvā va gantu āraddhā. Atha nam rāja-purisā aniechanti² pi satthu santikam nayimsu. Satthā tam āgacechanti³ disvā iddhiyā devaccharāsadisaṁ itthim⁴ nimminityā tālapanṇam⁵ gahetvā vijamānam akāsi. Khemā devī disvā cintesi: “evarūpā nāma devaccharāpaṭibhāgā⁶ itthiyo bhagavato avidūre titthanti, aham etāsam parivāritā na ppahomi manam pi nikkāraṇapāpacittassa vasena naṭṭhā” ti nimittam gahetvā tam eva itthim⁷ olokayamānā atthāsi. Ath’ assā passantiyā⁸ ’va satthu adhitthānabalaena sā itthī paṭhamavayaṁ atikkamma majjhimavayaṁ pi atikkamma pacchimavayaṁ patvā khaṇḍadantā palitakesā valitatacā lutvā saddhiṁ tālapanṇena⁹ parivattitvā pati. Tato Khemā katādhikārattā evam cintesi: “evaṁvidham pi sariram idisaṁ vipattiṁ¹⁰ pāpuṇi, mayham pi sariram evaṅgatikam eva bhavissati” ti. Ath’assā cittākāram¹¹ ñatvā satthā:

Ye rāgarattānupatanti sotam
sayam̄kataṁ makkatāko va jālam
etaṁ pi chetvāna paribbajanti
anapekkhino kāmasukham pahāyā ti. (Dhp. 347.)

gātham āha. Sā gāthāpariyosāne saha paṭisambhidāḥ arahattam pāpuṇī ti atṭhakathāsu āgatam. Apadāne pana imam gātham sutvā sotāpattiphale patiṭṭhitā rājānam anujānāpetvā pabbajitvā arahattam pāpuṇī ti āgatam. Tatthāyam Apadānapāli:

¹ devī, ed.

⁴ itthī, ed.

⁷ itthī, ed.

¹⁰ vippatti, ed.

² aniechanti, ed.

⁵ tālapanṇam, ed.

⁸ vasantiyā, ed.

¹¹ cittākāram, ed.

³ āgacechanti, ed.

⁶ oaccharapō, ed.

⁹ tālapanṇena, ed.

Padumuttaro nāma jino sabbadhammesu cakkhumā
 ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
 Tadāham Hāmsavatīyām jātā setṭhikule ahūm
 nānāratana-pajjote¹ mahāsukhasamappitā.² 2.
 Upetvā tam mahāvīram assosiṇi dhammadesanām
 tato jātappasādāham upemi saraṇam jinam. 3.
 Mātarām pitaram cāham āyācītvā vināyakam
 nimantayitvā sattāham bhojayim saha sāvakam. 4.
 Atikkante ca sattāhe mahāpaññānam uttamam³
 bhikkhunim⁴ etadaggamhi thapesi narasārathi. 5.
 Tam sutvā muditā hutvā puno tassa mahesino
 kāram katvāna tam thānam panipacca pañidahim. 6.
 Tato mama jino āha sijjhataṁ pañidhī tava
 Sasaṅghe me kataṁ kāram appameyyam phalam taya.⁶ 7.
 Satasahasre ito kappe Okkākakulasambhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 8.
 Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 etadaggam anuppattā Khemā nāma bhavissasi.⁷ 9.
 Tena kammena sukatenā cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatīmśūpagā aham. 10.
 Tato cutā Yāmam agam⁸ tato 'ham Tussitam⁹ gatā¹⁰
 tato ca Nimmānaratiṁ Vasavattipuran tato. 11.
 Yattha yathūpapajjāmi¹¹ tassa kammassa vāhasā
 tattha tatth' eva rājūnam mahesittam akārayim. 12.
 Tato cutā manussatte rājūnam cakkavattinam
 mañḍalinam ca rājūnam mahesittam akārayim. 13.
 Sampattim anubhotvāna¹² devesu manujesu ca
 sabbattha sukhitā hutvā nekakappesu saṁsariṁ. 14.
 Ekanavute ito kappe Vipassī lokanāyako
 uppajji cārudassano sabbadhammavipassano. 15.

¹ °pajjoto, ed.² °sukham sam°, P.³ uttānam, P.⁴ bhikkhunī, P.⁵ panidhiñ ca panidhaham, P.; pañiddahim, A.⁶ tassā, P. ⁷ bhavissati, edd. ⁸ Yāmasaggam, P.⁹ Tussitam, A. ¹⁰ gato, P. ¹¹ yathūpajjāni, P.¹² anubhojetvā, P.

Tam aham lokanāyakam upetvā narasārathim
 dhammadvaraṁ suñitvāna¹ pabbajim anagāriyam. 16.
 Asīti vassasahassāni tassa vīrassa sāsane
 brahmacariyam² caritvāna yuttayogā bahussutā 17.
 Paccayākārakusalā catusaccavisāradā
 nippuṇā cittakathikā satthu sāsanakārikā. 18.
 Tato eutāham Tusitam³ upapannā yasassinī
 atibhomī tahim aññe brahmacāribalen'⁴ aham. 19.
 Yattha yatthopapannāham mahābhogā mahādhanā
 medhāvinī⁵ rūpajivī⁶ vinītapurisā⁷ pi ca 20.
 Bhavāmi tena kammena yogena jinasāsane
 sabbā sampattiyo mayham sulabhā manaso piyā. 21.
 Yo pi me bhavate⁸ bhattā yattha yattha gatāya pi
 vimāneti na mam koci paṭipattibalena⁹ me. 22.
 Imasmim bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
 nāmena Koṇāgamano uppajji vadatam varo. 23.
 Tadāham Bārāṇasiyan susamiddhakulappajā¹⁰
 Dhanañjānī Sumedhā ca¹¹ aham pi ca tayo janā 24.
 Saṅghārāmam adāsimha dānam sahassikam¹² pure
 saṅghassa ca vihāram pi uddissa kārikā¹³ mayam.¹⁴ 25.
 Tato eutā mayam sabbā¹⁵ Tāvatimsūpagā ahum
 yasasā aggataṁ pattā manussesu tath'eva ca. 26.
 Imasmim yeva kappamhi brahmabandhu mahāyaso
 Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam varo. 27.
 Upaṭṭhāko¹⁶ mahesissa tadā āsi narissaro
 Kāśirājā Kikī nāma Bārāṇasipuruttame. 28.

¹ dhammadam bhanitam sutvāna, A.

² brahmacaram, A. ³ Tussitam, A.

⁴ adbhikāsi tato aññam brahmacāriphalen', P.

⁵ sīlavatī, A. ⁶ rūpavatī, B. ⁷ vinītaparisā, A.

⁸ yo pi bhavate, P. ⁹ ophalena, P.

¹⁰ susamiddham kulam pajā, P.; asamiddhikulam, B.

¹¹ Sumedhāvi, P.

¹² dānā sahassikā, A.; nekasahassike mukhe, P.

¹³ uddissikayikā, B.

¹⁴ vihāramhi uddissakassikā maham, P.

¹⁵ sagge, P.

¹⁶ upatṭhako, P.

Tassāsim¹ jetṭhikā dhītā Samanī iti vissutā
 dhammam̄ sutvā jinaggassa pabbajjam̄ samarocayim̄. 29.
 Anujāni na no tāto agāre va tadā mayam̄
 vīsam² vassasahassāni vicarimha atanditā 30.
 Komārim³ brahmaeariyam̄ rājakaññā sukhedhitā
 buddhopatthānaniratā muditā satta dhītaro. 31.
 Samanī Samanaguttā ca + Bhikkhunī Bhikkhadāyikā
 Dhammā c'eva Sudhammā ca sattamī Saighadāyikā. 32.
 Aham Uppalavaṇṇā ca Paṭācārā ca Kuṇḍalā
 Kisāgotamī ca Dhammadinnā Visākhā hoti⁵ sattamī. 33.
 Kadāci so narādiceo dhammam̄ desesi abbhutam̄
 Mahānidānasuttantam̄ sutvā; tam̄ pariyāpuṇim̄. 34.
 Tehi kammehi sukatehi cetanāpaṇidhihi ca
 jahitvā mānusam̄ deham Tāvatiṁsām̄ agañchi'ham̄. 35.
 Paechime ca bhave dāni Sāgalāyam̄⁶ puruttame
 rañño Maddassa dhīt' amhi⁷ manāpā dayitā piyā.⁸ 36.
 Saha me⁹ jātamattamhi kheman tamhi¹⁰ pure ahū
 tato Khemā ti nāmam̄ me guṇato upapajjatha.¹¹ 37.
 Yadāham̄ yobbanam̄ pattā¹² rūpavilāsabhūsitā¹³
 tadā adāsi mam̄ tāto¹⁴ Bimbisārassa rājino. 38.
 Tassāham̄ suppiyā āsim̄ rūpaketāyane ratā
 rūpānam̄ dosavādi ti¹⁵ na upesim̄ mahādayam̄.¹⁶ 39.
 Bimbisāro tadā rājā mamānuggahabuddhiyā¹⁷
 vanṇayitvā Veļuvanam̄ gāyake pāpayi mamañ. 40.
 Rammam̄ Veļuvanam̄ yena na dittham̄ sugatālayam̄
 na tena Nandanam̄ dittham̄ iti¹⁸ maññāmase mayam̄. 41.
 Yena Veļuvanam̄ dittham̄ naranandanandanam̄
 sudiṭṭham̄ nandam̄ nandena¹⁹ amarindasunandanam̄. 42.

¹ tassāpi, P.² vīsa, A.³ Komārī, A ; Komāram̄, P. ⁴ Samanarattā ca, P.⁵ Visākhā cāpi, P. ⁶ Sākalāyam̄, A.⁷ dhītāpi, P. ⁸ dassitā pitā, P. ⁹ yassā me, P.¹⁰ khepañ tamhi, P. ¹¹ udapajjatha, P. ¹² sattā, P.¹³ rūpalāviññabhbūsikā, P. ¹⁴ mam̄ tāva, P.¹⁵ ovārī ti, P. ¹⁶ mahādeyam̄, B. ; mahāyasam̄, P.¹⁷ mahānuggo, A. ¹⁸ na tena Nandanam̄ dittham̄ ti, P.¹⁹ nandanam̄ tena, A.

Vihāya nandanam̄ devā otaritvā mahītalam̄
 rammañ Veluvanam̄ disvā na tappanti suvimhitā.¹ 43.
 Rājapuññena nibbattam̄ buddhapuññena bhūsitam̄
 ko vattā tassa nissesam̄² vanassa guṇasañcayam̄. 44.
 Tam̄ sutvā vanasamiddhim̄³ mama sotam̄ manoharam̄⁴
 datthukāmā tam uyyānam̄ rañño ārocayim̄ tadā. 45.
 Mahatā parivārena tadā ca so mahīpati
 mam̄ pesesi tam̄ uyyānam̄ dassanāya samussukam̄. 46.
 Gaccha passa mahābhoge vanam̄⁵ nettarasāyanam̄
 yam̄ sādā bhāti siriyā sugatā bhānurañjitam̄. 47.
 Yadā ca piñḍāya muni Giribajapuruttamam̄
 paviñṭho 'ham̄⁶ tadā yeva⁷ vanam̄ datthum upāgamim̄. 48.
 Tadāham̄ phullavipinam̄⁸ nānābhamarakūjitam̄
 kokilagītasalitam̄ mayūragaṇanaccitam̄ 49.
 Appasaddam anākiññam̄ nānācañkamabhūsitam̄
 kuṭīmanḍapasañkiññam̄ yogīvaravirājitam̄⁹ 50.
 Vicarantī amāññissam̄ saphalam̄ nayanam̄ mama.
 Tatthāham̄ taruññam̄ bhikkhum yuttam̄ disvā vicintayim̄ : 51.
 Idise vipine¹⁰ ramme ṭhito 'yam̄ navayobbane
 vasantam iva kantena¹¹ rūpena ca samanvito.¹² 52.
 Nisinno rukkhamūlamhi muñḍo samghātipāruto
 jhāyate vat' ayan̄ blikkhu¹³ hitvā visayajam̄ ratim̄. 53.
 Nanu nāma gahatthena kāmam̄ blutvā yathāsukham̄
 pacchā jinñena dhammo 'yam̄ caritabbo subhaddako. 54.
 Suññataññam̄ ti viditvāna gandhageham̄¹⁴ jinālayam̄
 upetvā jinam addakkhim̄ udhayantam̄ va bhākaram̄.¹⁵ 55.
 Ekekam̄¹⁶ sukham̄ āśinam̄ vijamānam̄¹⁷ varitthiyā¹⁸
 disvān'evam̄ vicintesi : nāyam̄ lūkho narāsabho. 56.

¹ suvimhitā, P. ² nisesam̄, P. ³ sāmiddhi, P.

⁴ sotamanoharam̄, A. ⁵ dhanam̄, P.

⁶ paviñṭhāham̄, A. ⁷ yena, B.

⁸ phullapavanam̄, P. B. ⁹ yativara°, P.

¹⁰ idise pavane, P. ¹¹ vasantī niccakantena, B.

¹² samantato, P. ¹³ bhikkhum, P. ¹⁴ gandhagehe, P.

¹⁵ pabhākaram̄, B. ; pabharikaram̄, P. ¹⁶ ekakam̄, A.

¹⁷ bijamānam̄, A. ¹⁸ varattiyā, P.

Sā kaññā kanakābhāsā padumānānaloçanā
 bimbotthikundadassanā¹ manonettarasāyanā 57.
 Hemadolā va savanā² kalasākārasutthanī³
 vedimajjhā⁴ va susoñī⁵ rambhorū cārubhūsanā 58.
 Rattamsakūpasamīvyānā⁶ nīlā maññhanivāsanā
 atappaneyyarūpena hāsabhāvasamanvitā. 59.
 Disvā tam eva cintesiñ : aho 'yañ abhirūpiñ⁷
 na mayānena nettena ditthapubbā kudācanam. 60.
 Tato jarābhībhūtā sā vivāññā vikatānanā⁸
 chinnadantā setasirā salālā vadānāsucī 61.
 Samīkhittakamīñā⁹ setakkhī lambāsubhapayodharā
 valivitatasabbañgī¹⁰ sirāvitatadehinī¹¹ 62.
 Natañgā danñadutiyā uppāsulikā kisikā
 pavedhamānā patitā nissasantī muhum̄ muhum̄. 63.
 Tato me āsi samvego abbhuto lomahāmāsano¹²
 dhir atthu rūpam̄ asuciñ ramante yattha bālisā.¹³ 64.
 Tadā mahākāruñiko disvā samviggamānasam̄
 udaggacitto sugato imā gāthā abhāsatha : 65.
 Āturañ asuciñ pūtim̄ passa Kheme samussayam̄
 uggharantam̄ paggharantam̄ bālānam̄ abhinanditam̄.¹⁴ 66.
 Asubhāya cittam̄ bhāvehi ekaggam̄ susamāhitam̄
 sati kāyagatā ty atthu nibbidābahulā bhava.¹⁵ 67.
 Yathā idam̄ tathā etam̄ yathā etam̄ tathā idam̄
 aijhattam̄ ca bahiddhā ca kāye chandam̄ virājaya.¹⁶ 68.
 Animittañ ca bhāvehi mānānusayam ujjaha
 tato mānābbhisamayā upasantā carissasi. 69.
 Ye rāgarattānupatanti sotam̄
 sayam̄katañ makkañako va jālam̄

¹ o dasanā, A. ² dolābasavanā, A.; dolābhāvasanā, P.

³ kalakākāras°, A.; kalakāyasuttanī, P.; kālabhākāras°, B.

⁴ vedimajjhā, A. ⁵ susoñī, A.

⁶ nukkam̄sabhāsusam̄ dhitā, P. ⁷ ahoramanirūpiñ, P.

⁸ vigato, P. ⁹ okannā, P.

¹⁰ valitatacā sabbañgā, P.; valivigatasabbañgī, B.

¹¹ sirāvigatadehinī, B. ¹² asubhora lomahāmāsano, P.

¹³ pālisā, P. ¹⁴ abhipathhitam̄, P.

¹⁵ nibbudāphalavā bhava, P. ¹⁶ virājaye, P.

Ekam pi chetvāna paribbajanti
 anapekkhino kāmasukham pahāya. 70.
 Tato kallikacittam¹ mam̄ nātvāna narasārathi
 mahānidānam desesi suttantam vinayāya me. 71.
 Sutvā suttantam² setthan tam³ pubbasaññam anussarim
 tattha thita'va ham̄santī dhammadakkhum visodhayim. 72.
 Nipatitvā mahesissa pādamūlamhi tāvade
 accayam̄ desanatthāya idam̄ vacanam̄ abravim : 73.
 Namo te sabbadassāvī namo te karuṇākara⁴
 namo te tiṇṇasamsāra namo te amataīndada.⁵ 74.
 Dīṭṭhigahanapakkhanā⁶ kāmarāgavimocitā⁷
 tayā sammā⁸ upāyena⁹ vinītā vinaye ratā. 75.
 Adassanena vibhogā tādisānam¹⁰ mahesinam̄
 anubhonti mahādukkham sattā sam̄sārasāgare. 76.
 Yadāham̄ lokasaranam̄ aranam̄ aranantagum¹¹
 nāddassāmi¹² adūrattham desissāmi tam accayam̄. 77.
 Mahāhitam̄ varadadam̄ ahito ti visaṅkitā
 nopesim̄ rūpaniratā desissāmi tam accayam̄. 78.
 Tadā madhuranigghoso mahākāruṇiko jino
 avoca “tiṭṭha Kheme” ti siñcanto amatena mam̄.¹³ 79.
 Tadā pañamya sirasā katvā ca nam̄ padakkhinam̄
 gantvā disvā narapatim̄ idam̄ vacanam̄ abravim : 80.
 Aho sammā upāyo te cintito 'yam arindama
 vanadassanakāmāya¹⁴ dīṭṭho nibbanatho¹⁵ muni. 81.
 Yadi te ruccate¹⁶ rāja sāsanam̄ tassa¹⁷ tādino
 pabbajissāmi rūpe 'ham̄ nibbinnā¹⁸ munivādinā. 82.
 Añjaliṁ paggahetvāna tadāha¹⁹ sa mahīpati :
 anujānāmi te bhadde pabbajjā tava sijjhatu. 83.

¹ kaṇṇikacō, B. ; kallitaō, P.

² suttantasetthan, A.

³ setthan ti, P.

⁴ karuṇāsaya, P.

⁵ amataīndada, P.

⁶ opakkhandā, A. P.

⁷ ovimohitā, B.

⁸ samma, P.

⁹ sambuddhapāyena, B.

¹⁰ vibhūtā adisvāna, P.

¹¹ aranantaggam̄, P.

¹² nadassāmi, P. ; na dassāsim, B.

¹³ siñcanto vacane manam̄, P.

¹⁴ tava dassō, B.

¹⁵ nibbanito, P.

¹⁶ nuccate, P.

¹⁷ sāsanetassa, A.

¹⁸ nibbinnam̄, P.

¹⁹ tadāham̄, P.

Pabbajitvā tadā cāham addhamāse¹ upatīhitē
dīpodayañ ca bhedam̄ ca disvā sañviggamānasā 84.
Nibbinnā² sabbasam̄khāre³ paccayākārakovidā
ceturoghe⁴ atikkāmmā arahattam apāpuñim. 85.
Iddhīsu ca vasī āsiñi dibbāya sotadhātuyā
cetopariyañāñassa vasī cāpi bhavām' aham. 86.
Pubbenivāsañ jānāmi dibbacakkhu visodhitam̄
sabbāsavā parikkhīnā n'atthi dāni punabbhavo. 87.
Atthadhammaniruttisu paṭibhāne tath'eva ea
parisuddham̄ mama nāñam̄ uppannam buddhasāsane. 88.
Kusalāham̄ visuddhīsu Kathāvatthuvisāradā
Abhidhammanayaññū ca vasī patt'amhi sāsane. 89.
Tato Bhojanavatthusmim̄⁵ raññā Kosalasāminā
puechitā nipuñe pañhe vyākarontī yathātatham̄. 90.
Tadā pi rājā sugatañ upasam̄kamma puechatha
tath'eva buddho vyākāsi yathā te vyākatā mayā. 91.
Jino tasmin̄ guñe tuṭṭho etadagge ṭhapesi mam̄
mahāpaññānam aggā ti bhikkhunīnam naruttamo. 92.
Kilesā jhāpitā mayham — pa — katan̄ buddhassa sāsa-
nan ti. 93.

Sā imissā theriyā sati pi aññāsam̄ khīñāsavatherīnam̄
puññavephullāpattiyan̄, taththa pana katādhikāratāya ma-
hāpaññābhāvo pākaṭo ahosi. Tathā hi tam̄ bhagavā Jetā-
vanamahāvihāre ariyagañamajjhe nisimmo paṭipātiyā bhik-
khuniyo ṭhānantare ṭhapento : “ etad aggam̄ bhikkhave
mama sāvikānam̄ bhikkhunīnam̄ mahāpaññānam̄ yad idam̄
Khemā bhikkhunī ti mahāpaññāya aggatīthāne ṭhapesi.
Tam̄ ekadivasam̄ aññatarasmin̄ rukkhamūle divāvihāram̄
nisinnam̄ Māro pāpimā taruñarūpena upasañkamitvā kā-
mehi palobhento :

Daharā tuvam̄ rūpavatī aham pi daharo yuvā
pañcañgikena turiyena ehi Kheme ramāmase ti. 139.

¹ sattamāse, P.² nibbindā, A. P.³ oṣam̄sāre, P.⁴ ceturoge, A.⁵ Kāranavatthusmim̄, B.; Toranavatthusmim̄, A.

gātham āha. Tass' attho : Kheme tvam̄ taruṇā¹ yobbanē² ṭhitā rūpasampannā, aham̄ pi taruṇo,³ tasmā mayam⁴ yobbaññam̄ akhepetvā⁵ pañcaingikena turiyena vajjamānena chahi kāmakhiḍdāratihī⁶ ramāma kīlāmā ti. Tam̄ sutvā sā kāmesu sabbadhammesu ca attano virattabhāvam̄ tassa ca Mārabhāvam̄ attābhinivesesu sattesu attano thāmagatam̄ pasādakam̄ katakiccatañ ca pakāsentī :

Iminā pūtikāyena āturena pabhaṅgunā
atṭiyāmi harāyāmi. Kāmatanhā samūhatā. 140.
Sattisūlūpamā⁷ kāmā khandhānām̄⁸ adhikutṭanā
yam̄ tvam̄ kāmaratiñ⁹ brūsi arati dāni sā mama. 141.
Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
evam̄ jānāhi pāpima, nihato tvam̄ asi antaka. 142.
Nakkhattāni namassantā aggim̄¹⁰ paricaram̄ vane
yathābhuecañ¹¹ ajānantā¹² bālā suddhim̄¹³ amaññatha. 143.
Ahañ ca kho namassantī sambuddham̄ purisuttamam̄
parimuttā sabbadukkhehi satthu sāsanakārikā ti. 144.

Imā gāthā abhāsi. Tattha aggim̄ paricaram̄
vane ti tapovane aggihuttam̄ paricaranto. Yathābhuecañ¹⁴
ajānantā¹⁵ ti pavattiyo yathābhūtam̄ aparijānantā.

Sesam̄ ettha hetṭliavuttanayena, sesam̄ uttānam̄ eva.
Khemāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

LIII.

Alaṅkata suvasanā ti ādikā Sujātāya theriyā gāthā. Ayam̄ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha

¹ taruṇāpattā, ed.² yobbanā, ed.³ taruṇo yutto, ed.⁴ tasmāyam̄, ed.⁵ akhemetva, ed.⁶ oratiyā, ed.⁷ satthiō, ed.⁸ khandhāsam̄, ed.⁹ kāmarati, ed.¹⁰ aggi, ed.¹¹ pajānadantā, ed.¹² suddhi, ed.

tattha bhave vivaṭṭūpanissayaṁ kusalam̄ upacainantī anukamena sambhūtavimokkhasambhārā hutvā imasmim buddhuppade Sāketanagare setthikule nibbattā vayappattā mātāpitūhi samānajātikassa setthiputtassa dinnā hutvā patikulam̄¹ gatā tattha tena saddhiṁ sukhasamivāsam̄ vasantī ekadivasam̄ uyyānam̄ gantvā nakkhattakīlam̄ kīlitvā parijanena saddhiṁ nagaram̄ āgacechantī Añjanavane satthāram̄ disvā pasannamānasā upasaṅkamitvā vanditvā ekamantam̄ nisidi. Satthā tassā anupubbikatham̄ kathetvā kallacittam̄ nītvā upari sāmukkam̄sikadhammadesaṇam̄ pakāsesi. Sā desanāvasāne attano katādhikāratāya nāṇaparipākam̄ gatattā'va satthu desanāvilāsenā yathā nisinnā ca saha paṭisambhidāhi arahattam̄ patvā satthāram̄ vanditvā geham̄ gantvā sāmikam̄ ca mātāpitaro ca anujā-nāpetvā satthu āñāya² bhikkhunūpassayaṁ gantvā bhikkhunīnam̄³ santike pabbaji. Pabbajitvā ca attano paṭipattim̄ paccavekkhitvā udānavasena :

Alaṅkatā suvasanā mālinī candanokkhitā
sabbābharaṇasañchannā dāsiṇapurakkhatā.⁴ 145.
Annapānañ ca ādāya khajjabhojjam anappakam̄
gehato nikhamitvā uyyānam̄ abhīhārayi. 146.
Tattha ramitvā kīlitvā āgacechanti sakam̄ gharam̄
vihārarukkham̄ pāvisi Sākete Añjanam̄ vanam̄. 147.
Disvāna lokapajjotam̄ vanditvāna upāvisi
so me dhammaṇam̄ adesesi anukampāya cakkhumā. 148.
Sutvā ca kho mahesissa saccam̄ appaṭivijjh'aham̄
tatth'eva virajam dhammaṇam̄ plusayi⁵ amatam̄ padam. 149.
Tato viññātasaddhammā pabbaji anagāriyan̄
tisso vijjā anuppattā amogham̄ buddhasāsanam̄. 150.

ti imā gāthā abhāsi. Tattha alaṅkatā ti vibhūsitā. Tam̄ pana alaṅkatākāram̄ dassetuṁ suvasanā mālinī candanokkhitā ti vuttam̄. Tattha mālinī ti māladhārinī. Candanokkhitā ti candanāmulittā.

¹ paṭikulam̄, ed. ² āñāya, ed. ³ bhikkhūnam̄, ed.

⁴ °purakkhitā, ed.

⁵ phussayi, ed.

S a b b ā b h a r a n a s a ñ e h a n n ā t i hatthūpagādīhi sab-behi ābharaṇehi alaṅkāravasena sañchāditasarīrā.

A n n a p ā n a m c a ā dā y a k h a j j a b h o j j a m
a n a p p a k a n t i sāliodanādiannam ambapānādipānam
piṭṭhakhādāniyādikhajjam avasittham āhārasaṅkhātam
bhojjañ ca pahūtam gahetvā. U y y ā n a m a b h i h ā -
r a y i n t i nakkhattakilāvasena uyyānam upanesi. Anna-pānādi tattha¹ ānetvā saha parijanena kīlantī ramantī²
paricāriyantī ti adhippāyo.² Sākete Añjanam vanan
ti Sāketasamīpe Añjanavane vihāram pāvisi.

L o k a p a j j o t a n t i ñāṇapajjotena lokassa pajjota-bhūtam. Phusa yin³ ti phusi. Adhikam gacchan ti attho. Sesam vuttanayam eva.

Sujātāya theriyā gāthāvanñanā samattā.

LIV.

U c c e k u l e t i ādikā Anopamāya theriyā gāthā. Ayan pi purimabuddhesu katādhikārā tattha bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinantī anukkamena vimuttiparipācanyena dhamme paribrūhitvā imasmim buddhup-pāde Sāketanagare Majjhassa nāma setṭhino dhītā hutvā nibbatti. Rūpasampattiyā Anopamā ti nāmam ahosi. Tassā vayappattakāle bahū setṭhiputtā rājamahāmattā rājāno ca pitu dūtam pāhesum : “ attano dhītarām Anopamam⁴ dehi, idañ c’idañ ca 5 dassāmā ” ti. Sā tam sutvā upanissayasampannatāya “ gharāvāsenā mayham attho n’atthī ti ” satthu santikam gantvā dhammam sutvā ñāṇassa paripākam gatattā desanānusārena vipassanam ārabhitvā tam ussukkāpentī maggapatipātiyā tatiyaphale patitṭhāsi. Sā satthāram pabbajjam yācitvā satthu āñāya bhikkhunū-passayam upagantvā bhikkhunīnam santike pabbajitvā sattame divase arahattam sacchikatvā attano patipattim paccavekkhitvā udānavasena :

¹ hattha, ed.

² paricāre santī adhippāyo, ed.

³ phussayin, ed.

⁴ Anūpamam, ed.

⁵ iñc’ idañca, ed.

Uece kule aham jātā bahuvitte mahaddhane
 vanṇarūpena sampannā dhītā Majjhassa atrajā. 151.
 Patthitā rājaputtehi setṭhiputtehi gjjjhitā
 pitū me pesayi dūtam : “ Detha mayhaṁ Anopamam. 152.
 Yattakam¹ tulitā esā tuyhaṁ dhītā Anopamā
 tato atṭhaguṇam dassam hiraññam ratanāni ca.” 153.
 Sāham² disvāna sambuddhaṁ lokajeṭṭham anuttaram
 tassa pādāni vanditvā ekamante upāvisi. 154.
 So me dhammad adesesi³ anukampāya Gotamo.
 Nisinnā āsane tasmin phusayi⁴ tatiyam phalam. 155.
 Tato kesāni chetvāna pabbajim anagāriyam
 ajja me sattamī⁵ ratti yato taṇhā visositā. 156.

ti imā gāthā abhāsi. Tattha u c e e k u l e ti uḷāranāme
 vessakule. Bahuvitte ti alaṅkārādibahuvittūpakaraṇe.
 Mahad dhane ti nidhānagate yeva. Cattārisakoṭipari-
 mānassa mahato dhanassa atthibhāvena mahaddhane aham
 jātā ti yojanā. Vanṇarūpena sampannā ti vanṇa-
 sampannā c’eva rūpasampannā ca. Siniddhabhāsūrayā
 chavisampattiya ābharaṇādisarirāvayavasampattiya ca
 sampannāgatā ti attho. Dhītā Majjhassa atrajā
 ti Majjhānāmassa setṭhino orasa dhītā. Patthitā rāja-
 puttehi ti: “ Kathaṁ nu kho tam labheyyāmā” ti
 rājakumārehi abhipatthitā. Setṭhiputtehi gjjjhitā
 ti tathā setṭhikumārehi pi gjjjhitā paccāsiṁsitā. Detha
 m a y h a m A n o p a m a n ti rājaputtādayo “ detha may-
 haṁ Anopamam detha mayhaṁ ” ti pitu santike dūtam
 pesayim̄su.

Yattakam⁶ tulitā esā ti tuyhaṁ dhītā Anopamā
 yattakam dhanam agghatī ti tulitatulitā lakkhaṇaññūhi
 paricchinnā. Tato atṭhaguṇam dassamī⁷ ti
 pitu me pesayi dūtan ti yojanā. Sesam hetṭhāvuttanayaṁ
 eva.

Anopamāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

¹ yatthakam, ed. ² sā man, ed. ³ adesi, ed.

⁴ phussayi, ed. ⁵ sattamā, ed. ⁶ yatthakam, ed.

⁷ atṭhaguṇam deyam dasso, ed.

LV.

Buddha vīra namo tyatthu ti ādikā Mahāpajā-patigotamiyā gāthā. Ayam pi kira Padumuttarabhagavato kāle Hamsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññūtam patti satthu santike dhammam suṇantī satthāram ekam bhikkhunim rattāññūnam aggaṭṭhāne ṭhapentam disvā adhikārakammam katvā tāni ṭhānantaram patṭhapetvā yāvajivam dānādīni puññāni katvā kappasatasahassam devamanussesu samsaritvā Kassapassa ca bhagavato amhākañ ca bhagavato antare buddhasuññe loke Bārāṇasiyam pañcannam dāsīsatānam jetṭhikā hutvā nibbatti. Atha sā vassūpanāyikasamaye pañca pacceka-buddhe Nandamūlakapabbhārato Isipatane otaritvā nagare piñḍaya caritvā Isipatanam eva gantvā vassūpanāyikakuṭiyā atthāya hatthakamnam pariyesante disvā tā dāsiyo tāsam attano sāmīke samādayitvā cañkamanādiparicārasam-pannā¹ pañca kuṭiyo kāretvā mañcapīṭhapāñiyapari-bhajanīyabhājanādīni upaṭṭhapetvā pacceka-buddhe temāsam tattha vasanatthāya paṭiññam kāretvā vārabhikkham paṭṭhapesum. Sā attano vāradivase bhikkham dātum na sakkoti. Tassā sayam sakagehato nīharitvā deti, evam temāsam patijaggitvā pavāranāya sampattāya ekekanī dāsi ekekam sātakam visajjāpesi. Pañca thūlasātakasatāni ahesum, tāni parivattāpetvā pañcannam pacceka-buddhānam tieīvarāni katvā adāsi. Pacceka-buddhā tāsam pas-santānam yeva ākāsenā Gandhamādanapabbatam agamam̄su, tā pi sabbā yāvajīvam kusalam̄ katvā devaloke nibbattīsu. Tāsam jetṭhikā tato cavitvā Bārāṇasiyā avidūre pesakāragāme pesakārajetṭhikāya gehe nibbatti. Viññūtam patvā Padumavatiyā putte pañcasate pacceka-buddhe disvā sampiyāyamānā sabbe vanditvā bhikkham adāsi. Te bhattakiccam̄ katvā Gandhamādanam eva agamam̄su. Sā pi yāvajīvam kusalam̄ katvā devamanussesu samsarantī amhākam̄ satthu nibbattato puretaram eva Devadahanagare Mahāsuppabuddhassa gehe pati-

¹ cañkamān^o, ed.

sandhim gaṇhi. Getamī ti'ssā¹ gottākatam eva nāmañ ahosi, Mahāmāyāya kaniṭṭhabhaginī. Lakkhaṇapāṭhakā pi "imāsañ dvinnamī pi kuechiyanī vasitā dārakā eakkavattī bhavissantī" ti vyākariṁsu. Suddhodanamahārājā vayap-pattakāle dve pi maṅgalamī katvā attano gharanī atinesi. Aparabhāge amhākamī satthari uppajjītvā pavattavara-dhammacakke anupubbena tattha tattha veneyyānamī anuggaṇamī karonte Vesālinī² upanissāya kūṭāgārasālāyam viharante Suddhodanamahārājā setacehattassa heṭṭhā arahattamī sacchikatvā parinibbāsi. Atha Mahāpajāpati pabbajitukāmā hutvā satthāram ekavāram pabbajjamī yācamānā alabhitvā dutiyavāram kesamī chindāpetvā kāsāyāni acechādetvā kalahavivādasuttantadesanāpariyosāne nikkhomitvā pabbajitānamī³ pañcannamī Sakyumārasatānamī pādaparicārikāhi saddhim Vesālinī⁴ gantvā Ānandattheram satthāram yācāpetvā atṭhahi garudham-mehi pabbajjañ ca⁵ upasampadañ ca paṭilabhi. Itarā pana sabbā pi ekato upasampannā ahesum, ayam ettha saṅkhepo. Vitthārato pan'etañ vatthupāliyam āgatam eva. Evanī upasampannā pana Mahāpajāpatīgotamī satthāram upasaṅkamitvā abhivādetvā ekamantam atṭhāsi. Ath'assā satthā dhammam desesi. Sā satthu santike kammatṭhānamī gahetvā bhāvanamī anuyuñjanī naci-rass'eva alkhiññāpaṭisambhidāparivāram arahattamī pā-puñi. Sesā pana pañcasatā bhikkhuniyo nandakovāda-pariyosāne chalābhīññā ahesum. Ath'ekadivasam satthā Jetavanamahāvihāre ariyaganāmajjhe nisinno bhikkhuniyo ṭhānantare ṭhapento Mahāpajāpatīgotamī⁶ rattaññū-namī bhikkhunīnamī aggatṭhāne ṭhapesi. Sā phalasukhena nibbānasukhena vitināmentī kataññutāya ṭhatvā ekadivasamī satthu guṇābhītthavanapubbakaupakaraṇābhāvamu-khena aññamī vyākarontī:

Buddhavīra namo ty atthu sabbasattānam uttama⁷
yo mañ dukkhā pamocesi aññamī ca balukam janamī. 157.

¹ ti sā, ed. ² Vesāli, ed. ³ pabbajitānamī, ed.

⁴ Vesāli, ed. ⁵ pabbajjañ, ed. ⁶ °gotamī, ed.

⁷ uttamamī, ed.

Sabbadukkham pariññātam hetutañhā visositā
 ariyatthaingiko¹ maggo nirodho phusito² mayā. 158.
 Mātā putto pītā bhātā ayyikā ca pure aluh³
 yathābhuccam ajānantī⁴ samsari'ham anibbisam. 159.
 Dittho hi me so bhagavā antimo'yam samussayo
 nikkhīno jātisamsāro n'atthi dāni punabbhavo. 160.
 Āraddhaviriye pahitatte niccam daļhaparakkame
 samagge sāvake passa, esā buddhāna vandanā. 161.
 Bahunnam vata atthāya Māyā janayi Gotamam
 vyādhimaraṇatunnānam⁵ dukkhakkhandham vyapānudī
 ti. 162.

Imā gāthā abhāsi. Tattha buddhavirāti catu-
 saccabuddhesu virasabbaññubuddho hutvā uttamaviriyehi
 catusaccabuddhe vā catubbidhasamappadhānaviriyānibbat-
 tiyā vijitavijayattā virā nāma. Bhagavā pana viriyapāra-
 mīpāripūriyā caturaṅgasamannāgataviriyādhihitthānenā⁶
 satisayacatubbidhasamappadhānakiccanibbattiyā tassā ca
 vinayasantāne sammad eva patiṭṭhāpitattā visesato viriya-
 yuttatāya vīro ti vattabbatam arahati. Namoty atthū
 ti namo namakkāro te hotu. Sabbasattānam
 uttamāti apadādibhedesu sattesu sīlādiguṇehi uttamo
 bhagavā. Tad ekasesam satthu pakāraguṇam dassetum
 yomam dukkhā pamocesi aññam e abahu-
 kam janān ti vatvā attano dukkarapamuttabhāvam
 bhāventī sabbadukkha nti gātham āha. Puna yato
 pamocesi tam tattha dukkham ekadesena dassentī mātā
 putto ti gātham āha.

Tattha yathābhuccam ajānantī⁷ ti pavatti-
 hetuādi yathābhūtam anavabojjhantī. Samasari'ham
 anibbisān⁸ ti samsārasamuddapatīṭham avindantī
 alabhattī rāgādīsu aparāparuppattivasena samsari
 ahan ti kathentī āha “mātā putto⁹ ti ādi.”

¹ bhāvit' attho, ed.

² phussito, ed.

³ aluh, ed.

⁴ pajānantī, ed.

⁵ maraṇacatunō, ed.

⁶ sampannāgō, ed.

⁷ pajānantī, ed.

⁸ anibbisān, ed.

⁹ mātā putto, ed.

Yasminīp bhave etassa mātā ahosi tato aññasmim bhave hi tass'eva¹ putto, tato aññasmīn bhave pītā bhātā ahū ti attho. Dītīho me ti gāthāya pi attano dukkhato pamutta bhāvam eva vibhāveti. Tathā dītīho hi me so bhagavā ti so bhagavā sammāsambuddho attanā dītīhalokuttaradhammadassanena nāṇacakkhumā mayā paccakkhāto dītīho. Yo hi dhammām passati bhagavan-tam passati nāma yathāha : " Yo kho Vakkhali dhammām passati so mām passatī " ti ādi.

Āradhaviriyeti paggahitaviriye. Pahitatte ti nibbānam pesitacitte. Nicca mādalha parakkame ti appattassa pattiya phalasamāpattattāya sabbakālam thiraparakkame. Samagge ti sīladiṭṭhisāmaññena samhatabhāvena² samagge satthu desanāya savanatte jātattā. Sāvake ti ime maggaṭṭhā ime phalaṭṭhā ti yāthāvato passati. Esā buddhāna³ vandanā ti sā satthu dhammasarīrabhūtassa ariyasāvakānam ariyabhāvabhūtassa ca lokuttaradhammassa atthapaccakkhakiriya esā sammāsambuddhānam sāvakabuddhānañ ca vandanā yāthāvatorañaninnatā.

Bahunnam vata atthāyā ti osānagāthāya pi satthu lokassa bahūpakāranam yeva vibhāveti. Yam pan'ettha atthato na vibhattam tam suviññeyyam eva.

Ath' ekadā Mahāpajāpatīgotamī satthari Vesāliyam viharante mahāvane kūṭagārasālāyam sayam Vesāliyam bhikkhunūpassaye viharantī pubbañhasamayam Vesāliyam piñḍaya caritvā bhattam bhuñjitvā attano divāṭṭhāne yathāparicchinnakālam phalasamāpattisukhena vītināmetvā phalasamāpattito vuṭṭhāya attano patipattim⁴ paccavekkhitvā somanassajātā attano saiikhāre āvajjantī tesam khīñāsavabhāvam⁵ nātvā evam cintesi : yan nūnāham vihāram gantvā bhagavantam anujātā manobhāvayena ca there sabbe va sabrahmacariye āpuechitvā⁶ idha āgac-chantā parinibbāpeyyan ti. Yathā ca theriyā evam tassā

¹ hi sseva, ed.

² samamhata^o, ed.

³ buddhānam, ed.

⁴ patipatti, ed.

⁵ khīñābhāvam, ed.

⁶ āpuechetvā, ed.

parivārabhūtānam pañcannam bhikkhunīsatānam parivitakko ahosi. Tena vuttam Apadāne :—

Ekadā lokapajjoto Vesāliyam mahāvane
kūtāgāresu sālāyam vasate narasārathi.¹ 1.
Tadā jinassa mātucchā Mahāgotamī bhikkhunī
tahim gate² pure ramme vasi bhikkhunūpassaye.³ 2.
Bhikkhunīhi vimuttāhi satehi saha pañcahi
rahogatāya tass'evam cittassāsi⁴ vitakkitam.⁵ 3.
Buddhassa parinibbānam⁶ sāvakaggayugassa⁷ vā
Rāhulānandanandānam⁸ nāham lacchāmi passitum 4.
Buddhassa parinibbānam sāvakaggayugassa vā⁹
Mahākassapanandānam Ānandarāhulāna ca.¹⁰ 5.
Paṭipucchāham¹¹ saṅkhāre osajjītvāna nibbutim
gaccheyyam¹² lokanāthena anuññātā mahesinā. 6.
Tathā pañcasatānam pi bhikkhunīnam vitakkitam
āsi Khemādikānam pi etad eva vitakkitam. 7.
Bhūmicālo tadā āsi nāditā¹³ devadudrabhi
upassayādhivatthāyo¹⁴ devatā sokapiśitā. 8.
Vilapantā sukaruṇam tatth'assūni pavattayum
mittā bhikkhuniyo tehi upagantvāna Gotamim.¹⁵ 9.
Nipacca sirasā pāde idam vacanam abravum¹⁶
tattha toyalavāsittā mayam ayye¹⁶ raho gatā. 10.
Sācalā calitā bhūmi nāditā¹⁷ devadudrabhi
paridevā ca suyyante¹⁸ kim attham¹⁹ nūna Gotami. 11.
Tadā avoca sā saddam yathā parivitakkitam
tāyo pi sabbā āhamsu²⁰ yathā parivitakkitam. 12.
Yadi te rucitam ayye nibbānam paramam sivam
nibbāyissāma sabbā pi buddhānuññāya subbate. 13.

¹ vasatena sārathi, P.

² tahim kate, A.

³ bhikkhūnapassaye, P.

⁴ cittassapi, A. P.

⁵ vikkitam, P. ⁶ parinibbānā, P.

⁷ sāvakappayō, P.

^{8—9} Rāhulō—yugassa vā, om. P.

¹⁰ ḥāhulo pi ca, P.

¹¹ ḥuechāyusaṅkh, A.

¹² āgacchō, P.

¹³ aditā, P.

¹⁴ ḥvatthāya, P.

¹⁵ abravi, P.

¹⁶ mayameyya, P.

¹⁷ āditā, P.

¹⁸ sūyante, P.

¹⁹ kim attha, P.

²⁰ ahamsu, A.

Mayam pahāya nikkhantā¹ gharā pi ca bhavā pi ca
 sahāye'va gamissāma nibbānam padam² uttamam. 14.
 Nibbānāya vadantinam kiñ vakkhāmī ti sā vadī³
 saha sabbāhi niggañchi bhikkhunilayanā tadā. 15.
 Upassaye yā 'dhibhavatthā devatā tā khamantu me
 bhikkhunilayanassedam pacchimam dassanam mama. 16.
 Na jarā maceu vā yattha⁴ appiyehi samāgamō⁵
 piyehi na viyogo 'tthi tam vajissam asaikhatam. 17.
 Avitarāgā tam sutvā vacanam sugotorasā
 sokatā parideviṁsu "aho no appapuññatā." 18.
 Bhikkhunilayo suñño bhūto tāhi vinā ayam
 passa te viya tārāyo⁶ na dissanti jinorasā. 19.
 Nibbānam Gotamī yāti satehi saha pañcahi
 nadisatehi va sahā Gañgā pañcahi sāgaram. 20.
 Rathiyāya vajanti⁷ tam disvā saddhā upāsikā
 gharā nikkhamma pādesu nipacea idam abravum. 21.
 "Pasidassu mahābhoge anāthāyo vihāya no;
 tayā na yuttā nibbātum" icchatā vilapiṁsu tā. 22.
 Tāsam sokapahānattham avoca madhuram giram :
 ruditena alam puttā hāsakālo'yam ajja vo. 23.
 Pariññatam mahālukkham dukkhahetu vivajjito
 nirodho me sacchikato maggo cāpi subhāvito. 24.
 Paricinno mayā satthā katam buddhassa sāsanam
 ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 25.
 Yass' atthāya pabbajitā agārasmānāgāriyam
 so me attho anuppatto sabbasaññojanakkhayo. 26.
 Buddhō tassa ca saddhammo anūno yāva tiṭṭhati
 nibbātum tāva kālo me mā mam socatha puttikā. 27.
 Konḍaññānandanandādi tiṭṭhanti Rāhulo jino
 sukrito sahito sañgho hatadabbā ca titthiyā. 28.
 Okkākavamsassa yaso ussito Māramaddano
 nanu sampati kālo⁸ me nibbānatthāya puttikā. 29.

¹ mayam sahā va nikō, A.

² puram, P.

³ sāsanam, P.; sā vadam, A.

⁴ tam yatthi, P.

⁵ samāgamā, P.

⁶ tarāyo, B.

⁷ vajantiyo, A.

⁸ sampattakālo, B.

Cirappabhuti yaṁ mayhaṁ patthitam ajja sijjhate
 Ānanda bherikālo 'yaṁ kiṁ vo assūhi puttikā. 30.
 Sace mayi dayā atthi yadi e' atthi kataññutā
 saddhammatthitiyā sabbā karotha viriyam daļham. 31.
 Thīnam adāsi pabbajjam sambuddho yācito mayā
 tasmā yathāhaṁ nandissam tathā tam anutiṭṭhatha. 32.
 Tā evam anusāsitvā bhikkhunīhi purakkhatā
 upecca buddham vanditvā idam vacanam abravi: 33.
 Aham Sugata te mātā tvam ca vīra pitā mama
 saddhammasukhada nātha¹ tayā jāt'amhi Gotama. 34.
 Samvaddhito² 'yaṁ Sugata rūpakāyo mayā tava
 anindito³ dhammatanu mama samvaddhito⁴ tayā. 35.
 Muhuttam taṇhāsamaṇam khīram tvam pāyito mayā
 tayāhaṁ⁵ santam accantam dhammakhīram pi pāyitā. 36.
 Bandhanā rakkhane mayham anaṇo tvam mahāmune
 puttakāmā thiyo yācam⁶ labhanti tādisam sutam.⁷ 37.
 Mandhātādinarindānam yā mātā sā bhavaṇṇave
 nimuggāham tayā⁸utta tāritā bhavasāgarā. 38.
 "Rañño mātā mahesī" ti sulabham nāmam itthinam⁹
 "Buddhamātā" ti yaṁ nāmam etam paramadullabham. 39.
 tañ ca laddham mahāvīra paṇidhānam maman tayā¹⁰
 anukam vā mahantam vā tam sabbam pūritam tayā.¹¹ 40.
 Parinibbātum icchāmi vihāyemam kālevaram
 anujānāhi me vīra dukkhantakara nāyaka. 41.
 Cakkaṇkusadhajākiṇne pāde kamalakomale
 pasārehi. Paṇāman te karissam puttauttame.¹² 42.
 Suvaṇṇarāsisaṅkāsam sarīram kuru pākaṭam
 katvā deham sudiṭṭham te santim gacchāmi¹³ nāyaka. 43.
 Dvattimsalakkhanūpetam supabhālakañtam tanum
 sañjhāghanā¹⁴ va bālakkam¹⁵ mātuccham dassayi jino. 44.

¹ osukhadam nātha, P.² samvaddhito, A.³ anindyo, P.⁴ samvaddhito, A.⁵ tassāham, P.⁶ dhiyoyāca, P.⁷ puttam, P.⁸ tassā, P.⁹ nāmanimittinam, P.¹⁰ tiyā, P.¹¹ mayā, P.¹² puttapemasā, P.¹³ santi gacchāma, P.¹⁴ sañchāo, A.¹⁵ balattam, B.

Phullāravindasañkāse taruñādiceasappabhe¹
 cakkāñkite pādatale tato sā sirasā pati. 45.
 Pañamāmi² narādieca ādiceakulaketunam
 paechime marañe tuyham na tam ikkhām'aham puno. 46.
 Itthiyo nāma lokagga sabbadosā karāma tā
 yadi ko c'atthi³ doso me khamassu karuñākara. 47.
 Itthikāpañ ea pabbajjam yam' ham yācīm punappunam
 ettha ee atthi⁴ doso me tam khamassu narāsabha. 48.
 Mayā bhikkhuniyo vīra tavānuññāya sāsitā
 tatra ce atthi dunnītam tam khamassu khamāpitā.⁵ 49.
 Akkhante nāma khantabbam⁶ kimbhave guṇabhūsaue
 kim uttaran te vakkhāmi nibbānāya vajantiyā. 50.
 Suddhe anūne mama bhikkhusaṅghe lokā ito nissaritum
 khamante
 pabhātakāle⁷ vyasanañgatānam disvāna niyyāti va canda-
 lekhā. 51.
 Tadetarā bhikkhuniyo jīñaggam tārā va candānugatā
 Sumerum⁸
 padakkhiñam kacca nipacca pāde ṭhitā⁹ mukhantam samu-
 dikkhamānā. 52.
 Na tittipubbam¹⁰ tava dassanena cakkhum na sotam tava
 bhāsitenā
 cittam mama kevalam ekam eva pappuyya¹¹ tam dham-
 marasena tittim.¹² 53.
 Nadato parisāyan te¹³ vāditabbapahārino
 ye te dakkhanti vadanañam¹⁴ dhaññā¹⁵ te narapuñgava. 54.
 Dīghañguli tambanakhe subhe āyatapamhike
 ye pāde pañamissanti¹⁶ te pi dhaññā guṇandhara.¹⁷ 55.
 Madhurāni pahaṭhāni dosagghāni hitāni ea
 ye te vākyāni suvvanti te pi dhaññā naruttama. 56.

¹ karunād^o, P. ² panamāmi, P. ³ yadi ko pacatthi, P.

⁴ tattha, A. ⁵ khamāmī ti, B.

⁶ akkhanṭena akhan^o, A. ; akkhātām āma khant^o, P.

⁷ pabbhāta^o, P. ⁸ Sinerum, P. ⁹ dhītā, P.

¹⁰ titthip^o, P. ¹¹ pabbuyya, A. P. ¹² titthi, P.

¹³ parisāvanto, P. ¹⁴ vadantam, P. ¹⁵ paññā, P.

¹⁶ panamissanti, P. ¹⁷ gunandharā, P.

dhaññāhan te mahāvīra mānapūjanatapparā¹
 tiṇṇasamāsarakantārā² suvākyena sirimato. 57.
 Tato sā anumānetvā³ bhikkhusaṅgham pi subbatā
 Rāhulānandanande ca vanditvā idam abravi: 58.
 āsivisālāyasame rogāvāse kalevare
 nibbinnā dukkhasaṅghāte⁴ jarāmaranagocare 59.
 Nānākālamalākiṇṇe⁵ parāyatte⁶ nirihake
 tena nibbātum icchāmi anumaññatha puttakā. 60.
 Nando Rāhulabhaddo ca vītasokā nirāsavā
 ṭhitācalathitithirā⁷ dhammatam anucintayuṁ. 61.
 dhīr atthu saṅkhataṁ lolam asāram kadalūpamāṁ
 māyāmaricisadisaṁ ittaram⁸ anavatthitaṁ. 62.
 Yattha nāma jinassāyaṁ mātuccchā buddhaposikā
 Gotamī nidhanam yāti aniccam sabbasaṅkhataṁ 63.
 Ānando ca tadā sekho sokatō jinavacchalo
 tatth'assūni karonto so karuṇam paridevati: 64.
 Hāsantī⁹ Gotamī yāti nūna buddho¹⁰ pi nibbutiṁ¹¹
 gacchati naciren' eva aggi-r-iva¹² nirindhano. 65.
 Evam vilapamānan tam Ānandam āha Gotamī:
 sutisāgaragambhīra buddhopatthānatappara 66.
 Na yuttam sociumputta hāsakāle¹³ upatthite
 tayā me saraṇam¹⁴utta nibbānantam upāgataṁ. 67.
 Tayā¹⁵ tāta samajjhīṭho¹⁶ pabbajjam anujāni no
 māutta vimano hohi¹⁷ saphalo te parissamo. 68.
 Yam na dittham purānehi¹⁸ titthikācariyehi pi
 tam padam sukumārīhi sattavassāhi¹⁹ veditam. 69.
 Buddhasāsanapāletā²⁰ pacchimam²¹ dassanam tava
 tattha gacchām' ahamutta gato yattha na dissate. 70.

¹ otamparā, P. ² tinna°, P. ³ anubhāvetvā, B.

⁴ nibbiṇṇā dukkhasaṅkhāte, P. ⁵ okāla°, P.

⁶ parāyatthe, P. ⁷ odhitivarā, B.

⁸ itaram, P. B. ⁹ bhāsantī, P.

¹⁰ nanu buddho, A. B. ¹¹ aggi viya. ¹² hāsakāre, P.

¹³ maraṇam, P. ¹⁴ tassā, P. ¹⁵ samijjh°, P.

¹⁶ hoti, P. ¹⁷ pūrānehi, A. ¹⁸ satav°, B.

¹⁹ opāleto, B. ²⁰ khamantam, P.

Kadāci dhammaṇi desento khipi lokagganāyako
tadāham̄ āsīsavācām̄¹ avocām̄² amukampikā : 71.
“ Cirām̄ jīva mahāvīra kappām̄ tiṭṭha mahāmune
sabbalokassa atthāya bhavassu ajarāmaro.” 72.
Tām̄ tathāvādinīm̄³ buddho mamaṇi so etam abravi⁴ :
“ na h’ evam̄ vandiyā buddhā yathā vandasī Gotami.” 73.
“ Kathām̄ carahi sabbaññū vanditabbā tathāgatā
kathām̄ avandiyā buddhā tam̄ me akkhāhi pucchito.” 74.
“ Āraddhaviriye pahitatte niccaṇi dālhaparakkame
samagge sāvake passa etam̄ buddhāna vandanām̄.”⁵ 75.
Tato upassayam̄ gantvā ekikāham̄⁶ vicintayim̄ :
samaggam̄ parisam̄ nātho roceṭī⁷ ti bhavantago. 76.
Handāham̄ parinibbissam̄ mā vipattitam addasam.⁸
evāham̄ cintayitvāna disvāna isisattamām̄ 77.
parinibbānakālam̄ tam̄ ārocesim̄⁹ vināyakam̄.
tato so samanuññāsi : kālam̄ jānāhi Gotami. 78.
Kilesā —pa— anāsavā. 79.
Svāgataṇi —pa— sāsanam̄. 80.
Patisambhidā —pa— sāsanam̄. 81.
Thīnam̄ dhammābhisa maye ye bālā vimatiṅgatā
tesam̄ diṭṭhippahānattham̄ iddhim̄ dassehi Gotami. 82.
Tadā nipacca sambuddham̄ uppattitvāna ambaram̄
iddhim̄ anekam̄¹⁰ dassesi buddhānuññāya Gotamī. 83.
Ekikā bahudhā āsi¹¹ bahudhā-e-ekikā tathā
āvibhāvam̄ tirobhāvam̄ tirokuḍḍam̄ tironabham̄¹² 84.
Asajjamānā¹³ agamā bhūmiyam̄ pi nimujjatha
abhijjamāne udake agañchi mahiyā yathā. 85.
Sakuṇī va yathākāse¹⁴ pallaiken’ agamī¹⁵ tadā
vasam̄ vattesi kāyena yāva brahmanivesanam̄. 86.

¹ āsi vacanam̄, P. B.² avocum̄, P.³ tathāvādinī, P.⁴ mama so eta bravi, P.⁵ vandanā, P. B.⁶ ekakāham̄, A.⁷ rocesī, A.⁸ vippattitam̄, A.; vipattitamandassam̄, P.⁹ arocesi, P.¹⁰ ildhi anekā, P.¹¹ ehikā bahudhā cāpi, P.¹² tirokuṭṭam̄ tironagam̄, A.¹³ āsajjō, B.¹⁴ tathākāse, A.¹⁵ pallaikena kami, A.

Sinerum dañḍam katvānā chattam̄ katvā mahāmahim̄¹
samūlam̄ parivattetvā dhārayam̄ caikam̄ nabhe. 87.
Chasūrodayakālo va lokañ ca kāsi dhūmikam̄²
yugante³ viya lokam̄ sā⁴ jālamālākulam̄ akā. 88.
Mucalindam̄⁵ mahāselam Merumūlanadantare⁶
sāsapā-r-iva sabbāni eken'aggahi mutṭhinā. 89.
aṅgulaggena⁷ chādesi bhākaram̄ sadisākaram
candasūrasahassāni āvelam̄⁸ iva dhārayi. 90.
Catusāgaratoyāni dhārayi ekapāṇinā
yugantajaladākāram̄⁹ mahāvassam̄ pavassatha. 91.
Cakkavattim̄ saparisam̄ māpayi sā nabhatthale
Garuḍam̄ dviradam̄¹⁰ sīham̄ vinadantam̄ padassayi.¹¹ 92.
ekikā abhinimmītvā 'ppameyyam̄ bhikkhunīgaṇam̄
puna antaradhāpetvā ekikā munim abravi : 93.
Mātuechā te mahāvīra tava sāsanakārikā
anuppattā sakam̄ attham̄¹² pāde vandāmi¹³ cakkhuma. 94.
Dassetvā vividham̄ iddhim̄¹⁴ orohitvā nabhatthalā
vanditvā lokapajjotam̄ ekamantam̄ nisidi sā. 95.
Sā¹⁵ vīsavassasatikā jātiyāham̄ mahāmune
alam ettāvatā vīra nibbāyissāmi nāyaka.¹⁶ 96.
Tadā ti¹⁷ vimhitā sabbā parisā sā katañjalī¹⁸
avoc' ayye¹⁹ katham̄ āsi atuliddhiparakkama.²⁰ 97.
Padumuttaro nāma jino sabbadhammesu cakkhumā
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 98.
Tadāham̄ Ham̄savatiyam̄ jātāmaccaṅkule ahum̄
sabbopakārasampanne iddhe phīte mahaddhane. 99.
Kadāci pitunā saddhim̄ dāsigaṇapurakkhatā²¹
mahatā parivārena tam̄ upecca narāsabham̄ 100.

¹ mahī imam, P. ² dhūmakam, P. ³ yugandhe, P.

⁴ pīyalokamsā, A. ⁵ Muñcalindam, A.

⁶ oμūlān^o, P. ⁷ ainguliggēna, P. ⁸ avelam, P.

⁹ yugandhajalajā karā, P. ¹⁰ dvitudam, P.

¹¹ padassasi, P. ¹² attam, P. ¹³ vandāma, P.

¹⁴ vividhā iddhi, P. ¹⁵ sa, P. ¹⁶ nāyakam, P.

¹⁷ tada tā, P. ¹⁸ avoceya, P.

Vāsavam̄¹ viya vassantam̄ dhammamegham̄ pavassayaṁ²
 sāradādiceasadisam̄ ramṣijālasamujjalam̄ 101.
 disvā eittam̄ pasādetvā³ sutvā c'assa subhāsitam̄⁴
 mātuecham̄ bhikkhunim̄⁵ agge ṭhapentam̄ naranāya-
 kam̄ 102.

Sutvā datvā mahādānam̄ sattāham̄ tassa tādino
 sasaṅghassa naraggassa paccayāni bahūni ca 103.
 nipacca pādamūlamhi tam̄ ṭhānam abhipatthayim̄.
 Tato mahāparisati avoca isisattamo : 104.

Yā sasaṅgham abhojesi sattāham̄ lokanāyakam̄
 tam aham̄ kittayissāmi sunātha mama bhāsato. 105.

Satasahasse ito kappe Okkākakulasāmbhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 106.

Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 Gotamī nāma nāmena hessati satthu sāvikā. 107.

Tassa buddhassa mātuechā jīvikāpādikā⁶ ayam̄
 rattaññūnañ ca aggattam̄ bhikkhuninam̄ labhissati. 108.

Tam̄ sutvāham̄⁷ pamoditvā⁸ yāvajīvam̄ tadā jinam̄
 paccayehi upatthitvā tato kālakatā⁹ aham̄. 109.

Tāvatiṁsesu devesu sabbakāmasamiddhisu
 nibbattā dasah' aṅgehi¹⁰ aññe abhibhavi aham̄.¹¹ 110.

Rūpasaddehi gandhehi rasehi phusanehi ca
 āyunāpi ca vaṇṇena sukiena yasasā pi ca. 111.

Tath'evādhipateyyena adhiggayha¹² virocanam̄
 ahosim amarindassa mahesī dayitā tahiṁ. 112.

Samsāre saṁsarantī 'ham̄ kammavāyusameritā
 Kāsissa rañño visaye ajāyim̄ dāsagāmake.¹³ 113.

Pañca dāsasatānūnā nivasanti tahiṁ tadā
 sabbesam̄ tattha yo jetṭho tassa jāyā ahos' aham̄. 114.

Sayambhuno pañcasatā gāmam̄ piṇḍāya pāvisum̄.
 te disvāna aham̄ tutṭhā saha sabbāhi itthibhi 115.

¹ vasantam̄, A. ² pavassaram̄, P. ³ pasāditvā, P.

⁴ vassasubhō, P. ⁵ bhikkhunī, P.

⁶ jīvitamātikā, B.; jīvitāpō, P. ⁷ ham̄ om. A.

⁸ pamuditā, P. ⁹ kālāñkatā, A.

¹⁰ das'aṅgehi, P. ¹¹ aññe hi nikamī aham, P.

¹² atiggayha, A. ¹³ aññāsi gāmake, P.

Subhā bhavitvā¹ sabbāyo² catumāse upatṭhahum.³
 Ticīvarāni datvāna samsarimha sasāmikā. 116.
 Tato cutā sabbā pi tā Tāvatimsagatā mayam.
 pacchime ca bhave dāni jātā Devadahe pure. 117.
 Pitā Añjanasakko me mātā mama Sulakkhanā
 tato Kapilavatthusmī Sudhodanagharam gatā. 118.
 Sesā Sakyakule jātā Sakyānam ghamāram āgamum
 aham visiṭṭhā sabbāsam jinassāpādikā ahum. 119.
 Mama putto' bhinikkhamma buddho āsi vināyako.
 Pacchāham pabbajitvāna satehi saha pañcahi 120.
 Sākiyānīhi dhīrāhi saha⁴ santī sukhām phusim.
 ye tadā pubbajātiyam amhākām āhu sāmino 121.
 Saha puññassa kattāro mahāsamayakārakā
 phusim̄su⁵ arahattan te sugatenānukampitā.⁶ 122.
 tadetarā bhikkhuniyo āruhīsu⁷ nabhatthalam
 saṅgatā viya tārāyo virocim̄su mahiddhikā. 123.
 Iddhim⁸ anekā dassesum pilandhavikati⁹ yathā
 kammāro kanakass' eva¹⁰ kammaññassa susikkhitā. 124.
 dassetvā pātiherāni¹¹ cittāni ca bahūni ca
 tosetvā vā dipavaranā munim̄ saparisam¹² tadā 125.
 orohitvāna gaganā¹³ vanditvā isisattamam
 anuññātā naraggena yathā thāne nisidisum. 126.
 Aho 'nukampikā¹⁴ amhām samvāsam cira¹⁵ Gotamī¹⁶
 vāsitā tava puññehi pattā no āsavakkhayam. 127.
 Kilesā —pa— sāsanam. 128.
 Iddhiyam ca vasī homa¹⁶ dibbāya sotadhātuyā
 Cetopariyaññassa vasī homa mahāmune. 129.
 Pubbenivāsam jānāma dibbacakkhuṇ visodhitam
 sabbāsāvā parikkhīṇā n'atthi dāni punabbhavo. 130.

¹ pugā bhavitvā, B.; pugāva hutvā, A.

² sañhāyo, B. ³ upatṭhayi, P. ⁴ vināhi saha, P.

⁵ phussim̄su, P. ⁶ okampite, P.

⁷ arahō, A. ⁸ iddhisu, P. ⁹ piladdhanavikati, P.

¹⁰ kanakam̄ yeva, P. ¹¹ pātiherāni, A.

¹² purisasadisam̄, P. ¹³ gaganā, P.

¹⁴ 'nukampitā, P. ¹⁵ vira, P. ¹⁶ homi, P.

Atthe dhamme ca nerutte paṭibhāne ca vijjati¹
 nānām aṁham mahāvīra uppannam tava suntike. 131.
 Asimābhiparicīṇo² 'si mettacittāhi nāyaka
 anujānāhi sabbāyo nibbānāya mahāmune. 132.
 Nibbāyissāma icc' evam̄ kiṁ vakkhāmi vadantiyo
 yassa dāni ca vo kālam̄³ maññathā ti jino bravi. 133.
 Gotamīādikā tāyo tadā bhikkhuniyo jinam̄
 vanditvā āsanā tambā vuṭṭhāya āgamiṇsu tā. 134.
 Mahatā janakāyena saha lokagganāyako
 anusamsāvayi vīro mātuecham̄ yāva koṭṭhakam̄. 135.
 Tadā nipati pādesu Gotamī lokabandhuno
 sahetarāhi⁴ sabbāhi pacchimam̄ pādavandanam̄. 136.
 Idam̄ pacchimakam̄+ mayham̄ lokañāthassa dassanam̄
 na puno amatākāram̄ passissāmi mukham̄ tava. 137.
 Na ca me vadanam̄⁵ vīra tava pādesu komale
 samphusissāmi lokagga⁶ ajja gacchāmi nibbutim̄. 138.
 Rūpena kim tavānena diṭṭhadhamme yathātathē⁷
 sabbam̄ saṅkhatam ev'etam̄ anassāsikam ittaram̄. 139.
 Sā saha tāhi gantvāna bhikkhunūpassayam̄ sakam̄
 adūhpallaiikam abhujya⁸ niśidi paramāsane.⁹ 140.
 Tadā upāsikā tattha buddhasāsanavacchalā¹⁰
 tassā pavattim̄¹¹ sutvāna upesum̄ pādavandikā. 141.
 Karehi uram̄ pahantvā chinnamūlā yathā latā
 rodentā karuṇam̄ ravam̄¹² sokaṭṭā bhuvi¹³ pātitā.¹⁴ 142.
 Mā no saraṇade nāthe vihāya gami¹⁵ nibbutim̄¹⁶
 nipativāna yācāma sabbāyo sirasā mayam̄. 143.
 Yā padhānatamā¹⁷ tāsam̄ saddhāpaññā upāsikā
 tassā sīsam̄ pamajjantī idam̄ vacanam̄ abravi¹⁸: 144.
 Alam̄ puttā visādena mārapāsānuvattinā
 aniccam̄ saṅkhatam̄ sabbam̄ viyogantam̄¹⁹ calācalam̄. 145.

¹ vijjāti, A. ² te kālam̄, P. ³ sah' eva tāhi, A.

⁴ iman pō, P. ⁵ te vandanam̄, P. ⁶ lokaggam̄, P.

⁷ yathātatham̄, P. ⁸ abhuñja, A. P.; āruhyam̄, B.

⁹ varamāsane, P. ¹⁰ °vacchalo, P. ¹¹ pavatti, A.

¹² rāvam̄, P. ¹³ bhūmi, B. ¹⁴ pātikā, P.

¹⁵ vihāyāgami, P. ¹⁶ nibbuti, P.

¹⁷ padānatō, P. ¹⁸ abravi, edd. ¹⁹ viyogandham̄, P.

Tato sā tā visajjītvā¹ paṭhamam jhānam uttamam
dutiyañ ca tatiyañ ca samāpajji catutthakam. 146.
Ākāsāyatanañ ceva viññāṇāyatanañ tathā
ākiñcam² neva saññāñ ca samāpajji yathākkamam. 147.
Paṭilomena jhānāni samāpajjatha Gotamī
yāvatā³ paṭhamam jhānam tato yāva catutthakam. 148.
Tato vuṭṭhāya nibbāyi dīpacce va⁴ nirāsanā
bhūmicālo mahā āsi nabhasmā⁵ vijjutā⁶ pati. 149.
Panāditā⁷ dudrabhiyo paridevimsu devatā
pupphavuṭṭhi ca gagañā abhivassatha medinim. 150.
Kampito Merurājā pi raṅgamajjhē yathā naṭo
sokena cātidīno 'va⁸ viravo āsi sāgaro.⁹ 151.
Devā nāgāsurā brahmā samviggahim̄su tam khaṇe
aniccā vata saṅkhārā yathāyam vilayam gatā. 152.
Yā cemam parivāriṁsu satthu sāsanakārikā
tāyo pi anupādānā dīpacce¹⁰ viya nibbutā. 153.
Hā yogā vippayogantā¹¹ hāniccam sabbasaṅkhatañ
hā jīvitam vināsantam iccāsi¹² paridevanā. 154.
Tato devā ca brahmā ca lokadhammānuvattanam
kālānurūpam kubbanti upetvā isisattamam. 155.
Tadā āmantayi satthā Ānandam sutisāgaram¹³
gacchānanda nivedehi bhikkhūnam mātu nibbutim.¹⁴ 156.
Tadānando nirānando assunā puṇḍalocano
gaggarena sareñāha¹⁵ “ samāgacechantu¹⁶ bhikkhavo. 157.
Pubbadakkhiṇapacchāsu uttarāyañ¹⁷ ca santike
sunantu¹⁸ bhāsitam mayham bhikkhavo sugatorasā. 158.
Yā vandayi payattena sarīram pacchimam mune
sā Gotamī gatā santim¹⁹ tārā va suriyodayā²⁰ 159.

¹ sā tam viso, P. ² ākiñci, P. ³ pabhavatā, P.
⁴ dīpacchiva, P. ⁵ nabhasā, A. ⁶ vijjatā, P.
⁷ sanāditā, P. ⁸ oḍīno ca, P.
⁹ vibhavo āsi sāgare, P. ¹⁰ dīpacchi, P.
¹¹ ṥogantvā, P. ¹² icchasi, P. ¹³ sutivisālam, P.
¹⁴ nibbutī, P. ¹⁵ sareñāham, P. ¹⁶ sammāgo, P.
¹⁷ uttarāya, A. ¹⁸ sunuantam, A.
¹⁹ santi, P. ²⁰ suriyādayā, P.

Buddhamātā tī paññattam̄ thapayitvā gatāsamam̄
na yattha pañcanetto pi gati¹ dakkhati² nāyako. 160.
Yass' atthi sugate saddhā³ yo ca piyo + mahāmune
buddhamātuyā sakkāram̄ karotu sugatoraso.'⁴ 161.
Sudūraṭṭhā pi tam̄ sutvā siigham⁵ āgañchū bhikkhavo
keci buddhānubhāvena keci iddhīsu kovidā. 162.
Kūṭāgāravare ramme sabbasuvanṇamaye⁶ subhe
mañcakam̄ samaropesum̄⁷ yattha vutthāsi Gotamī. 163.
Cattāro lokapālā te⁸ amsehi samadhlārayum̄
sesā Sakkādikā devā kūṭāgāre samaggahūṇi. 164.
Kūṭāgārāni sabbāni āsum̄ pañcasatāni pi⁹
saradādiceavaṇṇāni¹⁰ visum̄ kammakatāni hi. 165.
Sabbā tā pi¹¹ bhikkhuniyo āsum̄ mañcesu sāyikā¹²
devānam̄ khandham¹³ ārūlhā niyyanti anupubbaso. 166.
Sabbaso chāditam̄¹⁴ āsi vitānena nabhatthalam̄
satārā candasuriyā¹⁵ ca lañchitā¹⁶ kanakāmaya. 167.
Paṭṭākā ussitā¹⁷ 'nekā eittakā pupphakañceukā¹⁸
ogatākāsapaddhā ca mahisā puppham¹⁹ uggatam̄. 168.
Dissanti candasuriyā pajjalanti²⁰ ca tārakā²¹
majjhagato pi cādiceo na tāpesi sasī yathā. 169.
Devā dibbehi gandhehi mālehi²² surabhīhi ca
vāditehi ca naccehi sañgītīhi ca pūjayum̄. 170.
Nāgāsurā ca brahmāno²³ yathāsatti yathābalam̄
pūjaiñsu ca niyyantim²⁴ nibbutam̄ buddhamātarām̄. 171.
Sabbāyo purato nītā nibbutā sugatorasā
Gotamī niyyate pacchā sakkatā buddhaposikā. 172.

¹ gati, P.	² dakkhitī, P.	³ paṭṭhā, P.
⁴ yo vasi yo, P.		⁵ sagatoyaso, P.
⁶ siigham, A.		⁷ sabbasuvanṇamaye, P.
⁸ saha ropesum, A.	⁹ yattha puttāpi Gotamī, P.	
¹⁰ opālā ye, P.	¹¹ oni hi, P.	¹² saradānicca°, P.
¹³ tā hi, P.	¹⁴ maññesu sāyitā, P.	¹⁵ khattam̄, P.
¹⁶ caritam̄, P.	¹⁷ candasurā, A.	¹⁸ lañjītā, A.
¹⁹ vussitā, P.		²⁰ citakā pupphakam̄ cutā, P.
²¹ pubbam, P.	²² vijjalanti, P.	²³ mallehi, P.
²⁴ brahmano, A		²⁵ nīyanti, P.

Purato devamanujā sanāgāsurabrahmakā
pacchā sasāvako buddho pūjattham yāti mātuyā. 173.
Buddhassa parinibbānam nedisam āsi yādisam
Gotamīparinibbānam ativ'acchariyam ahū. 174.
Buddho buddhassa nibbāne¹ no paṭiyādi bhikkhavo
buddho Gotamīnibbāne Sāriputtādikā tathā. 175.
Citakāni karitvāna sabbagandhamayāni te
gandhaeūṇāni kiṇṇāni² jhāpayim̄su³ ca tā tahiṁ. 176.
Sesabhāgāni dayhīm̄su⁴ aṭṭhisesāni sabbaso
Ānando ca tadāvoca samvegajanakam vaco :⁵ 177.
Gotamī nidhanam⁶ yātā daļham⁷ c'assā sarīrakam.
samketam buddhanibbānam na cirena bhavissati. 178.
Tato Gotamīdhātūni tassā pattagatāni so
upanāmesi nāthassa Ānando buddhacodito. 179.
Pāṇīnā tāni paggayha avoca isisattamo :
mahato sāravantassa yathā rukkhassa tiṭṭhato 180.
yo so mahattaro khandho palujjeyya aniceatā
tathā bhikkhunīsainghassa Gotamī parinibbutā. 181.
⁸ Aho acchariyam mayham⁸ nibbutāya pi mātuyā
sarīramattasesāya⁹ n'atthi sokapariddavo.¹⁰ 182.
Na sociyā paresam sā¹¹ tiṇṇasam̄sārasāgarā
parivajjisantāpā sitibhūtā sunibbutā. 183.
Paṇḍitā 'si¹² mahāpaññā puthupaññā tath'eva ca
rattaññū bhikkhunīnam sā evam dhāretha bhikkhavo. 184.
Iddhiyā ca vasī āsi dibbāya sotadhātuyā
cetopariyaññāssa vasī āsi ca Gotamī. 185.
Pubbenivāsam aññāsi dibbacakkhum ca sodhitam
sabbāsavā parikkhīnā n'atthi tassā punabbhavo. 186.
Atthadhammaniruttisu paṭibhāne tath'eva ca
parisuddham ahū nānam tasmā socaniyā¹³ na sā. 187.

¹ na buddho buddhanibbāne, P.² oeuṇṇapakiṇṇāni, A. ³ jhāpayisu, P.⁴ dayhisu, P. ⁵ va te, P. ⁶ nibbutam, P.⁷ dayham, A. ^{8—9} Ānandassa buddhassa, P.⁹ sarīrapattasesāya, A. ¹⁰ oparidevo, P.¹¹ na so viyāmaresamhi, P.¹² paṇḍi si, P.¹³ socariyā, P.

Ayoghanahatass'eva ¹ jalato jātavedaso ²
 anupubbūpasantassa yathā na ñāyate gati 188.
 evam̄ sammāvīmuttānam̄ kāmabandhoghatārinam̄ ³
 paññāpetum̄ gati n'atthi pattānam̄ acalam̄ sukham̄. 189.
 Attadīpā ⁴ tato hotha satipatthānagocarā
 bhāvetvā satta bojjhainge dukkhass' antam̄ karissathā ti. 190.
 Ittham̄ sudam̄ Mahāpajāpatīgotamī imā gāthāyo abhāsitthā
 ti.
 Mahāpajāpatīgotamiyā gāthāvaññanā samattā.

LVI.

Gutte yadattham̄ pabbajjā ti ādikā Guttāya
 theriyā gāthā. Ayan̄ pi purimabuddhesu katādhikārā
 tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayam̄ kusalam̄ upaci-
 nantī anukkamena sambhūtavimokkhasambhārā hutvā
 paripakkakusalamūlā sugatīsu yeva samsarantī imasmiñ
 buddhuppāde Sāvatthiyam̄ brāhmaṇakule nibbattā Guttā ⁵
 ti 'ssā nāmañ ahosi. Sā viññutam̄ pattā upanissaya-
 sampattiyā codiyamānā gharāvāsam̄ jiguechantī mātāpitaro
 anujānāpetvā Mahāpajāpatīgotamiyā santike pabbajitvā ca
 vipassanam̄ paṭṭhapetvā bhāvanam̄ anuyuñjantī tassā
 cittam̄ cirakālaparicayena bahiddhāraunmane vidhāvati.
 Ekaggam̄ nāsi satthā disvā tam̄ anugāñhanto gandhaku-
 tiyam̄ yathā nisinno 'va obhāsam̄ pharitvā tassā āsanne
 ākāse nisinnam̄ viya attānam̄ dassetvā ovadanto :

Gutte yadattham̄ pabbajjā hitvā ⁶ puttam̄ samussayam̄ ⁷
 tam̄ eva anubrūhehi ⁸ mā cittassa vasam̄ gami. 163.
 Cittena vañcītā sattā Mārassa visaye ratā
 anekajātisamsāram̄ sandhāvantī aviddasū. ⁹ 164.

¹ ayoghañāo, P.² jātavedasā, A.³ otādinam̄, P.⁴ atthadīpā, A₂.⁵ Guttā om. ed.⁶ hitā, ed.⁷ samuppiyam̄, m.; samappiyam̄, ed.⁸ tamo anubō, cd.⁹ sandhāvantā avindimsu, ed.

Kāmacchandañ ca vyāpādañ sakkāyadiṭṭhim¹ eva ca
sīlabbataparāmāsam̄ vicikicchañ ca pañcamam̄. 165.

Saññoyanāni etāni pajahitvāna bhikkhuni
orambhāgamanīyāni² na-y-idam̄ punar elisi. 166.

Rāgam mānam avijjañ ca uddhaceam̄ ca vivajjiya
sañyojanāni chetvāna dukkhass' antam̄ karissasi.³ 167.

Khepetvā jātisamsāram pariññāya punabbhavam̄
diṭṭh' eva dhamme nicchātā upasantā carissasī ti. 168.

Imā gāthā abhāsi. Tattha tam eva anubrūhe hī ti
yad attham̄ yassa kilesaparinibbānassa khandhaparinib-
bānassa ca atthāya. Hitvā⁴ puttām̄ samupiyān-
ti piyāyitabbam̄ nātiparivatṭabhogakkhandhañ ca hitvā.
Mama sāsane pabbajjā brahmacariyavāso icchito tam eva
vaḍḍheyāsi sampādeyyāsi. Mā cittassa vasam̄
gāmi dīgharassarūpādiārammaṇāssa pāṇavadḍhitassa
kuticittavasam̄ mā gacchi. Yasmā cittam̄ nām'etam̄
māyūpaman̄ yena vañcitā andhaputhujjanā Māravasānugā
samsāram nātivattanti. Tena vuttam̄ citte na vañ-
cītā ti ādi.⁵ Sañyojanāni etānī ti etāni kāmac-
chandañ ca vyāpādan ti ādinā yathāvuttāni pañcabandha-
natṭhena sañyojanāni. Pajahitvānā ti anāgāmimag-
gena samucchinditvā. Bhikkhu nī ti tassā ālapanam̄.
Orambhāgamañīyānī⁶ ti rūpārūpadhātuto hetṭhā-
bhāge kāmadhātuyam̄ manussajīvassayitāni upakārāni,
tattha patīsandhiyā pacceyabhāvato. Makāro padasandhi-
karo. Oram̄āgamañīyānī ti pāli. So ev' attho.
Na-y-idam̄ puna-d-e hisī ti orambhāgīyānam̄
saññojanānam̄ pahānena idam̄ kāmatṭhānam̄ kāmabhavam̄
patīsandhivase na punar āgamissasi. Rakāro padasandhi-
karo. Ittha nti vā pāli. Itthattam̄⁷ kāmabhavam icc
eva attho.

Rāgan ti rūparāgañ ca arūparāgañ ca. Māna nti
aggamaggavajjamānam̄. Avijjam̄ uddhaceañ cā ti

¹ sakkāyam̄ d°, ed.

² orambhag°, ed.

³ karissati, ed.

⁴ hetvā, ed.

⁵ vañcitādi ādi, ed.

⁶ orambhag°, ed.

⁷ ittatham̄, ed.

etthāpi es' eva nayo. Vivajjiyā tivipassanāya vikkhambhetvā. Sañyojanāni chetvānāti etāni rūparāgadīni pañceuddhambhāgīyāni sañyojanāni arahattamaggena samuechinditvā. Dukkhass' antam kari sasi ti sabbavaṭṭadukkhassa pariyantapariyosānam pāpuṇissasi.

Khepetvā jāti sāmāraṇī ti jātisamūlikasam-sārappavattim¹ pariyoṣāpetvā. Nicchātāti nittāñhā upasantāti sabbaso kilesānam vūpasamena upasantā. Sesam vuttanayam eva.

Evaṁ satthārā imāsu² gāthāsu bhāsitāsu gāthāpariyosāne therī saha patisambhidāhi arahattam patvā udānavasena bhagavatā bhāsitaniyāmen' eva imā gāthā abhāsi. Ten' etā theriyā gāthā nāma jātā.

Guttāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

LVII.

Catukkhattun ti ādikā Vijayāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭupanissayam kusalam upacinanti anukkamena paribrūhitakusalamūlā devamanussesu saṃsarantī imasmin buddhuppāde Rājagahe aññatarasmin kulagehe nibbattitvā viññutam pattā Khemāya theriyā gihikāle sahāyikā ahosi. Sā tassā pabbajitabhāvam sutvā “sāpi nāma rājamahesī pabbajissati kim aṅga panāhan” ti pabbajitukāmā yeva hutvā Khemātheriyā santikam upasaṅkami. Therī tassā ajjhāsayañ natvā tathā dhammam desesi yathā samsāre sañviggamānasā sāsane sā abhippasannā bhavisati. Sā tam dhammam sutvā sañvegajātā paṭiladdhasaddhā ca hutvā pabbajjam yāci. Therī tam pabbājesi. Sā pabbajitvā katapubbakicca vipassapubbakicca vipassanam paṭṭhapetvā hetusampannatāya nacirass' eva saha patisambhidāhi arahattam patvā attano patipattim³ pacavekkhitvā udānavasena :

¹ °pavatti, ed.

² imāya, ed.

³ patipatti, ed.

Catukkhattum pañcakkhattum vihārā upanikkhami
aladdhā¹ cetaso santi² citte avasavattinī. 169.
Bhikkhuniṁ³ upasaṅkamma sakkaccam paripuech' aham.
sā me dhammam adesesi dhātuāyatanāni⁴ ca. 170.
Cattāri ariyasaccāni indriyāni balāni⁵ ca
bojjhaṅgaṭṭhaṅgikam maggam uttamattassa⁶ pattiya. 171.
Tassāhami vacanam sutvā karontī anusāsanam⁷
rattiyā purime yāme pubbajātim anussari. 172.
Rattiyā majjhime yāme dibbacakkhum visodhayi
rattiyā pacchime yāme tamokkhandham padālayi. 173.
Pītisukhena ca kāyam pharitvā vihari tadā
saṭṭamiyā pāde pasāresi tamokkhandham padāliyā ti. 174.

Imā gāthā abhāsi. Tattha bhikkhunin ti Khemātherim⁸ sandhāya vadati.

Bojjhaṅgaṭṭhaṅgikam aggan ti sattabojjhāṅgañ ca atṭhaṅgikāñ ca ariyamaggam. Utta mātt h a s s a⁹ pattiya ti arahattassa nibbānassa vā¹⁰ pattiya adhigamāya.

Pītisukhena ti phalasamāpattiya¹¹ pariyapaññaya pītisukhena ca. Kāyan ti tam sampayuttam nāma kāyam yad anusārena rūpakāyañ ca. Pharitvā ti phussetvā vyāpetvā vā. Saṭṭamiyā pāde pasāresi¹² ti vipassanāya āraddhadivasato sattamiyam pallākam bhinditvā pāde pasāresi. Katham? Tamokkhandham padāliya appadālitapubbam mohakkhandham aggamaggāññāsinā padāletvā. Sesam hetthā vuttanayam eva.

Vijayāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

Chakkani pātavaṇṇanā niṭhitā.

¹ laddhā, ed. ² santi, ed. ³ bhikkhunī, ed.

⁴ dhātuyo, ed. ⁵ phalāni, ed. ⁶ uttamattassa, ed.

⁷ anusāsanī, ed. ⁸ Khemātherī, ed.

⁹ uttamattassa, ed. ¹⁰ nibbānassevā, ed.

¹¹ o samāpatti, ed.

¹² pasārenti, ed.

LVIII.

Sattakanipāte musalāni gahetvānā ti Uttarāya theriyā gāthā. Ayañ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭīpanissayam kusalam upacinantī anukkamena samropitakusalamūlā samupacitavimokkhasambhārā paripakkavimuttiparipācāniyadhammā hutvā imasmīn buddhuppāde Sāvatthiyam aññatarasmiñ kulagehe nibbattivā Uttarā ti laddhanāmā anukkamena viññutam pattā Paṭācārāya theriyā santikam upasaṅkamitvā theri tassā¹ dhammam kathesi. Sā dhammam sutvā saṃsāre jātasamvegā sāsane abhippasannā hutvā pabbaji.² Pabbajitvā 'va katapubbakieccā Paṭācārāya theriyā santike vipassanam paṭṭhapetvā bhāvanam anuyuñjantī upanissayasampannatāya indriyānam paripākam gatattā nacirass' eva vipassanam ussukkāpetvā salha paṭisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Arahattam pana patvā attano paṭipatti³ paccavekkhitvā udānavasena :

Musalāni gahetvāna dhaññam kottenti mānavā
puttadārāni posentā⁴ dhanam vindanti mānavā. 175.
Ghaṭatha buddhasāsane yañ katvā nānutappati.
khippam pādāni dhovitvā ekamante nisidatha. 176.
Cittam upaṭṭhapetvāna ekaggam susamāhitam
paccavekkhatha⁵ sañkhāre parato no ca attato. 177.
Tassāham vacanam sutvā Paṭācārānusāsanim⁶
pāde pakkhālayitvāna ekamante upāvisi. 178.
Rattiyā purime yāme pubbjātim anussari,
rattiyā majjhime yāme dibbaeakkhum visodhayi, 179.
Rattiyā pacchime yāme tamokkhandham padālayi,
tevijjā atha vuṭṭhāsi⁷ katā te anusāsanī. 180.
Sakkam va devā tidasā samgāme aparājitam
purakkhitvā vihissāmi⁸ tevijj' amhi anāsavā ti. 181.

¹ tassa, ed.² pabbajji, ed.³ paṭipatti, ed.⁴ posento, ed.⁵ paccavekkha, ed.⁶ osāsani, ed.⁷ vuṭṭhāti, ed.⁸ viharissāmi, ed.

Imā gāthā abhāsi. Tattha cittam upatthapetvā nā ti bhāvanācittam kammatthāne upatthapetvā. Katham? E kaggam susamāhitam. Paṭipattim avekkhitasamsāre anieccāni pi dukkhāni anantāni pi lakkhaṇattayāni¹ vipassathā ti attho. Idañ ca ovādakāle attano aññesañ ca bhikkhunīnam theriyādīnam ovādassa anuvādanavasena vuttam. Paṭācārānusāsanin² ti Paṭācārāya theriyā anuppattam. Paṭācārāsāsanān ti pi pātho. Atha vutthāsin ti tevijjābhāvappattito pacchā āsanato vutthāsim.

Ayam pi therī ekadivasam Paṭācārāya theriyā santike kammatthānam sodhetvā attano vasanaṭthānam pavisitvā pallaiκam abhujitvā nisajja “na tāv’ imam pallaiκam bhindissāmi yāva me na anupādāya āsavehi cittam vimucēcatī” ti nicchayam katvā sammasanam³ ārabhītvā anukkamena vipassanam ussukkāpetvā maggapaṭipātiyā abhiññāpatisambhidāhi parivāram arahattam patvā ekūna⁴ vīsatiyā paccavekkhaṇapavattāya “idāni ‘mhi katakicca” ti somanassajātā imā gāthā udānetvā pāde pasāresi. Arunuggamanavelāyam tato sammad eva vibhātāya ratti�ā theriyā santikam upagantvā imā gāthā paccudāhāsi. Tena vuttam: katā te anusāsanī ti ādi. Sesam sabbam hetṭhā vuttanayam eva.

Uttarāya theriyā gāthāvanuṇanā samattā.

LIX.

Sati⁵ upatthāpetvānā ti ādikā Cālāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatthāpanissayam kusalam upacintvā imasmim buddhuppāde Magadhesu Nālakagāme Surūpasārībrāhmaṇiyā kucchimhi nibbatti. Tassā nāmagahanadivase Cālā ti nāmam akāmsu. Tassā kanītthāya Upacālā ti, ath’ assā kāmītthāya Sisūpacālā ti. Imā

¹ lakkhaṇattaya, ed.

² osāsane, ed.

³ sammasana, ed.

⁴ ekūṇa°, ed.

⁵ Sati, ed.

tisso pi dhammasenāpatissa¹ kaniṭṭhabhaginiyo, imāsañ puttānam pi tiṇṇam idam eva nāmam yā² sandhāya theriyā gāthāya Cālā Upacālā Sisūpacālā³ ti āgatam. Imā pana tisso pi bhaginiyo dhammasenāpatipabbajitañ sutvāna “nūna⁴ so oriko dhammadvinayo na sā orikā pabbajjā, yattha amhākam ayyo pabbajito” ti ussālhajātā tibbaechandā⁵ assumukham rūdamānam nātiparijanam pahāya pabbajim̄su. Pabbajitvā ‘va ghatentiyo vāyamantiyo nacirass’ eva arahattam pāpuñim̄su. Arahattam pana patvā nibbānasukhena phalasukhena viharanti. Cālā⁶ bhikkhunī ekadivasam pacchābhuttam piṇḍapātapaṭikkantā Andhavanam pavisitvā divāvihāram nisidi. Atha tam Māro upasānikamitvā kāmehi upacchandesī, yan sandhāya sutte vuttam.

Atha kho Cālā bhikkhunī pubbanhasainayam nivāsetvā pattacīvaram ādāya Sāvatthiyam piṇḍāya pāvisi. Sāvatthiyam piṇḍāya caritvā pacchābhuttam piṇḍapātapaṭikkantā yena Nandavanam ten' upasānikami divāvihārāya. Upasānikamitvā Andhavanam ajjhogāhetvā aññatarasmin rukkhamūle divāvihāram nisidi. Atha kho Māro pāpimā yena Cālā bhikkhunī ten' upasānikami, upasānikamitvā Cālam bhikkhuni etad avoca⁷: Andhavanamhi divāvihāram nisinnam Māro upasānikamitvā brahmaçāriyavāsato viechinditukāmo kām nu uddissa muṇḍā si’ ti ādi puechi. Ath' assa satthu guṇe dhammassa ca niyyānikabhāvam pakāsetvā attano katakicca bhāvavilbhāvanena tassa visayātikkamam pavedesi. Tam sutvā Māro dukkhī dummano tath' eva antaradhāsi. Ath' assā⁸ attanā Mārena ca⁹ bhāsitagāthā udānavasena kathentī :

Satim upatṭhapetvā bhikkhunī bhāvitindriyā paṭivijhi padam santam saṅkhārūpasamam sukham. 182.
Kan nu¹⁰ uddissa muṇḍā si samañī viya dissasi

¹ dhammadesenāpātissa, ed.

² ye cd. ³ Cāle Upacāle Sisūpacāle, ed.

⁴ sā nūna, ed. ⁵ tipacchandā, ed. ⁶ Sucālā, ed.

⁷ avocā ti, ed. ⁸ assā, ed. ⁹ ca om. ed. ¹⁰ kin nu, ed.

na ca rocesi pāsaṇḍe¹ kim idam carasi momuhā.² 183.
 Ito bahiddhā pāsaṇḍā ditṭhiyo upanissitā
 na te dhammam vijānanti na te dhammadha kovidā. 184.
 Atthi Sakyakule³ jāto buddho appaṭipuggalo
 so me dhammam adesesi ditṭhīnam samatikkamam. 185.
 Dukkham dukkhasamuppādām dukkhassa ca atikkamam
 ariyam⁴ c'atṭhaṅgikam maggam dukkhūpasamagāmi-
 nam. 186.
 Tassāham vacanam sutvā vihari⁵ sāsane ratā
 tisso vijjā anuppattā katam buddhassa sāsanam. 187.
 Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
 evam jānāhi pāpima nihato tvam asi antakā ti. 188.

Imā gāthā abhāsi. Tattha satim⁶ upatthapet-
 vānāti satipaṭṭhānam bhāvanāvasena kāyādīsu asubha-
 dukkhāniccānantavasena satim⁷ sutṭhu upaṭṭhitam katvā.
 Bhikkhunīti attānam sandhāya vadati. Bhāvitīndriyāti ariyamaggabhāvanāya bhāvitāni⁸ saddhādipañcindriyāni pativijjhī. Padam santānti santam padam
 nibbānam sacchikiriyāya paṭivedhena paṭivijjhī sacchākāsi.
 Saṅkhārūpasaṃmāniti sabbasaṅkhārānam upasama-
 hetubhūtam. Sukhānti accantasukham.

Kannūuddissa ti gāthā Mārena vuttā. Tatrāyam saṅkhepattho : imasmin loke bahū samayā tesañ ca¹⁰ desetāro bahū evam titthakārā. Yesu kannūukhe tvañ uddissa munidāsīti muniditakesā asi. Na kevalam munidā 'va atha kho kāsāvadhārane ca samanī viya dissasi¹¹. Na ca rocesi¹² pāsaṇḍe ti tāpasaparibbājakādinam ādāyabhūte pāsaṇḍe te te samayantare n'eva rocesi. Kim idam carasi momuhā¹³ ti kim nām' idam yam pāsaṇḍavihitam pūjām nibbānamaggam

¹ pāsaṇḍo, ed.² momuhā, ed.³ kalyākule, ed.⁴ arim, ed.⁵ vihāri, ed.⁶ sati, ed.⁷ sati, ed.⁸ bhāvitam, ed.⁹ kin nu, ed.¹⁰ ee, ed.¹¹ dissati, ed.¹² na rocesi, ed.¹³ momuhā, ed.

pahāya ajja kālikam̄ kumaggam̄ paṭipajjantī ati viya mūlam̄ carasi paribbhamasī ti.

Tam̄ sutvā theri paṭivacanadānamukhena tam̄ tajjenti ito bahiddhā ti ādīm āha. Tattha ito bahiddhā pāsaṇḍā nāma ito sammāsambuddhasāsanato bahiddhā ekabāhiratappavedikā hi satthāni taṇhāpāyam̄ ditthipāsañ ca ḍenti oddentī ti pāsanḍā ti vuccanti. Tenāha ditthiyō upaniśitā¹ ti sassatadiṭṭhigatāni² upaniśitā ādiyisū ti attho. Yad agghena ca ditthisannissitā tad agghena pāsanḍasannissitā. Na te dhammamām̄ vijānantī ti ye³ pāsanḍino sassatadiṭṭhigatasannissitā ayam̄ pavatti eva pavattī ti dhammam̄ pi yathābhūtam̄ na vijānanti. Na te dhammassa koviḍā ti ayam̄ nivattī ti nivattadhammassāpi akusalā pavatti dhammapatte pihite sammūlhā kim aṅga pana nivattidhammehi evam̄ pāsanḍānam̄ aniyyānikatan dassetvā idāni kām̄ nuuddissa muṇḍā sī ti pañham̄ vissajjesum̄.

Atthi Sakya kule jāto ti ādi vuttam̄. Tattha ditthīnam̄ samatikkamam̄ ti sabbāsam̄ ditthīnam̄ samatikkamanupāyam̄ ditthijālaviniṭhanam̄.⁴ Sesam vuttanayam̄ eva.

Cālāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

LX.

Satīmatī ti ādikā Upacālāya theriyā gāthā. Tassā vatthum Cālāya theriyā vatthumli vuttam eva. Ayam̄ pi hi Cālā viya pabbajitvā vipassanam̄ paṭṭhapetvā arahattam̄ patvā udānentī :

Satīmatī cakkhumatī bhikkhunī bhāvitindriyā paṭivijjhī⁵ padam̄ santam̄ akāpurisasevitam̄ ti. 189.

Imam̄ gātham̄ abhāsi. Tattha satīmatī ti satim̄⁶

¹ upaccanissitā, ed.

² sassatādō, ed.

³ ya, ed.

⁴ °vinivedhanam̄, ed.

⁵ paṭivijjhā, ed.

⁶ sati, ed.

sampannā pubbabhāge paramena satinepakkena samannāgatā¹ hutvā pacchā ariyamaggassa bhāvitattā sativepullapattiyā uttamāya satiyā samannāgatā² ti attho. Ca k k h u m a t i ti paññācakkhunā samannāgatā. Ādito udayatthagāminiyā paññāya ariyāya nibbedhitāya samannāgatā³ hutvā paññāvepullappattiyā paramena paññācakkhunā samannāgatā ti vuttam⁴ hoti. A kāpurisasevitam ti alāmakapurisehi uttamapurisehi ariyehi buddhādīhi sevitam. Kim nu jātim⁵ na rocesi ti gāthā therim⁶ kāmesu pahāretukāmena Mārena vuttā. “Kim nu tvam bhikkhunī tam na rocesi”⁷ ti hi Mārena putṭhā⁸ therī āha “jātim aham⁹ avuso na rocesi” ti. Atha nam Māro āha : “jātassa nāma paribhogo, tasmā jāti pi icchitabbā. Kāmā hi paribhuñjitabbā” ti dassento :

Kim nu jātim¹⁰ na rocesi. Jāto kāmāni bhuñjati.¹¹
Bhuñjāhi kāmaratiyo māhu pacchānutāpinī ti. 190.

gātham āha. Tass’ attho : Kim nu tam kāraṇam yena tvam Upacāle jātim na rocesi na roceyyāsi. Na tam kāraṇam atthi yasmā jāto kāmāni bhuñjati. Idha jāto kāmaguṇasamhitāni rūpādīni patisevanto kāmasukham paribhuñjati. Na hi ajātassa tam atthi. Tasmā bhuñjāhi kāmaratiyo kāmakhiḍḍāratīyo anubhava. Māhu pacchānutāpinī¹² yobbaññe¹³ sati vijjamānesu bhogesu “na mayā kāmasuskham anusayabhūtan”¹⁴ ti pacchānutāpinī mā ahosi. Imasmīn lokadhammā nāma yāvad eva atthā vigamattho attho ca kāmasukhattho ti pākaṭe ‘yam attho ti adhippāyo.

Tam sutvā therī jātiyā dukkhanimittakam attano ca tassa visayātikkamam vibhāvetvā tajjentī :

¹ sampannāgatā, ed.

² sampannāgatā, ed.

³ sampannāgatā, ed.

⁴ sampannāgati v°, ed.

⁵ jāti, ed.

⁶ theri.

⁷ rocasī, ed.

⁸ phuṭṭhā, ed.

⁹ jāticcāham, ed.

¹⁰ jāti, ed.

¹¹ bhuñjasī, ed.

¹² mātu pac°, ed.

¹³ yopaññe, ed.

¹⁴ anussabho, ed.

Jātassa marañam hoti hatthapādāna chedanam¹
 vadhabandhapariklesam, jāto dukkham nigacchati. 191.
 Atthi Sakyakule jāto sambuddho aparājito
 so me dhammam adesesi jātiyā samatikkamam. 192.
 Dukkham dukkhasamuppādan dukkhassa ca atikkamam
 ariyatthaṅgikam maggam dukkhūpasamagāminam. 193.
 Tassāham vacanam sutvā vihari sāsane rata
 tisso vijjā anuppattā, katan buddhassa sāsanam. 194.
 Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
 evam jānāhi pāpima nihato tvam asi antakā ti. 195.

Imam gātham abhāsi. Tattha jātassa marañam
 hoti ti yasmā jātassa sattassa marañam hoti na² ajā-
 tassa, na kevalam marañam eva atha kho jarārogādayo
 yattakā³ tattha sabbā pi te jātassa honti jātihetukā.
 Tenāha bhagavā: “jātipaccayā jarāmaranam soka-
 paridevadukkhadomanassupāyāsā sambhavantī” ti. Ten'
 evāha: hatthapādāna chedanān ti hatthapāda-
 nakhachedanam jātass' eva hoti na ajātassa. Hat-
 thapādachedanāpadesena c'ettha battimsa kammakarā pi
 dassitā evā ti daṭṭhabbam. Ten' evāha: vadha-
 bandhapariklesam jāto dukkham rigace-
 chatī ti jīvitaviyojanamuṭṭhippahārādisaṅkhātam⁴
 vadhapariklesam c'eva addabandhanādisaṅkhātam⁵
 bandhapariklesam aññān ca yam kiñci dukkham nāma
 tam sabbam jāto eva nigacchati na ajāto. Tasmā jātim⁶
 na⁷ rocemī ti. Idāni jātiyā kāmānañ ca accantam eva
 attano samatikkantabhāvan mūlato paṭṭibāya dassentī:
 attihi Sakyakule jāto⁸ ti ādim āha. Tattha
 aparājito ti kilesamārādinā kenaci na parājito. Satthā
 hi sabbābhībhū sadevakam lokam aññad atthi abhibha-

¹ hatthāpadanuechedanam, ed.² nā, ed.³ yatthakā, ed.⁴ osaṅkhātā, ed.⁵ addabandhō, ed.⁶ jāti, ed.⁷ na om. ed.⁸ jātā, ed.

vitvā ṭhito. Tato¹ tassa parājayo. Sesam vuttanayattā uttānam eva.

Upacālāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.
Sattakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

LXI.

Atṭhakanipātē b h i k kh u n ī s ī l a s a m p a n n ā t i ā d i k ā Sisūpacālāya theriyā gāthā. Imissā pi vatthum Cālāya² theriyā vatthumhi vuttam eva. Ayam pi āyasmato Dhammasenāpatissa pabbajitabhāvam sutvā ussāhajātā³ pabbajitvā katabuddhakicca vipassanam paṭṭhapetvā ghaṭentī vāyamantī nacirass' eva arahattam pāpuṇi. Arahattam patvā phalasamāpattisukhena viharantī ekadivasam attano paṭipattim⁴ paccavekkhitvā katapubbakicca somanassajātā udānavasena :

Bhikkhuni sīlasampannā indriyesu susamvutā
adhigacche padam santam asecanakam ojavan ti. 196.

gātham āha. Sīlasampannā ti parisuddhena bhikkhunī silena samannāgatā⁵ paripuṇṇā. Indriyesu susamvutā, rūpādiārammane itthe rāgam anitthe dosam asamapekkhane mohañ ca pahāya suṭṭhu pihitindriyā.⁶ Asecanakam ojavan ti kenaci anāsittakam ojavantam sabhāvamadhuram sabbassa pi kilesarogassa vūpasamato osadhabhūtam ariyamaggam nibbānam eva. Ariyamaggam pi hi nibbānam atthi⁷ tehi paṭipajjitabbato kilesapariñāho bhāvai ca padam santam ti vattum vattati.

Tāvatimsā ca Yāmā ca Tusitā cāpi devatā
Nimmānaratino devā ye devā Vasavattino
tattha cittam pañidhehi yattha te vusitam pure ti. 197.

¹ kato, ed.

² Chālāya, ed.

³ ayam pi ussō, ed.

⁴ paṭipatti, ed.

⁵ sampannāgatā, ed.

⁶ oindriyo, ed.

⁷ nibbānatthi, ed.

Ayam gāthā “kāmasaggesu nikantiṃ uppādehi” ti tattha uyyojitavasena therim¹ samāpattiya ēāvetukāmena Mārena vuttā. Tattha saha pūñākārino tettiñsa janā yattha uppannā tam ṭhānam Tāvatiñsāti. Tattha nibbattā sabbe pi devaputtā Tāvatīmīsā. Kesi pana Tāvatiñsāti tesam devānam nāmam evāti vadanti. Dvīhi devalokehi visiṭṭham dibbañ sukhāñ yātā upayātā sampannāti Yāmā, dibbāya sampattiya tuṭṭhā pahatthāti Tusitā. Pakatipatiyatārammaṇato atirekena nimmitakāmatākale² yathārueite bhoge nimminivā ramantīti Nimmānarati³. Cittaruciñ natvā parehi nimmitesu bhogesu vasam vattanti ti vasavattino. Tattha cittam pañidhehi ti tasmiñ Tāvatiñsādike devanikāye tava cittam ṭhapehi, upapajjanāya nikantiñ karohi. Cātummaliārājikānam bho-gānam itarehi nihināti adhippāyena Tāvatiñsādayo ‘va vuttā. Yattha te vusitam pureti yesu devanikāyesu tayā pubbe upapannā ayam kira pubbadevesu uppajjantī Tāvatiñsāto paṭṭhāya pañca kāmaguṇe sodhetvā puna heṭṭhato otarantī Tusitesu ṭhatvā tato eavitvā idāni manussesu nibbattā.

Tam sutvā theri: “tiṭṭhatu Māra tayā vuttakāmaloko añño pi sabbo loko rāgaggiādīhi āditto sampajjalito, na tattha viññutam cittañ ramatī”ti kāmato ca lokato ca attano vinivattitamānasatam dassetvā Māram tajjenti:

Tāvatiñsā ca Yāmā ca Tusitā cāpi devatā
Nimmānarati¹ devā ye devā Vasavattino 198.
Kālam kālam bhavā bhavañ sakkāyasmin purakkhatā⁴
avitivattā sakkāyam jātimaraṇasārino. 199.
Sabbo ādipito loko sabbo loko paridipito⁵
sabbo pajjalito loko sabbo loko pakampito. 200.
Akampiyam atuliyam aputhujjanasevitam
buddho ca dhammam desesi tattha me nirato mano. 201.

¹ theri, ed.² nimmituk^o, ed.³ nimmānarati, ed. ⁴ sakāyasmin purakkhatō, ed.⁵ parivuto, ed.; padipito, m.

Tassāhami vacanam sutvā vihari sāsane ratā
 tisso vijjā anuppattā katanī buddhassa sāsanam. 202.
 Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padalito
 evam jānāhi pāpima, nihato tvam asi antakā ti. 203.

Imā gāthā abhāsi. Tattha kālam kālan ti tam
 tam kālam. Bhavā bhavan ti bhavato bhavam. Sak
 kāya smi¹ ti khandhapañcake. Purakkhatā² ti
 purakkhārakārino. Idam vuttam hoti : Māra tayā vuttā
 Tāvatimsādayo devā bhavato bhavam upagacchantā anicca
 tādianekādīnavā kule sakkāye patiṭṭhitā. Tasmā tasmim
 bhave upapattikāle vemajjhakāle³ pariyośānakāle ti tasmim
 tasmim kāle sakkāyam eva purakkhitvā thitā. Tato eva
 avitivattā sakkāyam nissaraṇābhīmukhā⁴ alutvā
 sakkāyatīram eva anuparidhāvantā jātimaraṇasāri no
 rāgādīhi anugatattā punappunam jātimaraṇam eva anusa
 ranti. Tato na vimuccantī ti.

Sabbo ādīpito loko ti Māra na kevalam tayā
 vuttakāmaloko yeva dhātuttayasaññito sabbo pi loko
 rāgaggiādīhi ekādasahi āditto, telī yeva punappunam
 ādīpitatāya paridīpito nirantaram ekajālibhūtatāya
 pajjalito, tañhāya sabbakileshī ca ito c'ito ca kampita
 tāya vicalitatāya vikām pīto. Evam āditte pajjalite pa
 kampite ca loke kenaci pi kampetum cāletum asakkuneyya
 tāya akām pīyam. Guṇato ettako ti tuletum asakkuneyya
 tāya attanā sadisassa abhāvato ca atuliyam. Buddhādīhi ariyehi eva gocarabhāvanāhi arahato sevitattā
 aputhujjanasevita. Budhō bhagavā magga
 phalanibbānappabheda navavidham lokuttaradham
 māmānahākaruṇāya samcoditamānaso adesesi sadeva
 kassa lokassa kathesi pavedesi. Tattha tasmim ariyadham
 me mayham manoratho abhirato na tato viniyattati ti attho.
 Sesam heṭṭhāvuttanayam eva.

Sisūpacālāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

Atthakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ sakāyasmim, ed.

² purakkhato, ed.

³ parivemajjhako, ed.

⁴ sakkāyaniss, ed.

LXII.

Navanipāte mā su te Vaḍḍha lokasmin ti
 ādikā Vaḍḍhamatāya theriyā gāthā. Ayañ pi purima-
 buddhesu katādhikārā tatttha tattha bhave vivatṭūpanis-
 sayam kusalam upacinantī anukkamena sambhūtavimok-
 khasambhārā hutvā imasmim buddhuppāde Bhārukac-
 chanagare kulagehe nibbattitvā vayappattā patikulanī gata
 ekam puttam vijāyi. Tassa Vaḍḍho ti nāmañ ahosi. Tato
 paṭṭhāya sā Vaḍḍhamatā ti volāriyittha.¹ Sā bhikkhūnam
 santike dhammam sutvā paṭiladdhasaddhā puttam nātīnam
 niyyādetvā bhikkhunūpassayañ gantvā pabbaji. Ito param
 yam vattabbam tam vaḍḍhetvā tassa vatthumhi āgatam
 eva, Vaḍḍhattheram hi attano puttam santaruttaram²
 ekakam bhikkhunūpassaye attano dassanathāya upagatam
 ayam therī “kasmā tvam ekako santaruttaro ‘va idhāgato”
 ti codetvā ovadantī :

Mā su te Vaḍḍha lokamhi vanatho ahu kudācanam
 mā puttaka punappunañ ahu dukkhassa bhāgimā. 204.
 Sukhami hi Vaḍḍha munayo anejā chindasamsayā³
 sītibhūtā damappattā⁴ viharanti anāsavā. 205.
 Teh ānucinnañ⁵ isibhi maggam dassanapattiya⁶
 dukkhass' antakiriyāya tvam Vaḍḍha anubrūhayā ti. 206.

Imā tisso gāthā abhāsi. Tattha mā su te Vaḍḍha
 lokamhi vanatho ahu kudācanan ti. Sū ti-
 nipātamattam. Vaḍḍha puttaka sabbasmim pi sattaloke
 sañkhāraloke ea kilesavanatho tuyhami kadāci pi mā ahu
 mā ahosi. Tattha kāraṇam āha : mā puttaka pu-
 na appunañ ahu dukkhassa bhāgimā ti vacanam
 anucinanto⁷ nimittassa punappunañ aparāparam jātiādi-
 dukkhassa bhāgī mā hosi. Evam vanathassa asamucchede
 ādīnavam dassetvā idāni samucchede ānisamīsam dassentī

¹ volarittha, ed.² santanuruttam, ed.³ chindasamsayā, ed.⁴ ramappattā, ed.⁵ ānucinnañ, ed.⁶ maggadō, ed.⁷ anucchinō, ed.

sukham hi Vajdha ti ādim āha. Tass' attho : Puttaka Vajdha moneyyadhammapasannāgamena¹ mūnayo, ejāsaikhātāya tañhāya abhāvena anejā, dassanamaggen' eva pahinavicikiechatāya chinna samasyā, sabbakilesaparijāhābhāvena sītibhūtā, uttamassa damathassa adhigatattā dama pappatā, anāsavā khīnāsavā sukham viharanti. Na tesam etarahi ceto dukkham atthi, āyatim pana sabbam pi dukkham na bhavissat' eva. Yasmā c'ete devatasmā teh' ānu cīnūnam² i sībhi —pa— anubrūhaya. Tehi khīnāsavehi isīhi anucinnam³ patipannam samathavipassanāmaggañāṇadassanassa adhigamāya sakalassa pi Vajdha + dukkhassa antakiriyāya Vajdha tvañ anubrūhaya vadheyyāsi ti.

Tam sutvā Vajdhatthero “addhā me mātā arahattam patiṭṭhitā” ti cintetvā tam attham pavedento :

Visāradā va bhaṇasi etam attham janetti me
maññāmi nūna māmike⁵ vanatho te na vijjati ti. 207.

gātham āha. Tattha visāradā va bhaṇasi etam attham janetti me ti. Mā su te Vajdha lokamhi vanatho alu kudācananti etam attham etam ovādanī amma vigatasārajjā katthaci alaggā analinā 'va hutvā mayham vadasi,⁶ tasmā maññāmi nūna māmike vanatho te na vijjatī ti nūna māmike mayham amma gehasi pemapatto pi vanatho tuyham mayi na vijjatī ti maññāmi. Na māmike ti attho. Tam sutvā therī anumatto pi kileso katthaci pi visaye mama na vijjatī ti vatvā attano katakiccatam pakkasentī :

Ye keci Vajdha samkhārā hīnaukkatthamajjhimā anū pi aṇumatto pi vanatho me na vijjati. 208.
Sabbe me āsavā khīnā appamattassa jhāyato
tisso vijjā anuppattā katanū buddhassa sāsanam ti. 209.

¹ māneyya^o, ed.

² ānucinnam, ed.

³ anucinnam, ed.

⁴ Vatṭa, ed.

⁵ māmike, ed.

⁶ vadati, ed.

Idam¹ gāthādvayam āha. Tattha ye keeī ti atiyamānam. Sañkhārāti sañkhatadharmā. Hīnāti lāmakā patikutṭhā. Ukkatṭhāma jjhimāti pañītā c'eva majjhimā ca. Tesu vā asaṅkhatā hīnā jāti, saṅkhatā ukkaṭṭhā, ubhayavimissitā majjhimā. Hīnehi vā chandādīhi nibbattitā hīnā, majjhimehi majjhimā, pañītehi ukkaṭṭhā, akusalā dharmā vā hīnā, lokuttarā dharmā ukkaṭṭhā, itarā majjhimā. Aṇumatto pīti na kevalam tayi eva atha kho ye keeī hīnādibhedabhinnañ sañkhārā tesu sabbesu aṇu pi aṇumatto pi atiparittato pi vanatho mayham na vijjati.

Tattha kāraṇam āha: sabbe me āsavā khīṇā appamatassa jhāyato ti appamattāya jhāyantiyā. Liṅgavipallāsenā h'etam vuttañ. Ettha ca yasmāti tisso vijjā anuppattā tasmā katanū budhassasāsanam. Yasmā appamattā jhāyinī² tasmā sabbe me āsavā khīṇā aṇu pi aṇumatto pi vanatho me na vijjati ti yojanā.

Evañ vuttañ ovādañ añkusam̄ katvā sañjātasam̄vego thero vihāram gantvā divāthāne niśinno vipassanam̄ vaḍḍhetvā arahattam̄ patvā attano paṭipattiñ paccekkhītvā sañjātasomanasso mātu santikan̄ gantvā aññam̄ vyākaron to :

Uṭāram vata me mātā patodam̄ samavassari
paramatthasaññitā gāthā yathāpi anukampikā. 210.
Tassāham̄ vacanam̄ sutvā anusitthim̄³ janettiyā
dhammasam̄vegam⁴ āpādi yogakkhemassa pattiyā. 211.
So'ham̄ padhānapahitatto rattindivam atandito
mātarā codito santo aphusi⁵ santim uttamāti. 212.

Imā tisso gāthā abhāsi. Atha theri attano vacanam̄ añkusam̄ katvā puttassa arahattuppattiyā ārādhītacittā tena bhāsitagāthā sayam̄ pacceanubhāsi. Evan tā pi theriyā gāthā nāma jātā. Tattha uṭāra nti vipulam̄ mahantam̄.

¹ imā, ed.² jhāyī, ed.³ anusitthi, ed.⁴ tasmā sam̄vō, ed.⁵ aphussa, ed.

Patodan ti ovādapatodam. Samavassarī ti sampavattesi.¹ Vatā ti yojanā. “Ko pana so patodo” ti āha. Paramatthasaññitā gāthā ti. Mā su te Vāḍḍha lokamhī ti ādikā gāthā sandhāya vadati. Yathā pi anukampikā ti yathā aññe pi anuggāhikā evam mayham mātā pavattinivativibhāvanagāthāsañkhātam uñāram patodam pājanadañḍakam mama nāñavegasamuttejam pavattesi ti attho. Dhāmmasaṁvegaṁ² āpādin ti nāñabhayāvahantam³ ati viya mahantam bhimsanam samvegam āpajji. Padhāna pahitatto ti catubbidhasammappadhānayogena nibbānam pati pesitacitto. Aphusi⁴ santiṁ uttamān ti anuttaram santinibbānam phusim⁵ adhigacchin ti attho.

Vāḍḍhamātāya theriyā gāthāvaññanā samattā.

Navakanipātavaññanā samattā.

LXIII.

Ekādasanipāte kalyāṇamittatā ti ādikā Kisāgotamiyā gāthā. Ayam kira Padumuttarassa bhagavato kāle Hamsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viññutam pattā ekadivasam satthu santike dhammam suñantī sattharam ekam bhikkhunim lūkhacīvaradharānam aggaṭṭhāne ṭha-pentam disvā adhikārakammam katvā tam ṭhanantaram patthesi. Sā kappasatasahassam devamanussesu samsarantī imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam duggatakule nibbatti. Gotamī ti 'ssā nāmam ahosi, kisasarīratāya pana Kisāgotamī ti vohariyittha. Tam patikulam gatam “duggatakūṭassa dhītā” ti paribhavim̄su. Sā ekam puttam vijāyi. Puttalābhena c'assā sammānam akam̄su. So pan' assā putto ādhāvitvā paridhāvitvā kīlanakāle ṭhito kālam akāsi. Ten' assā sokummādo uppajji. Sā aham⁶ pubbe paribhavappattā hutvā puttassa jātakālato paṭṭhāya sak-

¹ samāpavattesi, ed.

² tasmā sam°, ed.

³ oñvahantā, ed.

⁴ aphussam, ed.

⁵ phusim, ed.

⁶ mā aham, ed.

kāraṇī pāpuṇī. “Ime mayhaṃ puttām bahi chāḍḍetum pi vāyamantī” ti sokummādavasena matakalevarāṇī aṅkenādāya “puttassa me bhesajjam dethā” ti gehadvārapati-patiyā nagare vicarati. Manussā “bhesajjam kuto” ti paribhāsanti. Sā tesām kathām na gaṇhāti. Atha namē eko paññitapuriso “ayam puttasonena cittavikkhepaṃ pattā, etissā bhesajjam dasabalo jānissatī” ti cintetvā “amma tava puttassa bhesajjam sammāsambuddham upasaṅkamitvā puechā” ti āha. Sā satthu dhammadesanā-velāyam vihāraṇī gantvā “puttassa me bhesajjam detha bhagavā” ti āha. Satthā tassā upanissayaṃ disvā “gaccha nagaram pavisitvā yasmiṃ gehe koci matapubbo n’atthi tato siddhatthakam āharā” ti āha. Sā “sādhū bhante” ti tuṭṭhamanasā nagaram pavisitvā paṭhamagehe yeva gantvā “mama puttassa bhesajjatthāya siddhatthakam āharāpemi,¹ sace etasmiṃ gehe koci matapubbo n’atthi siddhatthakam me dethā” ti āha. “Ko idha mate gaṇetum sakkotī” ti. “Kim tehi aham siddhatthakehī” ti dutiyam tatiyam gharam gantvā buddhānubhāvena vigatummādā pakaticitte thitā cintesi : “Sakale nagare ayam eva niyāmo bhavissati, idam hitānukampinā bhagavatā dittham bhavissati” ti samvegam labhitvā tato ca bahi nikkhāmitvā āmakasusāne chāḍḍetvā imam gāthām āha :

Na gāmadhammo no nigamassa dhammo na cāpi ’yam
ekakulassa dhammo
sabbalokassa sadevakassa es’eva dhammo yad idam anie-
catā ti.

Evam ca pana vatvā satthu santikam agamāsi. Atha namē satthā “laddho te Gotami siddhatthako” ti āha. “Nitthitam bhante siddhatthakena kammanī, patiṭṭhānam me hothā” ti āha. Ath’ assā satthā :

Tam puttapasusammattam² vyāsattamanasam naram
suttam gāmam mahogho va maecu ādāya gacchatī ti.

¹ āharāpeti, ed.

² o samattam, ed.

gātham āha. Gāthāpariyosāne yathā ṭhitā 'va sotāpatti-phale patiṭṭhāya pabbajjam yāci. Satthā pabbajjam anujā-nāsi. Sā satthāram tikkhattum padakkhiṇam katvā van-ditvā bhikkhunūpassayam gantvā pabbajitvā upasampadam labhitvā na cirass' eva yonisomanasikāreṇa kammanam karontī vipassanam vadḍhesi ti. Ath' assā satthā :

Yo ca vassasataṁ jīve apassam̄ amataṁ padam̄
ekāham̄ jīvitam̄ seyyo passato amataṁ padan ti.

Imam̄ obhāsagātham̄ āha. Sā gāthāpariyosāne arahattam̄ pāpuṇitvā parikkhāravalañje paramukkaṭṭhā lutvā tīhi lūkheli samannāgatam̄ cīvaraṁ pārupitvā vicari. Atha nām̄ satthā Jetavane nisinno bhikkhuniyo paṭipāṭiyā ṭhā-nantare thapento lūkhacīvaradharānam̄ aggatthāne thapesi. Sā attano paṭipattim̄ paccevekkhitvā satthāram̄ nissāya “mayā ayam̄ viseso laddho” ti kalyāṇamittatāpasam̄sāmu-khena imā gāthā abhāsi :

Kalyāṇamittatā muninā lokam̄ adissa vanṇitā
kalyāṇamitte bhajamāno api bālo pañḍito assa. 213.
Bhajitabbā sappurisā paññā samvaḍḍhati bhajantānam̄
bhajamāno sappurise sabbehi pi dukkhehi pamuceyya. 214.
Dukkhañ ca vijāneyya dukkhassa ca samudayam̄
nirodhañ ca atṭhaṅgikam̄ maggañ cattāri pi ariyasac-
cāni. 215.

Dukkho itthibhāvo akkhāto purisadammasārathinā
sapattikam̄ pi dukkham̄ appekaceā sakim̄ vijātāyo. 216.
Gale ¹ apakantanti ² sukhumāliniyo visāni khādanti
janamārakamajjhagatā ubho pi vyasanāni anubhonti. 217.
Upavijññāna gacchanti ³ addasāham̄ patim̄ + mataṁ panthe.⁴
Vijāyitvāna appattāham̄ sakam̄ geham̄. 218.
Dve puttā kālam̄katā pati ca me panthe mato
kapañikāya mātā pitā ca bhātā ca ḍayhanti ⁶ ekacitakā-
yam̄. 219.

¹ galale, ed.

² asakantanti, ed.

³ upajīva ubham̄ gacchanti, ed. ⁴ pati, ed.

⁵ sapante, ed.

⁶ chaddheyanti, ed.

Khīnakulīne kapaṇe anubhūtan te dukkhām apariṁāṇam
assu¹ ca te pavattam bahūni jātisahassāni. 220.

Passi tam susānamajjhe atho pi khāditāni puttamaṇsāni
hatakulikā sabbagarahitā matapatikā amatam adhigac-
chi. 221.

Bhāvito me maggo ariyo atṭhaingiko amatagāmī
nibbāṇam sacchikatam dhammādāsam avekkhitam. 222.

Aham amhi kantasallā² ohitabhārā kataṁ me karanīyam
Kisāgotamī therī suvimuttacittā imam bhanī ti. 223.

Tattha kalyāṇamittatā ti kalyāṇo bhaddo sundaro
mitto etassā ti kalyāṇamitto. Yassa sīlādiguṇasampanno
aghassa ghātāhitassa vidhānāni evam sabbākāreṇa upakāro
mitto hoti so puggalo kalyāṇamitto, tassa bhāvo kalyāṇam-
mittatā kalyāṇamittavantatā. Muninā ti satthārā.
Lo kāmādi sāvanṇītā ti kalyāṇamitte anuggahe-
tabbam. Sattalokam uddissa sakalam eva hīdam³ Ānanda
brahmacariyam yad idam kalyāṇamittatā kalyāṇasahāyatā
kalvāṇasampavaṇikatā. Kalyāṇamittass' etam Meghiya
bhikkhuno pāṭikañkham kalyāṇasahāyassa kalyāṇasampa-
vaṇikassa yam sīlavā bhavissati ti pātimokkhasamvarasam-
vuto viharatī ti ca. Evamādinā pasamītā kalyāṇa-
mitte bhajamāno ti ādi kalyāṇamittatāya āniccaṁsa-
dassanam. Tattha api bālo paṇḍito assāti kalyā-
ṇamitte bhajamāno puggalo pubbe sutādivirahena bālo pi
samāno sutasavaṇādinā paṇḍito bhaveyya. Bhajita bā-
sappurisāti bālassa pi paṇḍitabhāvahetuto buddhādayo
sappurisā kālena kālam upasaṅkamanādinā sevitabbā.

Paññātathā pavaḍḍhati bhajantāna nti
kalyāṇamitte bhajantānam tathā paññā vadḍhati brūhati
pāripūrim gacchatī. Yathā tesu yo koci khattiyaḍidiko
bhajamāno sappurise sabbēhi jātiādi duk-
khehi muceyyāti yojanā. Muñcanavītipatanakal-
yāṇamittavidhim⁴ dassetum dukkhāñ ca vijāneyyā
ti ādi vuttam.

¹ asu, ed.

³ hītam, ed.

² tamhi kantisallā, ed.

⁴ °vītipana°, ed.

Tattha cattāri pi ariyasaccānī ti dukkhañ ca dukkhasamudayañ ca nirodhañ ca atṭhaṅgikam maggañ cāti imāni cattāri ariyasaccāni vijāneyya paṭivajjeyyā ti yojanā.

D u k k h o i t t h i b h ā v o ti ādikā dve gāthā aññatarāya yakkhiniyā itthibhāvam garahantiyā bhāsitā. Tattha dukkho itthibhāvo akkhāto ti capalatā gabbhadhāraṇam sabbakālam parapaṭibaddhavuttitā ti. Evamādihi ādīnavehi itthibhāvo dukkho ti purisadāmmasāra-thinā bhagavatā kathito. Sapattikam pi dukkhan ti sapattavāso¹ sapattiyā saddhim samvāso pi dukkho, ayam pi itthibhāvo ādīnavo ti adhippāyo. Appēka cāsa kīm vijātāyo ti ekacā itthiyo ekavāram eva vijātā paṭhamagabbhe vijāyanadukkham asahantiyo galē² apakananti attano gīvam chindanti. Sukhumāliniyō visāni khādantī ti sukhumālasarīrā attano sukhumālabhāvena khedam avisahantiyo visāni pi khādanti.

Janamāraka mājjha gatā ti janamārako vuccati mūlhagabbho mātugāmajanassa mārako, mājjhagatā janamārakā kucchigatamūlhagabbhā ti attho. Ubho pi vyasanāni anubhontī ti. Gabbho gabbinī cāti dve pi janā maraṇamāraṇantikavyasanāni³ pāpuṇanti. Apadassa na gaṇanti ti janamārakā nāma kilesā. Tesam mājjhagatā kilesasantānapatitā ubho pi jāyāpatikā idha kilesapariļāhavasena āyatim duggatiparikkilesavasena vyasanāni pāpuṇantī ti. Imā kira dve gāthā sā yakkhinī purimattabhāve attano anubhūtadukkham anussaritvā āha.⁴ Therī pana itthibhāve ādīnavavibhāvanāya⁵ pacceanubhāsanti avoca: upavijaññā gacchantī ti ādikā dve gāthā Paṭācārāya theriyā pavattim⁶ ārabba bhāsitā. Tatna upavijaññā gacchantī ti upagatavijāyanakāle maggām gacchantī appattā sakam geham panthe vijāyitvā patim⁷ matam addasam ahan ti yojanā.

Kapaṇikāyā ti varākāya.⁸ Imā kira dve gāthā Patā-

¹ sapakkav°, ch.

² galale, cd.

³ maraṇam māraṇantikam vyasanāni, cd.

⁴ cd. om. āha.

⁵ ādīnavam vibh°, cd.

⁶ pavatti, cd:

⁷ pati, cd.

⁸ varakāya, cd.

cārāya tadā sokummādappattayā vuttā 'va vuttakāraṇaanukarāvavasena¹ itthibhāve ādīnavavibhāvanattham² eva theriyā vuttā. Ubhayam p'etam udāharāṇabhbāvena ānetvā idāni attano anubhbūtam dukkham vibhāventī k h i n a k u - l i n e ti ādim āha.

Tattha k h i n a k u l i n e ti bhogādīhi pārijuññappattakule. Kapane³ ti³ kapanapaññātam patte ubhayam c'etam attano eva āmantanavacanam. Anubhūtan te dukkhām aparimāṇa nti imasmiñ attabhāve ito purimattabhāvesu vā anappakam dukkham tassā anubhbāvitam.⁴ Idāni tam dukkham ekadesena vibhajitvā dassetum assu ca te pavattan ti ādi vuttam. Tass' attho : imasmiñ anamatagge samsāre paribhavantiyā bahukāni jātisahassāni sokāni bhūtāya assu ca pavattam avisositam katvā tañ c'etam mahāsamuddassa udakato pi bahukam eva siyā.

Passi tam sunsānamajjhē ti. Manussamamsakhādikā sunakhī siúghālī ca hutvā vyagghadīpibilārādikāle puttamaṁsāni pi khāditāni.

Hatakulikā ti vināṭṭhakulavamsā. Sabbehi pi garahitā garahappattā. Mata patikā vidhvā. Ime pana tayo pakāre carimattabhāve attano anuppatte gahetvā vadati. Evamhbūtā pi hutvā adhicealaddhāya kalyāṇamittasevāya amata mādhibigacehi nibbānam anuppattā. Idāni tam eva amatādhigamanam pākaṭam katvā dassetum bhāvito⁵ ti ādi vuttam.

Tattha bhāvito⁶ ti vibhāvito uppādito vadūlhitō bhāvanābhisa mayavasena patiladdho. Dhāmmādāsa mapekkhi 'ham ti dhammamayam ādāsam adakkhim apassim aham.

Aham amhi⁷ kanta sallā⁸ ti ariyamaggena samuechinnarāgādisallā ahām amhi. O hitabhbārā ti oropitakilesābhisaṁkhārā. Kata m karaniyan ti pariññā-

¹ vuttāyavuttakārayaanuk^o, ed. ² ādīnavam vibh^o, ed.

³ kapane ti om. cd.

⁴ anubhbāvitam, ed.

⁵ bhāvitako, ed.

⁶ bhavitako, ed.

⁷ tamhi, ed.

⁸ kantisallā, ed.

dibhedam̄ solasavidham̄ pi kiccam̄ kataṁ pariyo sitam̄.
Su vīm utta citta imam̄ bhaṇī ti sabbaso vimut-
tacittā ti Kisāgotamī¹ therī imam̄ attham̄ kalyāṇam̄ mit-
ta tā ti ādinā abhaṇī ti attānam̄ param̄ viya therī vadati.

Tatr' idam̄ imissā theriyā Apadānam̄ :

Padumuttaro nāma jino sabbadhammāna pāragū²
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Tadāham̄ Hamsavatiyam̄ jatā aññatare kule
upetvā tam̄ naravaram̄ saraṇam̄ samupāgamim̄. 2.
Dhammañ ca tassa assosim̄ catusaccūpasamhitam̄
madhuram̄ paramassādam̄ vaṭṭasantisukhāvaham̄.³ 3.
Tadā ca bhikkhunim̄ vīro lūkhacīvaradhārinim̄³
thapento etadaggamhi vaṇṇayi purisuttamo. 4.
Janetvā 'nappakam pītim̄⁴ sutvā bhikkhuniyā guṇam̄⁵
kāram̄ katvāna buddhassa yathā sattim̄⁶ yathā balam̄. 5.
Nipacca munivaran⁷ tam̄ tam̄ thānam̄ abhipatthayim̄.
tadānumodi sambuddho thānalābhāya nāyako. 6.
Satasaliasse ito kappe Okkākakulasambhavo
Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 7.
Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
Kisāgomati nāmena⁸ hessasi⁹ satthu sāvikā. 8.
Tam̄ sutvā muditā hutvā yāvajīvam̄ tadā jinam̄
mettacittā¹⁰ paricariṁ pacayehi vināyakam̄. 9.
Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatiṁsam̄ agacchi 'ham. 10.
Imamhi bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam̄ varo. 11.
Upatthāko mahesissa tadā āsi narissaro
Kāsirajā Kikī nāma Bārāṇasīpuruttame. 12.
Pañcamī tassa dhītāsim̄¹¹ Dhammā nāmena vissutā
dhammam̄ sutvā jinaggassa pabbajjam̄¹² samarocayim̄. 13.

¹ kilesāgot °, ed

² cittasanti°, P.; vittam̄ santi°, B.

³ ḍhārinam̄, P.

⁴ pīti, P.

⁵ guṇe, A.

⁶ satti, P.

⁷ munivaran, B. P.

⁸ Gotamī nāma nāmena, A.

⁹ hessati, A.

¹⁰ mettacittam̄, P.

¹¹ dhītāpi, P.

¹² pabbajam̄, A.

Anujāni na no tāto agāre ca ¹ tadā mayam
vīsam vassasahassāni vicarimhā atanditā 14.
Komāriṇ brahmaçariyam ² rājakaññā sukhedhitā
buddhopaṭṭihānaniratā muditā satta dhiṭaro 15.
Samaṇi Samaṇaguttā ca Bhikkhunī Bhikkhadāyikā ³
Dhammā c'eva Sudhammā ca sattamī Saṅghadāyikā 16.
Khemā Uppalavaṇṇā ca Paṭācārā ca Kuṇḍalā⁴
aham ca Dhammadinnā ca Visākhā hoti sattamī. 17.
Tehi kammehi sukatehi cetanāpaṇidhīhi ca
jahitvā mānusam deham Tāvatiṁsam agacchi 'ham. 18.
Pacchime ca bhave dāni jātā setṭhikule aham
duggate adhane naṭṭhe gatā ca sadhanam kulam. 19.
Patim ṭhapetvā ⁵ sesā me dessanti ⁶ adhanā iti
yadā ca pasutā ⁶ āsim sabbesam dayitā ⁷ tadā. 20.
Yadā me taruṇo putto ⁸ komalako ⁹ sukhedhito
sapāṇam iva ¹⁰ kanto me tadāyam avasaṅgato. 21.
Sokatṭā dīnavadanā assunettā rudammukhā
matam kuṇapam ādāya vilapantī gamām' aham. 22.
Tadā ekena sanditṭhā upetvābhi Sakkuttamam ¹¹
avocam ¹² dehi bhesajjam puttasañjivanan ti bho. ¹³ 23.
“Na vijjante matā yasmim ¹⁴ gehe siddhatthakam tato
āharā” ti jino āha vinayopāyakovidō. 24.
Tadā gamitvā Sāvatthim na labhim ¹⁵ tādisam gharam
kuto siddhatthakam tasmā ¹⁶ tato laddhā satim ¹⁷ aham. 25.
Kuṇapam chaddayitvāna ¹⁸ upesim ¹⁹ lokanāyakam.
Dūrato 'va mamaṁ disvā avoca madhurassaro : 26.
yo ca vassasatam jīve apassam udayabbayam
ekāham jīvitam ²⁰ seyyo passato udayabbayam. 27.

¹ agāre va, A.² Komārabrahmacariyā, P.³ Bhikkhudō, A.⁴ patiṭṭhapitvā, P.⁵ dissanti, B.⁶ passutā, P.⁷ dassitā, P.⁸ yadā so taruṇo bhaddo, A.⁹ kāmalono, P.¹⁰ sapāṇam idha, P.¹¹ upetvā abhibhuttamam, P.¹² avocum, A.¹³ °nantigo, P. ; °nantike, B.¹⁴ mahāsmim, P.¹⁵ nālabhim, P.¹⁶ siddhatthakamasmā, P.¹⁷ sati, P.¹⁸ chaddayitvāna, A.¹⁹ upemī, P.²⁰ jīvitā, A.

Na gāmadhammo no nigamassa dhammo
 na cāpi yam ekakulassa dhammo
 sabbassa lokassa sadevakassa
 es'eva dhammo yad idam aniccatā. 28.
 Sāham sutvān¹ imā gāthā dhammacakkhum visodhayim
 tato viññatasadhammā pabbajim anagāriyam. 29.
 Tathā² pabbajitā santī yuñjantī jinasāne
 na ciren' eva kālena arahattam apāpuñim. 30.
 Iddhīsu ea vasī homi dibbāya sotadhātuyā
 paracittāni jānāmi satthu sāsanakārikā. 31.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhayim³
 khepetvā āsave sabbe visuddhāsim sunimmalā. 32.
 Paricinno mayā satthā katam buddhassa sāsanam
 ohito garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 33.
 Yass' atthāya pabbajitā agārasmānagāriyam
 so me attho anuppatto sabbasaññojanakkhayo. 34.
 Atthadhammaniruttisu pañibhāne tath'eva ca
 ñānam me vimalam suddham buddhasetthassa vāhasā.⁴ 35.
 Sañkārakūṭā āhitvā⁵ susānaratiyā pi ca⁶
 tato samghātikam katvā lūkhām dhāremi cīvaram. 36.
 Jino tasminm guṇe tuṭho lūkhacīvaradhāraṇe
 ṭhapesi etadaggamhi parisāsu vināyako. 37.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanam
 ti. 38.
 Kisāgotamītheriyā gāthāvanñanā samattā.
 Ekādasanipātavāññanā nitthitā.

LXIV.

Dvādasanipāte u b h o mātā ca pitā cāti ādikā Uppa-
 lavanñāya theriyā gāthā. Ayam pi Padumuttarassa
 bhagavato kāle Hamsavatīnagare kulagehe nibbattitvā viñ-
 nutam patvā mahājanena saddhim satthu santikam gantvā

¹ sahasutvān', A.² tassā, P.³ visodhitam, A.⁴ buddhasetthasāvikā, P.⁵ ahatā, P. B.⁶ susānarathiyāhi ca, P. B.

dhammam̄ suṇantī satthāram̄ ekam̄ bhikkhuniṁ iddhi-matīnam̄¹ aggatthāne ṭhapentam̄ disvā sattāham̄ buddhapa-mukhassa saṅghassa mahādānam̄ datvā tam̄ thānantaram̄ patthesi. Sā yāvajīvam̄ kusalam̄ katvā devamanussesu samsarantī Kassapabuddhakāle Bārāṇasīnagare Kikissa rañño gehe paṭisandhim̄ gahetvā sattānam̄ bhaginīnam̄ abbhantarā hutvā vīsatī vassasahassāni brahmaeariyam̄ caritvā bhikkhuṇīsaṅghassa parivenam̄ kāretvā devalokam̄ nibbattā. Tato cavitvā puna manussalokam̄ āgacchantī ekasmim̄ gāmake sahatthā kammam̄ katvā jivanakatthāne nibbattā. Sā ekadivasam̄ khettakutim̄ gacchantī antarā-magge ekasmim̄ sare pāto 'va padumapuppham̄ disvā tam̄ saram̄ oruyha tam̄ eva puppham̄ lājapakkhipa-natthāya paduminipattam̄ gahetvā kedāre sālisīsāni chin-ditvā kuṭikāya nisinnā lāje bhajjītvā² pañca lājasatāni katvā thapesi. Tasmin̄ khaṇe Gandhamādanapabbate nirodhasamāpattito vuṭṭhito eko pacceka-buddho āgantvā tassā avidūre thāne atṭhāsi. Sā pacceka-buddham̄ disvā lājehi saddhim̄ padumapuppham̄ gahetvā kuṭito oruyha lāje pacceka-buddhassa patte pakkhipitvā padumapupphena pattam̄ pidhāya adāsi. Ath' assā pacceka-buddhe thokam̄ gate etad ahosi : pabbajitā nāma pupphena anatthikā, aham̄ puppham̄ gahetvā pilandhissāmī ti gantvā pacceka-bud-dhassa hatthato puppham̄ gahetvā puna cintesi : "sace ayyo pupphena anatthiko bhavissa pattamatthake ṭha-petum̄ nādassā" ti puna gantvā pattamatthake ṭha-petvā pacceka-buddham̄ khamāpetvā "bhante imesam̄ lājānam̄ nissandena lājagaṇānāya puṇṇā assu padumapupphanis-sandena nibbattaṭṭhāne pade pade padumapuppham̄ uṭṭhahatū" ti patthanam̄ akāsi.

Pacceka-buddho tassā passantiyā 'va ākāsena Gandhamā-danam̄ gantvā tam̄ padumaṇip Nandamūlakapabbhāre pacce-ka-buddhānam̄ akkamanasopānasamīpe pādapūjanam̄ katvā thapesi. Sā pi tassa kammassa nissandena devaloke paṭi-sandhim̄ gaṇhi. Nibbattakālato paṭṭhāya tassā pade pade padumapuppham̄ uṭṭhāsi. Sā tato cavitvā pabbatapāde

¹ iddhimantānam̄, ed.

² tajjītvā, ed.

ekasmim padumasare padumagabbhe nibbatti. Tam nissāya eko tāpaso vasati. So pāto 'va mukhadhovanathāya saram gantvā tam puppham disvā cintesi : " idam puppham sesehi mahantataram sesāni ca pupphitāni idam makulitam eva bhavitabbam ettha kāraṇenā " ti udakam otaritvā tam puppham gaṇhi. Tam tena gahitamattam eva pupphitam. Tāpaso anto padumagabbhe nippannam dārikam addasa. Dīṭṭhakālato paṭṭhāya dhītu sineham labhitvā padumen' eva saddhim paṇṇasālam netvā mañcake nipajjāpesi. Ath' assā puññānubhāvena aṅgutṭhake khīram nibbatti. So tasmin pupphe milāte aññam navam puppham āharitvā tam nipajjāpesi. Ath' assā ādhāvanavidhāvanena kīlitum samatthakālato paṭṭhāya padavāre padumapuppham utthāti. Kuṇkaṭṭharāsiyā viya sarīravāṇno hoti. Sā appattā devavaṇṇam atikkantā mānussavaṇṇam ahosi. Sā pitari phalāphalatthāya gate paṇṇasālāyam ohīyati. Ath' ekadivasam tassā vayappattakāle pitari phalāphalatthāya gate eko vanacariko tam disvā cintesi : " manussānam nāma evarūpam n'atthi, vīmamsissāmi tam " ti tāpasassa āgamanam udikkhanto nisīdi. Sā pitari āgacechante paṭipatham gantvā tassa hatthato kājam kamaṇḍalam aggahesi. Āgantvā nisinnassa ca attano karapavantam dassesi. Tadā so vanacarako manussabhāvam ñatvā tāpasam abhivādetvā nisīdi. Tāpaso tam vanacarakam mūlaphalena pāṇiyena ca nimantetvā " bho purisa imasmin eva thāne bhavissasi udāhu gamissasī " ti puechi. " Gamissāmi bhante idha¹ kiṁ karissāmī " ti. Idam tassā dīṭṭhakāraṇam gataṭṭhāne apanetum sakkhisī ti. Sace ayyo na icchatī kiṁkāraṇā kathessāmī ti tāpasam vanditvā gamanakāle maggasañjānanattham sākhāsaññañ ca rukkhasaññañ ca karonto pakkami. So pi Bārāṇasim gantvā rājānam addasa. Rājā " kasmā āgato sī " ti pucchi " aham deva tumhākam vanacarako pabbatapāde acchariyam itthiratanam disvā āgato 'mhī " ti sabbam pavattim kathesi. So tassa vacanam sutvā vegena pabbatapādām gantvā avidūre thāne khandhavāram nivesetvā vanacara-

¹ ida, ed.

kena c'eva aññehi purisehi ca saddhim tāpasassa bhakkieam katvā nisinnavelāya tattha gantvā abhivādetvā paṭisanthāram katvā ekamantam nisidi. Rājā tāpasassa pabbajitaparikkhārabhaṇḍam pādamūle ṭhāpetvā : “bhante imasmim ṭhāne kiṁ karoma gamissāmī” ti āha. “Gaccha mahārājā” ti. “Gacchāmi bhante ayyassa pana samīpe visabhāgaparisā atthi’ ti assu mahāpapañeo¹ eva pabbajitānam.” “Mayā saddhim gacchatu bhante” ti. Manus-sānam nāma cittam duṭṭho sayam katham bahunnam majjhē vasissāmā ti amhākam rucitakālato paṭṭhāya sesānam jetṭhakaṭṭhāne ṭhāpetvā paṭipajjitum.² So rañño katham sutvā daharakāle gahitanāmavasen’ eva “amma Padumavatī” ti dhītaram pakkosi. Sā ekavacanen’ eva paññasālato pitaram abhivādetvā atṭhāsi. Atha nam pītā āha : “tvam amma vayappattā imasmim ṭhāne rañño ditṭhakālato paṭṭhāya vasitum abhabbā, rañño saddhim gaccha ammā” ti. Sā “sādhu tātā” ti pitu vacanam sampaticchitvā abhivādetvā rodamānā atṭhāsi. Rājā “imissā catucittam gaṇhissāmī” ti tasmim yeva ṭhāne kahāpañarāsimhi ṭhāpetvā abhisekam akāsi. Atha nam gahetvā attano nagaram ānetvā āgatakālato paṭṭhāya sesitthiyo anoloketvā tāya saddhim yeva ramati. Tā itthiyo issāpakaṭā rañño antare paribhinditukāmā evam āhamsu : “nāyam mahārāja manussajātikā, kaham nāma tumhehi manussānam vicaraṇatṭhāne padumāni utthahantāni ditthapubbāni. Addhā ayam yakkhinī ti haratha nam mahārājā” ti. Rājā tāsam katham sutvā tuṇhī ahosi. Ath’ assāparena samayena paccanto kupito. So “garubhārā Padumavatī” ti nagare ṭhāpetvā paccantam agamāsi. Atha tā itthiyo tassā upaṭṭhāyikāya lañcam datvā : “imissā dārakam jātakamattam eva ānetvā ekam dārughaṭikam lohitena makkhitvā santike ṭhāpehī” ti āhamsu. Padumavatiyā pi nacirass’ eva gabbhavuṭṭhānam ahosi. Mahāpadumakumāro ekako ‘va kuechiyam vasi, avasesā ekūnapañcasatā dārakā Mahāpadumakumārassa mātu kuechito nikkhāmitvā nipphannā kāle samisedajātā hutvā nibbattiṁsu. Ath’ assā nabhā va ayam

¹ °papañcā, ed.² paṭipajjitum, ed.

satim¹ labhati ti ñatvā upatthayikā ekam dārughatikam lohitena makkhitvā samipe thapetvā tāsam itthīnam aññam adāsi. Tā pi pañcasatā itthiyo ekekā ekekam dārakam gahetvā cundānam santikam pesetvā karañdakam āharāpetvā attanā galitadārake tattha nipajjāpetvā bahi lañcanam katvā thapayimsu. Padumavatī pi kho saññam labhitvā tam upatthayikam “kim vijāt’ amhi ammā” ti puechi. Sā tam santajjetvā “kuto tvam dārakam labhasī” ti vatvā “ayam tava kucchito nikkhantadārako” ti lohitamakkhitam dārughatikam purato thapesi. Sā tam disvā domanassappattā “sīgham tam phāletvā apanehi, sace koci passeyya lajjitabbam bhaveyyā” ti āha. Sā tassā katham sutvā attakāmā viya dārughatikam phāletvā uddhane pakhipi. Rājā paccantato āgantvā nakkhattam pañimānento bahi nagare khandhavāram katvā nisīdi. Atha tā pancakesatā itthiyo rañño pacceggamanam āgantvā āhamsu: “tvam mahārāja amhākam na saddahasi, amhehi vuttam akārañam viya hoti, tvam mahesiya upatthayikam pakko-sapetvā pañipuccha, dārughatikam devī vijātā” ti. Rājā tam kārañam upaparikkhitvā “amanussajātikā bhavissatī” ti tam gehato nikkañdhī. Tassā rājagehato saha nikkhamanen’ eva padumapupphāni antaradhāyimsu, sarīracchavi pi vivāññā ahosi. Sā ekikā ’va antaravīthiyā pāyāsi. Atha nam ekā vayappattā mahallikā itthī disvā dhītu sineham uppādetvā “keham gacchasi” ti āha. “Āgantuk’ amhi vasanañthānam olokentī carāmī” ti. “Idhāgaccha ammā” ti vasanañthānam datvā bhojanam pañiyādesi. Tassā iminā niyāmena tattha vasamānāya tā pañcasatā itthiyo ekacittā hutvā rājānam āhamsu: “mahārāja tumhesu khandhavāram gatesu amhehi Gaigādevatāya amhākam deve jivitasāngāme āgate balikammam katvā udakakīlam² [karissāmā” ti patthitam atthi. Etam attham deva jānāpemā” ti. Rājā tesam vacanena tuṭṭho gaigāya udakakīlikam kātum agamāsi. Tā pi attanā gahitakaranñdakam pañicchannam katvā ādāya nadim gantvā tesam karanñdakānam pañicchādanattham pārupitvā udake

¹ sati, ed.² udakam kīlam, ed.

vissajjesuṁ. Te pi kho karaṇḍakā gantvā hetṭhāsote pasāritajālamhi laggim̄su. Tato udakakīlam kīlitvā rañño uttiṇṇakāle¹ jālam ukkhipitvā te karaṇḍake disvā rañño santikam nayim̄su. Rājā karaṇḍakam oloketvā “kim tāta karaṇḍakesū” ti āha. “Na jānāma devā” ti. So te karaṇḍake vivarāpetvā olokento paṭhamam Mahāpadumakumārassa karaṇḍakam vivarāpesi. Tesam pana sabbesam̄ pi karaṇḍakesu nipajjāpitadivasesu yeva puññiddhiyā aṅguṭhake khīram nibbatti. Sacco devarājā tassa rañño nikkañkhabhāvattham antokaraṇḍake akkharāni likhāpesi : “ime kumārā Padumavatiyā kucchimhi nibbattā Bārāṇasīrañño puttā, atha te Padumavatiyā sapattiyo pañcasatā itthiyo karaṇḍakesu pakkhipitvā udake khipim̄su. Rājā imam̄ kāraṇam jānatū” ti. Karaṇḍake vivaramatte rājā akkharāni vācetvā dārake disvā Mahāpadumakumāram ukkhipitvā : “vegena rathe yojitaasse kappetha, aham̄ ajja antonagaram pavisitvā ekaccānam mātugāmānam piyam karissāmī” ti pāsādavaram āruyha hatthīgivāya sahassabhaṇḍikam̄ thapetvā bherim̄ carāpesi : “yo Padumavatī² passati so imam̄ sahassam̄ gaṇhātū³” ti. Tam̄ katham sutvā Padumavatī mātu saññam̄ adāsi : “hatthīgivato sahassam gaṇha ammā” ti. “Nāham evarūpam gaṇhitum visa-hāmī” ti āha. Sā dutiyam̄ pi vutte “kim vatvā gaṇhāmī ammā” ti āha. “Mama dhītā Padumavatī devī nāmā ti vatvā gaṇhāhī” ti. Sā “yam̄ vā tam̄ vā hotū” ti gantvā sahassacaṅgoṭakam̄ gaṇhi. Atha nam̄ manussā puechim̄su : “Padumavatī devī⁴ passasi” ti. “Aham̄ pana na passāmi, dhītā kira pana me passatī⁵” ti āha. Te “kaham̄ pana sā ammā” ti vatvā tāya saddhim̄ gantvā Padumavatī⁶ sañjanetvā pādesu nipatiṁsu. Tasmim̄ kāle sā Padumavatī devī ayan ti ñatvā “bhāriyam vata itthiyā kammam̄ kataṁ yā evam̄vidhassa rañño mahesi samānā evarūpe thāne niyārakkhā vasī” ti āha. Te pi rājapurisā Padumavatiyā nivesanam̄ setasāñīhi parikkhipā-

¹ uttinnakō, cd.² Padumavatī, ed.³ gaṇhātū, cd.⁴ Padumavatī devī, ed.⁵ passasi, cd.⁶ Padumavatī, ed.

petvā dvāre ārakkham ṭhapetvā gantvā rañño ārocesum. Rājā suvaññasivikam̄ pesesi. Sā “aham̄ evam̄ nāgamissāmi, mama vasanatṭhānato patṭhāya yāva rājageham̄ etthantare varapotthakacittattharaṇe attharāpetvā upari-sovañnatārakavicittaṇam̄ celavitānam̄ bandhāpetvā pasādhanatthāya sabbālañkāresu pahitesu padasā’ va āgamissāmi, evam̄ me nāgarā sampattim̄¹ passissantī” ti āha. Rājā “Padumavatiyā rucim̄ karothā” ti āha. Tato Padumavatī “sabbapasādhanam̄ pasādhetvā rājageham̄ gamissāmī” ti maggām̄ patipajji. Akkantaṭhāne varapotthakacittattharaṇam̄ bhinditvā padumapupphāni utṭhahim̄su. Sā mahājanassa attano sampattim̄ dassetvā rājanivesanam̄ āruyha sabbe pi te celacittattharaṇe tassā mahallikāya posāvayanikamūlam̄² katvā dāpesi. Rājā pi kho tā pañcasatā itthiyo pakkosāpetvā : “imā te devī dāsiyo katvā demī” ti āha. “Sādu mahārāja tāsam̄ mayham̄ dinnabhāvam̄ sakalanagare jānāpehī” ti. Rājā nagare bherim̄ carāpesi : “Padumavatiyā dūsikā pañcasatā itthiyo etissā ’va dāsiyo katvā dinnā ti.” So³ tāsam̄ sakalanagare dāsibhāvo sallakkhito ti ñatvā “aham̄ mama dāsiyo bhujisse kātum labhāmi devā” ti rājānam̄ puechi. “Tava icchā devī” ti evam̄ sante tam eva bhericārikam̄ pakkosāpetvā “Padumavatiyā deviyā attano dāsiyo katvā dinnā pañcasatā itthiyo sabbā ’va bhujissam̄ katā ti puna bherim̄ carāpethā” ti āha. Sā tāsam̄ bhujissabhāve kate ekūnāni pañcaputtasatāni tāsam̄ yeva hatthe posanatthāya datvā sayam̄ Mahāpadumakumāram̄ yeva gañhi. Athāparabhāge tesam̄ kumārānam̄ kīlanavaye sampatte rājā uyyāne nānāvidham̄ kīlanatṭhānam̄ kāresi. Te attano solasavassuddesikakāle sabbe ekato hutvā uyyāne padumasañchannāya maingalapokkharaṇiyā kīlantā navapadumāni pupphantāni purāñapadumāni ca dañḍato patantāni disvā “imassa tāva anupādinñānakassa evarūpā jarā pāpuñāti kim aṅga pana amhākam̄ sarirassa. Idam̄ hi etam̄ gatikam̄ eva bhavissatī” ti ārammaṇam̄ gahetvā sabbe paccekabodhiñānam̄ nibbattitvā utṭhā-yutṭhāya padumakanñikāsu pallañkena nisidimsu. Atha

¹ sampatti, ed.² posāyanika°, ed.³ sā, ed.

tehi saddhiṇī gatapurisā bahugataṁ divasam̄ nātvā “ayya-puttā tumhākam̄ velam̄ jānāthā” ti āhamṣu. Te tuṇhī ahesum̄, purisā gantvā rañño ārocesum̄. “Kumārā devapadumakaṇṇikāsu nisinnā amhesu pi kathentesu vacibhedam̄ na karontī ti.” “Yathā ruciyā nesaṁ nisiditum̄ dethā” ti. Te sabbarattim̄ galitārakkhā padumakaṇṇikāsu nisinnaniyāmen’ eva arunām̄ uṭṭhāpesum̄. Purisā punadivase upasaṅkamitvā “devā¹ velam̄ jānāthā” ti āhamṣu. “Na mayam̄ devā paccekabuddhā nāma² amha. Ayyā tumhe bhāriyam̄ kathaṁ kathetha, paccekabuddhā nāma tumhādīsa na honti dvaṅgulakesamassu pana kāye paṭimukkaatṭha-parikkhārā hontī³ ti. Tena tumhe bhāriyam̄ kathaṁ kathethā” ti.⁴ Te dakkhināhatthe sīsaṁ parāmasim̄su, tāvad eva gihiliṅgam̄ antaradhāsi atṭha parikkhārā kāye paṭimukkā ca ahesum̄. Tato passantass’ eva mahājanassa ākāsenā Nandamūlakapabbhāram̄ agamam̄su. Sā pi kho Padumavatī devī “ahaṁ baluputtā lutvā niputtā jātā” ti hadayasokam̄ patvā ten’ eva rogena kālam̄ katvā Rājagahana-gare dvāragāmake sahatthena kammaṁ katvā jīvanatṭhāne nibbatti. Athāparabhāge kulagharam̄ gatā ekadivasam̄ sāmikassa khette yāgum̄ haramānā tesam̄ attano puttānam̄ antare atṭha paccekabuddhe bhikkhācāravelāyam̄ ākāsenā āgacchante disvā sīgham̄ gantvā sāmikassa ārocesi: “passa ayye⁴ paccekabuddhe ete nimantetvā bhojeyyāmī” ti. So āha: “samaṇā sakuṇā nām’ ete aññadā pi evam̄ caranti, na ete paccekabuddhā” ti. Te tesam̄ kaṭhentanam̄ yeva avidūre thāne otariṁsu. Sā itthīnam̄ divasam̄ attanā labhanakam̄ khajjam̄ tesam̄ datvā “sve atṭha pi no mayham̄ bhikkham̄ gaṇhathā” ti āha. “Sādhu upāsike tava sakkāro ettako ‘va hotu, āsanāni ca atṭh’ eva hontu. Aññe pana bahū pi paccekabuddhe disvā tava cittam̄ pasideyyāsī” ti. Sā puna divase atṭha āsanāni paññāpetvā atṭhānam̄ paṭiyādetvā nisidi. Nimantitapacekkabuddhā sesānam̄ saññānam̄ adamisu: “mārisā ajja aññattha agantvā sabbe ‘va tumhākam̄ mātu saṅgahanam̄ karothā” ti. Tesam̄ vacanam̄

¹ deva, ed.² nāmassanti, ed.³ katheti, ed.⁴ ayyo, ed.

sutvā sabbe ekato ākāsenā āgantvā mātugāmagharadvāre pātur ahesum. Sā pi paṭhamam laddhasaññāya bahū pi disvā na kampittha. Sabbe 'va te geham pavisitvā āsaneshu nisidāpesi. Tesu paṭipātiyā nisidantesu navamo aññāni atṭha āsanāni māpetvā sayam dhurāsane nisidati. Yāva āsanāni vadḍhanti tāva geham vadḍhati. Evam tesu sabbesu pi nisinneshu sā itthī atṭhannam paccekabuddhānam patiyāditam sakkāram pañcasatānam pi yāvadattham datvā atṭha nīluppalahathake āharitvā nivattitapaccekabuddhānam yeva pādamūle ṭhapetvā āha : "mayham bhante nibbattaṭṭhāne sariravaṇṇo imesam nīluppalānam antogabbhavaṇṇo viya hotū" ti. Paccekabuddhā mātu anumodanam katvā Gandhamādanam yeva agamamsu. Sā pi yāvajīvam kusalam katvā tato cutā devaloke nibbattitvā imasmim buddhuppāde Sāvatthiyam setṭhikule paṭisandhim gaṇhi. Nīluppalagabbhasamānavanṇnatāya c'assā Uppalavāṇṇā tveva nāmam akamsu. Atha tassā vayappattakale sakalajambudipe rājāno ca setṭhino ca setṭhissa santikam dūtam pahiṇīmsu "dhītaram amhākam detū" ti. Apahinntā nāma nāhosi. Tato setṭhi cintesi : "aham sabbesam manam gahetu na sakkhissāmi, upāyam pan' ekam karissāmī" ti dhītaram pakkosāpetvā "pabbajitum amma sakkhissasī" ti āha. Tassā pacchimabhavikattānam vacanam sīse āsittasatapākatalam viya ahosi. Tasmā pitaram "pabbajissāmi tātā" ti āha. So tassā sakkāram katvā bhikkhunūpassayam netvā pabbājesi. Tassā acirapabbajitāya eva uposathāgāre kālavāro pāpuṇi. Sā padīpam jāletvā uposathāgāram sammajjītvā dīpasikhāya nimittam gaṇhitvā 'va punappunam olokiyamānā tejokaśīnam jhānam nibbattitvā tad eva pādakam katvā arahatam pāpuṇi. Phalena saddhim yeva abhiññāpaṭisambhidā pi ijjhīmsu. Visesato pana iddhivikubbane ciṇṇavasī ahosi. Tena vuttam Apadāne :

Padumuttaro nāma jiño sabbadhammesu pāragū¹
ito satasahassamhi kappe uppajji nāyako. 1.
Tadāham Hamsavatiyam jātā setṭhikule ahum
nānāratanapajjote mahāsukhasamappitā. 2.

Upetvā tam mahāvīram assosim dhammadesanam
 tato jātappasādāham upemi saraṇam jinam. 3.
 Bhagavā iddhimantānam aggam vāṇyesi nāyako
 bhikkunim lajjinim tādiṁ samādhijjhūnakovidam. 4.
 Tadā muditaeittāham tam thānam abhikāñkhini
 nimantitvā dasabalam sasaṅgham lokanāyakam. 5.
 Bhojayitvāna sattāham datvāna ca ticivaram
 satta mālā gahetvāna uppala devagandhikā 6.
 Satta pāde gahetvāna nāñamhi abhipūjayim.
 nipacca sirasā pāde idam vacanam abravi : 7.
 Yādisā vāṇītā dhīra ito atthamakā sāni
 tādisāham bhavissāmi yadi vijjhati nāyaka. 8.
 Tadā avoca mam satthā visatthā hohi dārake
 anāgatamhi addhāne lacchas' etam manoratham. 9.
 Satasahasse ito kappe Okkākakulasambhavo
 Gotamo nāma nāmena satthā loke bhavissati. 10.
 Tassa dhammesu dāyādā orasā dhammanimmitā
 nāmen' Uppalavaṇṇā ti rūpena ca yasassinī 11.
 Abhiññāsu vasippattā satthu sāsanakārikā
 sabbāsavaparikkhīnā hessasi satthu sāvikā. 12.
 Tadāham muditā hutvā yāvajīvam tadā jinam
 mettacittā paricarinī sasaṅghalokanāyakam. 13.
 Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatimsam agacch' aham. 14.
 Tato cutāham manuje upapannā sayambhuno
 uppalehi patiechannam piṇḍapātam adās' aham. 15.
 Ekanavute ito ¹ kappe Vipassī nāma nāyako
 uppajji cārudassano sabbadhammesu cakkhumā. 16.
 Setṭhidhītā tadā hutvā Bārāṇasipuruttame
 nimantetvā sambuddham sasaṅgham lokanāyakam 17.
 Mahādānam daditvāna uppalehi vimissitam ²
 pūjayitvā cetasā 'va ³ vāṇasobham apatthayim. ⁴ 18.
 Imamhi bhaddake kappe brahmabandhu mahāyaso
 Kassapo nāma nāmena uppajji vadatam varo. ⁵ 19.

¹ ekanavut' ito, A.

² vināyakam, A. B.

³ ca teso ca, P. ⁴ apatthayi, B. ⁵ varatam varo, P.

Upatṭhāko mahesissa tadā āsi narissaro
 Kāsirājā Kikī nāma Bārāṇasipuruttame. 20.
 Tassāsim¹ dutiyā dhītā Samanaguttasavhayā
 dhammam sutvā jinaggassa pabbajjam² samarocayim. 21.
 Anujāni na no tāto agāre 'va tadā mayam
 vīsam³ vassasahassāni vicarimhā atanditā³ 22.
 Komārim brahmaçariyam⁴ rājakaññā sukhedhitā
 buddhopatṭhānaniratā muditā satta dhītarō 23.
 Samāñ Samanaguttā ca Bhikkhunī Bhikkhadāyikā
 Dhammā c'eva Sudhammā ca sattamī Saṅghadāyikā 24.
 aham⁵ Khemā ca sappaññā Paṭācārā ca Kuṇḍalā
 Kisāgotamī Dhammadinnā Visākhā hoti sattamī. 25.
 Tehi kammehi sukatehi cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam deham Tāvatimṣam agacchi 'ham. 26.
 Tato cutā manussesu upapanñā mahākule
 pītam⁶ mattham varam⁵ dussam⁶ adam arahato aham. 27.
⁶ Tato cutāriṭṭhapure jātā vippakule aham
 dhītā Tirīṭivacchassa Ummādantī manoharā. 28.
 Tato cutā janapade kule aññatare aham
 pasutā nātiphitamhi sālim⁷ gopem' ahan tadā.⁶ 29.
 Disvā paccekasambuddham⁷ pañca lājasatāni⁸ 'ham
 datvā padumachannāni pañca puttatasatāni 'ham. 30.
 Patthayim.⁹ Te samijjhisum¹⁰ madhum⁹ datvā sayambhuno.
 tato cutā araññe 'ham ajāyim¹⁰ padumodare. 31.
 Kāsirañño mahesī 'ham¹¹ hutvā sakkatapūjitā
 ajanim¹² rājaputtānam¹³ anūnam¹³ satapañcakam. 32.
 Yadā te yobbanappattā¹³ kīlantā jalakīlikam
 disvā opattapadumam¹³ āsum¹³ paccekanāyakā 33.
 Sāham¹⁴ tehi vinā bhūtā sutavinābhīsokinī¹⁴
 cutā Isigilipasse gāmakamhi ajāyi 'ham. 34.

¹ tassāpi, P. ² pabbajam, A. ³ atandikā, A.

⁴ komārabro, P. ⁵ vantam caram, P. ^{6—6} om. P.

⁷ disvāna paccekabō, P. ⁸ lājāsō, A.

⁹ patthayim, B. ¹⁰ te pi pathesum, A.

¹¹ mahesinam, P. ¹² ajinam, P. ¹³ yobbanam patvā, P.

¹⁴ satavīrehi sokinī, B.; sutavinarabhō, P.

Yādā buddhāsutamati puttānam pi ca ¹
 yāgum ādāya gacchanti atṭha paccekanāyake 35.
 Bhikkhāya gāmām gacchante disvā putte anussarim.
 Khīradhārā ² viniggacchi tadā me puttapemasā. 36.
 Tato tesam adām yāgum pasannā sehi pāñihi
 tato eutāham tidasam Nandanaṁ upapajji 'ham. 37.
 Anubhotvā ³ sukham dukkham samsaritvā bhavābhavē
 tav' atthāya mahāvīra paricattam ca jīvitam.
 4 Dhītā tuyham mahāvīra paññavanta jutindhara. 38.
 Bahum ⁵ ca dukkaram kammam katham me atidukkaram
 Rāhulo ca aham c'eva nekajātisate bahu. 39.
 Ekasmim sambhave jātā ⁶ samānachandamānasā
 nibbatti ekato hoti jātisu bahuso mama. 40.
 Pacchime bhavasampatte ubho pi nānasambhavā
 purimānam jinaggānam sammukhā ca parammukhā. 41.
 Adhikāram bahum ⁷ mayham tuyh' atthāya mahāmuni
 mahāpurisam kammam kusalam parame muni. 42.
 Tav' atthāya mahāvīra puññam upacitam mayā
 abhabbaṭṭhāne vajjetvā paripācento bahum ⁸ janam. ⁴ 43.
 Tav' atthāya mahāvīra cattam ⁹ me jīvitam bahu
 evam bahuvidham dukkham sampatti ca bahuvidhā. ¹⁰ 44.
 Pacchime bhavasampatte jātā Sāvatthiyam pure
 mahaddhane setṭhikule ¹¹ sukhite sajjite ¹² tathā 45.
 Nānāratana-pajjote sabbakāmasamiddhine
 sakkatā pūjitatā c'eva ¹³ mānitā pacitā tathā. 46.
 Rūpasirim anuppattā ¹⁴ kulesu abhisammata ¹⁵
 atīva patthitā ¹⁶ cāpi rūpabhogasirīhi ¹⁷ ca. 47.

¹ sutānam bhattuno pi ca, A.

² khīradāra, B.; khīratarā, A.

³ anubhutvā, P. ^{4—4} Omitted in A. B.

⁵ bahulo, ed. ⁶ jāto, ed. ⁷ bahū, ed.

⁸ bahū, ed. ⁹ cittam, ed.

¹⁰ sampattiñ ca bahuvidham, A. ¹¹ mahādhanas^o, A.

¹² pajjite, P. ¹³ pūjitatā cāpi, P.

¹⁴ rūpasobhaggasampattā, P. ¹⁵ abhisakkatā, A.

¹⁶ patthatā, P. ¹⁷ rūpasobhasirīhi, P.

Patthitā¹ setṭhiputtehi anekehi satehi pi
 agāram pajahitvāna pabbajim anagāriyam. 48.
 Addhamāse asampatte catusaccam apāpuṇim.
 iddhiyā pi nimmītvāna² caturassam ratham aham
 buddhassa pāde vandissam³ lokanāthassa tādino. 49.
⁴ Buddhiyā ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā
 cetopariyaññānassa yathā kammūpage tathā. 50.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam
 sabbāsavā parikkhīnā n'atthi dāni punabbhavo. 51.
 N'atthi dhammaniruttisu paṭibhāne tath' eva ca
 ññānam me vimalam suddham sabhāvena mahesino. 52.
 Cīvarañ piñḍapātañ ca pacayam sayanāsanam
 kāle kālam uppādentī sahassāni samantato.⁴ 53.
 Supupphitaggam upagamma bhikkhunī
 ekā tuvam tiṭṭhasi salamūle
 na c'atthi te dutiyā vanṇadadhātu
 bāle na tvam bhāyasi dhuttakānam. 54.
 Satam sahassāni pi dhuttakānam⁵
 idhāgatā tādisakā bhaveyyum
 lomam na icchāmi na santasāmi
 na Māra bhāyāmi tam ekikā pi. 55.
 Esā antaradhāyāmi kucchin vā pavisāmi te
 bhamukantarikāyam pi tiṭṭhantim mam na dakkhasi. 56.
 Cittasmim vasibhūt' amhi iddhipādā subhāvitā
 sabbabandhanamutt' amhi na tam bhāyāmi āvuso. 57.
 Sattisūlūpamā kāmā khandhānam adhikuṭṭanā⁶
 yam tvam kāmaratim brūsi arati dāni sā mama. 58.
 Sabbattha vihatā nandī tamokkhandho padālito.
 evam jānāhi pāpima nihato tvam asi antaka. 59.
 Jinc tamhi guṇe⁷ tuṭṭho etadagge ṭhapesi mam

¹ patṭhitā, B.; uḷārā, P.

² iddhiyā abhinimmītvā, A.

³ vanditvā, P.; vandisam, B.

^{4—4} Only P. ⁵ dhuttakāni, A.

⁷ iddhigune, P.

⁶ okuṭṭanā, A.

“ setthā iddhimatīnam ” ti parisāsu vināyako. 60.
 paricinō mayā satthā kataṁ buddhassa sāsanam
 ohito ¹ garuko bhāro bhavanetti samūhatā. 61.
 Yass’athāya pabbajitā agārasmā anagāriyam
 so me attho anuppatto sabbasamyojanakkhayo. 62.
² Cīvaram piṇḍapātam ca paccayam sayanāsanam
 khaṇena upanāmentī sahassāni samantato ² 63.
 Kilesā jhāpitā mayham —pa— kataṁ buddhassa sāsanam
 ti. 64.

Ayam pana therī yadā bhagavā Sāvatthīnagaradvāre
 yamakapātiḥāriyam kātum gandhabbarukkhāmūlam upa-
 gacchi tadā satthāram upasamkamitvā vanditvā evam āha :
 “ aham bhante pātiḥāriyam karissāmi, yadi bhagavā anu-
 jānatī ” ti sīhanādam nadi. Satthā tam kāraṇam īatvā
 atthuppattim katvā Jetavanamahāvihāre ariyagaṇamajjhē
 nisimmo patipātiyā bhikkhuniyo thānantare thapento imam
 therim iddhimantīnam aggaṭhāne thapesi. Sā jhānasu-
 khena phalasukhena ca vitināmentī ekadivasam kāmānam
 ādīnavam okāram samkilesañ ca paccavekkhiyamānā Gaṇ-
 gātiriyattherassa mātuyā dhītāya saddhim sapattivāsam
 upadissa samvegajātāya gāthā ³ vuttā paccanubhā-
 santī :

Ubho mātā ca dhītā ca mayam āsum sapattiyo
 tassā me ahu samvego abbhuto ⁴ lomahaṁsano. 224.
 Dhi-r-atthu kāmā asueī duggandhā bahukanṭakā ⁵
 yattha mātā ca dhītā ca sabhariyā mayam ahum. 225.
 Kāmesvādīnavam disvā nekkhammam daļhakhemato ⁶
 sā pabbaji Rājagahe agārasmā anagāriyam ti. 226.

Imā tisso gāthā abhāsi. Tattha ubho mātā ca dhītā
 ca mayam āsum sapattiyo ti. Mātā ca dhītā cā
 ti ubho mayam aññamaññam sapattiyo ahumha. Sāvat-
 thiyam kira aññatarassa vāñijassa bhariyāya paccūsavvelāya
 kucchiyam gabbho sañthāsi. Sā tam na aññāsi. Vāñijo

¹ ohuto, P.

²—² om. P.

³ gāthāya, ed.

⁴ abhūto, ed.

⁵ okaṇṭako, ed.

⁶ daṭṭhukho, ed.

vibhātāya rattiyā sakatesu bhaṇḍam āropetvā Rājagaham uddissa gato. Tassa gacchantakāle gabbho vadḍhetvā 'va paripākam agamāsi. Atha nam sassū evam āha : "mama putto cirappavuttho¹ tvam ca gabbhinī, pāpakam tayā katan ti. Sā "tava puttato aññam purisam na jānāmī" ti āha. Tam sutvā pi sassū asaddahantī tam gharato nikkad-dhi. Sā sāmikam gavesantī anukkamena Rājagaham sampattā. Tāvad eva c' assā kammajavātesu calantesu maggasa-mipe aññataram sālam paviṭṭhāya gabbhavuṭṭhānam ahosi. Sā suvaṇṇabimbasadisam puttam vijāyitvā anāthasālāya sayāpetvā udakakiccam kātum² bahi nikkhantā. Ath' aññataro aputtako satthavāho tena maggēna gacchanto "asāmikāya dārako mama putto bhavissatī" ti tam dhātiyā hatthe adāsi. Ath' assa mātā udakakiccam katvā udakam gahetvā patinivattitvā³ puttam apassantī sokābhībhūtā paridevitvā Rājagaham apavisitvā 'va maggām paṭipajji.⁴ Tam⁵ aññataro corajetṭhako antarāmagge disvā patibad-dhacitto attano pajāpatim akāsi. Sā tassa gehe vasantī ekam dhītaram vijāyi. Atha sā ekadivasam dhītaram ga-hetvā ṭhitā sāmikena bhaṇḍitvā dhītaram mañcakē khipi. Dārikāya sīsam thokam bhindi. Tato sāmikam bhāyitvā Rājagaham eva paccāgantvā serivicāren' eva vicarati. Tassā putto paṭhamayobbane ṭhito mātā ti ajānanto attano pajāpatim akāsi. Aparabhāge tam corajetṭhakadhītaram bhaginībhāvam ajānanto vivāham katvā attano geham ānesi. Evam so attano mātarām bhaginiñ ca pajāpatī katvā vāsesi. Tena tā ubho pi sapattivāsam⁶ vasimsu. Ath' ekadivasam mātā dhītu kesavaṭṭim mocetvā ūkam olokenī sīse vaṇam disvā "app' eva nāmāyam mama dhītā lhaveyyā" ti puechitvā samvegajātā hutvā Rājagahe bhikkhunīupassayam gantvā pabbajitvā katapubbakicca-vi-vekavāsam vasantī attano ca pubbapaṭipattim paccavek-khitvā ubho mātā ti ādikā gāthā abhāsi. Tā pana tāya vuttagāthā 'va⁷ kāmesu ādīnavadassanavasena pacc-

¹ cirappavuttho, ed.² kātum om. cd.³ bahi niv°, ed.⁴ maggapaṭipajjitum, ed.⁵ tam om. cd.⁶ sapativāsam, ed.⁷ vuttagāthāya, ed.

nubhāsantī ayam therī ubho mātā ca dhitā cātiāha. Tena vuttam : sā jhānasukhena phalasukhena nibbāna-sukhena vitināmentī imā tisso gāthā abhāsi ti.

Tattha asuci ti kilesāsucipaggharaṇe asuci. Dug-gaṇdhāti visagandhvāyanena¹ pūtigandhā. Mahā-kaṇṭakapāyikappavattiyā² sucaritavinijjhānatthena bahūvidhakilesakaṇṭakā. Tathā hi te sattisūlūpamā kāmāti vuttā yathāti yesu kāmesu paribhuñjitabbesu. Sabhariyāti samānabhariyā sapattiyo³ ti attho.

⁴ Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam
ceto paricca nāṇañ ca sotadhātu visodhitā. 227.

Iddhi pi me sacchikatā patto me āsavakkhayo
cha me abhiññā sacchikatā kataṁ bō sāsanati. 228.⁴

Pubbenivāsam ti ādikā dve gāthā attano adhigata-visesam paccavekkhitvā pītisomanassajātāya theriyā vuttā. Tattha ceto paricca nāṇañ ti cetopariyaññam. Sacchikatam pattan ti vā sambandho.

Iddhiyā abhinimmittvā caturassam ratham aham
buddhassa pāde vanditvā lokanāthassa sirimato ti. 229.

Ayam gāthā yadā bhagavā yamakapātihāriyan kātum gandhabbarukkhamūlam upasamkami tadā ayam therī evarūpam ratham nimminityāna tena saddhiṁ satthu santikam gantvā : “bhagavā aham pātihāriyan karissāmi titthiyanimmathānāya, anujānāthā” ti vatvā satthu santike attāsi. Tam sandhāya vuttā.

Tattha iddiyā abhinimmittvā caturassam ratham aham tam catūhi assehi⁵ yojitaṁ ratham iddiyā abhinimmittvā buddhassa bhagavato pāde vanditvā ekamantam atthāsin ti adhippāyo.

Supupphitaggam upagamma pādapam ekā tuvam tiṭṭhasi rukkhamūle

¹ viyago, ed. ² okanṭakāyika^o, ed. ³ sapayo, ed.

^{4—4} Omitted in ed.

⁵ ayyehi, ed.

na cāpi te dutiyo atthi koci na tvam bāle bhāyasi dhutta-kānam. 230.

Tattha supupphitaggam ti sutthu pupphitam aggam. Aggato patthāya sabbapaliphullan¹ ti attho. Pādapanati rukklam. Idha pana sālarukkho adhipeto. Ekā tuvan ti ekikā tvam idha titthasi. Na cāpi te dutiyo atthi koci ti tava sahāyabhūto ārakkhako koci pi n'atthi. Rūpasampattiyā 'va tuyham dutiyo koci pi n'atthi. Asadisarūpā ekikā 'va imasmim janavivitte thāne titthasi.

Na tvam bāle bhāyasi dhutta kānan ti taruṇake tvam dhuttapurisānam katham na bhāyasi. Sakiñcanakārino dhuttā ti adhippāyo. Imam kira gātham Māro ekadivasam therim supupphite² sālavane divāvihāram nisinnam disvā upasam̄kamitvā vivekato vicchinditukāmo vīmamsanto āha. Atha nam therī santajjentī attano ānubhāvavasena :

Sataṁ sahassānam³ pi dhuttakānam samāgatā edisakā bhaveyyum
lomaṁ na iñje na pi sampavedhe kim me tuvam⁴ Māra karissas' eko. 231.

Esā antaradhāyāmi kucchim vā pavisāmi te
bhamukantare titthāmi titthantim⁵ mam na dakkhasi. 232.
Cittamhi⁶ vasibhūtāham iddhipādā subhāvitā
cha me abhiññā sacchikatā katam buddhassa sāsanam. 233.
Sattisūlūpamā kāmā khandhānam⁷ adhikuṭṭanā⁸
yam tvam⁹ kāmaratim brūsi arati dāni sā¹⁰ mama. 234.
Sabbattha vihatā nandi tamokkhandho padālito
evam janāhi pāpima nihato tvam asi antakā ti. 235.

Imā gāthā abhāsi. Tattha sata sahassānam pi

¹ °pāliphullan, ed.

² therīsupabbajite, ed.

³ sahassam, ed.

⁴ kime tuvam, ed.

⁵ titthantam, ed.

⁶ cittāpi, ed.

⁷ khandhāsam, ed.

⁸ adhikuḍḍhanā, ed.

⁹ yam tam, ed.

¹⁰ arati ati sā, ed.

dhutta kānam samāgatā edisa kā bhaveyyuṇti. Yādisako tvam̄ edisakā evarūpā anekasatasahassamattā pi dhuttakā samāgatā yadi bhaveyyum. Lomaṇa na iñje na pi sampavedhe ti lomamattam̄ pi na iñjeyya na sampavedheyya. Kim me tuvam̄? Māra karissas' eko ti Māra tvam̄ ekako 'va mayham̄ kim karissasi? Idāni Mārassa attano upari kiñci pi kātum̄ asamatthatam̄ yeva vibhāventī esā antaradhāyāmīti gātham̄ āha. Tass' attho: Māra esāham̄ tava purato thitā² 'va antaradhāyāmī adassanam̄ gacchāmi, ajānantass' eva te kuecchim̄ vā pavisaṁi, bhamukantare vā titthāmi, evam̄ titthantim̄ ca mamaṁ tvam̄ na passasi.

Kasmā ti ce cittam hi vasibhūtāham iddhi-pādā subhāvitā? aham hi Māra mayham cittam vasibhāvappattā cattāro pi iddhipādā mayā sutthu bhāvitā bahulikatā, tasmā aham yathāvuttāya iddhivisayatāya³ pahomī ti. Sesam sabbam hetṭhāvuttanayattā uttānam eva.

Uppalavannāya theriyā gāthāvannanā samattā.

Dvādasanipātavannanā nitthitā.

LXV.

Solasaṇipātē u d a hārī a h a m + s i t e ti ādikā Puṇṇāya
theriyā gāthā. Ayanī pi purimabuddhesu katādhikārā
tattha tattha bhave vivattūpanissayam kusalam upacintantī
Vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutam
pattā hetusampannatāya jātasamvegā bhikkhuninām san-
tikam gantvā dhammam sutvā laddhappasādā pabbajitvā
parisuddhasilā tīni piṭakāni uggahetvā bahussutā dhamma-
dharā dhammadhikā ca ahosi. Yathā Vipassibhagavato⁵
sāsane evam Sikkhissa, Vessabhussa, Kakusandhiassa, Ko-

¹ kime tuvam, ed. ² thito, ed. ³ iddhivisavita, ed.

⁴ udahāriyaham, ed.

5 Vipassabhāvato, cd.

ñāgamanassa Kassapassa ca bhagavato sāsane pabbajitvā sīlasampannā bahussutā dhammadharā dhammakathikā ca ahosi. Mānadhātukattā pana kilese samucchinditum nāsakkhi, mānapanissayavasena kammassa katattā imasmim buddhuppāde Anāthapiṇḍikassa setṭhino gharadāsiyā kuechimhi nibbatti. Puññā ti 'ssā nāmam ahosi. Sā sihanādasuttantadesanāya sotāpannā hutvā paechā Udaka-suddhikam brāhmaṇam dametvā setṭhino sambhāvitā hutvā tena bhujissabhāvam pāpitā tam pabbajjam anujānāpetvā pabbajitvā vipassanāya kammam karontī na cirass' eva saha patisambhidāhi arahattam pāpuṇi. Tena vuttam Apadāne :

Vipassino bhagavato Sikhino Vessabhuṣsa ca
Kakusandhassa munino Koñāgamanatādino 1.
Kassapassa ca buddhassa pabbajitvāna sāsane
bhikkhunī sīlasampannā nipakā samvutindriyā 2.
Bahussutā dhammadharā attatthapaṭipucchikā¹
uggahetā ca² dhammānam sotā payirūpāsikā³ 3.
Desentī janamajjhe 'ham ahosim⁴ jinasāsanam⁵
Bahuſaccena tenāham pesalā abhimaññisam⁶ 4.
Paechime ca bhave'dāni Sāvatthiyam puruttame
Anāthapiṇḍino gehe jātāham kumbhadāsiyā. 5.
Gatā udakahāriyam sotthiyam⁷ dijam addasam
sītaṭṭam⁸ toyamajjhāmhi. Tam disvā idam abravim : 6.
udakahāri aham sīte⁹ sadā udakam otari¹⁰
ayyānam danḍabhayabhitā vācādosabhabayaṭṭitā.¹¹ 7.
Kassa¹² brāhmaṇa tvam bhīto sadā udakam otari ?
vedhamānehi gattehi sītam¹³ vedayase bhusam. 8.
Jānantī ea tuvam¹⁴ bhoti Puññike paripucchasi

¹ atthatthaparipucchikā, P.

² uggatetā 'va, P. ³ sokayirupāyikā, P.

⁴ assosim, P. ⁵ jinasāsane, A. B.

⁶ nātimaññisam, P.; atimaññissam, B.

⁷ kittiya, B.; sottiyam, A. ⁸ sītaṭṭī, P.

⁹ pi te, P. ¹⁰ āhari, B. ¹¹ codanabhayaṭṭitā, B.

¹² tassa, P. ¹³ sutam, P. ¹⁴ jānanti vata mam, A.

karontam kusalam kammam rundhantam¹ kamma pāpākam.² 9.

Yo ce vuddho³ daharo vā pāpakkaminam pakubbatī udakābhiseceanā so pi⁴ pāpakkammā pamucecati. 10.

Uttarantassa⁵ akkhāsim dhammatthasamhitam padam tam ca sutvāna⁶ samviggo pabbajitvārahā⁷ ahu. 11.

Pūrentī ūnakasatam⁸ jātā dāsikule yato tato Puṇṇā ti nāmam me bhujissañ ca⁹ akamṣu te. 12.

Setṭhim¹⁰ tato 'numodetvā¹⁰ pabbajim anagāriyam acireṇ' eva kālena arahattam apāpuṇim. 13.

Iddhīsu ca vasī homi dibbāya sotadhātuyā cetopariyañāṇassa vasī homi mahāmune. 14.

Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhum visodhitam sabbāsavā parikkhīnā n'atthi dāni punabbhavo. 15.

Atthadhammaniruttisū paṭibhāṇe tatth' eva ca ñāṇam me vimalam suddham buddhaseṭṭhassa vāhasā. 16.

Bhāvanāya mahāpaññā suten' eva sutāvinī mānena nīcakulajā na hi kammam vinassati. 17.

Kilesā jhāpitā mayham —pa— katam buddhassa sāsanati. 18.

Arahattam pana patvā attano paṭipattiṃ paccavekkhitvā udānavasena :

Udahārī ahām sīte¹¹ sadā udakam otari ayyānam danḍabhyabhītā vācādosabhyatṭītā. 236.

Kassa brāhmaṇa tvam bhīto sadā udakam otari? vedhamānehi gattehi sītam vedayase bhusam. 237.

Jānantī ca tuvam bhoti Puṇṇike paripuechasi karontam kusalam kammam rundhantam¹² kamma pāpākam. 238.

¹ rudantam, P.

² katapāpakkam, A.

³ buddho, A.

⁴ udakābhisiñceanā bhoti, A.

⁵ udarantassa, B.; uttaranāssā, P.

⁶ sutvā sa, A. ⁷ pabbajitvāna sā, P.

⁸ udakasatam, P. B.

⁹ bhujissam me, A.

¹⁰ numānetvā, A.

¹¹ pite, ed.

¹² rudantam, ed.

Yo ca vuḍḍho daharo vā pāpakammam pakubbati
 udakābhiseCANĀ so pi pāpakammā pamuccati. 239.
 Ko nu te idam ¹ akkhāsi ajānantassa ajānako ²
 udakābhiseCANĀ nāma pāpakammā pamuccati? 240.
 Saggam nūna gamissanti sabbe maṇḍukakacchapā ³
 nāgā ca ⁴ sumsumārā ca ye c' aññe udakecarā. 241.
 Orabbhikā sūkarikā macchikā migavadhikā
 corā ca vajjhaghātā ca ye c'aññe pāpakammino
 udakābhiseCANĀ te pi ⁵ pāpakammā pamuccare. ⁶ 242.
 Sace imā nadiyo te pāpam pubbekatam vaheyyum ⁷
 puññam p'imā ⁸ vaheyyum te tena tvam paribāhiro. ⁹ 243.
 Yassa brāhmaṇa tvam bhīto sadā udakam otari
 tam eva brahme ¹⁰ mā kāsi mā te sītam chavim hane. 244.
 Kumaggam ¹¹ paṭipannam mam ariyamaggam samānayi
 udakābhiseCANAM ¹² bhoti imam sātam ¹³ dadāmi te. 245.
 Tuyh' eva sātako hotu nāham icchāmi sātakam.
 Sace bhāyasi dukkhassa ¹⁴ sace te dukkham appiyam 246.
 mā kāsi pāpakan kammam āvi vā yadi vā raho.
 Sace ca pāpakan kammam karissasi karosi vā 247.
 na te dukkhā pamutu ¹⁵ atthi upeccāpi palāyato.
 Sace bhāyasi dukkhassa sace te dukkham appiyam 248.
 upehi saraṇam buddham dhammam saṅghañ ca tādinam
 samādiyāhi sīlāni tan te atthāya hehit. ¹⁶ 249.
 Upemi saraṇam buddham dhammam saṅgham ca tādinam
 samādiyāmi sīlāni tam me atthāya hehit. ¹⁷ 250.
 Brahmabandhu pure āsi ajj' amhi saccam brāhmaṇo
 tevijjo vedasampanno ¹⁸ sotthiyo c'amhi ¹⁹ nhātako ²⁰ ti. 251.

¹ idham, ed.² jānato, ed.; jānako, m.³ maṇḍakakō, ed.⁴ nāgā 'va, ed.⁵ te hi, ed.⁶ pāmuñcati, ed.⁷ vahum, m.⁸ puññān' imā, ed.⁹ paribāhiro assa, edd.; assa om. m.¹⁰ pitam chavi māne, ed.¹¹ Kummaggam, ed.¹² osecanā, ed.¹³ sātam, ed.¹⁴ bhāyasi pi dō, ed.¹⁵ samuty, ed.¹⁶ hotiti, ed.¹⁷ hotiti, ed.¹⁸ devasampō, ed.¹⁹ dhamhi, ed.²⁰ nāhako, ed.

Imā gāthā abhāsi. Tattha udaka mā harī ti ghaṭena udakavāham¹ akāsi. Tena sadā udaka mōtarin ti sītakāle pi sabbadā rattim divam udaka mōtari. Yadā yadā ayyakānam udakena attho tadā tadā udaka mōpāvisi, udaka mōtaritvā udaka mō upanesī ti adhippāyo.

Ayyānam daṇḍabha yabhītā ti ayyakānam daṇḍabhayena bhītā. Vācādosabhaya tītītā ti vacīdaṇḍabhayena c'eva dosabhayena ca aṭṭītā pīlītā sīte pi udaka mōtarin ti yojanā. Ath' ekadivasam Puṇṇā dāsī ghaṭena udaka mō ānetum udaka tittham gatā. Tattha addasa aññataram brāhmaṇam udaka suddhikam himapāta-samaye mahati sīte vattamāne pāto va udaka mōtaritvā sasīsam nimujjītvā mante jāpitvā udakato utthahitvā allavattham allakesam pavedhantam dantavīnam vādayamānam. Tam disvā karuṇasañcoditamānasā tato nam dītthigatā vivecetukāmā: kassa brāhmaṇa tvam bhīto ti gātham āha. Tattha kassa brāhmaṇa kuto ca nāma bhaya hetuto bhīto hutvā sadā udaka mōtari sabbakālam sāyampātam otaritvā ca. Vedhamānehi kampamānehi sarīrāvayavehi sītam vēdayase bhusam sītam dukkham ativiya dukkham pativedayasi paccanubhavasi.

Jānanti ca tuvam bhoti ti bhoti Puṇṇike tvam katūpacitam pāpakam mām rundhantam² nivaraṇasamattham kusalam kam mām iminā udakarohanena karontam mām jānanti ca paripuechasi. Nanu ayam attho loke pākaṭo. Evam tathāpi yam mayham vadāmī ti dassento so vuḍḍho cā ti gātham āha. Tass' attho: vuḍḍho vā daharo vā majjhimo vā yo kocī ti sadisam pāpakam mām pakubbatī ativiya karoti so pi blusam pāpakammam nivārako. Dakābhise canā sinānena. Tato pāpakam mā pamuccati accentam eva vimuccatī ti.

Tam sutvā Puṇṇikā tassa pativacanam dentī: ko nu te ti ādim āha. Tattha ko nu te idam akkhāsi

¹ udakavāhi, ed.

² rudantam, ed.

ajānanta ssa ajānako¹ ti kammavipākam ajānanta ssa te sabbena sabbam kammavipākam ajānako² avid dasu³ bālo. Uda kābhise cana hetu pāpaka mma to pamuccatī ti idam atthajātam ko nu nāma akkhāsi? Na so saddheyyavacano nāpi c'etam yuttan ti adhippāyo. Idāni tam eva yuttiabhbāvam vibhbāventī saggam nūna gamissanti⁴ ti ādim āha.

Tattha nāgā ti vajjhasā. Sunsumārā ti kumbhīlā. Ye c'aññe udakecarā ti ye c'aññe pi vāri-gocarā macchamakaranandiyādayo ca. Te pi saggam nūna gamissanti devalokam upapajjissanti maññe, udakābhise canā pāpakkammato mutti hoti ce ti attho.

Orabbhikā ti urabbhaghātakā. Sūkarikā ti sūkaraghātakā. Maccharikā ti kevattā. Migavadhi kā ti māgavikā. Vajjhaghātakā ti vajjhaghātakamme niyuttā.

Puññam p'imā⁵ vaheyyum ti imā Aciravatī-ādayo nadiyo yathā tayā pubbekata pāpam tattha udakābhise canena sace vaheyyum nihareyyum tathā tayā katam puññam pi imā nadiyo vaheyyum pavāheyyum. Tena tvam paribāhiro assa tathā pahitena puññakkamma paribāhiro virahi vināseti. So tassa paṭipakkho yathā āloko andhakārassa vijjā ca avijjāya. Na evam nahānam pāpassa tasmā niṭṭham ettha gantabbam udakābhise canā pāpaparimuttī ti. Tenāha bhagavā :

Udakena sucī homa hutanhāyati jāyato
yamhi saccañ ca dhammo ca so sucī so ca brāhmaṇo ti.

Yadi pāpam pavāhetukāmo pi sabbena sabbam pāpam Māro hī ti dassetu yassa brāhmaṇā ti gātham āha. Tattha tam eva⁶ brahme mākāsi ti yato pāpato tvam bhīto tam eva pāpam brahme brāhmaṇa tvam mākāsi.⁷ Udakarohanam pana idise sītakāle kevalam sarīram

¹ jānato, cd.

² ajānato, cd.

³ avindisu, cd.

⁴ gamissasī, cd.

⁵ puññān' imā, cd.

⁶ kam eva, cd.

⁷ tvam akāsi, cd.

eva dhovati. Tenāha : mā te sītaṁ chavim̄ haner̄ti
idise sītakāle udakābhisechanena jātasītam̄ tava sarīram̄
chavim̄ ² mā haneyya mā bādhesī ti attho.

Kumaggam̄ ³ paṭipannan̄ ti udakābhisechanena
sūttu hotī ti imam̄ kumaggam̄ ⁴ micchāgāham̄ paṭipannam̄
paggayha ⁵ tvam̄ ⁶ maññariyamaggam̄ samānayī
ti sabbapāpassa akaraṇam̄ kusalassa upasampadā ti imam̄
buddhādihi ariyehi gatamaggam̄ samānesi. Tasmā bhoti
imam̄ sātakam̄ tuṭṭhidānam̄ ācariyabhāgam̄ tuyham̄
dadāmī, tam̄ paṭigāñhā ti attho.

So tam̄ paṭikkhipityā dhammam̄ kathetvā sarañesu silesu
ca patitthāpetum̄ tuyh' eva sātako hotu nāham
icchāmi sātakan̄ ti vatvā sace bhāyasi duk-
khaśā ti ādim āha. Tass' attho: yadi tuyham̄
sakalāpāyike sugatiyañ ca aphāsukanādo sakkatādibhedam̄ ⁷
dukkham̄ bhāyasi yadi tesam̄ appiyañ na iṭṭham̄
āvi vā paresam̄ pākaṭabhāvena appaṭichannam̄ katvā
kāyena vācāya vā pāññātipātā divasena yadi vā raho
apākaṭabhāvena paṭicechannam̄ katvā manodvāre yeva
abhijjhādivasena anumattam̄ pi pāpa kam̄ lāmaka-
kam̄ mā kāsi mā kari. Atha pana tam̄ pāpa-
kam̄ māyati karissasi etarahi karosi vā nirā-
yādisu catūsu apāyesu manussesu ca tassa phalabhūtam̄
dukkham̄ ito etto vā palāyante ⁸ mayi nānubandhissatī ti
adhippāyo.

Upacca ⁹ sañcicca. Palāyato pi te tato pāpato
mutti mokkho n'atthi. Gatikālādipaccayantarasamavāye
sati vipaccate vā ti attho. Upacca ¹⁰ ti vā pāṭho. Upa-
netvā ti attho. Evam̄ pāpassa akaraṇena dukkhabhāvam̄
dassetvā idāni puññassa karaṇena pi tam̄ dassetum̄ sace
bhāyasi ¹⁰ ti ādi vuttam̄.

Tattha tādinān̄ ti ditthādisutādibhāvappattam̄ yathā
vā purimakā sammāsambuddhā passitabbā tathā passi-

¹ chavim̄ āne, ed.

² chavi, ed.

³ kummaggam̄, ed.

⁴ kummaggam̄, ed.

⁵ paggayhati, ed.

⁶ tam̄, ed.

⁷ saggatādi, ed.

⁸ phalāyante, ed.

⁹ upacca, ed.

¹⁰ bhāyati, ed.

tabbato tādisam̄ bu d dha m̄ saraṇam̄ up e hī ti
yojanā. Dhammasaṅghesu pi es'eva nayo. Tādinam̄
varabuddhādīnam̄ dhammam̄ atthannam̄ ariyapuggalānam̄
saṅghasamūhan ti yojanā. Ta n ti saraṇam̄gamanam̄
sīlānam̄ samādānañ ca. He hiti bhavissatī ti. So brāhmaṇo
saraṇesu sīlesu ca patitīthāya aparabhāge satthu
santikam̄ dhammam̄ sutvā paṭiladdhasaddho pabbajitvā
ghaṭento vāyamanto nacirass'eva tevijjo hutvā attano
paṭipattim̄ paccavekkhityā udānento brahma bāndhū
ti gātham āha. Tass' attho: aham pubbe brāhmaṇa-
kulena uppattimattena brahmabandhu nāmāsi. Tathā
arubhedādīnam̄ ajjhenañdimattena tevijjo vedasāma-
pānno¹ sottihīyo ḥātako ca nāmāsi. Idāni sabbaso
bāhitapāpitatāya brāhmaṇo paramatthabrahmaṇo vijjat-
tayādhigamena tevijjo maggañāñasamkhātena vedena²
samannāgatattā³ vedasampanno nirattasabbapāpatāya⁴
ñhātako ca amhī ti. Ettha ca brāhmaṇena vuttagāthā pi
attanā vuttagāthā pi pacchā theriyā paccekabhāsitā ti sabbā⁵
theriyā gāthā eva jātā.

Puṇṇāya theriyā gāthāvanṇanā samattā.

Solasanipātavaṇṇanā niṭhitā.

LXVI.

Vīsatiniपātē kālābhāmaravaṇṇasādisā ti ādikā Ambapāliyā theriyā gāthā. Ayam̄ pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatīpanissayam̄ ku-
salam̄ vīacinantī Sikhissa bhagavato sāsane pabbajitvā upasampannā hutvā bhikkhunīsikkhāpadam̄ samādāya viharantī ekadivasam̄ sambahulāhi bhikkhunihi saddhim̄ cetiyam̄ vanditvā padakkhiṇam̄ karontī puretaram̄ gacchantiyā khīnāsavatheriyā khipantiyā sahasā khelapiṇḍam̄ cetiyaṅganę pati. Tam̄ khīnāsavatherim̄ apassitvā gantvā

¹ bedasō, cd.

² bedena, cd.

³ sampannāgō, cd.

⁴ nirattisō, cd.

⁵ sabba, ed.

sayam pacchato gacchantī tam khelapiṇḍam disvā “kā nāma gaṇikā imasmim ṭhāne khelapiṇḍam pātesī” ti akkosi. Sā bhikkhunikāle sīlam rakkhantī gabbhavāsam jigucchitvā upapātikattabhāve cittam ṭhapesi. Tena carimattabhāve Vesāliyam rājauyyāne ambarukkhamūle opapātikā hutvā nibbatti. Tam disvā uyyānapālo nagaram upanesi. Ambarukkhamūle nibbattatāya sā Ambapālī tveva vohariyittha. Atha nam abhirūpam dassanīyam pāsādikam vilāsakantu-kādiguṇavisesamuditam disvā sambahulā rājakumārā attano pariggaham kātukāmā aññamaññam kalahañ akāmu. Tesam kalahavūpasamattham¹ tassā kammasaññecoditā vohārikā sabbesam hotū ti gaṇikāṭhāne ṭhapesum. Sā satthari patiladdhasaddhā attano uyyāne vihāram katvā buddhapamukhassa bhikkhusamghassa niyyādetvā pacchā attano puttassa Vimalakonḍaññatherassa santike dhammam sutvā vipassanāya kammañ karontī attano sarīrassa jarā-jīṇabhbhāvam nissāya samvegajātā saṅkhārānam aniccatam eva bhāventī :

Kālabhamaravaṇṇasadisā² vellitaggā³ mama muddhajā ahum

te jarāya sāṇavākasadisā.⁴ Saccavādivacanam anaññ-athā. 252.

Vāsito va surabhikaraṇḍako pupphapūram mama⁵ utta-maingabhbuto

tam jarāya sasalomagandhikam.⁶ Saccavādi^o. 253.

Kānanam va sahitam suropitam kocchasūcivicitaggaso-bhitam

tam jarāya viralam tahiñ tahiñ. Saccavādi^o 254.

Kaṇhagandhakasuvanṇamañḍitam⁷ sobhate su veñihī la-ñkatam

tam jarāya khalitam siram katam. Saccavādi^o 255.

Cittakārasukatā va lekhitā sobhate⁸ su bhamukā pure mama

¹ te tam kalaham, cd. ² kālakā bh^o, cd. ³ vallitaggā, cd.

⁴ sāna^o, cd. ⁵ pūra mama, cd. ⁶ jarāyatha salomag^o, cd.

⁷ kaṇhakhandh^o, cd. ⁸ sobhare, m.

tā jarāya valīhi palambitā.¹ Saccavādi^o 256.
 Bhassarā surucirā yathā maṇī nettāhesum abhinīla-m-
 āyatā
 te jarāy' abhīhatā na sobhate. Saccavādi^o 257.
 Sañhatungasadisī ca nāsikā sobhate su abhiyobbanam-
 pati²
 sā jarāya upakūlitā viya.³ Saccavādi^o 258.
 Kañkaṇam va sukatam⁴ sunīṭhitam sobhate⁵ su mama
 kaṇṇapāliyo
 pure tā jarāya valīhi palambitā.⁶ Saccavādi^o 259.
 Pattalimakulavaṇṇasadisā sobhate⁷ su dantā pure mama
 te jarāya khaṇḍā yavapītakā.⁸ Saccavādi^o 260.
 Kānanamhi vanasaṇḍacārīnī⁹ kokilā va madhuram nikū-
 jitaṁ
 tam jarāya khalitam tahim¹⁰ tahim. Saccavādi^o 261.
 Sañhakambu-r-iva¹¹ suppamajjītā sobhate¹² su gīvā pure
 mama
 sā jarāya bhaggā vināmitā.¹³ Saccavādi^o 262.
 Vattapalighasadisopamā ubho sobhate¹⁴ su bāhā¹⁵ pure
 mama
 tā jarāya yathā pāṭali dubbalikā.¹⁶ Saccavādi^o 263.
 Sañhamuddikāsuvaṇṇamaṇḍitā¹⁷ sobhate¹⁸ su hatthā pure
 mama
 te jarāya yathā mūlamūlikā. Saccavādi^o 264.
 Piṇavattapahituggatā¹⁹ ubho sobhate²⁰ su thanakā pure
 mama

¹ palambhitā, cd. ² sati, cd. ³ upakūlitā piyam, cd.

⁴ kamkakimsukatam, cd. ⁵ sobhare, m.

⁶ *dalitīpalō*, cd. ⁷ *sobhare*, m.

⁸ khandhāyavāsitā, ed. ; khandāyacāsitā, m.

⁹ vanasonda^o, cd. ¹⁰ sanhamundikā suvannamanditā, c.

¹¹ sobhare, m. ¹² vināsitā, cd. ¹³ sobhare, m.

¹⁴ bāhā, om. cd. ¹⁵ jarāyathā pātalibbalitā, cd. m.

¹⁶ san̄hatammudi va pupphamajjītā, cd. ¹⁷ sobhare, m.

¹⁸ °vattasahit,° m.; °pahitumgatā, cd. ¹⁹ sobhare, m.

te rindī va¹ lambante 'nodakā. Saccavādi^o 265.
 Kañcanaphalakam̄ va sumat̄ham̄² sobhate³ su kāyo pure mama
 so valihi sukhumāhi otato. Saccavādi^o 266.
 Nāgabhogasadisopamā ubho sobhate⁴ su ūrū pure mama
 te⁵ jarāya yathā velunāliyo.⁶ Saccavādi^o 267.
 San̄hanūpurasuvan̄namāṇḍitā sobhate⁷ su jaṇghā pure mama
 tā jarāya tiladaṇḍlakā-r-iva. Saccavādi^o 268.
 Tūlapuṇṇasadisopamā ubho sobhate⁸ su pādā pure mama
 te jarāya phuṭikā⁹ valimatā.¹⁰ Saccavādi^o 269.
 Ediso ahu ayam̄ samussayo¹¹ jajjaro bahudukkhānam
 ālayo
 so palepapatito jarāgharo. Saccavādi^o 270.

Imā gāthāyo abhāsi. Tattha kālakāti kālakavaṇṇā. Bhāmarasadisavaṇṇā. Siniddhanilāti attho. Vellitaggāti kuñcitaggā. Mūlato paṭṭhāya yāva aggā kuñcitatā vellitā ādikā. Muḍḍha jāti kesā. Jarāyāti jarāhetu jarāya upahatasobhā. Sāṇavākasadisā¹² vākasadisā ca sāṇavākasadisā¹³ c'eva. Makacivākasadisā cāti pi attho. Saccavādivacanam̄ anaññāthāti. Saccavādino avitathavādino¹⁴ sammāsambuddhassa “sabbam̄ rūpam̄ aniccam̄ jarābhībhūtan” ti ādi vacanam̄ anaññathā yathābhūtam eva. Na tattha vitatham̄ atthīti.

Vāsito va¹⁵ surabhikarāṇḍako ti pupphagandhavāsacuṇṇādīhi vāsito vāsam̄ gāhāpito pasādhanasa-muggo viya sugandhi. Pupphapūraṇam̄ mama uttamāṅga bhuṭo ti campakasumanamallikādipuppheli¹⁶

¹ therī ti va, m.

² sammat̄ham̄, m. ed.

³ sobhare, m.

⁴ sobhare, m.

⁵ tā, ed.

⁶ velunāliyo, ed.

⁷ sobhare, m.

⁸ sobhare, m.

⁹ phuṭitā, m.; pubbitā, ed.

¹⁰ valimakā, ed.

¹¹ samudayo, ed.

¹² sāna^o, ed.

¹³ sāna^o, ed.

¹⁴ avitathavādino, ed.

¹⁵ vāsito ca, ed.

¹⁶ dhammakasum^o, ed.

pūrito pubbe mama kesakalāpo. Nimmalo ti attho. Tanti uttamaingam. Atha pacchā. Etarahi salomaganḍhikam pākatikalomagandham eva jātam. Atha vā salomaganḍhikantimati matthalomehi samānagandham. Elakalomagandhan ti pi vadanti.

Kānanam vasa hitam suropitam ti sutthuropitam sahitam ghanasannivesam uddham eva utthitauddhadīghasākham¹ upavanam viya. Kocchasūcivicitaggasobhitanti pubbe kocchena suvaṇṇasūciyā ca kesajaṭāvijātanena² vicitaggam hutvā sobhitam. Ghanabhāvena vā kocchasadisam hutvā phaladantasūcihi³ vicitaggatāya sobhitam. Tanti uttamaingajam. Viralaṁ⁴ tāhīm tāhīnti. Tattha tattha viraḷam⁵ vilūnakasam.

Kaṇhagāndhakasuvanṇamāṇḍitam ti suvaṇṇavajirādihi vibhūsitam kaṇhakesapuñjakam. Ye pana paṇhakaṇḍakasuvanṇamāṇḍitan⁶ ti pathanti tesam saṇḍāhi⁷ suvaṇṇasūcihi jaṭāvijātanena manḍitan ti attho. Sobhatesuvenīhi 'laṅkataṁ ti sundarehi rājarukkhaphalasadisehi kesavenīhi alaṅkataṁ hutvā pubbe virājate.⁸ Tam jarāya khalitam siram kataniti tam tathā sobhitam siram⁹ idāni jarāya khalitam khaṇḍākhanḍikam¹⁰ vilūnakasam katam.

Cittakārasukatā vasekhitā ti cittakārena sippinā nīlāya vaṇṇadhātuyā sutthu katā lekhā viya. Subhamukā pure mamāti sundarā bhamukā pubbe mama. Sobhane gatā mama bhamukā. Valihipalambitāti nalātante uppannāhi valihipalambantāti.

Bhassarāti pabhassarā. Surucirāti sutthurucirā. Yathā maṇī¹¹ ti maṇimuddikā¹² viya. Netta-hesun. ti sunettā ahesum. Abhinīlāmāyatāti abhinīlā hutvā āyatā ca. Te ti nettā. Jarāy'abhi-hatāti jarāya abhihatā.

¹ utthitā°, cd.

² kesajaṭānivijatanena, cd.

³ phalādaṇḍa°, cd.

⁴ virūlham, cd.

⁵ virūlham, cd.

⁶ paṇḍak°, cd.

⁷ saṇḍāhi, cd.

⁸ virājito, cd.

⁹ saram, cd.

¹⁰ khaṇḍātikam, cd.

¹¹ manī, cd.

¹² manim°, cd.

Saṇhatuṅgasadisī¹ cā ti saṇhatuṅgasesamu-khāvayavānam² anurūpā 'va. Sobhate ti vadḍhetvā tha-pitaharitālavatti viya mama nāsikā sobhate. Su abhi-yobbanaṁ patī³ ti sundare abhinavayobbanakāle. Sā nāsikā idāni jarāya nivāritasobhatāya paṭisedhikā viya jātā.

Kaṇkaṇam va sukataṁ sunīt̄hitam ti. Purimakappakataṁ suvaṇṇakañkanam viya. Vatthalabhāvam sandhāya vadati. Sobhante ti sobhante. Sobhante ti vā pātho. Su iti nipātamattam. Kaṇṇapāliyo ti kaṇṇapantā.⁴ Valīhi palambitā tahiṁ tahiṁ⁵ uppannaavalīhi valitā hutvā vatṭaniyā patecita vattha khandhā viya māpakā olambanti.

Pattalimakulavanaṇṇasadisā ti kadali-makulasadisavaṇṇā. Khaṇḍā ti khaṇḍādibhedanapatanehi⁶ khaṇḍitā khaṇḍabhbāvam gatā. Pītakā ti vanṇabhedena pītabhbāvam gatā.

Kānanamhi vanasaṇḍacārinī kokilā va madhuram nikūjitan⁷ ti vanasaṇḍe vocaraṇena vanasaṇḍacārinī.⁸ Kānane anusaṅgītanivāsinī kokilā viya madhurālāpam nikūji.⁹ Tato pi aham tan ti tam nikūjitat¹⁰ ālapanaṁ khalitaṁ tahiṁ tahiṁ ti khaṇḍadantādibhbāvena tattha tattha pakkhalitam jātam.

Saṇṭhakam mudī va suppamajjitā ti sutṭhu pamajjītā saṇṭhakam suvaṇṇasañkhā viya. Bhaggāvināmitā ti māṃsaparikkhayena vibhūtasirājalanāya bhaggā hutvā vinatā.

Vatṭapalighasadisopamā ti vatṭena parigha-danḍena samasamā. Tā ti tā ubho pi bāhāyo. Yathā pāṭali duubbali kā¹¹ ti¹² jajjarabhāvena phalitapāṭalī-sākħāsadisā.

¹ saṇḍat^o, ed.

² saṇḍat^o, ed.

³ satī, ed. ⁴ kaṇṇagandhā, ed. ⁵ tahiṁ tahiṁ, ed.

⁶ sadisāvanaṇṇasandā khaṇḍādibhedapacānehi, ed.

⁷ madhuranikujjitan, ed. ⁸ vanasoṇḍacārinī, ed.

⁹ nikujji, ed. ¹⁰ nikujjitat^m, ed.

¹¹ pāṭalippalitā, ed.

¹² hi, ed.

Saṇha muḍdi kāsuvaṇṇamāṇḍitā¹ ti suvaṇṇamayāhi matthabhlāsuramuddikāhi² vibhūsitā. Yathā mūlāmūlikāti mūlakakaṇḍasadisā.

Pīnavaṭṭapahituggatāti pīnāvatṭā³ aññamaññām pahitā⁴ 'va hutvā uggaṭā uddhamukhā. Sobhate su thanakā pure mama nti mama ubho pi thanā yathāvuttarūpā hutvā suvaṇṇakalāpiyo viya sobhīṁsu. Puthutthe hi idam ekavacanam atitatthe ca vattamānavacanam. Therīti va lambante 'nodakāti te ubho pi me thanā anudakā galitajalā venūdaṇḍake ṭhapitā⁵ udakabhastā⁶ viya lambanti.

Kañca nassa phalakam va sumatthān⁷ ti jātihiṅgulakena makkhitvā khīraparimajjitasovaṇṇaphalakam viya sobhate. Sovalihi sukhumāhi otato ti so mama kāyo idāni sukhumāhi valihi tahiṁ tahiṁ vitato⁸ valittacatam āpanno.

Nāgabhogasadisopamāti hatthināgassa hatthena samasamā. Hatthī⁹ hi idha bhuñjati etenāti bhogo ti vutto. Tāti ūruyo.¹⁰ Yathā veļunāliyo ti idāni veļupabbasadisā ahesum.

Saṇhanūpurasuvanṇamakkhitā¹¹ ti siniḍdhamattehi suvaṇṇanūpurehi vibhūsitā. Jaṅghāti atthijaṅghāyo. Tāti tā jaṅghāyo. Tiladaṇḍakā-riyāti appamāṇsalohitattā kisabhāvena lūnāvasiṭṭhavisukkhatiladaṇḍakā¹² viya ahesum. Rakāro padasandhikaro.

Tūlapuṇṇasadisopamāti mudusiniddhabhāvena simbalitulapuṇṇapāliguṇṭhitaupāhaṇasadisā.¹³ Te mama pādā idāni phuti kā¹⁴ bāhitā. Valimata valimanto jātā.

Ediso ti evarūpo. Ahu ahosi. Yathāvuttappakāro ayam samussayo ti ayam mama kāyo. Jajjaro

¹ saṇḍāmuḍo, cd. ² obhāsugatimudditābi, cd.

³ vattam, cd. ⁴ sahitā, cd. ⁵ ṭhapitam, cd.

⁶ obhasmā, cd. ⁷ sumatṭam, cd. ⁸ vivato, cd.

⁹ hattho, cd. ¹⁰ tā ūruyo, cd.

¹¹ omanditā, cd. ¹² ulūnāvaso, cd.

¹³ opālikuṇḍima°, cd.; osadiso, cd. ¹⁴ niphutitā, cd.

ti sithilābaddho. Bahudukkhanamālayoti jarādi-hetukānam bahūnam dukkhānam ālayabhūto. So pale-papato ti so ayam samussayo palepapatito. Abhisāñkhāralepaparikkhayena pātābhīmukho ti attho. So pi alepapatito¹ ti vā padaviggaho. So ev' attho. Jarāgħar o ti jiñqagħħarasadiso. Jarāya vā għarabħhūto ahosi.

Tasmā saccavādino dhammānam yathābhūtañ sabħavam sammad² eva ħnatvā kathanato avitathavādino sammāsam-buddhassa mama satthu vacanam ana ħnatħā.³ Evam ayam therī attano attabħave aniccatāya sallakkha-ñamukhena sabbesu pi tebhūmakadħammesu aniccatam upadhāretvā tadanusārena tattha dukkhalakkhañam anantalakkhañam ca āropetvā vipassanam ussukkāpenti maggapaṭipātiyā arahattam pāpuni. Tena vuttam Apādāne :

Yo ram̄siphusitāvelo Phusso nāma mahāmuni
tassāħħam bhaginī asim, ajāyim khattiye kule. 1.
Tassa dhammam sunītvāħam vippasannena cetasā
mahādānam daditvāna patthayim rūpasampadam. 2.
Ekatimse ito kappe Sikhi lokagganāyako
uppanno lokapajjoto tilokasaraño jino. 3.
Tadāruṇapure ramme brahmaññakulasambhavā
vimuttagħitam kupitā⁴ bhikkhunim abhisāpayim. 4.
Vesikā 'va anācārā jinasāsanadūsikā
evam akkosayitvāna tena pāpna kammunā. 5.
Dāruṇam nirayam gantvā mahādukkhasamappitā.
tato cutā manussesu upapannā tapassinī. 6.
Dasa jātisahassāni gaṇikattam akārayim.
tamħā pāpna muceissam bhutvā duttħavisam yathā. 7.
Brahmaceram asevissam Kassape jinasāsane
tena kammavipākena ajāyim tidase pure. 8.
Pacchime bhavasampatte ahosim opapātikā
ambasākhantare jātā Ambapālī ti ten' aham. 9.
Parivutā pānikoṭihi pabbajim jinasāsane

¹ alenarapatito, ed.² dhammad, ed.³ aññathā, cd.⁴ vipattieittakupitā, B.

pattāham acalam thānam dhītā buddhassa orasā. 10.
 Iddhisu ca vasī homi sotadhātuvisuddhiyā
 cetopariyañāṇassa vasī homi mahāmuni. 11.
 Pubbenivāsam jānāmi dibbacakkhu visodhitam
 sabbāsavaparikkhīñā n'atthi dāni punabbhavo. 12.
 Atthadhammaniruttisu paṭibhāne tath'eva ca
 nāñām me vimalam suddham buddhasetṭhassa vāhasā. 13.
 Kilesā jhāpitā mayham — pa — katam buddhassa sāsanā
 ti. 14.
 Ambapaliyā theriyā gāthāvaññanā samattā.

LXVII.

S a m a ñ ā t i b h o t i m a m v i p a s s i t i ādikā Rohiniyā theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivaṭṭūpanissayam kusalam upacinantī ito ekanavutikappe Vipassissa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā vayappattā¹ ekadivasam Bandhumatiñagare bhagavantam piṇḍāya carantam disvā pattam gahetvā pūvassa pūretvā pattam bhagavato datvā pītiso manassajātā pañcapatiṭṭhitena vanditvā sā tena puññakamma devamanussesu samsarantī anukkamena upacitavimokkhasambhārā hutvā imasmīm buddhuppāde Vesāliyam Mahāvibhavassa brāhmaṇassa gehe nibbattitvā Rohinī ti laddhanāmā viññutam pattā satthari Vesāliyam viharante vihāram gantvā dhammam sutvā sotāpannā hutvā mātāpitūnam dhammam desetvā sāsane pasādam uppādetvā te anujānāpetvā sayam pabbajitvā vipassanāya kammam karontī na eirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam pāpuni. Tena vuttam Apadāne :

Nagare Bandhumatiyā Vipassissa mahesino
 piṇḍāya vicarantassa pūve dāsim ahām tadā. 1.
 Tena kammaṇa sukatena cetanāpaññidhīhi ca
 tattha cittam pasādetvā Tāvatimśam agacchi 'ham. 2.

¹ pavattā ed.

Chattiṁsa devarājūnaṁ mahesittam akārayim
 paññāsa cakkavattinam̄ mahesittam akārayim. 3.
 Manasā patthitā nāma sabbam̄ mayham̄ samijjhatha
 sampattim anubhūtvāna devesu manujesu ea. 4.
 Pacchime bhavasampatte jātā vippakule aliam̄
 Rohiṇī nāma nāmena nātakeli piyāyitā. 5.
 Bhikkhūnam̄ santikam̄ gantvā dhammam̄ sutvā yathāta-
 tham̄
 samviggamānasā hutvā pabbajim̄ anagāriyam̄. 6.
 Yoniso padahantinam̄ arahattam apāpuniṁ
 ekanavute ito kappe yam̄ dānam akariṁ tada. 7.
 Duggatim̄ nābhijānāmi pūvadānass' idam̄ phalam̄.
 kilesā jhāpitā mayham̄ —pa— kataṁ buddhassa sāsanā
 ti. 8.

Arahattam̄ pana patvā attano paṭipattim̄ paccavekkhitvā
 pubbe sotāpannakāle pitarā attanā vacanapaṭivacanavasena
 vuttagāthā udānavasena bhāsanti :

Samaṇā ti bhoti mam̄ vipassi samaṇā ti patibujjhasi¹
 samaṇān' eva kittesi, samaṇī nūna bhavissasi.² 271.
 Vipulam̄ annam̄ ca pānam̄ ca samaṇānam̄ pavecchasi³
 Rohiṇī dāni pucchāmi : kena te samaṇā piyā ? 272.
 Akammakāmā alasā paradattopajivino
 āsamsukā sādukāmā⁴ kena te samaṇā piyā ? 273.
 Cirassam̄ vata mam̄ tāta samaṇānam̄ paripuechasi
 tesan te kittayissāmi paññāsilaparakkamam̄. 274.
 Kammakāmā analasā kammasetthassa kārakā
 rāgam̄ dosam̄ pajahanti tena me samaṇā piyā. 275.
 Tini pāpassa mūlāni dhunanti sucikārino
 sabbapāpam̄⁵ pahīn' esam̄ tena me samaṇā piyā. 276.
 Kāyakammam̄ suci nesam̄ vacikammam̄ ea tādisam̄
 manokammam̄ suci nesam̄ tena^o 277.

¹ patibujjhati, ed. ; pabujjhasti, m. ² bhavissati, ed.

³ samaṇānam̄ sayam̄ easi, ed. ⁴ sādunukāmā, ed.

⁵ sabbam̄ pāpam̄, ed.

Vimalā saṃkhamuttā 'va suddhā santarabāhirā punnā sukkānam dhammānam tena° 278.

Bahussutā dhammadharaā ariyā dhammajīvino
attham dhammam ca desenti tena° 279.

Bahussutā dhammadharā ariyā dhammajīvino
ekaggacittā satimanto tena° 280.

Dūraṅgamā satimanto mantabhāñī¹ anuddhatā dukkhass' antam pajānanti tena^o 281.

Yamhā gāmā pakkamanti na vilokenti kiñcanam²
anapekkhā 'ya gacchanti tena^o 282.

Na te sam koṭṭhe³ osenti⁴ na kumbhim na kalopyam
parinithitam esānā tena^o 283.

Na te hiraññam gañhanti na suvaññam na rūpiyam
paccuppannena yāpentī tena° 284.

Nānākulā pabbajitā nānājanapadehi ca
aññamaññam piyāvanti ५ tena° 285.

⁶ Atthāya vata no bhoti kule jātā si Rohini.

saddhā buddhe ca dhamme ca saṅghe ca tibbagāravā 286.

Tuyam h'etam najānāsi? puññakkhettam anuttaram

Amham ni ete samanā patiganhanti dakhinam.

⁸ patitthito h'ettha vañño vipulo no bhavissati. 287.

Sace bhāyasi ९ dukkhassa sace te dukkham appiyam
upehi saraṇam buddham dhammam saṅgham ca tādinam
samādiyāhi sīlāni tam te atthāya hehit. 288.

Upemi saraṇam buddham dhammam saṅgham ca tādinam samādiyāmi silāni tam me athāya hehit. 289.

Brahmabandhu pure āsi so idāni 'mhi brāhmaṇo

tevijjo sotthiyo c'amhi vedagū c'amhi nhātako ¹⁰ ti. 290.

Imā gāthā paccudabhāsi. Tattha ādito tisso gāthā attano dhītu bhikkhūsu sammutim¹¹ aticchantena vuttā. Tattha samanā ti bhoti mām vipassī ti. Bhoti tvam

¹ *mantabhāṇa*, ed. ² *kiñcinam*, ed. ³ *kotṭha*, ed.

⁴ openti, m. ⁵ pihayanti, m.

⁶ jātā pi Rohini, ed. ⁷ hetu pajānāmi, ed.

⁸ sotthim̄ yañño, ed. ⁹ bhāyati, ed.

passanakāle pi samaṇā ti kittentī samaṇapati**ṭibaddha**¹ yeva katham kathentī passasi.² Samanāti patibujjhasti ti passanato uṭṭhabantī samaṇā ice' eva patibujjhasti niddāya vuṭṭhasi.³ Samanānam eva kittesi ti sabbakālam pi samaṇe eva samanānam eva vā guṇe kittesi abhittavasi. Samanī nūna bhavissasti⁴ ti gihirūpena ṭhitā vicitena samaṇī eva maññe bhavissasi. Atha vā samanī nūna bhavissasti⁵ ti idāni gihirūpena ṭhitā pi naciren' eva samaṇī eva maññe bhavissasi.

Samanesu eva ninnaponabhāvato vacchasti ti desi. Rohinī dāni pucchāmī ti amma Rohinī⁶ tam aham idāni pucchāmī ti brāhmaṇo attano dhītaram pucchanto āha: kena te samaṇā piyā ti. Amma Rohinī⁷ tvam sayantī pi pabujjhantī pi aññadāsi samanānam eva guṇe kittayasi. Kena nāma kāraṇena tuyham samaṇā piyāyitabbā jātā ti attho.

Idāni brāhmaṇo samaneshu dosam dhītu ācikkhanto a k a m m a kāmā ti gātham āha. Tattha a k a m m a kāmā ti na kammakāmā attano paresam ca atthāvaham kiñci kammaṇ na kātukāmā. Alasā ti kusitā. Paraddatto pajīvino ti parehi dinnam yeva upajīvanasilā. Āsam sukā ti tato vuḍḍhā pajānanādinam āsimsanakā. Sādukāmā ti sādu madhuram eva ālāraṇi icchanakā. Sabbam etam brāhmaṇo samaṇānam guṇe ajānanto attanā ca parikappitam dosam āha.

Tam sutvā Rohinī⁸ "laddho dāni me okāso ayyānam guṇe kathetum" ti tutthamānasā bhikkhūnam guṇe kittetukāmā paṭhaman tāva tesam kittane somanassam pavedentī cirassam vata man tātā ti gātham āha. Tattha cirassam vatā ti cirena vata. Tātā ti pitaram ālapati. Samanānam ti samaṇe. Samanānam vā mayham piyāyitabbam. Tesan ti samanānam. Pañ-

¹ opaṭibandham, ed. ² passati, ed. ³ vuṭṭhisī, ed.

⁴ bhavissatī, ed. ⁵ bhavissatī, ed. ⁶ Rohini, ed.

⁷ Rohini, ed.

⁸ Rohinī, ed.

ñāsīlāparakamanati pañcasilam ca ussāham ca.
Kittayissāmīti patijānetvā te kittentī.

A kammakāmā alasāti tena vuttadosam tāva nibbethetvā tappaṭipakkhabhūtaguṇam dassetum kammakāmāti ādim āha. Tattha kammakāmāti vattapatiṭivattādibhedam kammam samanakiccam paripūraṇavasena kāmenti icehantīti kammakāmā. Tattha yuttapayuttā hutvā utṭhāya samutṭhāya vāyāmanato na alasāti analasā. Tam pana kammam setṭham uttamam nibbānāvaham eva karontīti kammaseṭṭhassa kārakā. Karontā pana tam paṭipattiyyā āvajjabhāvato rāgaṁ dosam pajahanti. Yathā rāgadosā pahiyanti evam samanakammam karonti. Tena mesamaṇā piyāti tena yathāvuttera sammāpaṭipajjanena mayham samanāpiyā piyāyitabbāti attho.

Tīṇī¹ pāpassa mūlānīti lobhadosamohasamkhātāni akusalassa tīṇī mūlānī. Dhunantīti nicchādenti pajahantīti attho. Sucikārino ti anavajjakamakārino. Sabba pāpa² pahīn' esam ti aggamaggādhigamena sabbam pi pāpam pahīnam.

Evam samanā sucikārino ti samkhepato vuttam attham vibhajitvā dassetum kāyakamanati gātham āha. Tam suviññeyyam eva.

Vimalāsamakhāmuttā 'vāti sudhotasamkhā viyamuttā viya ca vigatamalā rāgādimalarahitā. Suddhā santarabāhirāti santarabāhirato suddhā suddhāsayapayogāti attho. Punnāsukkehi dhammehi ti ekantasukkehi anavajjadhammehi paripunṇā. Asek-khehi silakkhandhādihi samannāgatāti attho.

Suttageyyādi bahussutam etesam sutena ca uppannāti bahusutā. Pariyattibāhusaccena paṭivedhabāhusaccena ca samannāgatāti attho. Tam eva duvidham³ pidhammadam dhārentīti dhammādharā. Sattānam ācārasamācārasikkhāpadena dhammena nāyena jivantīti dhammajivino. Attaham dhammam ca

¹ tīṇī, ed.

² Sabbapāpa, ed.

³ uvidham, ed.

desentī¹ ti bhāsitattham ca desanādhammam ca kathenti pakāsentī ti. Athavā atthato anapetam dhammato anapetam ca desenti ācikkhanti.

E kaggacittā ti samāhitacittā. Satimato ti upatṭhitasatino. Dūraṃ gamāti araññagatāya manusupacāram muñceitvā dūram gacchanti.² Itthānubhāvena vā yathārucitam dūraṭṭhānam gacchantī ti dūraṅgamā. Mantā vuccati paññā. Tāya bhaṇanasilatāya māna-n-ta-bhāñī. Na uddhatā ti anuddhatā. Uddhaccaratā vūpasantacittā. Dukkhas' antam pajānananti ti vattadukkhāya pariyantabhbūtam nibbānam paṭivijjhanti.

Nā vilokenti kiñca nām³ ti yato gāmato pakkamanti tasmin gāme kiñci sattam vā sañkhāram vā apekkhāvasena na olokeuti. Atha kho pana anāpekkhā'va gacchanti pakkamanti.

Nā tesam koṭhe osentī ti te samanā sami attano santakam sāpateyyam koṭhe na osenti na patisāmetvā thapenti. Tādisassa pariggahassa abhbato. Kumhīn ti kumbhiyam. Kalopiyam ti pacchiyam. Parinītthitam esānāti parakulesu paresu atthāya siddham eva ghāsam pariyesantā.

Hiraññan ti kahāpanā. Rūpiyan ti rajatam. Paccuppannenayāpentī ti atītam ananuseccantā anāgatam ca apaccāsimṣantā paccuppannenā yāpentī attabhāvam pavattenti. Aññamaññam piyāyantī ti + aññamaññasmī mettim karonti. Piyāyantī ti pi pātho. So ev' attho.

Evam brāhmaṇo dhītuyā santike bhikkhūnam guṇe sutvā pasannamānaso dhītarām pasamsanto attihāya vatāti ādim āha.

Amham pīti amhākam pi. Dakkhināti deyyadhammam. Etthāti etesu saman̄esu. Yañño ti dānadhammo. Vipulo ti vipulaphalo. Sesam vuttanayam eva. Evam brāhmaṇo saran̄esu silesu ca patīthito aparabhāge samjātasamvego pabbajitvā vipassanām vad-

¹ dassentī, ed.

² gacchati, ed.

³ kiñcinam, ed.

⁴ aññamaññam pismiñ ti, ed.

đhetvā arahatte patiṭṭhāya attano patipattim¹ paccavek-khitvā udānento² b r a h m a b a n d h ū ti gātham āha. Tass' attho hetṭhā vutto yeva.

Rohinīyā theriyā gāthāvanṇanā samattā.

LXVIII.

La t̄thi ha ttho p ure āsīs ti ādikā Cāpāya theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭūpanissayam kusalam upacinantī anukkamena upacitakusalamūlasambhūtavimokkhasambhārā hutvā imasmīm buddhuppāde Vañkahārajanapade aññatarasmim migaluddakagāme jetṭhakamigaluddakassa dhītā hutvā nibbatti. Cāpā ti 'ssā nāmam ahosi. Tena ca samayena Upako ājivako bodhimaṇḍato dhammacakkam pavattetum Bārāṇasīm uddissa gacchantena satthārā saha gato vippassanno “paripuṇṇāni kho te āvuso indriyāni, parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto, kam si tvam āvuso uddissa pabbajito ko vā te satthā kassa vā tvam dhammam rocesī” ti puechitvā :

Sabbābhībhū sabbavidū 'ham asmi sabbesu dhammesu
anupalitto
sabbamjaho taṇhakkhayē⁴ vimutto sayam abhiññāya kam
uddiseyyan ti.
na me ācariyo atthi sadiso me na vijjati
sadevakasmīm lokasmīm n'atthi me patipuggalo
dhammacakkam⁵ pavattetum gacchāmi Kāsinam puram
andhabhūtasmīm lokasmīm āhañchum amatadudrabhin ti.

Satthārā attano sabbaññubuddhabhāve dhammacakkapavattane ca pavedite pasannacitto so huveyya p' āvuso, arah' asi anantajino ti vatvā ummaggam gahetvā pakkanto

¹ patipatti, ed. ² udānanto, ed. ³ avasī, ed.

⁴ taṇhakkayo, ed.

⁵ brahmamacakkam, ed

Vaṇkahlārajanapadaṁ agamāsi. So tattha ekam̄ migalud-dakagāmakaṁ upanissāya vāsaṁ kappesi. Tam̄ tattha jeṭṭhakamigaluddako upaṭṭhāsi. So ekadivasam̄ dūram̄ migavam̄ gacchanto “mayhaṁ arahante mā pamajjī” ti attano dhitaram̄ Cāpaṁ āñāpetvā agamāsi saddhiṁ puttabhātukehi. Sā c’assa dhītā abhirūpā hoti dassaniyā. Atha Upako ājivako bhikkhācāravelāya migaluddakassa gharam̄ gato parivisitum̄¹ upagatam̄ Cāpaṁ disvā rāgena abhibhūto bhuñjitum̄ pi asakkonto bhājanena bhattam̄ adāya vasanaṭṭhānam̄ gantvā bhattam̄ ekamante nikhipitvā saee Cāpaṁ labhissāmi jīvāmi no ce marissāmi ti nirābāro nipajji. Sattame divase migaluddako āgantvā dhītaram̄ puechi : “kim̄ mayhaṁ arahante appamajjī” ti. “So ekadivasam̄ eva āgantvā puna nāgatapubbo” ti āha. Migaluddako ca tāvad ev’ assa vasanaṭṭhānam̄ gantvā kim̄ bhante aphāsukan ti pāde parimajjanto puechi. Upako nitthunanto² parivattati yeva. So vada bhante yan̄ mayā sakkā kātum̄ sabbam̄ tam̄ karissāmā ti āha. Upako ekena pariyāyena attano ajjhāsayam̄ ārocesi. Itaro “jānāsi pana kiñci sippaṁ” ti. “Na jānāmi kiñci sippaṁ” ti. “Ajānantaṁ sakkā gharam̄ āvasitum̄” ti. Tumhākanī maṁsaḥārako bhavissāmi maṁsaṁ ca vikkiṇissāmī³ ti. Māgaviko am-hākam pi etad eva ruceatī ti uttarisāṭakam̄ datvā attano sahāyakassa gehe katipāham̄ vasāpetvā tādise divase gharam̄ ānetvā dhītaram̄ adāsi. Atha kāle gacchante tesam̄ samvāsaṁ anvāya putto nibbatti. Subhaddo ti ’ssa nāmam̄ akāmsu. Cāpā tassa rodanakāle Upakassaputta ājivakassaputta maṁsaḥārakassaputta mā rodi mā rodi ti ādinā vuttavasena gītena Upakam̄ uppāṇḍeti. So “mā tvam̄ Cāpe maṁ anāthā” ti maññi. Atthi me sahāyo anantajino nāma. Tassāham̄ santikam̄ gamissāmī ti āha. Cāpā evam̄ ayam̄ atṭiyatī ti nātvā punappunam̄ tathā kathesi yeva. So ekadivasam̄ tāya kathāya yutte kujjhītī gantum̄ āraddho. Tāya tam̄ tam̄ vatvā anunīyamāno pi paññattim̄⁴ āgacchanto pacchimadisābhīmukho pakkāmi.

¹ pavisitum̄, ed.² niṭṭhunanto, ed.³ vikkinissāmī, ed.⁴ paññatti, ed.

Bhagavā ca tena samayena Sāvatthiyam Jetavane viharanto bhikkhūnam ācikkhi. Yo bhikkhave “ajja kuhim anantajino” ti idhāgantvā puechati tam mama santikam pesethā ti. Upako pi “kuhim anantajino vasatī” ti tattha tattha puechanto anupubbena Sāvatthim gantvā vihāram pavisitvā vihāramajjhē thatvā “kuhim anantajino” ti puechi. Tam bhikkhū bhagavato santikam nayimsu. So bhagavantam disvā “jānātha mam bhagavā” ti. “Āma jānāmi.” “Kuhim pana tvam ettakam kālam vasī” ti. “Vaṇkahārajanapade bhante” ti. “Upaka idāni mahallako jāto pabbajitum sakkhissasī” ti. “Pabbajissāmi bhante” ti. Satthā aññataram bhikkhum añāpesi : “Ehi tvam bhikkhu imam pabbājehī” ti. So tam pabbājesi. So pabbajito satthu santike kammatthānam gahetvā bhāvanam anuyuñjanto na cirass’ eva anāgāmiphale patiṭṭhāya kālam katvā avihesu nibbatto. Nibbattakhāne yeva arahattam apāpuṇi.¹ Avihesu nibbattamattā satta janā arahattam pattā. Tesam ayam aññataro. Vuttam h’etam :

Aviham upapannā ’me vimuttā satta bhikkhavo
rāgadosaparikkhīnā tiññā soke vippattitam
Upako Salakanṭho² ca Pukkusō³ ti ca te tayo
Bhaddiyo Khaṇḍadēvo ca Bahunandi⁴ ca Piṅgiyo
te hitvā mānusam deham dibbayogam upaccagun ti.

Upake pana pakkante nibbindahadayā Cāpā dārakam ayyakassa niyyādetvā pubbe Upakena gatamaggam gacchantī Sāvatthim gantvā bhikkhunīnam santike pabbajitvā vipassanāya kammam karontī maggapaṭipātiyā arahatte paṭiṭṭhitā attano paṭipattim paccavekkhitvā pubbe Upakena attanā ca⁵ kathitagāthāyo udānavasena ekajjhām katvā :

¹ apāpuṇi, ed.

² Salakanṭo, ed.

³ Pukkusā, ed.

⁴ Bahumanti, ed.

⁵ attanā va, ed.

Laṭṭhihattho pure āsi so dāni migaluddako
 āsāya¹ palipā ghorā nāsakkhi pāram etase.² 291
 Sumattam³ maṇī maññamānā Cāpā puttam atosayi⁴
 Cāpāya bandhanam⁵ chetvā pabbajissañ puno-m-
 aham.⁶ 292.
 Mā me kujhi mahāvīra mā me kujhi mahāmuni
 na hi kodhaparettassa⁶ suddhi atthi kuto tapo. 293.
 Pakkāmissañ⁷ ca Nālāto ko' dha Nālāya vacchati
 bandhanti itthirūpena samaṇe dhammajīvino. 294.
 Ehi Kāla nivattassu bhuñja kāme yathā pure
 ahām ca te vasikatā ye ca me santi ñātakā. 295.
 Etto c'eva⁸ catubhāgam⁹ yathā bhāsasi tam ca me
 tayi rattassa posassa ulāram¹⁰ vata tam siyā. 296.
 Kāl' aṅginim⁹ va takkārim¹⁰ pupphitam¹¹ girimuddhani
 phullam¹² dālikalaṭṭhim¹¹ va antodipe va pāṭalim.¹² 297.
 Haricandanatalitañgim¹³ kāsikuttamadhārinim¹⁴
 tam maṇī rūpavatim¹⁵ santim¹⁵ kassa ohāya gacchasi. 298.
 Sākuntiko va sakuñim¹⁶ yathā bandhitum iechati¹⁷
 āharimena rūpena na maṇī tvam¹⁸ bādhayissasi. 299.
 Imañ¹⁸ ca me puttaphalam Kāla uppāditam¹⁹ tayā
 tam maṇī puttavatim¹⁹ santim¹⁹ kassa ohāya gacchasi. 300.
 Jahanti putte sappaññā tato ñāti tato dhanam
 pabbajanti mahāvīrā nāgo chetvā va bandhanam.²⁰ 301.
 Idāni te imam¹ puttam dāñdena churikāya vā
 bhūmiyam²¹ vā nisumbheyyam²⁰ puttasonkā na gacchasi.²¹ 302.
 Sace puttam sigālānam²² kukkurānam²² padāhisi²²
 na maṇī puttakate jammī²³ punar āvattayissasi. 303.

¹ āsayā, ed. ² assitum, m.; etasse, ed. ³ sumutta, ed.

⁴ atosayam, ed. ⁵ puno-p-aham, m. ⁶ kodhāpō, ed.

⁷ pakkamō, ed. ⁸ etto Cāpe, m. ⁹ kālamkāna, ed.

¹⁰ takkāri, ed. ¹¹ dālimalaṭṭhi, m.; dālijalaṭṭhi, ed.

¹² pāṭali, ed. ¹³ otangī, ed. ¹⁴ ḍharinī, ed.

¹⁵ rūpavatī santī, ed. ¹⁶ sakuñi, ed. ¹⁷ iechasi, ed.

¹⁸ amañ, ed. ¹⁹ tvam¹ maṇī puttavatī santī, ed.

²⁰ nisumbhissa, m.; nisumbhiyam, ed. ²¹ gacchati, ed.

²² sadā hi pi, ed. ²³ puttamkate jappi, ed.

Handa kho dāni bhaddan te kuhiṃ Kāla gamissasi¹
 katamam̄ gāmam̄² nigamam̄ nagaram̄ rājadhāniyo.³ 304.
 Ahumha pubbe gaṇino asamaṇā samaṇamānino
 gāmena gāmam̄ vicarimha nagare rājadhāniyo.⁴ 305.
 Eso hi bhagavā buddho nadīm⁵ Nerañjaram pati
 sabbadukkhapahānāya dhammam̄ desesi pāṇinam̄.
 tassāham santike gaccham̄ so me satthā bhavissati. 306.
 Vandanan dāni vajjāsi lokanātham̄ anuttaram̄
 padakkhinañ ca katvāna ādiseyyāsi dakkhiṇam̄. 307.
 Etam̄ kho labbhām̄⁶ amhehi yathā bhāsasi tam ca me⁷
 vandanan dāni te vajjam̄⁸ lokanātham̄ anuttaram̄
 padakkhiṇam̄ ca katvāna ādisissāmi dakkhiṇam̄. 308.
 Tato ca Kālo pakkāmi nadīm⁹ Nerañjaram pati
 so addasāsi sambuddham̄ desentam̄ amatam̄ padam̄. 309.
 Dukkham̄ dukkhasamuppādām̄ dukkhassa ca atikkamam̄
 Ariyatṭhaingikam̄ maggām̄ dukkhūpasamagāminam̄. 310.
 Tassa pādāni vanditvā katvāna nam̄ padakkhiṇam̄¹⁰
 Cāpāya ādisitvāna¹¹ pabbaji anagāriyam̄.
 tisso vijjā anuppattā katañ buddhassa sāsanān ti. 311.

Imā gāthā abhāsi. Tattha lāt̄ thihattho ti daṇḍa-
 hattho. Pure ti pubbe paribbājakakāle. Caṇḍagonakuk-
 kurādīnam̄ parihāraṇattham̄ daṇḍam̄ hatthena gahetvā
 vicaraṇako ahosi. So dāni migaluddako ti so eko
 idāni migaluddehi saddhiṃ sambhogasamvāsehi migaluddo
 māgaviko jāto. Āsāyā ti taṇhāya. Āsiyā ti pi pātho.
 Ajjhāsayahetū ti attho. Palipāti kāmapaṅkato ditṭhi-
 paṅkato ca. Ghorā ti aviditavipulattā ca hatthā dāruṇato
 ghorā. Nasakkhi pāram etase¹² ti tass' eva
 palipassa pārabhūtam̄¹³ nibbānam̄ etum̄¹⁴ gantum̄ na

¹ kuhi Kālāgam°, cd.

² gāma, cd.

³ rājāthāniyo, cd.

⁴ rājāthāniyo, cd.

⁵ nadī, cd.

⁶ laddham̄, cd.

⁷ yathā bhāsi tuvam̄ ca me, m.

⁸ te gaccham̄, cd.

⁹ nadī, cd.

¹⁰ katvānam abhiddakkhiṇam̄, cd.

¹¹ āvikatvāna, cd.

¹² etasse, cd

¹³ pāragūtām̄, cd.

¹⁴ etam̄, cd.

s a k k h i n a abhisambhunī ti. Attānam eva sandhāya Upako vadati.

S u m a t t a m̄ m a m̄ m a n̄ n̄ a m ā n ā t i attani sūt̄hu mattam̄¹ madappattam̄ kāmagedhavasena laggam̄ pamat-tam vā katvā mam̄ sallakkhanī. Cāpā putta m a t o s a y i² t i migaluddassa dhītā Cāpā ājivakassa puttā t i ādinā man̄ ghaṭṭentī puttam̄ tosesi keļāpassasi. Puttam̄ m a m̄ m a n̄ n̄ a m ā n ā t i ca paṭhanti. Subhatī t i man̄ maññamānā³ t i attho. Cāpāya bandhana m̄ e h e t vā t i Cāpāya tayi uppannam̄ kilesabandhanam̄ chindetvā. Pabbajissa m̄⁴ p u n o - m - a h a n t i puna dutiyavāram pi aham̄ pabbajissāmi. Idāni tassā mayham̄ attho n'atthī t i vadati.

Tam̄ sutvā Cāpāya khamāpentī mā m e k u j j h i t i gātham̄ āha. Tattha mā m e k u j j h i t i kelikāraṇamat-tena mā mayham̄ kujhi. M a h ā v ī r a m a h ā m u n i t i Upakam̄ ālapati. Tam̄ hi sā “pubbe pi pabbajito idāni pabbajitukāmo” t i katvā khantim̄⁵ ca paccāsim̄sanantī⁶ m a h ā m u n i t i āha. Tenevāha : na h i k o d h a-pa r e t a s s a s u d d h i atthi kuto tapo t i. Tvaṁ ettakam̄ pi asahanto katham̄ cittam̄ damessasi⁷ katham̄ vā tapam̄ carissasi t i adhippāyo.

Atha Nālam̄ gantvā jīvitukāmā pī t i Cāpāya vutto āha : p a k k a m i s s a m̄ c a Nālāto ko 'dha Nālāya v a c c h a t i t i. Ko idha Nālāya vasissati, Nālāto 'va aham̄ pakkamissām̄ eva. So hi tassa jātagāmo. Tato nikkhāmitvā pabbajitattā evam̄ āha. Nālā t i Upakassa jātagāmo. So ca Magadharatthe Bodhiimāṇḍassa āsannapadese. Tam̄ sandhāya vuttam̄ : b a n d h a n t i i t t h i r ū p e n a s a m a n e d h a m m a j ī v i n o t i. Cāpe tvaṁ dhammena jīvante dhammike pabbajite attano itthirūpena kuttākap-pehi bandhantī tiṭṭhasi. Yenāham̄ idāni yādiso jāto tasmat̄ tam̄ pariccajāmī t i adhippāyo.

¹ matta, ed.

² puttam̄ matopassi, ed.

³ maññamāno, ed.

⁴ pabbajissām̄ yam̄, ed.

⁵ khantī, ed.

⁶ paccāsim̄sanantī, ed.

Evam vutte Cāpā tam nivattetukāmā: e hi Kālā¹ ti gātham āha. Tass' attho: kālavaṇṇatāya² Kālā Upaka. E hi nivattassu mā pakkami. Pubbe viya kāme paribhūnja. Aham ca ye ca me santi nātakā te sabbe tuyham imāya pakkamitukāmatāya vasīka tā vasavattito katā ti.

Tam sutvā Upako etto c'e vā ti gātham āha. Tattha Cāpe ti Cāpe. Cāpasadisa-aṅgalat̄hitāya sā Cāpā ti nāmaṇ labhi. Tasmā Cāpā ti vuccati. Tvam Cāpe ya thā bhāsa si idāni yādisam³ kathesi ito catubhāga m ce piyasamudāhāram kareyyāsi. Tayi rattassa rāgā-bhibhūtassa purisassa uṭāra m vata tam siyā. Aham pan' etarahi tayi kāmesu ca viratto tasimā Cāpāya vacanena tiṭṭhāmī ti adhippāyo.

Puna Cāpā attani tassa āsattim + uppādetukāmā Kāl⁴ aṅginim⁵ ti āha. Tattha Kālā ti tassa ālapanaṇ. Aṅginin⁶ ti aṅgalat̄thisampannam. Va iti⁷ upamāya nipāto. Takkārīm⁸ pupphita m girimuddhanī ti pabbatamuddhani ṭhitam supupphitadālikalaṭṭhim⁹ viya. Ukkāgārīn ti keci paṭhanti. Aṅgalat̄thim¹⁰ viyā ti attho. Girimuddhanī ti ca idam kenaci anupahatasobhatā-dassanattham vuttam. Keci kāliginin ti pāṭham vatvā tassa kumbhandalatāsadanī ti attham vadanti. Phulla-dālimalaṭṭhīm vāti¹¹ pupphitam bijapūralata m viya. Antodipe va pāṭalin ti dīpagabbhantare pupphita-pāṭalirukkham viya. Dīpagahaṇāñ c'ettha sokapāṭihāriya-dassanattham eva.

Haricandanālittaṅgin¹² ti lohitacandanena anulittasabbaṅgim.¹³ Kāsikuttamadhārinin¹⁴ ti uttamakāsikavatthadharam. Tam man ti tādisam mām. Rūpavatim santin¹⁵ ti rūpasampannasamānam.

¹ Kālā, ed.² kālavaṇṇo, ed.³ sādisam, ed.⁴ āsatti, ed.⁵ Kāl' aṅgitam, ed.⁶ aṅginī, ed.⁷ ca iti, ed.⁸ takkāri, ed.⁹ olaṭṭhi, ed.¹⁰ Aṅgatthilaṭṭhi, ed.¹¹ laṭṭhitati, ed.¹² otaṅgī, ed.¹³ obaṅgī, ed.¹⁴ odhārinan, ed.¹⁵ rūpavatī santi, ed.

Kassa ohāya gacchasi ti kassa nama sattassa
kassa vā hetuno kena kāraṇena pahāya ohāya paricecajītvā
gacchasi.

Ito param pi tesam vacanapaṭīvacanagāthā 'va ṛhapetvā¹
pariyosāne tisso gāthā. Tattha sākuntiko ti sakujaluddo
viya. Āharimena rūpenā ti kesamanḍanādinā sari-
rajagganena c'eva vatthābharaṇādinā ca abhisamphārikena
rūpena vaṇṇena kittimena cāturiyena eā ti attho. Na
ma m̄ tva m̄ bādhayissa sī ti pubbe viya idāni mañ-
tvām na bādhitum sakkhissasi.

Puttaphalan ti puttasaṃkhātaphalam puttappa-
savo.

Sappaññā ti paññavanto. Saṃsārena adīnavavi-
bhāvaniyā paññāya samannāgatā ti adhippāyo. Te hi
appam̄ va mahantam pi nātiparivattabhogakkhandhaṃ vā
pahāya pabbajanti. Tenāha : pabbajanti mahāvīra²
nāgo chetvā va bandhanam̄ ti. Ayam̄ bandhanam̄
viya hatthināgo gihibandhanam̄³ chindetvā mahāviriyā ca
pabbajanti. Na hīnaviriyā ti attho.

Dāñḍenā ti yena kenaci dāñḍena. Churikāyā ti
na khurena.⁴ Bhūmiyam̄ va nisumbheyyan⁵ ti
paṭhaviyan̄ pātetvā⁶ bādhanavijjhānādinā⁷ vibādhissāmi.
Puttasokā na gacchasi ti puttasonāmittam̄ na
gacchissasi.

Padāhisī⁸ ti dassasi. Puttakate ti puttakārakā.
Ja mīti tassā⁹ alapanam̄. Lāmake ti attho.

Idāni tassa gamanam̄ anujānitvā gamanaṭṭhānam̄ jānitum
handa kho ti gātham āha. Itaro pubbe aham̄ aniyānikam̄
sāsanam̄ paggayha atṭhasi, idāni pana niyyānikā-
anantajinassa sāsane ṭhātukāmo. Tasmā “tassa santikam̄
gamissāmī” ti dassento aham̄ hā¹⁰ ti adim̄ āha. Tattha
gaṇino ti gaṇadharā. Asamāṇā ti na samitapāpā.
Samāṇamāṇino ti samitapāpā ti evam̄saññino.
Vicarimhā ti pūraṇādisu attānam̄ pakkhipitvā vadati.

¹ mahāvīra, ed. ² obandhana, ed. ³ kharena, ed.

⁴ nisumbhiyan, ed. ⁵ pāthetvā, ed. ⁶ bodhana^o, ed.

⁷ sadāhisī, ed. ⁸ tassa, ed. ⁹ amhā, ed.

Nerañjaram¹ patī ti Nerañjarāya nadiyā samipe. Tassā tīre buddho abhisambodhim² patto ti abhisambodhim² dassento sabbakālam³ bhagavā tattha vasī ti adhippāyena vadati.

Vandanaṁ dāni me vajjāsi ti mama vandanam⁴ vadeyyāsi³ mama vacanena lokanātham⁵ anuttaram⁶ vadeyyāsi⁴ ti attho. Padakkhiṇam⁷ ca katvāna ādiseyyāsi⁴ dakkhīṇan⁸ ti buddham⁹ bhagavantam¹⁰ tikkhatum¹¹ padakkhiṇam⁷ katvā pi catusu ṭhānesu vanditvā tato puññato mayham¹² pattidānam¹³ dento padakkhiṇam⁷ ādiseyyāsi⁵ ti buddhaguṇānam¹⁴ sutapubbattāhetusampannatāya ea evam¹⁵ vadati.

Etam¹⁶ kholabbaṁ amhehi tava dhātum¹⁷ sakkā na nivattanam¹⁸ pubbe viya kāmūpabhogo ca na sakkā ti adhippāyo. Tuvaṁ Cāpe ti tvam¹⁹ Cāpe. Vajjam²⁰ vakkhāmi.²¹ So ti Kālo. Ad dasāsī ti addakkhi. Satthudesanāya sacekathāya padhānattā sabbadhi muttāya²² abhāvato dukkhan²³ ti ādi vuttam²⁴. Sesam²⁵ vuttanayam eva.

Cāpāya theriyā gāthāvāṇṇanā samattā.

LXIX.

Petāni bhoti puttānī ti ādikā Sundariyā theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭūpanissayam¹ kusalam² upacinanti ito ekatimse kappe Vessabbhussa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññūtam³ pattā ekadivasam⁴ satthāram⁵ piṇḍāya carantam⁶ disvā pasannamānasā bhikkham⁷ datvā pañcapaniti⁸ hitena vanditvā ca satthā tassā cittappasādam⁹ ñatvā anumodanam¹⁰ katvā pakkāmi. Sā tena puññakamma tāvatimsesu

¹ Nerañjara, ed.

² abhisambodhi, ed.

³ vasseyyāsi, ed.

⁴ ādiseyyāmi, ed.

⁵ ādiyeyyāsi, ed.

⁶ laddham⁹, ed.

⁷ gacchāmi vakkh¹⁰, ed.

⁸ sabbinimuttāya, ed.

nibbattitvā tattha yāvatāyukam̄ katvā dibbasampattiñ anubhavitvā tato eutā. Aparāparam̄ sugatibhavesu yeva samsarantī paripakkaññā hutvā imasminñ buddhuppade Bārāñasiyam̄ Sujātassa nāma brāhmaṇassa dhītā hutvā nibbatti. Tassā rūpasampattiñ Sundarī ti nāmam̄ ahosi. Vayappattakale c'assā kaniñṭhabhātā kālam̄ akāsi. Ath' assā pitā puttasokena abhibhūto tattha tattha vicaranto¹ Vāsitthītheriyā samāgantvā tam̄ sokavinodanakāraṇam̄ puechhanto petāni² bhōti puttāni ādinā dve gāthā abhāsi. Therī tam³ sokābhībhūtam̄ ñatvā sokavinodetukāmā bahūni me puttāsatānī ti ādinā dve gāthā vatva attano asokikabhiñvam̄ kathesi. Tam̄ sutvā brāhmaṇo "katham̄ tvam̄ ayye evam̄ asokā jātā" ti āha. Tassa theri ratanattayaguṇam̄ kathesi. Brāhmaṇo "kuhiñ satthā" ti puechitvā "idāni Mithilāyam̄ viharatī" ti sutvā⁴ tāvad eva ratham̄ yojetvā rathena Mithilam̄ gantvā satthāram̄ upasamkamitvā vanditvā sammodanīyam̄ katham̄ katvā ekamantam̄ nisidi. Tassa satthā dhammam̄ desesi. So dhammam̄ sutvā paññiladdhasaddho pabbajitvā vipassanam̄ patthapetvā ghaṭento vāyamanto tatiyadivase arahattam̄⁵ pāpuṇi. Atha sārathi ratham⁶ ādāya Bārāñasiñ gantvā brāhmaṇiyā tam̄ pavattim̄ ārocesi. Sundarī attano pītu pabbajitabhāvam̄ sutvā "amma alaṇi pi pabbajissāmī" ti mātarām̄ āpuechi. Mātā "yam̄ imasminñ gehe bhogajātam̄ sabban tam̄ tuyham̄ santakan̄. Tvañ inmassa kulassa dāyādikā. Paṭipajja imam̄ sabbabhogañ paribhūñja mā pabbajī"⁷ ti āha. Sā "na mayham̄ bhoge hi attho. Pabbajissām' evāham̄ ammā" ti mātarām̄ anujānāpetvā mahatiñ sampattiñ⁸ khelapiññam̄ viya chaḍḍetvā pabbajī.⁹ Pabbajitvā ca sikkhamānā yeva hutvā ghaṭentī¹⁰ vāyamanti hetusampannatāya ñāñassa paripākan̄ gatattā saha paṭisambhidāhi arahattam̄ pāpuṇi. Tena vuttañ Apadāne :

¹ vicarante, ed. ² petā nu, ed. ³ theri tassa, ed.

⁴ ti tam̄ sutvā, ed. ⁵ arahatta, ed. ⁶ ratha, ed.

⁷ pabbajī, ed. ⁸ mahati sampatti, ed.

⁹ pabbajī, ed. ¹⁰ ghaṭtentī, ed.

Piñḍapātam̄ carantassa Vessabhussa mahesino
 kaṭacechubhikkham̄ paggayha buddhaseṭṭhassa dās'aham̄. 1.
 Paṭiggaheṭvā sambuddho Vessabhū lokanāyako
 vīthiyā¹ sañṭhitō satthā akā me anumodanam̄. 2.
 Kaṭacechubhikkham̄ datvāna Tāvatimsam̄ gamissasi
 chattim̄sa devarājūnam̄ mahesittam̄ karissasi. 3.
 Paññāsam̄ cakkavattinam̄ mahesittam̄ karissasi
 manasā patthitam̄ sabbam̄ patilacchasi sabbadā. 4.
 Sampatti² anubhotvāna pabbajissasi 'kiñcanā³
 sabbāsave pariññāya nibbāyissasi 'nāsavā.⁴ 5.
 Idam̄ vatvāna sambuddho Vessabhū lokanāyako
 nabham̄⁵ abbhuggami dhīro haṁsarājī⁶ va ambare. 6.
 Sudinnam̄ me dānavaram̄ suyiṭṭhā yāgasampadā⁷
 kaṭacechubhikkham̄ datvāna pattāham̄ acalam̄ padam̄. 7.
 Ekatim̄se ito kappe yam̄ dānam̄ adādim̄ tada
 duggatim̄ nābhijānāmi bhikkhādānass'idam̄ phalam̄. 8.
 Kilesā jhāpitā mayham̄ —pa— katam̄ buddhissa sāsanā
 ti. 9.

Arahattam̄ pana patvā phalasukhena nibbānasukhena
 viharantī aparabhāge satthu purato sihanādam̄ nadissāmī
 ti upajjhāyam̄ āpucchitvā Bārāṇasīto nikkhāmitvā samba-
 hulāhi bhikkhunīhi saddhiṇi anukkamena Sāvatthim̄ gantvā
 satthu santikam̄ upasam̄kamitvā satthāram̄ vanditvā ekam-
 antam̄ ṭhitā. Satthārā katapaṭisanthārā satthu orasadhi-
 tubhāvādivibhāvanena aññam̄ vyākāsi. Ath' assā mātaram̄
 ādim̄ katvā sabbo nātīgaṇo parijano ca pabbaji. Sā apara-
 bhāge attano paṭipattim̄ paccevekkhitvā pitarā vuttagātham̄
 ādim̄ katvā udānavasena :

Petāni bhoti puttāni⁸ khādamānā tuvam̄ pure
 tuvam̄ divā ca ratto ca atīva paritappasi. 312.
 Sājja sabbāni khāditvā satta puttāni brāhmaṇi⁹

¹ vīthiyam̄, P.

² sampatti, P.

³ pabbajissa sam̄ kiñcanā, P. ⁴ nibbāyissam̄ anāsavā, P.

⁵ nasam̄, P. ⁶ haṁsarājī, P. ⁷ yāvasampadā, P.

⁸ puttānam̄, ed.

⁹ brahmaṇi, ed.

Vāsetṭhi¹ kena vanṇena na bālhaṇī² paritappasi. 313.
 Bahūni puttatasatāni nātisaṅghasatāni ea
 khāditāni atītamse mama tuyhaṇī ca brāhmaṇāya.³ 314.
 Sāhaṇī nissaraṇaṇī nātvā jātiyā maraṇassa ca
 na socāmi na rodāmi na cāhaṇī paritappayim.⁴ 315.
 Abbhutam vata Vāsetṭhi⁵ vācaṇī bhāsasi edisaṇī
 kassa⁶ tvam dhammam aññāya girāṇī bhāsasi edisaṇī. 316.
 Esa brāhmaṇā sambuddho nagaram Mithilāṇī pati
 sabbadukkhappahānāya dhammam desesi pāṇinam.⁷ 317.
 Tassāhaṇī brāhmaṇā⁸ arahato dhammam sutvā nirūpa-
 dhim⁹
 taththa viññātasaddhammā puttasonkaṇī vyapānudi.¹⁰ 318.
 So aham pi gamissāmi nagaram Mithilāṇī pati
 app eva māṇī so bhagavā sabbadukkhā pamocaye. 319.
 Addasa¹¹ brāhmaṇo buddham vippamuttam nirūpadhiṇī
 tassa dhammam adesesi muni dukkhassa pāragū. 320.
 Dukkham dukkhasamuppādāṇī dukkhassa ca atikkamam
 ariyam c' atṭhaṅgikam maggaṇī dukkhūpasamagāmī-
 nam. 321.
 Tattha viññātasaddhammo pabbajjāṇī samarocayi
 Sujāto tīhi rattīhi tisso vijjā aphassayi.¹² 322.
 Ehi sārathi gacchāhi rathāṇī nīyādayāh'¹³ imāṇī¹⁴
 ārogyam brāhmaṇīm vajja¹⁵ pabbajito¹⁶ dāni brāhmaṇo.
 Sujāto tīhi rattīhi tisso vijjā aphassayi.¹⁷ 323.
 Tato ea rathāṇī ādāya sahassam cāpi sārathi
 ārogyam brāhmaṇīm¹⁸ voca pabbajito¹⁹ dāni brāhmaṇo.
 Sujāto tīhi rattīhi tisso vijjā aphassayi.²⁰ 324.
 Etam c'aham²¹ assarathāṇī sahassam cāpi sārathi.
 tevijjam brāhmaṇāṇī nātvā puṇṇapattam dadāmi te. 325.

¹ Vāsiṭṭhi, ed. ² bālāṇī, ed. ³ brahmaṇā, ed.

⁴ paritappati, ed. ⁵ Vāsiṭṭhi, ed. ⁶ tassa, ed.

⁷ pāṇinam, ed. ⁸ hassa brahme, m.

⁹ nirūpadhi, ed. ¹⁰ apānudi, ed. ¹¹ addasaṇī, ed.

¹² apassayi, m., ed. ¹³ niyyāthayāhi, ed.

¹⁴ brāhmaṇī vijjā, ed. ¹⁵ pabbajji, m.

¹⁶ apassayi, m., ed. ¹⁷ brāhmaṇī, ed.

¹⁸ pabbajji, m. ¹⁹ apassayi, m., ed. ²⁰ etaṇī ea te, ed.

Tumh' eva ¹ hotu assaratho sahassam̄ eāpi brāhmaṇi
aham pi pabbajissāmi varapaññassa santike. 326.

Hatthigavassam̄ manikunḍalañ ² ca phitam̄ c' imam̄
gehavigatam̄ ³ pahāya
pitā pabbajito tuyham̄ bhuñja bhogāni Sundari tuvam̄
dāyādikā kule. 327.

Hatthigavassam̄ manikunḍalañ ⁴ ca rammam̄ c'imam̄ geha-
vigatam̄ ⁵ pahāya

pitā pabbajito mayham̄ puttasonkena at̄tito
aham pi pabbajissāmi bhātu sokena at̄titā. 328.

So te ijhatu samkappo yañ tvam̄ patthesi Sundari
uttiñthapiñdo uñcho ⁶ ca pañsukūlam̄ ca cīvaram̄
etāni abhisambhontī paraloke anāsavā. 329.

Sikkhamānāya me ayye dibbacakkhum̄ visodhitam̄
pubbenivāsam̄ jānāmi yattha me vusitam̄ pure. 330.

Tuvam̄ nissāya kalyāñi therīsañghassa ⁷ sobhañe
tisso vijjā anuppattā katañ buddhassa sāsanam̄. 331.

Anujānāhi me ayye. Icche Sāvatthim̄ ⁸ gantave ⁹
sīhanādam̄ nadissāmi buddhaset̄thassa santike. 332.

Passa Sundari satthāram̄ hemavaññam̄ harittacam̄
adantānam̄ dametāram̄ ¹⁰ sambuddham̄ akutobhayam̄. 333.

Passa Sundariñ ¹¹ āyantim̄ vippamuttam̄ nirūpadhim̄
vitarāgam̄ visam̄yuttam̄ katakiccam̄ anāsavam̄. 334.

Bārāñasīto nikkhamma tava santikam̄ āgatā
sāvikā te mahāvīra pāde vandati Sundarī. 335.

Tuvam̄ buddho tuvam̄ satthā, tuyham̄ dhītam̄hi ¹² brāhmaṇa
orasā mukhato jātā katakicca anāsavā. 336.

Tassā te svāgatañ bladde tato ¹³ te adurāgatam̄
evam̄ hi dantā āyanti ¹⁴ satthu pādāni vandikā
vitarāgā visam̄yuttā katakicca anāsavā ti. 337.

Imā gāthā paccudabhāsi. Tattha p etānī ti orāni.

¹ tuyham̄ va, ed.

²

manik°, ed. ³ gahavig°, ed.

⁴ manik°, ed.

⁵

gahavig°, ed.

⁶

uecho, ed.

⁷ theresañgh°, ed.

⁸

Sāvatthi, ed.

⁹

gantuve, ed.

¹⁰ dametānam̄, ed.

¹¹

Sundarī āyanti, ed.

¹² tuvam̄ dhītā, ed.

¹³

ato, m.

¹⁴

dantam̄ āyanti, ed.

Bhotīti tam ālapati. Puttānīti liṅgavipallāsenā vuttam. Pete putte ti attho. Eko eva ea tassā¹ putto mato. Brāhmaṇo pana nacirakālāṇi ayam sokena atṭa hutvā vicari bahū maññe imissā puttā matāti evamṣaṇī hutvā bahuvacanenāha. Tathā ea² sājja³ sabbañi khāditvā satta puttānīti khāda mānāti lokavohāravasena kluṁsanavacanam etam. Loke hi yassā itthiyā jātajātā puttā maranti tam garahanti “puttakhādāni”ti adi vadanti. Atīvāti ati viya bhūtam. Paritappasi ti samtappasi pure ti yojanā. Ayam h'ettha saṅkhepattho. Bhoti Vāsetṭhi⁴ pubbe tvam mataputtā hutvā socanti paridevantī ativiya sokāya samappitā gāmanigamarājadhāniyo⁵ āhiṇḍasi.

Sājjāti sā ajja. Sā tvam etaralīti attho. Ajjāti vā pāṭho. Kena vanṇenāti kena kāraṇena khāditānīti theri brāhmaṇena vuttapariyāyen’ eva vadati. Sājjāti khāditānīti vā vyagghadīpibilārādijātiyo sandhāy’ evam āha. Atītam se ti atīte koṭṭhāse. Atikkantabhabvesūti attho. Mama tuyham cāti mayā cātayā ca. Nissaraṇam nātvā jātiyā maraṇassa cāti jātijāmaranānam nissaraṇabhūtam nibbānam maggañānenā pativijjhīhitvā. Na cāpi paritappayin⁶ti na cāpi upāyās’āsi.⁷ Aham upāyāsam na āpajjīti attho.

Abbhutam vata ti acchariyam vata. Tam hi abhūtan ti yuccati. Edisan ti evarūpam.⁸ Na soeāmīna rodāminā cāpi paritappayin⁹ti evam socanādinam abhāvadīpativācam. Kassa tvam dhammam aññāyāti kevalam yathā ediso dhammo laddhum na sakka tasmā kassa nāma satthuno dhammam aññāya giram vācam bhāsasi edisan ti satthāraṇī sānam ca puechati.

Nirūpadhīn ti niddukkham. Viññātasaddham-

¹ catasso, ed.

² tathā vā, ed.

³ sajja, ed.

⁴ Vāsetṭhi, ed.

⁵ rajatħāniyo, ed.

⁶ parikappatī, ed.

⁷ upāyāsi, ed.

⁸ evarūpi, ed.

⁹ paritappatī, ed.

mā ti paṭividdhaariyasaddhammā vyapānudin¹ ti
nihari pajahi. Vippamuttan² ti sabbaso vimuttam
sabbakilesehi sabbabhavehi ca visanyuttam. Hessati so
sammāsambuddho assa brāhmaṇassa satthā ti tassa
catusaccadhammadesanāya.

Ratham niyyādayāh' iman³ ti imam ratham
brāhmaṇiyā niyyādehi.⁴

Sahassam cāpi ti maggaparibbayattham nītam kahā-
panasahassam cāpi adāya niyyādesin ti yojanā. Assara-
than ti assayuttaratham. Punṇapattan ti tutthidānam.

Evam brāhmaṇiyā tutthidāne diyyamāne tam sampaṭie-
chantī⁵ sārathi tuyh'eva hotū ti gātham vatvā
satthu santikam eva gantvā pabbajite⁶ pana sārathimhi
brāhmaṇī attano dhītaram Sundari⁷ āmantetvā gharavāse
niyojentī hattigavassan ti gātham āha. Tattha
hattihī ti hatthino. Gavassan ti gāvo ca assā ca.
Maṇikuṇḍalañ cā ti maṇī ca kuṇḍalāni ca. Phītam⁸
c'imam gehavigatam⁹ pahāyā ti imam hatthiā-
dippabhedam yathāvuttam avuttam ca khettavattha-
hiraññasuvanṇādibhedam phītam. Bahu tam ca gehavi-
gatam gehūpakaranam aññam ca dāsidaśādikam sabbam
pahāya tava pitā pabbajito. Bhūñja bhogāni Sundarī¹⁰
ti Sundari tvam ime bhoge bhūñjassu. Tuvam dāyā-
dikā kule ti tuvam hi imasmim kule dāyajjarahā ti.
Tam sutvā Sundarī attano nekkhammajjhāsayam pakā-
sentī hattigavassan ti ādim āha. Atha nam mātā
nekkhammass' eva niyojentī so te ijjhātū ti ādinā
diyadīdhagātham āha. Tattha yam tvam patthesi
Sundarī ti Sundari tvam idāni yam patthayasi ākamkhāsi.
So tava pabbajjāya samkapo pabbajjāya chando
ijjhātu anantarāyena sijjhatu. Uttitthapiṇḍo ti

¹ vyāpānō, ed.

² vippavutthan, ed.

³ niyyātassābhiyan, ed.

⁴ niyyātehi, ed.

⁵ oiechanto, ed.

⁶ pabbajitena, ed.

⁷ pītam, ed.

⁸ gahavigatam, ed.

⁹ thitam, ed.

ghare ghare upatiṭṭhitvā laddhababbhikkhapiṇḍo. Uñechoti
ti tadaṭṭhamū gharapaṭipāṭiyā āhiṇḍanamū² utṭhānañ
ca. Etānī ti uttiṭṭhapinḍādīni. Abhisambhonti
ti anibbiṇṇarūpajāṇīghālāmū³ nissāya abhisambhavantī
sādhentī ti attho.

Atha Sundarī sādhū ammā ti mātuyā paṭisūñitvā
nikkhamitvā bhikkhumīpassayañ gantvā sikkhamānā yeva
samānā tisso vijjā saechikatvā satthu santikamū gamissāmī
ti upajjhāyamū ārocetvā bhikkhumīhi saddhiñ Sāvatthiñ
agamāsi. Tena vuttañ sikkhamānāya me ayye
ti ādi. Tattha sikkhamānāya me ti sikkhamā-
nāya samānāya mayā. Ayye ti attano upajjhāyamū⁴
ālapati.

Tuvañ nissāya kalyāñi therisamghassa
sobhañe ti bhikkhunīsañghe vuddharatanabhbhāvena
thiragunayogena ca sañghatheriyo ānehi sīlādīhi samannā-
gatattā sobhañe kalyāñamitte ayye tamū nissāya mayā
tisso vijjā anuppattā katañ buddhassa
sāsanān ti yojanā.

Ieche ti iecheñi. Sāvatthiñ gantave⁴ ti Sāva-
tthiñ gantum. Sīhanādañ nadissāmī ti aññam
vyākarañam sandhāyāha.

Atha Sundarī anukkamena Sāvatthiñ gantvā vihārañ
pavisitvā satthārañ dhammāsane nisinnamū disvā ulāra-
pītisomanassamū paṭisanivediyamānā attānam eva ālapanti
āha passa Sundarī ti. Hemavaññan ti suvaññava-
ñnam. Harittacamū ti kañceanasannibhattacamū.
Ettha ca bhagavā pītavāññena suvaññavāñño ti yuecati.
Atba kho sammad eva ghamṣitvā jātihiñgulakena anu-
limpitvā suparimajjitakañceanādāsasannibho ti dassetuñ
hemavaññan ti vatvā harittacan ti vuttañ.

Passa Sundarim āyantin⁵ ti tamū Sundarimā-
mikamū manū bhagavā gacechantañ passa. Vi ppa muṭtañ
ti ādinā aññam vyākarontī pītivippakāravasena vadati.
“Kuto pana āgatā kattha ca āgatā kūdisā cāyamū Sundarī” ti

¹ uecho, ed. ² āhiṇḍanto, ed. ³ ṛūpajāṇīghab^o, ed.

⁴ Sāvatthi gantuve, ed.

⁵ ayantī, ed.

āsaṃkantinam āsaṃkam nivattetum Bārāṇasīto ti
gātham vātva tattha sāvikkācāti vuttam attham pāka-
tataram kātum tuvam buddho ti gātham āha. Tass'
attho : imasmīm sadevake loke tuvam ev'eko sabbaññū¹
buddho dīṭhadhammikasamparāyikaparamatthehi ya-
thārahām anusāsanato tuvam me satthā ahām ca
khīnāsavabrahmāmī¹ bhagavā tuyham ure tassā mām
janitābhijātikāya orasā mukhato pavattadhammagho-
sena sāsanassa ca mukhabhūtena ariyamaggena jātattā
mukhato jātā niṭhitapariññādikaraṇiyatāya kata-
kiceā sabbaso āsavānam khepitattā anāsa vā ti.

Ath'assā satthā āgamanam abhinandanto tassā te
svāgata nti gātham āha. Tass'attho : mayā adhigatañ
dhammam yāthāvato adhigacchi. Tassā te bladde Sundari
idha mama santike āgatañ. Tato eva tam adurāga-
tam na durāgatañ hoti. Tasmā evam hi dantā
āyanti yathā tvam Sundari evam pi uttamena ariyamag-
gasamathena dantā. Tato eva sabbadhi vītarāgā sab-
besam samyojanānam samucchinnattā visamय uttā
katakiceā anāsa vā satthu pādānam vanda-
nikā āgacchanti. Tasmā tassā te svāgatañ² adu-
rāgata nti yojanā.

Sundaritheriyā gāthāvanṇamā samattā.

LXX.

Daharā ahān ti ādikā Subhāya kammāradhitāya
theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katādhikārā
tattha tattha bhave vivat̄ūpanissayam kusalam upacinarantī
anukkamena samropitakusalamūlā upacitavimokkhasam-
bhārā sugatisu yeva samsarantī paripakkañāñā hutvā
imasmiñ buddhuppāde Rājagahe aññatarassa suvañña-
kārassa dhītā hutvā nibbatti. Rūpasampattisobhāya Subhā
ti tassā nāmañ ahosi. Anukkamena viññutam pātā satthu

¹ ḫbrahmāno, ed.

² kasmā tassa se svāgatañ, ed.

Rājagahappavesane satthari sañjātappasādā ekadivasām
bhagavantam upasam̄kamitvā vanditvā ekamantam nisidi.
Satthā tassā indriyaparipākam disvā ajjhāsayāmūrūpam
eatusaccagabbhadhammam desesi. Sā tāvad eva sahas-
sanayapaṭimāṇḍite sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Sā apara-
bhāge gharāvāse dosam disvā Mahāpajāpatigotamiyā
santike pabbajitvā bhikkhunīsile patiṭṭhitā upari maggat-
thāya bhāvanam anuyuñjati.¹ Tam ñātikā kālena kālam
upasam̄kamitvā kāmehi nimantetvā² pahūtalhanavi-
bhavam ca dassetvā palobhenti. Sā ekadivasām attano
santikam upagatānam gharāvāsesu kāmesu ca ādmavam
pakāsentī dāharā ahān ti ādīhi catuvīsatiyā gāthāhi
dhammam kathetvā te nirāse³ katvā vissajjītvā vipas-
sanāya kammanam karontī indriyāni pariyodapentī bhā-
vanam ussukkāpetvā nacirass'eva saha paṭisambhidāhi
arahattam pāpuṇi. Arahattam pana patvā:

Daharā ahām suddhavasanā yam pure dhammam asuñi
tassā me appamattāya + saceābhisañmaya alu. 338.
Tato 'ham sabbakāmesu blusam aratim ajjhaganam
sakkāyasmīm bhayañ disvā nikkhammam eva pihaye. 339.
Hitvān' ahām ñātigañam dāsakammakarāni ca
gāmakhettañi phītāni ramañīye pamodite
pahāy' ahām pabbajitā⁵ sāpateyyam anappakam. 340.
evam saddhāya nikkhamma saddhamme suppavedite
na me tam⁶ assa patirūpam ākiñcaññam hi patthaye
yā⁷ jātarūparajatañ thapetvā punar āgame.⁸ 341.
Rajatam jātarūpam vā na bodhāya na santiyā⁹
n' etam samaññasāruppam na etam ariyam dhanam. 342.
Lobhanam madanam c'etam mohanam rajavadḍhanam
sāsañkam bahuñyāsam n'atthi c'eththa dhuvam thiti. 343.
Ettha rattā pamattā ca samkiliñthamanā narā
aññamaññena vyāruddhā puthu kubbanti medhakam. 344.

¹ anuyuñjanti, ed.² nimantento, ed.³ nirāhāse, ed.⁴ anuppamattāya, ed.⁵ pabbajitvā, ed.⁶ n'etam, m.⁷ yo, ed. m.⁸ āgahe, m.⁹ santiya, ed. m.

Vadho bandho parikleso jāni sokapariddavo
 kāmesu adhipannānam dissate vyasanam bahum. 345.
 Tam mañ ñātī amittā ca kiñ mam kamesu yuñjatha
 jānātha mam pabbajitam kāmesu bhayadassini.¹ 346.
 Na hiraññasuvaññena parikkhiyanti āsavā
 amittā vad hakā kāmā sapattā² sallabandhanā. 347.
 Tam mañ ñātī amittā ca kiñ mam kāmesu yuñjatba
 jānātha mam pabbajitam muñdam³ sañghātipārutanī. 348.
 Uttiññhapiñdo uñcho⁴ ca pamukūlam ca cīvaram
 etam kho mama sārappam anagārūpanissayo. 349.
 Vantā mahesinā kāmā ye dibbā ye ca mānusā
 khemātthāne vimuttā te pattā te acalam sukham. 350.
 Māham kāmehi sañgacchi yesu tāñam na vijjati
 amittā vad hakā kāmā aggikkhandhasamā dukkhā.⁵ 351.
 Paripantho eso sabhayo⁶ savighāto sakāñtako
 gedho suvisamo c'eso mahanto mohanāmukho.⁷ 352.
 Upasaggo bhīmarūpo⁸ kāmā sappasirūpamā
 ye bālā abhinandanti andhabhūtā puthujjanā. 353.
 Kāmapañkena sattā⁹ hi bahū loke aviddasū¹⁰
 pariyantam nābhijānanti jātiyā marañassa ca. 354.
 Duggatigamanam maggam manussā kāmahetukam
 bahum ve patipajjanti attano roga-m-āvaham. 355.
 Evam amittajanānā tāpanā samkilesikā
 lokāmisā bandhanīyā kāmā marañabandhanā. 356.
 Ummādanā ullapanā kāmā cittapamāthino¹¹
 sattānam samkilesāya khipam Mārena odlitam.¹² 357.
 Anantādīnavā¹³ kāmā bahudukkhā mahāvisā
 appasādā¹⁴ rañakarā sukkapakkhavisosanā. 358.
 Sāhanā etādisam katvā vyasanam kāmahetukam
 na tam paccāgamissāmi nibbānābhīratā sadā. 359.

¹ olassinam, ed. ² pamattā, ed. ³ muñda, ed.

⁴ uccho, ed. ⁵ dukkhā, ed. ⁶ paribandho esa bhayo, ed.

⁷ gehe suvisamam c'etam mahantamohanañ sukham, ed.

⁸ blimmaro, ed. ⁹ kāmasamsaggasattā, ed.

¹⁰ bahūsu loke avindisu, ed.

¹¹ opanathino, m.; cittasamādhino, ed. ¹² uddisam, ed.

¹³ na anantā pi navā, ed. ¹⁴ appasādhā, ed.

Rāṇam karitvā kāmānam sītibhāvabhikāñkhit¹
appamattā vihissāmi tesam samyojanakkhayo.² 360.
Asokam virajam khemam ariyatthaingikam uju³
tam + maggām anugaechāmi yena tiṇṇā⁴ mahesino. 361.
Imam passatha dhammattha Subham kammāradhitaran
anejam upasampajja rukkhamūlamhi jhāyati. 362.
Ajj' aṭṭhamī pabbajitā saddhā saddhammasobhaṇā
vinīt' Uppalavāṇīya tevijjā maceubhāyinī.⁵ 363.
Sāyam bhujissā anaṇā bhikkhumī bhāvitindriyā
sabbayogavisamyuttā katakiecā anāsavā. 364.
Tam Sakko devasaṅghena upasampakamma iddhiyā
namassati bhūtapati Subham kammāradhitaran ti. 365.

Imā gāthā abhāsi. Tattha d a h a r ā a h a m su dd ha-
v a s a n ā y a m p u r e d h a m m a m a s u ḥ i n t i yasmā
aham pubbe daharā taruṇī evam suddhavasanā suddhavat-
thanivatthā alaṃkatatapaṭiyattā satthu santike dhamman
assosi. Tassā me appamattāya⁷ saceābhisa-
m a y o a h ū t i yasmā ca tasmā me mayham yathāsutam
dhamman⁶ paccavekkhityā appamattāya upaṭṭhitasatiyā
sīlam adhiṭṭhahitvā bhāvanam anuyuñjantī yāva catunnā
ariyasaccānam abhisamayo idam dukkhan ti ādinā pati-
vedho ahosi.

Tato 'ham sabbakāmesu bhusam aratim
ajjhagan ti tato tena kāraṇena satthu santike dham-
massa sutattā saceānañ ca abhisamitattā mānusesu dibbesu
cāti sabbesu kāmesu bhusam ati viya aratim ukkaṇ-
thim⁸ adhigacchi. Sakkā yasmīn upādānakkhanda-
pañcake. Bhayaṇ sappaṭibhayabbhāvam. Nāṇacak-
khunā disvā nekkhammas' eva pabbajjānibbānass'
eva. Piha ye pihayāmi patthayāmi.

Dāsaka mma karāni cāti dāse ca kammakare ca.

¹ oābhisañkhitī, ed.

² viharissāmi ratā samyojanakkhayo, ed.

³ uju, ed. + kam, ed. ⁵ tikkā, ed.

⁶ paccubhāyinī, ed. ⁷ adhimattāya, ed.

⁸ arati ukkaṇthi, ed.

Liṅgavipallāsena h'etam vuttam. Gāma khettañīti
gāme ca pubbaññāparaññāvirūhanakhettāni ca gāmapariyā-
pannā vā khettāni. Phītāñīti samiddhāni. Ramā-
ñīye ti manuññe. Padodite ti pamudite. Bhogak-
khandhe hutvā ti sambandho. Sāpateyyan ti san-
takam manikanakarajatādipariggahavatthu. Anappaka-
nan ti mahantam pahāyā ti yojanā. Evañ sad-
dhāya nikkhammāti¹ hitvān' aham nātigāñan ti
ādinā vuttappakārena mahantam nātiparivat̄tam mahantañ
ca bhogakkhandham pahāya kammaphalāni ratanattayam
cā ti saddheyavatthum sad dhāya saddahitvā gharato
nikkhamma sad dhāmme suppavedite sammā-
sambuddhena suṭṭhu pavedite ariyavinaye aham pabbajitā.
Evañ pabbajitāya pana na metam assa patirū-
pam yad idam chadditānam kāmānam paccāgamanam.
Ākiñcaññāñ hi patthayēti² akiñcanabhbāvam
apariggahabhāvam eva patthayāmi. Yā³ jātarūparaj-
jatañ thapetvā punarāgameti yo puggalo
suvaññāñ aññāñ pi vā kiñci dhanajātam chaddetvā puna-
tam gañheyya so paññitānam antare katham sisam ukkhi-
peyya.

Yasmā raja tam jātarūpam vā na bodhāya
na santiyā⁴ na maggaññāya na nibbānāya hoti ti
attho. N'etañ samaññasāruppaniti etam jātarū-
parajatādipariggahavatthum tassa⁵ vā patigañhanam sa-
maññānam sāruppam na hoti. Tathā hi vuttam : na kap-
pati samaññānam Sakyaputtiyānam jātarūparajatan ti adi.
N'etañ ariyadhananiti etam yathāvuttapariggaha-
vatthu saddhādīghanam viya ariyadhammamayam pi dha-
nam na hoti na ariyabhāvāvahato.

Tenāha lobhanan ti adi. Tattha lobhanan ti
lobhuppādam. Madanan ti madāvaham. Mohanan
ti sammohananam.⁶ Raja vadāñhanan ti rāgarajādi-
sañvadāñhanam. Yena pariggahitam tassa āsañkāvahattā

¹ nikkhmantī, ed.

² patthaye ahan ti, ed.

³ Yo, ed.

⁴ santiye, ed.

⁵ tassā, ed.

⁶ sammohajanam, ed.

saha āsaṅkāya vattati ti sāsaṅkām.¹ Yena parigga-
hitam tassa yato kuto āsaṅkāvalan ti attho. Ba-hu-
āyāsan ti sajjanarakkhanādivasena bahuāyāsanū. N'a-
tthi c'ettha dhuvaṇ ṭhiti ti etasmīn ṭhāne dhuva-
bhāvo ca n'atthi calācalam² anavatthitam evā ti attho.

Ettha rattā pamattā eā ti etasmīn ṭhāne
rattā sañjātarajanaakusaladhammesu satiyā vippavāsenā
pamattā lobhādisaṅkileseṇa saṅkiliṭṭhacittā ca nama
honti. Tato ca aññāmaññāmhi vyārunuddhā
puthu kubbanti³ medhakan ti antamaso mātā
pi puttena putto pi mātarā ti evam aññamaññam pativirud-
dhā hutvā puthu sattā medhakan kalahaṇ karonti.
Tenāha bhagavā: puna ca param bhikkhave kāmahetu
kāmanidānam kāmādhikaraṇam mātā pi puttena putto pi
mātarā vivadatī ti ādi.

Vadho ti marañam. Bandho ti daddubandhanādi-
bandhanam. Parikleso ti hatthacchedādiparikilesā-
patti. Dhanam jānī ti dhanajāni c'eva parivārajāni ca.
Soko pariddavo ti soko ca paridevo ca. Adhipa-n-
nānan ti ajjhositānam. Dissate vyasanam ba-
hun ti yathāvuttavadvabandhanādibhedam avuttañ ca
domanassupāyāsādidiṭṭhadhammikam samparāyikañ ca
bahuvidham vyasanam anattho kāmesu dissate
'va.

Tam man⁵ nātī amittāva kiñ man kā-
mesu yuñjathā ti tādisam̄ man̄ yathākāmesu virat-
tam tumhe nātī nātakā samānā anatthakāmā amittā
viya kiñ kena kāraṇena kāmesu yuñjatha niyojetha.
Jānātha man pabbajitam kāmesu bhaya ya-
dassinin⁶ ti kāme bhayato passantam pabbajitam man⁷
anujānātha kiñ ettakan⁸ tumhehi anuññātan ti adhip-
pāyo.

Nahiraññena suvaṇṇena parikkhīyanti

¹ sāsaṅkā, ed. ² sasaṅcalam, ed. ³ dhane, ed.

⁴ kuppanti, ed. ⁵ kammanam, ed. ⁶ odassinan, ed.

⁷ passanti pabbajitamanam, ed. ⁸ eththakan, ed.

ā s a vā ti¹ kāmāsavādayo hiraññasuvanūṇena na kadāci parikkhayam gacchanti. Atha kho tehi eva parivadḍhant' eva. Tenāha: amittā vadha kā kāmā sapattā sallabābandhanāti. Kāmā hi ahitāvahattā mettiyā abhāvena amittā. Marañahetutāya ukkhittāsivadhakasadisattā vadha kā. Anubandhitvā pi anatthāvahana-tāya verānubandhapattāsadisattā sapattā. Rāgādīnam sallānam bandhanato sallabābandhanā.

Muṇḍa nti muṇḍitakesam̄. Tattha tattha nantakāni gahetvā saṅghāṭicīvarapārupanena samaglāti pāruttam.

Uttitthapīṇḍo ti vivatadvāre ghare ghare patitthitvā labhanakapiṇḍo. Uñcho² ti tad attham uñchācariyā.³ Anāgārūpanissayo ti anāgārānam pabbajitānam upagantvā nissitabbato upanissayabhūto jīvitaparikkhāro. Tam hi nissāya pabbajitā jīvanti.

Vantāti chaḍḍitā. Mahesihi ti buddhādīhi māhesīhi. Khematthāne ti kāmayogādīhi anupaddavatthānabhūte nibbāne. Te ti māhesayo. Acalam su-khān ti nibbānasukham pattā. Yasmā vantakāmā buddhādayo māhesayo nibbānasukham pattā tasmā tañ patthen-tena kāmā paricecajitatbā ti adhippāyo.

Māhaṁ kāmehi samagacchin ti aham kadāci pi kāmehi na samāgaccheyyam. Tasmā ti ce āha: yesutāṇam na vijjati ti ādi yesu kāmesu upaparikkhiyamānesu ekasmin anatthaparittānam nāma n'atthi. Aggikkhanādhūpamā mahābhītāpatthēna dukkha-dukkhamatthēna.

Paribandho esa bhayo yad idam kāmā nāma aviditāvipulānatthāvahattā. Savighāto cittavighātarattā. Sakāṇṭako vinivijjhānato. Gedho suvissamō⁴ ceso ti giddhīhetutāya gedho suṭṭhu visamo. Mahāpalibodho so dhuranikkamanaṭṭhēna māhānto. Mohnāmu khol mucchāpattihetuto.

Upasaggo bhimārūpo atibhīmsanakasabhāvo

¹ āsavādi, ed.

² uecho, ed.

³ uechācariyā, ed.

⁴ sucisamo, ed.

mahanto devatūpasaggo viya appatthikādilukkhavahano.
Sappasirūpamā kāmā sappaṭibhayaṭṭhena.

Kāmapamakassattā ti kāmasaṃkhātena pañkena
sattā laggā.

Duggatigamanam maggan ti nirayādiapāya-
gāminam¹ maggām. Kāmahetukān ti kānopabhoga-
hetukām. Bahun ti pāṇātipātādibheda bahuvidham.
Roga-māvahān ti rujanāṭṭhena rogasamphātassa dīṭ-
ṭhadhammikādibheda dukaṭhassa āvahanakām.

Evan ti amittā vadhakā ti ādinā vuttappakārena.
Amittajananā ti amittabhāvassa nibbattakā. Tā-
panā ti santāpanakā tapanīyā ti attho. Saṃkile-
si kā ti saṃkilesāvahā. Lokāmīsa ti loke āmisab-
hūtā. Bandhanīyā ti bandhabhūtēhi saṃyojanēhi
bandhitabbā saṃyojanīyā ti attho. Marañabandhanā
ti bhavādīsu nibbattinimittatāya pavattakaraṇato ca mara-
ṇavibandhanā.

Umādānā ti viparināmadhammatāviyogavasena so-
kummādakarā bandhiyā vā uparūparimatāvahā. Ullapanā
ti aho sukhanī aho sukhan ti uddhamū uddhanū lapā-
panakā. Ullolanā ti pi pāṭho. Bhattapiṇḍanimittam
naṅguṭṭhamū ulloento sunakho viya āmisahetu satte uparū-
parilalanā paramabhlāvañāta pūpa nākāsi attho.(?) Citta p-
pamāthino² ti pariṭṭhuppādanādinā sampati³ āyatiñ
ca cittassa pamathamasilā. Cittappamaddino ti vā
pāṭho. So⁴ ev' attho. Ye pana cittappamaddino ti
vadanti tesam cittassa pamādāvahā ti attho. Saṃkile-
sāyā ti vibādhanāya upatāpanāya vā. Khipam Mā-
rena oḍḍitan⁵ ti kāmā nām' ete Mārena uditam^(!)
kuminan ti datṭhabbā sattānamū anatthāvahanato.

Anantādīnavā ti palobhanam⁶ marañāñ c'etan
ti ādi. Idha sītassa purakkhato uṇhassa purakkhato ti
ādinā dukkhakkhandhasuttādisu vuttanayena apariyantā-
dīnavā bahudosā. Bahudukkhā ti apāyikādibahuvi-
dhadukkhānubandhā. Mahāvisā ti kaṭukasemphalā-

¹ ṭogāminī, ed. ² cittappamatino, ed. ³ sammati, ed.

⁴ so om. ed. ⁵ uddhitā, ed. ⁶ palopanam, ed.

tāya sālādimahāvisasadisā. Appassādā¹ ti satthadhā-rāgatamadhubindu² viya padinna (?). Raṇakarā ti rāgādisambandhato. Sukkappa kha visosanā³ ti sattānam anavajjakoṭṭhāsayavināsakā.

Sāhan ti sā ahām. Hetṭhāvuttanayen' eva satthu santike dhammām sutvā paṭiladdhasaddhā kāme pahāya pabbajitvānā ti attho. Etādi san ti evarūpam vuttpakāram. Katvā⁴ ti iti katvā yathāvuttakāraṇenā tī attho. Natam pacceāgamissāmī⁵ ti tam mayā pubbe vantam kāmanethunam na paribhuñjissāmi. Nibbānābhīratā sadā ti yasmā pabbajitakālato paṭṭhāya sabbakālam nibbānābhīratā tasmā na te pacceāgamissāmī⁶ ti yojanā.

Raṇam karitvā kāmānan ti kāmānam ranam te ca mayā kātabbam ariyamaggam sampalāram katvā. Sītibhāvābhīkaṁkhinī⁷ ti sabbakilesadarathaparilhāvāpasamena sītibhāvasamkhātam arahattam abhi-kāmakhanti. Sabbasamyojanānam khayabhūte nibbāne abhiratā.

Yena tiṇṇā mahesino⁸ ti yena ariyamaggena buddhādayo mahesayo samsāramahogham tiṇṇā ahām pi tena gatamaggena⁹ anugacchāmi sīlādipaṭipattiya pāpuṇāmī ti attho.

Dhammātthām ti ariyaphaladhamme ṭhitam. Anejan ti paṭipassaddhitejatāya anejan ti laddhanāmām aggaphalam. Upasampajjā ti sampādetvā aggamag-gādhigamena adhigantvā. Jhāyatī ti tam eva phalajjhānam upanijjhāyati.

Ajj'aṭṭhamī pabbajitā ti hutvā pabbajitato paṭṭhāya ajj'aṭṭhamadivasā. Ito atīte aṭṭhamiyam pabbajitā ti attho. Saddhāti saddhāsampannā. Saddhammasobhaṇāti saddhammādhigamena sobhaṇā.

¹ appassādan, ed. ² °bindhu, ed. ³ °visosakā, ed.

⁴ ṭhatvā, ed. ⁵ pacchāgam°, ed. ⁶ pacchāgam°, ed.

⁷ sītibhūtābhīkaṁkhinī, ed. ⁸ mahesinā, ed.

⁹ gatamaggam, ed.

B h u j i s s ā t i dāsabhāvāsađisāmāṇi¹ kilesāmāṇi pahā-
nena bhujissā. Kāmaecheinā ti iñāpagamena a n a ḥ ā.

Imā kira tisso gāthā pabbajitvā atṭhame divase arahattam
patvā aññatarasmiṇi rukkhamūle phalasamāpatti² samā-
pajjītvā nisinnam therim³ bliikkhūmāṇi dassetvā pasāmīsan-
tena bhagavatā vuttā. Atha Sakko devāmāṇi indo tam
pavattim⁴ dibbena eakkhunā disvā evam satthārā pasāmīsi-
yamāṇā ayam theri yasmā devehī ca payirupāsītabbā ti
tāvad eva tāvatinīsehi devehī saddhim⁵ upasāmīkamītvā
abhibhādetvā añjalim⁶ paggayha atṭhāsi. Tam sandhāya
saṅgītikārehi vuttam: tam Sakko devasamīghena
upasāmīkamīma iddhiyā namassati bhūta-
pati Subhāmīkamīradhītaranti. Tattha
tīsu kāmabhavesu bhūtāmāṇi sattāmāṇi pati issaro ti katvā
bhūta patī ti laddhanāmo Sakko devarājā devasamī-
ghena saddhim⁷ tam Subhāmīkamīradhītarām
attano deviddhiyā upasāmīkamīnamassati pañcapatiṭṭhitena vandatī ti attho.

Subhāya kammāradhītāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.
Viśatināpatavaṇṇanā niṭṭhitā.

LXXI.

Timsakanipāte Jīvakāmībavānamīrammān⁸ ti
ādikā Subhāya Jīvakambavanikāya theriyā gāthā. Ayam
pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivā-
tūpanissayaṇi kusalam⁹ upacinantī samēcoditakusalamūlā
anukkamena paribrūhitavimokkhasambhārā paripakkañāna
hutvā imasmim buddhuppāde Rājagahe brāhmaṇamahāsā-
lakule nibbatti. Subhā ti 'ssā nāmāṇi ahosi. Tassā kira
sarīrāvayavā sobhaṇavaṇṇayuttā ahesum. Tasmā Subhā
ti anyattham eva nāmāṇi jātam. Sā satthu Rājagahap-
pavese paṭiladdhasaddhā upāsikā hutvā aparabhiṇge sam-
sāre jātasamīvegā kāmesu ādinavāṇi disvā nekkhammam¹⁰ ca

¹ dāsabyabhāvo, ed. ² o samāpatti, ed. ³ theri, ed.

khemato sallakkhentī Mahāpajāpatīgotamiyā santike pabbajitā 'va vipassanāya kammaṇi karontī katipāheneneva anāgāmiphale patiṭṭhāsi. Atha nam ēkadiwasam āññataro Rājagahavāsī dhuttapuriso taruṇo pathamayobbane tiṭho Jīvakambavane divāvihārāya gacchantiṇi disvā paṭibaddha-citto hutvā maggāṇi ovaranto kāmehi nimantesi. Sā tassa nānappakārehi kāmānaṇi ādīnavāṇi attano ca nekkhammajjhāsayāṇi pavedentī dhammaṇi kathesi. So dhammaka-tham sutvā pi na paṭikkamati nibandhati yeva. Therī na attano vacane adhiṭṭhahantāṇi akkhimbi ca rattāṇi disvā “handa tassāsabbham² akkhin” ti attano ekāṇi akkhīni uppātētvā tassa upanesi. Tato so puriso santāsi sañvegajāto tattha vigatarāgo 'va hutvā therinū khamāpetvā gato. Therī satthu santikāṇi agamāsi. Saha dassane 'ssā akkhi paṭipākatikāṇi alhosi. Tato sā buddhagatāya pītiyā nirantaraṇi phuṭā hutvā atiṭṭhasi. Satthā tassā cittācāraṇi nātavā dhammaṇi desetvā aggamaccaṇi kammatthānāṇi ācikkhi. Sā pītiṇi vikkhambhetvā tāvad eva vipassanāṇi vadḍhetvā saha paṭisambhidāhi arahattāṇi pāpuṇi. Ara-hattāṇi pana patvā phalasukhena nibbānasukhena viharantī attano paṭipattiṇi paccavekkhitvā attano tena dhuttpuri-sena vuttagāthā udānavasena :

Jīvakambavanāṇi rammaṇi gacchantiṇi bhikkhunīṇi³ Sub-ham

dhuttako sannivāresi. Tam enāṇi abravī Subhā: 366. Kin te aparādhitaṇi mayā yanāṇi māṇi ovariyāṇi⁴ tiṭṭhasi. na hi pabbajitāya āvuso puriso samphusanāya kappati. 367. Garuke mama satthu sāsane yā sikkhā sugatena desitā parisudhāpadāṇi anaṅgaṇāṇi kim māṇi ovariyāṇi⁵ tiṭṭhasi. 368.

Āvilacitto anāvilaṇi sarajo vitarajāṇi⁶ anaṅgaṇāṇi sabbattha vimuttamānasāṇi kim māṇi ovariyāṇi⁷ tiṭṭhasi. 369.

¹ atiṭṭhantāṇi, ed.

² tassāsābhāvitāṇi, ed.

³ gacchantī bhikkhunī, ed.

⁴ ovadiyāṇi, ed.

⁵ ovadiyāṇi, ed. ⁶ vigatarajāṇi, m. ⁷ ovadiyāṇi, ed.

Daharā ca apāpikā c' asi¹ kin te pabbajjā karissati.²
 Nikkhipa³ kāsāyačivaram⁴ chi ramāmase⁵ pupphite
 vane. 370.

Madhurañ ca pavauti⁶ sabbaso kusumarajena samuddha-
 tā⁷ dumā
 paṭhamavasanto sukho utu chi ramāmase pupphite
 vane. 371.

Kusumitasikhārā 'va pādapā abhigajjanti⁸ 'va mālāterita
 kā tuyham⁹ rati bhavissati yadi ekā vanam ogāhissasi. 372.

Vālamigasaighasevitam¹⁰ kuñjaramattakareñulolitam¹¹
 asahāyikā gantum icehasi rahitam bhim̄sanakanam¹² mahā-
 vanam. 373.

Tapanīyakatā va dhītikā vicarasī Cittarathe¹³ va aceharā¹⁴
 kāsikasukhumehi vagguli sobhasi vasanehi¹⁵ 'nūpame. 374.

Aham¹⁶ tava vasānugo¹⁷ siyam¹⁸ yadi viharessasi kāmanantare
 na hi m'atthi tayā¹⁹ piyataro pāṇo kinnarimandalō-
 cane.²⁰ 375.

Yadi me vacanam²¹ karissasi sukhitā chi agāram āvasa
 pāsādanivātavāsinī parikamman te karontu nāriyo. 376.

Kāsikasukhumāni dhāraya abhiropēhi²² ca mālavāññakam²³
 kañcanamāññimuttakam²⁴ bahum²⁵ vividham²⁶ abharanam²⁷ karo-
 mi te. 377.

Sudhotarajapacchadam²⁸ subham²⁹ goñakatūlikasantatañ
 navam³⁰

abhirūha sayanam mahāraham³¹ candanamāññitam³² sāra-
 gandhikam³³. 378.

Uppalam³⁴ ca udakato ubbhatañ³⁵ yathā yan³⁶ amanussasevi-
 tam³⁷

¹ asāmikā vasi, ed.² karissasi, ed.³ nikkhamma, ed.⁴ ramāma, m.⁵ bhavanti, ed.⁶ samuññhitā, ed. m.⁷ abhigacehanti, ed.⁸ okārenu°, ed.⁹ cittalate, m.¹⁰ vadaceharā, ed.¹¹ suvasanehi, m.; vasavanehi 'nopame, ed.¹² aham² tañ ea, ed.¹³ vasānubho, ed.¹⁴ tassā, ed.¹⁵ kinnara°, ed.¹⁶ abhirososi, ed.¹⁷ goñakanamtūlikattha sañthatañ, ed.¹⁸ ubbhitañ, ed. ; udakā sañhuggatañ, m.

evam tuvam brahmācārini sakesu aṅgesu jaram gamis-
sasi. 379.

Kin te idha sāsanasaṁmatam¹ kuṇapapūramhi² susāna-
vadḍlhane

bhedanadhamme kālebare yam disvā vimano³ udik-
khasi. 380.

Akkhīni ca turiyā-r-iva⁴ kinnariyā-r-iva pabbatantare
tava me nayanāni udikkhiya bhiyyo kāmarati pavaḍ-
lhati. 381.

Uppalasikharopamānīte⁵ vimale hāṭakasannibhe⁶ mukhe
tava me nayanāni udikkhiya bhiyyo kāmaguṇo pavaḍlha-
ti. 382.

Api⁷ dūragatā saremhase⁸ āyatapamhe visuddhadassane
na hi m'atthi tayā piyatarā⁹ nayanā kinnarimandalō-
cane.¹⁰ 383.

Apathera payātum icchasi candam¹¹ kīlanakam gavesasi
Merum¹² lamghetum icchasi yo tvam buddhasutam mag-
gayasi.¹³ 384.

N'atthi hi loke sadevake rāgo yattha pi dāni me siyā
na pi nam jānāmi kīriso atha maggena hato samū-
lako.¹⁴ 385.

Inghālakhuyā¹⁵ va ujjhito visapatto-r-iva aggato¹⁶ kato
na pi nam passāmi kīriso¹⁷ atha maggena hato samū-
lako.¹⁸ 386.

Yassā siyā apaccavekkhitam satthā vā anusāsito¹⁹ siyā
tvam tādisikam²⁰ palobhaya jānanti²¹ so imam vihañ-
ñasi. 387.

Mayham hi akkuṭṭhavandite sukhadukkhe ca²² sati upat-
thitā

¹ °sammati, ed. ² kunapa°, ed. ³ vamano, ed.

⁴ turiyāni ca, ed. ⁵ °sikharāsamānīte, ed.

⁶ hāṭaka°, ed. ⁷ asi, ed. ⁸ saramhase, m.

⁹ piyataro, ed. ¹⁰ kinnara°, ed. ¹¹ canda, ed.

¹² Meru, ed. ¹³ magiyasi, ed. m. ¹⁴ samūlato, ed.

¹⁵ iinghalākhuyā, m. ¹⁶ aggito, m.

¹⁷ kīdiso, ed. ¹⁸ samūlato, ed.

¹⁹ nanusāsito, m.; anupāsito, ed.

²⁰ tādisam kam, ed. ²¹ jānatī, ed. ²² va, ed.

sāñkhataṁ asubham̄ ti jāniya sabbatth' eva mano na lim-pati. 388.

Sāham̄ sugatassa sāvikā maggaṭṭhaṅgikayāmayañini.
uddhaṭasallā anāsavā suññāgāragatā ramām' aham̄. 389.

Dīṭhā hi mayā sueittitā sombhā dārukacillakā navā.
tantihi¹ ca khīlakehi ca vinibaddhā² vividhanū panacei-tā.³ 290.

Tamh' uddhaṭe⁴ tantikhīlakē⁵ visat̄the⁶ vikale paripakkate
avinde⁷ khaṇḍaso kate kimhi tattha manam̄ nivesaye. 391.
Tathūpamam̄ dehakāni man tehi dhammehi vinā na vat-

tanti⁸

dhammehi vinā na vattanti⁹ kimhi tattha manam̄ nivesaye. 392.

Yathā haritālena makkhitam̄ addasa cittikam̄ bhittiyā
kataṁ

tamhi te¹⁰ viparītadassanam̄ paññā mānusikā niratthi-kā. 393.

Māyam̄ viya aggato kataṁ supinante va suvaññapādapam̄
upadhāvasi¹¹ andha rittakam̄ janamajjhe-r-iva rupparūpa-kam̄.¹² 394.

Vat̄ṭani-r-iva koṭar' ohitā majjhe bubbūlakā¹³ saassukā
pīlikolikā¹⁴ c'ettha jāyati vividhā eakkhuvidhā 'va piṇ-ditā.¹⁵ 395.

Uppātiyā cārudassanā na ca pajjitha asaṅgamānasā
handa te eakkhum̄ harassu tam̄ tassa narassa adāsi tā-vade. 396.

Tassa ca viramāsi¹⁶ tāvade rāgo tattha khamāpayi ca nam̄
sotthi siyā brahmačārini na puno edisakam̄ bhavissati. 397.
Āhaniya edisam̄ janam̄ aggi¹⁷ pajjalitam̄¹⁸ 'va liṅgiya

¹ tantuhi, m.

² vinibandhu, ed.

³ paracechikā, ed. ⁴ uddhate, ed. ⁵ ṭhikilate, ed.

⁶ vissat̄the, ed. m. ⁷ na vindeyya, m. ⁸ vattati, ed. m.

⁹ santidhammehi vinā na vattati, m. ed.

¹⁰ tamhi va te, ed. ¹¹ upaṭṭhāsi, m. ; upaṭṭhavasi, ed.

¹² rūparō, ed. m. ¹³ pubbālīhakā, ed. ; pubbūlakā, m.

¹⁴ pīli^o, ed. ¹⁵ piṇḍanā, ed. ¹⁶ vigamāsi, ed.

¹⁷ aggi, ed. ¹⁸ paliṅgiya, ed.

gaṇhissam̄ āsivisam̄ viya api nu sotthi siyā khamehi
no. 398.

Muttā ca tato sā bhikkhunī agami buddhavarassa santikampassiya varapuññalakkhaṇam² cakkhu āsi yathāpurāṇakan-
ti. 399.

Imā gathā paccudabhāsi. Tattha Jīvaka mba vanananti Jīvakassa Komārabhaccassa ambavanam. Ramamanti ramanīyam. Tam kira bhūmibhāgasampattiya chāyūdakasampattiya rukkhānam ropitākārena ati viyamanuññam manoramam. Gacchanti ti ambavañnam uddissakatañ÷ divāvihārāya upagacchanti. Subhañti evamnāmikam. Dhuttako ti itthidhutto Rājagaha-vasī kir' eko mahāvibhavassa suvaññakārassa putto yuvā abhirūpo itthidhutto purisamadamatto vicari. So tam patipathe disvā pañibaddhacitto maggāñ uparundhitvā atthāsi. Tena vuttam: dhuttako sannivāresi ti gamanam nisedhesi ti attho. Tam enam abravi Subhāti tam enam nivāritvā ṭhitam dhuttam Subhābhikkhunī kathesi. Ettha ca gacchanti bhikkhuniñ⁶ Subham abravi Subhāti⁷ ca attānam eva therī aññam viya katvā vadati. Theriyā vuttagāthānam⁸ sambandhassanavasena samgītikārehi ayam gāthā vuttā.

Abravī Subhā ti vatvā tassā dhuttākāradassanat-tham āha kin te a parād hita nti ādi. Tattha kin te a parād hita m mayā ti kiñ tuyham āvuso mayā aparaddham.⁹ Yam mām o vadīyāna titthasī ti yena aparādhena man gacchantim¹⁰ ovaditvā gamanam nisedhetvā titthasi. So n'atth' evā ti adhippāyo.

Atha itthī ti saññāya evam patipajji.¹¹ Evam pi na yuttam ti dassentī āha: Na hi pabbajitāya āvuso puriso sampahusānāya kappatī ti. Āvuso

¹ namehi, cd. ² pavaram pō, cd. ³ gacchantī, cd.

⁴ uddissagatam, cd. ⁵ °gacchanti, cd.

⁶ gacchantī bhikkhunī, ed. ⁷ Subhā si, ed.

⁸ yuttakathānam, ed. ⁹ anaruddham, ed.

¹⁰ gacchanti, ed. ¹¹ patipajjasi, ed.

¹¹ patipajasi, cd.

suvaṇṇakāraputta lokiyačarittena purisassa pī pabbajitānam
phusanāya na kappati. Pabbajitāya pama puriso tirac-
chānagato viya phusanāya na kappati. Tiṭṭhatu tava
purisaphusanārāgavasen' assā nissaggiyena purisassa nis-
saggiyassāpi plusanā na kappat' eva.

Tenāha : Garuke mama satthu sāsanē ti ādi.
Tass' attho garuke pāsāṇachattām viya garukatabbe
mayham̄ satthu sāsanē yā sikkhā bhikkhuniyo
uddissa sugatena sammāsambuddhena desitā pañ-
ñattā. Tā hi parisuddhakusalakoṭṭhasam̄ rāgādian-
gaṇānam̄ sabbaso abhāvena anaṅgaṇām̄ evambhūtam̄
mam̄ gacchantin¹ ti kena kāraṇena ovadityā² ti ṭṭhasīti.

Āvila eitto ti cittassa āvilabhāvakarānam̄ kāmavi-
takkādīnam̄ vasena āvila eitto tvam̄, tad abhāvato
anañvila m̄ rāgarajādīnam̄ vasena sarajo aṅgaṇo, tad
abhāvato vītarajam̄ anañganām̄ sabbattha
khandhapañcake samucchedavimuttiyā vimutta māna-
sam̄ mam̄ kasinā ovadityā ti ṭṭhasīti evam̄ theriyā
vutte dhuttako attano adhippāyam̄ vibhāvento dāharā
eā ti ādinā dasa gāthā abhāsi.

Tattha dāharā ti taruṇī paṭhame yobbane ṭhitā.
Apāpikā c'asī³ ti rūpena alāmikā asi. Uttamarūpa-
dharā cāhosī ti adhippāyo. Kin te pabbajjā kariss-
satī⁴ ti tuyham̄ evam̄ paṭhamavaye ṭhitāya rūpasampan-
nāya pabbajjā kiñ karissati.⁵ Buddhāya vigatarūpāya⁶
vā pabbajitabban ti adhippāyena vadati. Nikkhipā ti
chāḍḍehī. Nikkhippā ti vā pāṭho. Apanetvā ti
attho.

Madhu ran ti sukham̄. Subhan ti attho. Pavanti
ti vāyanti. Sabbaso ti samantato. Kusumara je na
samutṭhitā dumā ti ime rukkhā mandavātena samuṭ-
ṭhamānakusumareṇuvātena⁷ attano kusumara je sayaṇ
samuṭṭhitā viya lutvā samantato surabhi vāyanti. Paṭha-

¹ gacchantī, ed. ² ācaritvā, ed. ³ apāyikā vasī, ed.

⁴ karissasi, ed. ⁵ karissasi, ed. ⁶ vigaccharūpāya, ed.

⁷ samuṭṭhassaināma^o, ed.

m a v a s a n t o¹ s u k h o u t ū t i a y a m p a ñ h a m o v a s a n -
t a m ā s o² s u k h a s a m p h a s s o c a u t u v a t t a t ī t i a t t h o .

K u s u m i t a s i k h a r ā t i s u p u p p h i t a g g ā . A b h i g a j -
j a n t i³ v a m ā l u t e r i t ā t i v a t e n a s a ñ c a l i t ā a b h i g a j -
j a n t i⁴ v a a b h i t t h u n a n t ā v i y a t i t t h a n t i⁵ Y a d i e k ā
v a n a m o g ā h i s s a s ī t i s a c e t v a m e k i k ā v a n a m o g ā h i s -
s a s i . K ā n ā m a t e t a t t h a r a t i b h a v i s s a t ī t i a t t a n o
b a n d h a s u k h ā b h i r a t a t t ī⁶ e v a m ā h a .

V ā ḥ a m i g a s a n ī g h a s e v i t a n t i s ī h a v y a g g h ā d i v ā l a -
m i g a s a m ī l e h i t a t t h a t a t t h a u p a s e v i t a m . K u n ī j a r a m a t -
t a k a r e n ī u l o l i t a n t i m a t t a k u n ī j a r e h i⁷ h a t t h i n ī h i c a
m i g ā n a m ī c i t t a t ī p a n e n a r u k k h a g a c c h ā d ī n a m ī s ā k h ā b h a ñ -
j a n e n ī c a ā l o l i t a m ī p a d e s a m ī k i ñ c ī p ī t a s m i n ī v a n e ī d i s a m ī
t a d ī n ī a t t h i v a n a m ī n ī m a e v a r ī p a n t i t a m ī b h i m s ī p e t u k ī m o
e v a m ī ā h a . R a h i t a n t i j a n a r a h i t a m ī v i j a n a m ī . B h i m -
s a n a k a n t i b h a y a j a n a k a m ī .

T a p a n ī y a k a t ī⁸ v a d h ī t i k ī t i r a t t a s u v a n n ī n e n a
v i r a c i t ī d h ī t a l i k ī v i y a s u k u s a l e n a y a n t ī c a r i y e n a y a n t a y o -
g a v a s e n a v i s s a j j i t ī s u v a n n ī p a t i m ī v i y a v i c a r a s i¹⁰ I d ī n ī
c e i t o c ' i t o c a¹¹ s a ñ c a r a s i C i t t a r a t h e v a a c c h a r ī t i
C i t t a r a t h a n ī m a k e u y y ī n e d e v a c c h a r ī v i y a . K ā s i k a -
s u k h u m e h ī t i K ā s i k a r a t h e u p p a n n e h i a t i v i y a s u k h u -
m e h i . V a g g u h ī t i s i n i d d h a m a t ī t h e h i . S o b h a s i v a -
s a n e h i¹² 'n o p a m e t i v ā s a n a p ī r u p a n a v a t t h e h i a n ī p a m e
u p a m ī r a h i t e .

T v a m ī i d ī n ī m e v a s ī n u g o a s ī¹³ t i b h ī v ī n a m ī a t t a n o a d h i p -
p ī y a v a s e n a e k a n t i k a m ī v a t t a m ī n a m ī v i y a k a t v ī v a d a t i :

A h a m ī t a v a v a s ī n u g o s i y a n ī¹⁴ t i a h a m p i t u y h a m ī
v a s ī n u g o¹⁵ k i m k ī k a r a p a t i s s ī v ī b h a v e y y a m ī . Y a d i v i h a -
r e m a s i (!) k ā n a n a n t a r e h ī t i y a d i m a y a m ī¹⁶ u b h o

¹ °vassante, cd. ² vassantim°, cd. ³ °gacchanti, cd.

⁴ °gacchanti, cd. ⁵ abhitthunatāvya titthati, cd.

⁶ °rattattā, cd. ⁷ °mattākarenu°, cd.

⁸ °bhañjanāni, cd. ⁹ tampiniyatata, cd.

¹⁰ vicarati, cd. ¹¹ ca om. cd. ¹² vasavanehi, cd.

¹³ vaso asī, cd. ¹⁴ siyun, cd. ¹⁵ viramasi, cd.

¹⁶ yadi ayam, cd.

pi vanaytare saha vasāma ramāma. Na hi n'atthi tayā¹ piyatato ti vasānugabbhāvassa kāraṇam āha. Pāṇo ti satto. Añño koci pi satto tayā² piyatato mayham n'atthī ti attho. Athavā pāṇo ti attano jivitam sandhāya vadati. Mayham jivitam piyataram³ na hi atthī ti attho. Kinnarimanda locane⁴ ti kinnari viya mandaputhuvilocane.

Yadi me vacanam karissasi sukhitā ehi agāram āvasāti⁵ sace tvam mama vacanam karissasi ekāsanam ekaseyyam brahmaçariyadukkham pahāya ehi kāmabhogehi sukhitā hutvā agāram ajjhāvasa. Sukhitā hoti agāram āvasantī ti keci⁶ patħanti. Tesañ sukhitā bhavissati agāram ajjhāvasantī ti attho. Pāsādanāvivāta vāsinī ti nivātesu pāsādesu vāsinī. Pāsādavimānavāsinī ti ca pātho. Vimānasadesu pāsādesu vāsinī ti attho. Parikamman ti veyyāvaccañ.

Dhāra yā ti paridaha nivāselhi c'eva uttarīyañ ca karohi. Abhirohehī ti manḍanavibhūsanavasena vāsarīram āropaya alaṅkarohī ti attho. Mālavāṇyakañti mālam c'eva gandhavilepanam ca. Kañcanamāṇi-muttakan ti kañcanena maṇimuttānam vāselhi c'eva uttarīyañ ca karohi. Abhirohehī ti hi ca yuttam. Suvannāmayamaṇimuttāhi cittan⁷ ti attho. Bahun ti hatthū-pagādibhedato bahuppakāram. Vividhan ti karaṇavikatiyā nānāvidham.

Sudhotarajapacchadañ⁸ ti sudhotakāyapavāhitam rajam uracchadañ. Subhan ti sobhaṇam. Gonāka tūlikapattatāñ⁹ ti dīghalomakālakojavena c'eva hanṣalomādipuṇṇāya tūlikāya ca patthaṭam.¹⁰ Navan ti abhinavam. Mahārahān ti mahaggħam. Candana māṇiditasāragandhikan ti gosīsakādisāracan-

¹ tassā, ed.

² tassā, ed.

³ piyan tam, ed.

⁴ kinnaram, ed.

⁵ āvasantī ti, ed.

⁶ āvasantī keci, ed.

⁷ citan, ed.

⁸ sudhotarajatañ pacchadan, ed.

⁹ ḡopatthatan, ed.

¹⁰ patthaṭam, ed.

danena maṇḍitatāya surabhigandhi kam¹ evarūpam sayanam āruha² tam āruhitvā yathāsukham sayāhi c'eva nisīda vā ti attho.

Uppalañ ca udakato ubbhatañ ti. Cakāro nipātamattam. Udakato ubbhatañ utthitam accuggamat-
thitam suphullam³ uppalam. Yathāyam amanussa sevitati tañ ca rakkhasapariggahitāya pokkharanīyā jātattā nimmanussehi sevitañ kenaci aparibhuttam eva bhaveyya. Evañ tu vam brahmacārinī ti evam eva⁴ tam sutthu phullam uppalam viya tuvam brahmacārini sakesu aingesu attano sarīrāvayavesu kenaci aparibhuttesu yeva aram gamissasi vuddhā yeva jarājīṇī bhavissasi.⁵ Evam dhuttakena attano adhippāye pakāsite therī sarīrasabhāvavibhāvanena tam tattha vicchedentī kin te idānī ti gātham āha. Tass' attho: āvuso suvañṇakāraputta kesādi kūṇapapūre ekante bhedanādhamme susānavadīhanē idha imasmim kāyasaññite asuci kalebare kin nāma tava sāran ti samanam sambhāvitam yam disvā vimano aññatarasminñ ārammaṇe vigatamanasamkappo eth' eva vā avimano somanassiko hutvā udiikkhasi tam mayham katheli. Tam tam sutvā dhuttako kiñcāpi tassā rūpam caturassasobhitam saddhammam dassanato pana patīthāya yasmim diṭṭhipāse patibaddhacitto tam eva apassanto⁶ akkhīni caturiyā-rivā ti ādim āha. Kāmañ cāyam therī sutthu samyatatāya santindriyatāya dhīravippasan-nasammasantanipātakammānubhāvanippennesu⁷ manasā pañcapasādapatimāṇḍitesu nayanesu labbhamānesu bhāvī ti cāturiye diṭṭhipāte yasmāyam⁸ caritabhāvavilāsādipari-kappavañcito so dhuutto jāto yasmāyam diṭṭhirāgo savisesam vepullam agamāsi. Tattha akkhīni caturiyā-rivā ti. Turī⁹ vuccati migī. Casaddo nipātamattam.

¹ °gandhi, cd.

² āruham, cd.

³ suphulla, cd.

⁴ evam evam, cd.

⁵ bhavissati, cd.

⁶ apatissanto, cd.

⁷ °sommasantā°, cd.

⁸ yasmā mayam, cd.

⁹ turi, cd.

Migaechāpāya¹ va te akkhīnī ti attho. Koriya-rivati vā pāli kuñcakārakukkuṭiyā ti vuttam hoti. Kin-nariyā² va pabbata nare ti pabbata kucchiyam³ vicaramānāya kinnaravānītāya viya ea te akkhīnī ti attho. Tava me nayanāni udikkhiyā ti tava vuttā guṇavisesādinayanāni disvā. Bhīyyo uparūpari me kāmābhīrati pavadḍhati.

Uppalasikhāropamānīte⁴ ti rattuppalaggasa-disāsamkāni. Vimale ti nimmale. Hāṭaka sān-nibhe⁵ ti kañcanarūpakassa mukhasadise te mukhē nayanāni dakkhiyā ti yojanā.

Asi dūragatā ti dūram īhānam gatāsi. Sarame-hase ti aññām kiñci acintetvā tava nayanāni eva anus-sarāmi. Āyatapamhe ti dīghapakhumi. Visuddhadassane ti nimmalalocane. Nahim'atthi tayā piyatarā⁶ nayanā ti tava nayanato añño koci mayhami piyataro n'atthi. Tayā ti hi sāmiatthe eva karanyavacanam. Evam cakkhusampattiya uccāritassa viya tantivippalapato tassa sadisassa manorathānī viparivattanti theri apathenā ti ādinā dvādaśa gāthā abhāsi. Tattha apathena payātum iechasi ti āvuso suvaññakāraputta panthe aññasmim itthijane yo tvam buddhasutam buddhassa bhagavato orasam⁷ dhitaram maggayasi⁸ patthesi. So tvam panthe kheme ujumagge apathena kanṭakanivutena⁹ sabhayena kum-maggena payātum iechasi patipajjitu kāmo si. Candam¹⁰ kīlānakam gavesasi candamāṇḍalam kīlāgolakam¹¹ kātukāmo si. Merum¹² laṅghetu m iechasi ti eaturāsitiyojanasahassubbedham Sinerupabatarājam laṅghayitvā aparabhāge ṭhātukāmo si yo tvam mam buddhasutam maggayasi¹³ ti yojanā.

¹ migaechāpā, ed.

² kinnari, ed.

³ pabbakucchiyam, ed.

⁴ sikhārosamānī, ed.

⁵ hāṭakas, ed.

⁶ piyataro, ed.

⁷ orasa, ed.

⁸ magiyasi, ed.

⁹ onivitena, ed.

¹⁰ canda, ed.

¹¹ golikam, ed.

¹² Meru, ed.

¹³ maggessasi, ed.

Idāni tassa attano avisayabhāvam patthanāya ca vighātavahanam dassetum n'atthi hī ti ādi vuttam. Tattha rāgo yattha pi dāni me siyā ti yattha idāni me rāgo siyā bhaveyya tam ārammaṇam sadevake loke n'atthi. Evam na pi nam jānāmi kīriso ti nam rāgam kīriso ti pi na jānāmi. Atha maggena hato samūlako ti. Athā ti nipātamattam. Ayoniso manasikārasamkhātena mūlena samūlako¹ rāgo ariyamagena hato samugghātito.²

I m g h ā l a k h u y ā ti aṅgārakāsuyā. Ujjhito ti vātakhitto³ viya yo koei dahano.⁴ Indhanam⁵ viyā ti attho. Visapatto-r-i vā ti visagatabhājanam viya. Aggato kato ti aggato abhirato appaghanako kato. Visassa lesam pi asesetvā apanihito vināsito ti attho.

Yassā siyā apaccavekkhitān ti yassā itthiyā idam khandhapañcakam nānena apativekkhitam apariññatam siyā. Satthā vā anusāsito siyā ti satthā vā dhammasarīrassa adassanena yassā itthiyā anusāsito siyā. Tva m tādisikam palobhassā ti⁶ āvuso tvam tathārūpam aparimadditasamkhāram apaccavekkha kata-lokuttaradhammam⁷ kāmehi palobhassa upacchandassa.⁸ Jānanti⁹ so imam vihaññāsi¹⁰ ti so imam pavatti¹¹ nivatti ca yāthāvato jānanti¹² paṭividhassaceam imam Subham bhikkhuniñ āgamma vihaññasi sampati āyatim¹³ ca vighātadukkham¹⁴ āpajjasi.¹⁵

Idāni 'ssa vighātāpattim¹⁶ kāraṇavibhāvanena dassentī mayham hī ti ādim āha. Tattha hī ti hetuatthe nipāto. Akkuṭṭhavāndite ti akkose vandanāya ca. Sukhadukkhe ti sukhe ca dukkhe ca. Itthāniṭṭhavipassasamāyoge vā. Sati upatṭhitā ti paccavek-

¹ samūlato, ed.

² sammugghātito, ed.

³ ujjhito vātakhitto, ed.

⁴ dahaniyo, ed.

⁵ indanam, ed.

⁶ kapalo asā ti, ed.

⁷ katam lok°, ed.

⁸ upajjhādassā, ed.

⁹ jānanti, ed.

¹⁰ viññāsi, ed.

¹¹ pavatti, ed.

¹² jānanti, ed.

¹³ āyati, ed.

¹⁴ vighātam°, ed.

¹⁵ āpajjati, ed.

¹⁶ oāpattinā, ed.

khaṇayuttā sati vā sabbakālam upatṭhitā sa ī khaṭam asubhan ti jāniyā ti tebhūmakam saṅkhāragataṁ kilesāsucipaggharaṇena asubhan ti nātvā. Sabbatth' evā ti sabbasmiṁ yeva bhavassaye. Mayham mano tañhālopādīnā na upalim pati.

Maggatthaṅgikayāyāyinī¹ ti atṭhaṅgikamaggasañkhātena ariyayānenā nibbānapuram yāyinī upagatā. Uddhaṭasallā ti attano santānato samuṇḍhitarāgādisallā.

Sueittitā ti hatthapādamukhādiākārena suṭṭhu eittitā viracitā. Sombhā ti sombhakā. Dārukacillakā navā ti dārudanḍādīhi uparacitarūpākāni. Tantihi² ti nhārusutta kehi. Khilakehi ti hatthapādapiṭṭhikāṇakādiatthāya ṭhapitadaṇḍehi. Vinibaddhā³ ti vividhen' ākārena baddhā.⁴ Vividham panaccitā⁵ ti yantasuttādīnam⁶ channavissajjanādīnā⁷ paṭṭhapitanaccitā. Panaccantānam⁸ viya diṭṭhā ti yojanā.

Tamh' uddhaṭe tantikhīlakē ti sannivesavisitthāradavisesayuttām⁹ upādāya rūpakasamaññātamhi tantikhīlakē paṭṭhānato uddhaṭe¹⁰ bandhato vis-satṭhe visukaraṇena aññamaññām vikale tahiñ tahiñ khipanena paripakkate vikirite. Avinde khaṇḍaso kate ti potthakarūpāssa avayave khaṇḍākhaṇḍite kate potthakarūpām na vindeyyām na upalabheyam. Evam sante kimhi tattha manam nive-sayē tasmin potthakarūpāvayave kimhi kiñ knānute¹¹ udāhu rajjuke mattikāpiṇḍādike vā. Manam tī manam paññām niveseyya. Visamkhāre avayave sā paññā kadāci pi na pateyyā¹² ti atho.

Tathāpaman ti tam sadisam. Tena potthakarūpena sadisam. Kin ti ce āha dehakānī ti ādi. Tattha

¹ yānam yāo, ed. ² tantī, ed. ³ vinibandhā, ed.

⁴ bandhā, ed. ⁵ panacchitā, ed. ⁶ tan tam suttō, ed.

⁷ chanavisō, ed. ⁸ panaccantāna, ed.

⁹ tamh' utṭhate ti ya tantakhīlakam sannivesaō, ed.

¹⁰ utṭhate, ed. ¹¹ khānute, ed.

¹² ppateyyā, ed.

deha kānīti hatthapādamukhādidehāvayavā.¹ Man ti me paṭipattim² upatṭhabhanti. Tehi dhammehi ti tehi paṭhaviādīcakkhādīdhammehi³ vinā na ppa vattantī.⁴ Na hi tathā tassa sannivitthē paṭhaviādīdhamme muñcitvā deho nāma santi. Dhammehi vinā na vattantī ti deho viya avayavehi avayavadhammehi vinā na vattanti na upalabbhanti. Evam sante ki mhi tattha manam nivesaye ti paṭhaviyam udāhu āpādike deho ti vā hatthapādādīhi vā manam paññam niveseyya. Yasmat paṭhaviādīpasādadhammamatte esā samaññā yad idam deho ti vā hatthapādādīnī ti vā satto ti vā itthī ti vā puriso ti vā tasmā na ettha jānako koci abhiniveso hotī ti.

Yathā haritālena makkhitam addasa⁵ cittikam bhittiyā katan ti yathā kusalena cittakārena bhittiyam haritālena makkhitam littam tena lepanī datvā katañ alikhitam cittikam itthirūpam addasa⁶ passeyya.⁷ Tattha yā upatthambhanakhepanādikiriyāsam-pattiya mānusikā⁸ nu kho ayanī bhitti apassayaṭṭhitā ti paññā niratthikā⁹ manussabhāvasamkhātassa atthassa tattha abhāvato mānusī ti pana kevalam tahiñ tassa ea viparītadassanam¹⁰ yāthāvagahañam na hoti dhammapuñjamatte itthīpurisādigahañam pi evam-sampadam idam datthabban ti adhippāyo.

Māyam viya aggato katan ti māyākārena purato upadhāvasi¹¹ vā māyāsadisam. Supinante vasuvaṇṇapādapānati supinam eva supinantam. Tattha upatṭhitasuvanñamayarukkham viya. Upadhāvasi¹² andha rittakan ti. Andha bāla. Rittakam tucchakam antosārarahitam. Idam attabhāvam evam mama ti sāravantam viya upagacchasi abhinivisasi.¹³ Janamajjhē-r-iva rupparūpakan ti māyākā-

¹ °mukhānidō, cd. ² paṭipatti, cd. ³ °dhamme, cd.

⁴ pavattati, cd. ⁵ makkhitam adasa, cd.

⁶ adassa, cd. ⁷ paseyya, cd. ⁸ mānasikā, cd.

⁹ niratthakā, cd. ¹⁰ viparivādlassanam, cd.

¹¹ upatṭhāsi, cd. ¹² upatṭhāvasi, cd.

¹³ abhinivisati, cd.

rena¹ mahājanamajjhe dassitam rūpiyarupasadisam sāram sāram upatthahantam asāran ti attho. Va tṭāni - r - i va ti lākhāya gulikā viya. Koṭar'ohitāti koṭare rukkhasusire thapitā. Majjhē pubbaṭhakāti akkhidalamajjhe² thitajalapubbalhasadisā. Sa assukāti assujalasahitā. Pīlikolikāti akkhigūthako. Ettahā jāyatāti etasmim akkhimanḍale ubhosu koṭisu visagandham vāyantī³ nibbattati. Pīlikolikāti vā akkhidalesu nibbattanakā pīlikā vuceati. Vividhāti nīlādimanḍalānañ c'eva rattapitādinam sattannam paṭalānañ ca vasena anekavidhā. Cakkhuvidhāti eakkhubbhāvā eakkhuppakārā vā. Tassa anekakalāpaggahabhbhāvato piṇḍitāti samuditā.

Evam cakkhusmīm sārajjantassa cakkhuno asubhuttam anavatthitatāya aniccatañ ca vibhāvesi. Vibhāvetvā ca yathā nāma koci lobhaniyam bhaṇḍam gahetvā corakantāram paṭipajjanto corehi palibuddho tam sobhaniyabhaṇḍam datvā gacchati evam evam cakkhumhi sā rattena tena purisena palibuddhā therī attano cakkhūm uppātētvā tassa adāsi. Tena vuttañ: uppātīya cārudassanāti ādi. Tattha uppātīyāti uppātētvā cakkhu kūpato nīharitvā. Cārudassanāti piyadassanā manohardassanā. Na ca pajittihāti tasmin cakkhusmīm saṅgam nāpajji. Asaṅgamānasāti katthaci piārammaṇe anāsattacittā.⁴ Handate eakkhun ti tassā kāminam tato eva mayā dinnattā te eakkhusaññitam asucipiṇḍam gaṇha. Gahetvā pasādayuttam icchitam thānam nehi.

Tassa ca viramāsi tāvade ti tassa dhuttapurisassa tāvad eva akkhimhi uppātitakkhaṇe eva rāgo vigae-chi. Tathāti akkhimhi tassam vā theriyam. Athavā tathāti tasmin yeva thāne. Khamāpayañti khamā-pesi. Sotthi siyā brahma cārinīti setthacārinī ahosi so mayham ḍrog Yam eva na bhaveyya. Punano

¹ mayākō, ed.

² dakkhidō, ed.

³ vāyanto, ed.

+ oitto, ed.

edisaṁ bhavissati ti ito param evarūpam anācāra-
caranam na bhavissati na karissāmī ti attho.

Ā hariyā ti ghattetvā. Edisan ti evarūpam sabbat-
tha vitarāgam. Liṅgiyā¹ tī pajjalitam aggim āliṅgetvā.
Tato ti tasmā dhuttpurisā. Sā bhikkhunī ti sā
Subhā bhikkhunī. Āgami buddha varassa santi-
kāna ti sammāsambuddhassa santikam upagacchi upa-
sankami. Passiya varapuñña alakkhanān ti
uttamehi puññasambhārehi nibbattamahāpurisalakkhanam
disvā. Yathā purāṇakan ti porāṇam viya uppā-
danato pubbe viya cakkhum paṭipākaṭikam ahosi. Yad
ettha antarantarā na vuttam tam vuttanayattā suviññey-
yam eva.

Subhāya Jivakambavanikāya theriyā gāthāvaṇṇanā
samattā.

Timsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

LXXII.

Cattālisanipāte nāgarāmhi kusumānāme ti ādikā
Isidāsiyā theriyā gāthā. Ayam pi purimabuddhesu katā-
dhikārā tattha tattha bhave purimattabbāve ṭhatvā vivat-
tūpanissayan kusalam upacinantī carimabhavato sattame
bhave kalyāṇasannissaye paradāriyakammam katvā kāyassa
bhedaniraye nibbattitvā tattha bahūni vassasatāni niraye
paccitvā tato cutā tīsu jātīsu tiracchānayoniyam nibbattitvā
tato cutā dāsiyā kuechismim napumsako hutvā nibbatti.
Tato pana cutā ekassa daļiddassa pākaṭikassa dhītā hutvā
nibbatti. Tam vayappattam Giridāso nāma aññatarassa
satthavāhassa putto attano bhariyam katvā geham ānesi.
Tassa ca bhariyā atthi sīlavatī kalyāṇadhammā. Tassam
issāpakatā sāmino tassā viddesanakammam akāsi. Sā
tattha yāvajīvam ṭhatvā kāyassa bhedā imasmin buddhup-
pāde Ujjeniyam kulapadesasilācārādiguṇehi abhisamma-

¹ laṅgiyā, ed.

tassa vibhavasampannassa setthissa dhītā hutvā nibbatti. Isidāsī ti 'ssā nāmañ ahosi. Tam vayappattakāle mātāpi-taro kularūpavayavibhavādisarisassa aññatarasssa setthi-puttassa adamṣu. Sā tassa gehe patidevatā¹ hutvā māsa-mattan̄ vasi. Ath' assā kāmmaphalena sāmiko virattarūpo hutvā tam gharato nihari. Tam sabbañ pālito eva viññāyati. Tesam̄ tesam̄ pana sāmikānam̄ na ruceaneyyatāya sam̄vegajātā pitaram̄ anujānāpetvā Jinadattāya² theriyā santike pabbajitvā vipassanāya kammam̄ karonti nacirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattam̄ patvā phalasukhena nibbānasukhena vītināmenti ekadivasam̄ Pāṭaliputtanagare piñḍaya caritvā pacchābattam̄ piñḍapātapatikkantā Mahā-gaṅgāya vālikapuline nisiditvā Bodhittheriyā nāma attano sahāyatheriyā pubbapaṭipattim̄ puechitvā tam attham̄ gāthābandhavasena vissajjesi: Ujjeniyā purava reti ādinā. Tesam̄ pana pubbapaṭchāvissajjanānam̄ sambandham dassetum :

Nagaramhi kusumanāme Pātaliputtamhi pathaviyā³
maṇde Sakyakulakulīnāyo dve bhikkhuniyo guṇavati-
yo. 400.

Isidāsi tattha ekā dutiyā Bodhittherī sīlasampamā ca
jhānajjhāyanaratāyo bahussutāyo dhutakilesāyo. 401.
Tā pindāya caritvā bhattatthanī + kiriya 5 dhotapattāy
rahitamhi sukhanisinnā imā girā abbhudiresum.⁶ 402.

Imā tisso gāthā saṅgītikārehi ṛhapitā.

Pāsādikā si ayye Isidāsi vayo pi te aparihīno
kim disvāna valikam̄ athāsi⁷ nekkhammam anuyuttā. 403.
Evam anuyuñjamānā sā⁸ rabite dhammañdesanākusalā
Isidāsi vacanam abravi⁹ suna Bodhi yath'añli pabba-
jīta. 404.

Ito param vissajjanagāthā :

¹ patidevatā, ed. ² Jinarattāya, ed. ³ puthaviyā, ed.

⁴ attattham, ed. ⁵ kriya, m. ⁶ abbhudīrayun ti, ed.

7 athāpi, cd.

⁸ anuyuñjamānassa, cd.

1000px, etc.

vacanabravi, ed.

Vacanabavī, etc.

Ujjeniyā puravare mayham pītā sīlasamvuto setṭhī tass' amhi ekā¹ dhītā piyā manāpā dayitā ca. 405.
 Atha me Sāketato varakā āgacehi uttamakulīnā setṭhi bahutaratano tassa maṇi sun̄ham² adāsi tāto. 406.
 Sassuyā sassurassa ca sāyam pātam pañāmam upagamma³ sirasā karomi pāde vandāmi yath'amhi anusitthā. 407.
 Yā mayham⁴ sāmikassa bhaginiyo bhātuno parijano tam ekavārakam⁵ pi disvā ubbiggā āsanam demi. 408.
 Annena pānena ca khajjena ca yañ ca tattha sannihitam chādemī⁶ upanayāmi⁷ demi ca yañ yassa paṭirūpam. 409.
 Kālena utthahitvā gharam samupagamim⁸ ummāradhōtahatthapādā⁹ pañjalikā sāmikam upemi. 410.
 Koccham pasādam añjanañ ca ādāsakañ ca¹⁰ gañhitvā parikammakārikā viya sayam eva patim vibhūsesemi.¹¹ 411.
 Sayam eva¹² odanam sādhayāmi sayam eva bhājanam dhovi
 mātā va ekaputtakam tathā¹³ bhattāram paricarāmi. 412.
 Evam¹⁴ maṇi bhattikatam anuttaram kārikam tam¹⁴ niha-
 tamānam
 utṭhāyikam¹⁵ analasam sīlavatim dussate bhattā. 413.
 So mātarañ ca pitarañ ca bhañati āpucchāham gamissāmi Isidāsiyā na saha¹⁶ vaccham ekāgāre 'ham sahavatthum. 414.
 Mā evam putta¹⁷ avaca Isidāsī pañditā parivyattā utṭhāyikā¹⁸ analasā kiñ tuyham na rocateputta. 415.
 Na ca me himsatī¹⁹ kiñci na cāham Isidāsiyā saha vaccham²⁰ dessā 'va me alam me āpucchāham gamissāmi. 416.
 Tassa vacanam sun̄itvā sassū²¹ sassuro ca maṇi apuechimṣu

¹ eka, ed.² sun̄ham, ed.³ pañāmam upagammañ, ed. ⁴ so mayham, ed.⁵ tā ekavō, ed. ⁶ khādemī, ed. ⁷ upaniyāmi, m.⁸ sasughāmi, ed. ⁹ oḍhotihō, ed.¹⁰ koccha passā añcāniñca ādāyakañca, ed.¹¹ ayam eva patibhūsesemi, ed. ¹² ayam eva, ed.¹³ tatthā, ed. ^{14—14} maṇi—tam om. ed.¹⁵ utṭhāhikam, m.; upaṭṭhāyikam, ed.¹⁶ saha om. ed. ¹⁷ puttam, ed. ¹⁸ utṭhāhikā, m.¹⁹ hisati, ed. ²⁰ vaccha, ed. ²¹ sassū, om. ed.

ki'ssa tayā¹ aparaddham bhaṇa vissatthā² yathābhūtam. 417.

Na pi 'ham aparajjhām kiñci na pi himsemi³ na ganāmi⁴ dubbacanam kiñc sakkā kātuye yan mām viddessate⁵ bhattā. 418.

Te mām pitu gharām pati nayīmu vimanā dukkhena avibhūtā⁶ puttā anurakkhamānā jin' amhasi rūpiñiñ Lacchim.⁷ 419.

Atha mām adāsi tāto adīlhassa⁸ gharāmhi dutiyakulikassa tato upadīlhasuñkena⁹ yena mām vindatha setthi. 420.

Tassa¹⁰ pi gharāmhi māsam avasi atha¹¹ so pi mām patiechati¹²

dāsī va upatthahantī¹³ adūsikanī sīlasampannam. 421.

Bhikkhāya ca vicarantam damakanī dantam me pitā bhanati

so hi si me jāmātā nikhipa pontiñ¹⁴ ca ghaṭikañ ca. 422.

So pi vasitvā pakkham atha tātam bhanati dehi me pontim¹⁵ ghaṭikañ ca mallakañ¹⁶ ca puna pi bhikkham ca-
rissāmi. 423.

Atha nam bhanati tāto ammā sabbo ca me¹⁷ nātigāñavaggo kin te na kirati idha bhaṇa khippam yan te¹⁸ karihit. 424.

Evanī bhanito bhanati yadi me attā sakkoti alam¹⁹ mayham Isidāsiyā na vaccham ekagliare 'ham sahavatthum. 425.

Vissajjito gato so abam pi ekākinī vicintemi²⁰

āpucchitūna gaccham marituye pabbajissam vā. 426.

¹ tassā, ed.

² visatthā, m. ed.

³ hisemi, ed.

⁴ bhanāmi, ed. m.

⁵ kātayye yanmām videsate, ed. ; kātumayye, m.

⁶ adhibhūtā, m.

⁷ rūpiñi Lacchī, ed.

⁸ addhassa, m.

⁹ upadīlhasukhena, ed.

¹⁰ tassā, ed.

¹¹ atha om. ed.

¹² patiecharāti, ed. m.

¹³ upatthahantī, ed.

¹⁴ poṭṭhiñ, m.

¹⁵ poṭṭhi, m. ; ponti, ed.

¹⁶ pallañ ca, ed.

¹⁷ ea om. ed. ; ea mām, m.

¹⁸ khippapavan te, ed.

¹⁹ atthā sakko ala, ed.

²⁰ ekānikā vicintesi, ed.

Atha ayyā Jinadattā āgacchi ¹ gocarāya caramānā ²
tātakulam vinayadharī ³ bahussutā sīlasampannā. 427.
Tam disvāna amhākam ⁴ utṭhāyāsanam tassā paññāpayim ⁵
nisinnāya ca pāde vanditvā bhojanam adāsi. 428.
Annena ca pānena ca khajjena ca yañ ca tattha ⁶ sannihitam
santappayitvā avoca ayye ⁷ icchāmi pabbajitum. 429.
Atha mañ ⁸ bhañati tāto idh' eva puttaka ⁹ carāhi tam
dhammam
annena ca pānena ca tappaya ¹⁰ samanē dvijātī ¹¹ ca. 430.
Athāham bhañāmi tātam rodanti ¹² añjalim panāmetvā
pāpam hi mayā pakatam kammañ tam nijjaressāmi. 431.
Atha mañ ¹³ bhañati tāto pāpuṇa bodhiñ ¹⁴ ca aggadham-
mañ ca ¹⁵
nibbānañ ca labhassu yam sacchikari dvipadasettho. 432.
Matāpitū ¹⁶ abhivādayitvā sabbañ ca ñātigānavaggam
sattāham pabbajitā tisso vijjā aphassayi. 433.
Jānāmi attano ¹⁷ satta jātiyo yassāyam phalam vipāko ¹⁸
tam tava ācikkhissam tam ¹⁹ ekamanā ²⁰ nisāmehi. 434.
Nagaramhi Erakakacche²¹ suvaññakāroaham bahutadhano²²
yobbanamadena matto so paradāram āsevi 'ham.²³ 435.
So 'ham tato cavitvā nirayamhi apaccisam ciram
pakko tato ca utṭhahitvā makkaṭiyā kucehim okkami. 436.
Sattāhajātakam ²⁴ mam mahākapi yūthapo nillacchesi
tass' etam kammaphalam yathā pi gantvāna paradā-
ram. 437.
So 'ham tato cavitvā kālam karityā Sindhavāraññe

¹ sāgacchi, cd.

² gocaramānā, cd.

³ takulavinayatherāni, cd.

ni, cd.

⁶ khajjena yam tattha, cd.

⁷ ayya, cd.

ii dyijiāti, cd.

¹² rodentī, cd.

13 nam. cd

¹⁴ bodhivam, ed.

¹⁵ phalañ ca, cd.

¹⁶ mātānītūhi, cd.

¹⁷ attano *om.*, cd.

¹⁸ *nhalavipāko*, cd.

¹⁹ ācikkhivam tvaṁ, cd.

²⁰ etamanā, cd.

²¹ Ekakacche, cd.

²² avam pahitano, cd.

²³ āseyi tam. cd.; āsevissam- m-

²⁴ sattāham i^o. cd.

kāñjāya ca khañjāya ca eñakiyā kucchim okkami. 438.
 Dvādasa vassāni aham nillacechito¹ dārake parivahitvā²
 kiminā v'at̄to akallo yathā pi gantvāna paradāram. 439.
 So 'ham tato cavitvā govāñijakassa³ gāviyā jāto
 vaccho lākhātambo⁴ + nillacchito⁵ dvādase māse. 440.
 Te puna⁶ nañgalam aham sakatajām⁷ ea dhārayāmi⁸
 andho v'at̄to akallo yathā pi gantvāna paradāram. 441.
 So 'ham tato cavitvā vīthiyā dāsiyā ghare jāto
 n'eva mahilā na puriso yathā pi gantvāna paradāram. 442.
 Timsativassamhi mato sākātikakulamhi dārikā jātā
 kapāñamhi appabhoge dhanikapurisapātabahulamhi.⁹ 443.
 Tam man tato satthavāho ussannāya vipulāya vuddhiyā¹⁰
 okañdhati vilapantim¹¹ acchinditvā kulagharassa. 444.
 Atha sołasame vasse disvāna¹² mam pattayobbanam¹³
 kaññam oruddha¹⁴ tassa putto Giridāso nāma nāmena. 445.
 Tassa pi aññā bhariyā¹⁵ silavatī gunavatī yasavati ea
 anurattā¹⁶ bhattāram¹⁷ tassāham viddesanam¹⁸ akāsi. 446.
 Tass' etam kammaphalam yan mam apakiritūna gacchanti
 dāsi va upat̄thahantim¹⁹ tassa pi anto kato mayā ti. 447.

Tattha n a g a r a m h i k u s u m a n ā m e t i kusuma-
 puran ti evam kusumasaddena galitanāmake nagare.
 Idāni tam nagaram Pātaliputtamhi ti sarūpato dasseti.
 Put h u v i y ā m a n d e t i sakalāya pathaviyā mañḍabhuṭe
 S a k y a k u l a k u l i n ā y o t i Sakyakule kuladhlitāyo. Sa-
 kyaputtassa bhagavato sāsane pabbajitāya evam vuttam.

Tatthā ti tāsu dvīsu bhikkhunīsu. Bodhi therī ti
 evamnāmikā therī. Jhānajjhāyanarata y o t i loki-
 yalokuttarassa jhāyane abhiratā. Bahussutā y o t i

¹ nilajjito, ed. ² parihitvā, ed. ³ govāñijjakassa, ed.

⁴ lākhātammo, ed. ⁵ nillacchito, ed. ⁶ tena puna, ed.

⁷ sakata, ed. ⁸ catthavāyaramhi, ed.; dhārayamhi, m.

⁹ gandhitipurisa^o, ed.; dhanita^o, m.

¹⁰ vuddhiyā, m. ¹¹ vilapantī, ed. ¹² disāna, ed.

¹³ pattāyobbō, ed. ¹⁴ uruddha, ed.

¹⁵ tassā piyā bhariyā, ed. ¹⁶ anuvattā, m.

¹⁷ visenam, ed. ¹⁸ upat̄thahanti, ed.

pariyattibāhusaccena bahussutā. Dhūta kilesāyo ti aggamaggena sabbaso samugghātitakilesā.

Bhattattha m̄ kiriyāti bhattakiccam niṭṭhapetvā. Rahita mhi ti janarahitamhi vivittaṭṭhāne. Sukhanisinnāti pabbajjāsukhena vivekasukhena ca sukhanisinnā. Imā girāti idāni vuccamānā sukhā lāmakā. Abbhudiresunti pucchāvissajjanavasena kathayim̄su. Pāsādikāsīti gāthā Bodhitheriyā¹ pucchāvasena vuttā. Evam anuyuñjamānāti gāthā saṅgitikāreh' eva vuttā. Ujjeniyāti ādikā hi sabbā pi Isidāsiyā 'va vuttā.

Tattha pāsādikāsīti rūpasampattiya passantānam pasādāvahā asi. Vayo pi te a pari hīno ti tuyham vayo pi na pari hīno. Pathame vaye ṭhitāsīti attho. Kim disvāna valikānati kim disam vyālikam dosam gharāvāse ādīnavanam disvā. Athāpi² nekkhammam amanuyuttāti. Athāti nipātamattam. Nekkhammam pabbajjam anuyuttāasi.

Anuyuñjamānāti puechiyamānā. Sāimināsīti yojanā. Rahite ti suññaṭṭhāne. Sunā Bodhiya athāmhi³ pabbajitāti Bodhitteri aham yathā pabbajitā amhi tam tam purāṇam sunāhi.

Ujjeniyā puravareti Ujjenināmake Avantiratthe uttamanagare. Piyāti ekadhītubhāvena piyāyitabbā. Manāpāti silācāraguṇena manavaḍḍhanakā. Dayitāti anukampitabbā.

Athāti pacchā mayi vayappattakāle. Me Sāketato varakāti Sāketanagarato mama varakā mam vārentī⁴ āgacchi. Uttramakulīnā tasmin nagare aggakulikā yena te pesitā. So setṭhi pahūtadhanō tassa mama⁵ sunham adāsi tāto ti tassa Sāketasetṭhino sunisam puttassa bhariyam katvā mayham pitā mam adāsi.

Sāyam pātamti sāyaṇhe pubbaṇhe ca. Panāmam upagammasirasa karomīti sassuyāsasu-

¹ pāhatigāthā te Bodhi^o, ed.

² yathāpi, ed.

³ yātamhi, ed. ⁴ vārento, ed.

⁵ tāsa mam, ed.

rassa ca santikam̄ upagantvā sirasā paññamaṇi karomi. Tesam̄ pāde vāndāmī yathā amhi anusīṭha ti tehi yathā anusīṭhā amhi tathā karomi tesam̄ anusīṭhī¹ na atikkammā ti.

Eka vāda kam pīti ekam pi. Ubbiggati sampantvā. Āsanān² demīti yassa puggalassa anuechavikan̄ tam̄ tassa demi.

Tatthā ti parivesanaṭṭhāne. Sannihitān̄ ti sajjitam̄ hutvā vijjamānam̄. Chādemīti upacechindemi. Upacechinditvā upanayāmīti upanetvā demīceyan̄ti mayam̄ yassa paṭirūpam̄ tad eva demāti attho.

Ummāradhota hattha pādā³ ti dhovetvā gharām̄ samupāgami.⁴

Ko ccha n̄ti massūnam̄ kesānañ ca ullikhanakoccham̄. Pasādan̄ ti kañhacuṇṇādimukhavilepanam̄.⁵ Pasādhānan̄ ti pi pātho pasādhanabhaṇḍam̄. Añjanān̄ti añjananālīm̄.⁶ Parikam̄mākārikā viyā ti aggakulikā vibhavasampannā vīsatiparicārikā viya.

Sādha yāmīti pacāmi. Bhājanān̄ti lohabhājanāñca. Dhovantī paricearāmīti yojanā.

Bhattikatan̄ti katasāmibhāttikam̄. Anuttaran̄ti anubhavantam̄. Kārikān̄ti tassa tassa itikattabbassa kārikam̄. Nihata mānan̄ti apanītamānam̄. Utthāyikān̄ti utthānaviriyasampannam̄. Analasān̄ti tato eva akusītam̄. Silavatīn̄ti sīlācārasampannam̄. Nassate ti dussati kujjhati bhaṇati.

Āpuechābañ⁷ gamissāmīti ahañ tumhe āpuechitvā⁸ yattha katthaci gamissāmīti so mama sāmiko attano mātarām̄ ca pitaram̄ ca bhaṇati, kim bhaṇatīti ceāha: Isidāsiyāna saha⁹ vacehamī¹⁰ e kāgāre aham̄ sa havatthun̄ti nacemhiyan̄ (?)

Dessāti appiyā. Alāmme ti payojanam̄ me tāya

¹ anusīṭhi, ed.

² āpañan, ed.

³ ummāradhovan̄ti hatthapādehi, ed.

⁴ sampuechāmi, ed. ⁵ kaññaō, ed. ⁶ onālī, ed.

⁷ apuechō, ed.

⁸ apuechō, ed.

⁹ saha om. ed.

¹⁰ saccaṁ, ed.

n'atthī ti attho. Ā p u c c h ā h a m̄¹ g a m i s s ā m ī t i yadi me tumhe tāya saddhim̄ samyāsaṁ icehatha ahām̄ tumhe āpuechitvā² viddesam̄ pakkamissāmi. Tassāpi mama bhat-tuno ki'ssā ti kiṁ assa. Tava sāmikassa tassā aparad-dham³ vyālikam̄ kataṁ.

Na pi'ham̄ a p a r a j j h a n t i nāpi ahām̄ tassa kiñci a p a r a j j h i. Ayam eva vā pātho. Na pi h i m s e m i t i na bādhemi. Dubba canan⁴ ti duruttavacanam̄. K i m s a k k ā kāt uye⁵ ti kiṁ mayā kātum̄ ayye sakkā. Y a m m a m⁶ v i d d e s s a t e⁷ bhattā ti yasmā akāraṇe-n'eva bhattā mayham̄ viddessate⁸ viddesam̄⁹ cittappako-pam̄ karoti.

V i m a n ā t i domanassikā. P u t t a m a n u r a k k h a-mānā t i attano puttam̄ mayham̄ sāmikam̄ cittam anurakkhaṇena anurakkhantā. J i n' a m h a s e rūpini m¹⁰ L a e c h i n t i jinā amhase jinā vat'¹¹ amha rūpavatim̄ Sirin.¹² Manussavesena carantiyā Siridevatāya parihīnā vatā t i attho.

A d d h a s s a g h a r a m h i d u t i y a k u l i k a s s ā t i paṭhamasāmikam̄ upādāya dutiyassa adlhassa kulaput-tassa ghamramhi maṇi adāsi. Dento ca tato paṭhamasuni-kato u p a d d h a s u n i k e n a adāsi. Y e n a m a m̄ v i n d a t h a s e t ṭ h i t i y e n a suñkena mam̄ paṭhamam̄ setṭhi vindatha paṭilabhi tato upadlhasuñkenā t i yojanā.

S o p i t i dutiyasāmiko pi. M a m p a t i c c h a t i¹³ t i mām̄ nīhari so gehato nikkaḍḍhi. U p a t ṭ h a h a n t i m¹⁴ dāsī viya upaṭṭhahantim̄ upaṭṭhānam̄ karontim̄¹⁵ A d ū-s i k a n t i adubbhanakam̄.

D a m a k a n t i kāruññāḍhitṭhānatāya paresam̄ cittassu damakam̄. Yathā pare kiñci dayanti evam̄ attano kāyam̄

¹ apuechō, cd. ² apuechō, cd. ³ aparajjhām̄, cd.

⁴ dubbacan, cd. ⁵ kātumayye, cd. ⁶ yamam̄, cd.

⁷ vinde sake, cd. ⁸ vindesati, cd. ⁹ viddhesam̄, cd.

¹⁰ jin' amhisi rūpini, cd. ¹¹ ajinā vat', cd.

¹² Siri, cd. ¹³ paticcharātī, cd.

¹⁴ upaṭṭhahantī, cd., both times. ¹⁵ karontī, cd.

vācām ca dāntam vūpasantañ katvā parasabhvayañataya vivarañakam.

Jāmātā ti duhitu pati.¹ Nikkhipa pontiñ ca ghañikāñ eā ti tayā² paridahitañ pilotikākhanḍañ ca bhikkhākapañca chaddehi.

So pi vasitvā pakkhan ti so pi bhikkhako puriso mayā saddhiñ adḍhamāsamattam vasitvā.

Atha nam bhañati³ tāto ti tam bhikkhakam mama pitā mātā. Sabbo ca me nātigano vaggio hntvā bhañati. Katham kin te na kirati va idha tuyham kin nāma na kirati na sādbiyati. Bhañakhippañ yan te karihitī ti.⁴

Yadā me attā sakkoti yadi mayham attādhino bhujisso ce alam mayham Isidāsiyā tāya payojanam n'atthi. Tasmā na saha vaccham⁵ na pakkhiyam eka ghare aham tāya sahavatthun ti yojanā.

Vissajjito gato so bhikkhako pitarā vissajjito ya-thāruci gato. Ekākinī⁶ ti ekikā'va. Āpuechitūna gacchan⁷ ti mayham pitaram vissajjetvā gacchāmi. Marituye ti maritu ce. Vā ti vikappatthe nipāto.

Gocarāyā ti bhikkhāya. Tātakulañ āgacchī ti yojanā.

Tan ti tam Jinadattam.⁸ Utthāyā sanam tassā⁹ paññāpayim ti utthahitvā āsanam assā theriyā paññā-pesi.

Idh'evā ti imasmin gehe ḥitā. Puttakā ti sāmaññāvohārena dhītaram anukampto ālapati. Carāhi tam pabbajitvā caritabbam brahmacariyādi dhāmman cara. Dvijātī ti brahmajāti.

Nijjares sāmī ti jirāpessāmi vināpessāmi.

Bodhin ti sacebhisañhodhim maggañānan¹⁰ ti attho. Aggadhamman ti phaladhamme arahatte. Yam

¹ dahitā pañi, ed. ² tassa, ed. ³ bhañasi ti, ed.

⁴ kiñ tvam bhañ yan te khippam karihi karissati ti, ed.

⁵ na saceam, ed. ⁶ ekākikā, ed.

⁷ apuechitum na go, ed. ⁸ Jinarattam, ed.

⁹ °sanam sā, ed. ¹⁰ maggañāñānan, ed.

sacchikari dvipadasettho ti yam maggaphala-nibbānasāññitam lokuttaradhammam dvipadānam settho sambuddho sacchi akāsi, labhasse ti yojanā.

Sattāham pabbajitā ti pabbajitā hutvā sattāhena. Phassayī ti phussi sacchākāsi. Yassāya mphalavipāko ti yassa pāpakammassa ayam sāmikassa amanāpabhāvasaṃkhāto nissandaphalabhbuto vipāko. Tava ācikkhis tañ kammam tava kathessāmī. Tan ti ācikkhiyamānam tam eva kammam tam vā mama vacanam. Ekamanā ti ekaggamanā. Ayam eva vā pātho.

Nagarāmhi Erakaka che tievamnāmake nagare.
So paradāram asevi 'ham ti' so aham parassa
dāram asevi.

Cirām pakkoti bahūni vassasatasahassāni niraya-
agginā dadḍho. Tato ca utṭhahitvā ti tato nirayato
vutṭhito² cuto. Makatiyā kucchim okkamī ti
patisandhim gāṇhi.

Yūthapo ti yūthapati. Nillacchesī³ ti purisa-
bhāvassa lacchanabhūtāni bijakāni nillacchesi⁴ nīhari.
Tass' etam kammamaphala⁵ ti tassa mayham evam
atīte katassa kammassa phalam. Yathā pi gantvāna
paradāran ti yathā tam paradāram atikkamitvā.

Tato ti makkatayonito. Sindhabāraññē⁶ ti Sindhabāravaratthe aññataratthāne. Elakiyā ti ajiyā.

Dārake parivahitvā ti pitthim̄ āruyha kumārake
vahitvā. Kiminā 'v' atṭo⁷ ti abhijātātthāne kimi-
paramgato ca hutvā. Atṭo attito. Akallo ti gilāno.
Ahosī ti vacanaseso.

Vānija kassāti gāviyo vikkiṇītvā jīvakassa. Lākhā-tamboti lākhārasarattehi viya tambehi lomehi saman-nāgato.

Te punā⁸ ti vahitvā. Naṅgala nti siram. Sakaṭam

¹ asevi tan ti, ed. ² vutthitā, ed. ³ nilacchesī, ed.

⁴ nicchasi, ed. ⁵ dhammapho, ed.

⁶ Sindharaññe, cd. ⁷ atte, cd. ⁸ phunā, cd.

ti attho. Andho v'at̄to ti kāno va hutvā. At̄to pilito.

Vīthiyā ti nagaravīthiyam. Dāsiyā ghare jato ti gharadāsiyā kuechimbi jāto. Vaṇṇajātiyā ti pi vadanti. N'eva mahilā na puriso ti itthi pi puriso pi na homi. Jātinapum̄sako ti attho.

Tiṁ sativassamhi mato ti napum̄sako hutvā tiṁsa-vassakāle mato. Sākaṭikakulaṁ hī¹ ti senakakule. Dhānikapurisa pātabahulaṁ hī² ti iñāyikānam purisānam adhipatanabahule bahūhi iñāyikehi abhibhavatabbe.

Ussannāyā ti upacitāya. Vipulāyā ti mahatiyā. Vadḍhiyā³ ti iñavaḍḍhiyā. Okadḍhatī ti avakadḍhati. Kulaghara sā ti mama jātakulagehato.

Oruddha tassa putto ti assa satthavāhassa⁴ putto mayi paṭibaddhacitto nāmena Giridāso nāma. Avarundhati attano pariggahabhāvena gehe karoti.

Anurattā bhattāran⁵ ti bhattā anubhavati. Tassāhaṁ videsanam⁶ akāsin ti tassa bhattuno tam bhariyam patividdesanakammam⁷ akāsi. Yathā tam so kujjhati evam paṭipajji.

Yam mam abhikiritūna⁸ gacchantī ti yan dāsiyiya sakkaceam upaṭṭhahantin⁹ tattha tattha patino apakirityā¹⁰ chaddetvā anapekkhā apagacchanti. Etam tassa mayham tadā katassa paradārikakammassa patividdesanakammassa¹¹ ca nissandaphalam. Tassa pi anto kato mayā ti tassa pi tathā anunayapāpakammassa pariyanto. Idāni mayā aggamaggam adhigacchantiyā ito param kiñci dukkham atthi ti yan pan' ettha anantarā vibhattam vuttanayattā uttānattham eva.

Isidāsiyā theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.

Cattalīsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ tassākaṭika^o, ed. ² dhanita^o, ed. ³ adḍhiyā, ed.

⁴ sattavāhassa, ed. ⁵ anuvattā bhattānam, ed.

⁶ videsanam, ed. ⁷ satividesana^o, ed.

⁸ abhikiritūna, ed. ⁹ upaṭṭhahantī, ed.

¹⁰ assakirityā, ed. ¹¹ pattividesana^o, ed.

LXXXIII.

Mahānipāte Mantāvatīyā nagare ti ādikā Sumedhāya theriyā gāthā. Ayanī pi purimabuddhesu katādhikārā tattha tattha bhave vivatṭūpanissayañ kusalam̄ upacinantī sakkaccañ vimokkhasambhāre sambhārentī Koṇāgamanassa bhagavato kāle kulagehe nibbattitvā viññutam̄ pattā attano sakhihi kuladhitāhi saddhim̄ ekajjhāsayā hutvā mahantam̄ ārāmam̄ kāretvā buddhapamukhassa bhikkhusaṅghassa niyyādesi. Sā tena puññakammaṇa kāyassa bhedā Tāvatīmsam̄ upagacchi. Tattha yāvata-yukam̄ dibbasampattiñ anubhavitvā tato cutā Yāmesu uppajji, tato cutā Tusitesu, tato cutā Nimmānaratiṣu, tato cutā Paranimmitavasavattisū ti anukkamena pañcasu kāma-saggesu uppajjītvā tattha devarājūnam̄ mahesī hutvā tato cutā Kassapassa bhagavato kāle mahāvibhavassa setthino dhitā hutvā anukkamena viññutam̄ pattā sāsane abhippasannā hutvā ratanattayam̄ uddissa ulārapuññakammañ akāsi. Tattha yāvajīvam̄ dhammūpajīvinī kusaladhammaniratā hutvā tato cutā Tāvatīmsesu nibbattitvā aparāparam̄ sugatisu yeva samsarantī imasmiñ buddhuppāde Mantāvatīnagare Koṇcassa nāma rañño dhitā hutvā nibbatti. Tassā mātāpitāro Sumedhā ti nāmam̄ akāmsu. Tam̄ anukkamena vuddhippattam̄ vayappattakāle mātāpitāro “Vāraṇavatīnagare Anikarattassa nāma rañño dassāmā” ti āmantesum̄. Sā pana daharakālato patthāya attano samānavayāhi rājakaññāhi dāsijanehi ca saddhim̄ bhikkhunūpasayam̄ gantvā bhikkhuninam̄ santike dhammam̄ sutvā cirakālato patthāya katādhikāratāya samsāre jātasam̄vegā sāsane abhippasannā paññāvayappattakāle kāmeli vini-vattitamānasā ahosi.

Tena sā mātāpitūnam̄ nātīnam̄ sammānam̄ sutvāna “mayham̄ gharāvāse na kiccam̄, pabbajissām’ ahan” ti āha. Tam̄ mātāpitāro gharāvāse niyojentā¹ nānappakārena yācīte pi saññāpetum̄ nāsakkhiṁsu. Sā “evam̄ me pabbajitum̄ lab-

¹ niyojento, cd.

bhatī 'ti chandam gahetvā sayam eva attano kese chinditya te eva kese ārabbha paṭikulamanasikāraṇū pavattenti tattha nātikāratāya bhikkhunīnaṇū santike manasikāravidhamassa sutapubbattā ca asubhanimittam uppādetvā tattha paṭhamajjhānaṇū adhigacchi. Adhigatapaṭhamajjhānā ca attana gharāvāse uyyojetum¹ upagate mātāpitaro ādikatvā antojanaparijananū sabbam rājakulaṇū sāsane abhippasannanū kāretvā gharato nikkhomitvā bhikkhunūpassayaṇū gantvā pabbaji. Pabbajitvā ca vipassanāṇū paṭṭhapetvā sammad eva paripakkañāṇā² vimuttiparipācāniyānaṇū dhammānaṇū visesitāya³ ca na cirass' eva saha paṭisambhidāhi arahattaṇū pāpuni. Tena vuttaṇū Apadāne :

Bhagavati Koṇāgamane saṅghārāmamhi navanivesamhi : sakhiyo tīṇi janiyo⁵ vihāradānaṇū adāsimha. 1.

Dasakkhattum satakkhattum dasasatakkhattum⁶ satāni ca satakkhattum

devesu upapajjimha. Ko vādo mānuse bhave. 2.

Devesu mahiddhikā hutvā⁷ mānusakamhi ko vādo sattaratanamahesi⁸ itthiratanam aham bhavim.⁹ 3.

Idha sañceitakusalam susamiddhakulappajā¹⁰

Dhanañjāni ca Khemā ca aham pi ca tayo janā 4.

Ārāmaṇū sukatam katvā sabbāvayavamanḍitam buddhapamukhasaṅghassa niyyādetvā pamoditā.¹¹ 5.

Yattha yathūpapajjāmi tassa kammassa vāhasū devesu aggataṇū pattā manusse su tath' eva ca. 6.

Imasmīm yeva kappamhi brahmabandhu mahāyaso

Kassapo nāma nāmena uppajji vadataṇū varo.¹² 7.

upatṭhākō mahesissa tadā āsi narissaro

Kāsirājā Kiki nāma Bārāṇasipuruttame. 8.

Tassāsuṇū satta dhitaro rājakaññā sukhedhitā

buddhupatṭhānaniratā brahmaçariyanū carimisu tā. 9.

¹ uyojetum, ed.

² paripakkāta, ed.

³ visositāya, ed.

⁴ saṅghe c'eva nivesamhi, P.

⁵ sakhiyo vatiyo rājiniyo, P. ⁶ dasasatakkhattum om. P.

⁷ deve mahiddhikā ahumha, A.

⁸ sataratanassa mahesi, P.

⁹ aham āsi, P.

¹⁰ okuluppajji, P. ¹¹ samoditā, A. ¹² varataṇū varo, P.

Tāsam sahāyikā hutvā sīlesu susamāhitā
 datvā dānāni sakkaceam agāre vasatam̄ carim̄. 10.
 Tena kammena sukatena cetanāpañidhīhi ca
 jahitvā mānusam̄ deham̄ Tāvatiṁsūpagā aham̄. 11.
 Tato cutā Yāmam agam̄¹ tato 'ham̄ Tusitam̄ gata
 tato ca Nimmānaratiṁ² Vasavattipuram̄ tato. 12.
 Yattha yatth' ūpapajjāmi puññakammamasamohitā
 tattha tatth' eva rājūnam̄ mahesittam akārayim̄. 13.
 Tato cutā manussatte rājūnam̄ cakkavattinam̄
 Mañḍalīnañ ca rājūnam̄ mahesittam akārayim̄. 14.
 Sampattim³ anubhotvāna devesu mānusesu ca
 sabbattha sukhitā hutvā nekajātisū samsarim̄. 15.
 So hetu so pabhavo⁴ tam̄ mūlam̄ satthu sāsane khanti
 tam̄ pañthamam̄⁵ samodhānam̄ tam̄ dhammaratāya nib-
 bānam̄. 16.
 Kilesā jhāpitā mayham̄ bhavā sabbe samūhatā
 nāgī va bandhanam̄ chetvā viharāmi anāsavā. 17.
 Svāgatam̄ vata me āsi buddhaseṭṭhassa santike⁶
 tisso vijjā anuppattā katañ buddhassa sāsanam̄. 18.
 Patisambhidā catasso vimokkhā pi ca atṭha me
 chaṭṭabhiññā sacchikatā katam̄ buddhassa sāsanam̄ ti. 19.

Arahattam̄ pana patvā attano pañcipattim⁷ paccavekkhitvā⁸
 udānavasena :

Mantāvatiyā nagare rañño Koñcassa aggamaheziyā⁹
 dhītā āsi Sumedhā pāśādikā sāsanakārehi. 448.
 Silavatī eittakathikā bahussutā buddhasāsane vinītā
 mātāpitaro upagamma¹⁰ bhañati ubhayo nisāmetha. 449.
 Nibbānābhīratāham̄ asassatam̄¹¹ bhavagatam̄ yadi pi dibbam̄
 kim aṅga pana tucchā kāmā appasādā bahuvighātā. 450.

¹ Yāmāsaggam̄, P.

² o rati, P.

³ sampatti, P.

⁴ sā pabhavo, P.

⁵ pathama, A.

⁶ mama buddhassa santike, A.

⁷ patipatti, ed.

⁸ agga om. ed.

⁹ upasamkamma, cd.

¹⁰ asassatam̄ om. ed.

Kāmā kaṭukā¹ āsivisūpamā yesu muechitā bālā
te dīgharattam̄ niraye sumappitā haññante² dukkhitā. 451.
Socanti pāpakammā vinipāte pāpabuddhino
sadā kāyena vācāya ca manasā ea asaṇvuta bālā.³ 452.
Bālā te duppāññā acetanā dukkhasamudayoruddhā
desente ajānantā na bujjhare ariyasacecāni. 453.
Sacecāni amma⁴ sambuddhavaradesitāni te bahutara aja-
nantā
ye abhinandanti bhavagataṁ pihanti devesu⁵ upapat-
tim. 454.
Devesu pi upapatti⁶ asassatā bhavagate aniccamhi
na ca santasanti bālā punappunam̄ jāyitabbassa. 455.
Cattāro vinipātā dve ca gatiyo kathañci labbhanti⁷
na ca vinipātagatānam̄⁸ pabbajjā atthi nirayesu. 456.
Anujānātha maṇi ubhayo pabbajitum̄ dasabalassa pāvacane
apossukkā ghaṭissam̄⁹ jātimaranappahānāya. 457.
Kim̄ bhavagatena¹⁰ abhinanditena kāyakalinā asārena
bhavatañhāya nirodhā anujānātha pabbajissāmi. 458.
Buddhānam̄ uppādo vivajjito akkhaṇo khaṇo laddho
sīlāni brahmaçariyan̄ yāvajivam̄ na dūseyyaṇi. 459.
Evam̄ bhaṇati Sumedhā mātāpitaro na tāva āhāram̄
āhariyam̄¹¹ gahaṭṭhā¹² marañavasam̄ gatā 'va hessāmi. 460.
Mātā dukkhitā rodati pitā ca assā sabbaso samabhiseṭo¹³
ghaṭenti saññāpetum̄¹⁴ pāsādatale chāmā patitam̄. 461.
Utthehi puttaka¹⁵ kim̄ socitena dinnā si¹⁶ Vāraṇavatimhi
rājā Anikaratto¹⁷ abhirūpo tassa tvam̄ dinnā.¹⁸ 462.
Aggamahesī bhavissasi¹⁹ Anikarattassa rājino bhariyā²⁰
sīlāni brahmaçariyan̄ pabbajjā dukkarā puttaka. 463.

¹ kaṭṭhakā, ed.² haññate, ed.³ bālā om̄, ed.⁴ amma om̄, ed.⁵ bhagavantam̄ yanti d̄, ed.⁶ uppatti, ed.⁷ katthaci labhanti, ed.⁸ vinipātagatā, m.⁹ ghaṭiyam̄, ed.¹⁰ bhagavātena, ed.¹¹ āharissam̄, m.¹² gahaṭṭha, ed.¹³ samabhishato, ed.¹⁴ paññāpetum̄, ed.¹⁵ puttike m.; puttika, ed.¹⁶ diṇṇ' amhi, ed.¹⁷ Anikarō, ed.¹⁸ diṇṇā, ed.¹⁹ bhavissati, ed.²⁰ ariyā, m.

Rajje āñā dhanam issariyam bhogā sukhā daharikā pi
bhūñjāhi kāmabhoge vāreyyam¹ hotu teutta. 464.

Atha ne bhañati Sumedhā mā edisakāni² bhavagatam
asāram

pabbajjā vā hohiti³ marañam vā⁴ tena c'eva vāreyyam.⁵ 465.

Kim iva pūtikāyam asuci⁶ sāvanagandham⁷ bhayānakam
kunapam abhisamviseyyam⁸ gattam⁹ sakipaggharitam¹⁰
asucipuññam. 466.

Kim iva t'āham jānāntī vikūlakam māmsasonitapalittam
kimikulālayam sakunaabhattam¹¹ kalevaram¹² kissa diy-
yatī¹³ ti. 467.

Nibbuyhati susānam aciram kāyo apetaviññāno
chuṭhō kalingaram¹⁴ viya jiguechamānehi nātīhi. 468.

Chaddūna¹⁵ nam susāne parabhattam nlāyanti¹⁶ jigue-
chantā

niyakā mātāpitaro kim pana sādhāraṇā¹⁷ janatā. 469.

Ajjhositā asāre kalevare atthinhārusamghāte¹⁸
kheļassumuechhāssavaparipuññe¹⁹ pūtikāyāmhi. 470.

Yo nam vinibbhujitvā²⁰ abbhantaram assa bāhiram kayirā
gandhassa asahamānā sakā pi²¹ mātā jiguecheyya.²² 471.
Khandhadhātuāyatanaṁ samkhataṁ²³ jātimūlakam
dukkham yoniso aruci²⁴ bhañanti vāreyyam kissa icchey-
yam.²⁵ 472.

Divase divase tī sattisatāni navanavā pateyyum kāyamhi
vassasataṁ pi ea ghāto²⁶ seyyo dukkhassa c'eva khayo. 473.

¹ dhāreyyam, ed. ² edisakā, ed.; edisikāni, m.

³ hohisi, ed. ⁴ vā om. ed. ⁵ dhāreyyam, ed.

⁶ asuci, ed. ⁷ sāsanagandham, ed. ⁸ oviseyya, ed.

⁹ bhastam, m. ¹⁰ sakim p°, ed. ¹¹ sakuna°, ed.

¹² kalevara, ed. ¹³ riyatī, ed.

¹⁴ kalikaram, ed. ¹⁵ chaddhāna, ed.; chuṭhūna, m.

¹⁶ paresam bhattam nāyanti, ed. ¹⁷ sādhārano, ed.

¹⁸ °samghāte, m. ¹⁹ khelasuechhādassavap°, ed. m.

²⁰ vinibbhajitvā, ed. ²¹ sakkaram pi, ed.

²² jiguecheyyam, ed. ²³ samkhātam, ed.

²⁴ anivigananti, ed. ²⁵ iccheyyum, ed. ²⁶ sañghāto, ed.

Ajjhupagacche ghātaṇī¹ yo viññū evam² satthuno vacanam³
 dīgho tesam⁴ samsāro⁵ punappunam⁶ haññamānānam⁷. 474.
 Devesu manussesu⁸ ca tiracchānayoniyā asurakāye
 petesu ca nirayesu ca aparimitā⁹ dīyante ghātā.¹⁰ 475.
 Nirayesu bahū¹¹ vinipātagatassa kilissamānassa
 devesu pi attānam¹² nibbānusukhā param¹³ n'atthi. 476.
 Pattā te¹⁴ nibbānam¹⁵ ye yuttā dasabalassa pāvacane
 apposukkā¹⁶ ghaṭenti jātimaraṇappahānāya. 477.
 Ajj' eva tātā¹⁷ abhinikkhamissam¹⁸ bhogehi kiñci asārehi¹⁹
 nibbiññā²⁰ me kāmā vantasamā²¹ tālavatthukatā. 478.
 Sā c'eva²² bhanati pitaram²³ Anikaratto²⁴ ca yassa dinnā²⁵
 upayāsi pītaruṇāvuto vāreyyam²⁶ upatthite kāle. 479.
 Atha asitanicitamuduke²⁷ kese khaggena chindiya
 Sumedhā pāsādaṇī pidhatvā²⁸ paṭhamajjhānam²⁹ samā-
 pajji. 480.
 Sā ca tahiñi samāpannā³⁰ Anikaratto³¹ ca āgato nagaram³²
 pāsāde 'va Sumedhā aniccasāññā su bhāveti. 481.
 Sā ca³³ manasikaroti Anikaratto³⁴ ca āruhi turitaṇī³⁵
 maṇikanakabhūsitaṅgo katañjali yācati Sumedham³⁶. 482.
 Rajje ḥāñā dhanam issariyam³⁷ bhogā sukhā daharikā pi³⁸
 bhuñjāhi³⁹ kāmabhoge kāmasukhā sudullabhā loke. 483.
 Nisattham⁴⁰ te rajjam⁴¹ bhoge bhuñjassu dehi dānāni
 mā dummanā ahosi mātāpitaro te dukkhitā.⁴² 484.

- ¹ ghāta, ed. ² eva, ed. ³ vo, m.
 + tesam⁴ sāro, ed. ⁵ mānussesu, ed. ⁶ aparimito, ed.
⁷ dīyate ghāto, m. ed. ⁸ bahūhi, ed.
⁹ attānam¹⁰, m. ed. ¹⁰ tassā te, ed. ¹¹ apposukkā, ed.
¹² tātā, ed. ¹³ pasārehi, ed. ¹⁴ nibbāññā, ed.
¹⁵ vantam¹⁶, sō, ed. ¹⁶ sa c'eva, ed.
¹⁷ Anikarō, ed. ¹⁸ ssa sā diññā, ed.
¹⁹ ubhayāya pi taruṇavatā dhāreyyam²⁰, m. ed.
²⁰ amitanō, ed. ²¹ cāpinatvā, ed. ²² ojjhāne, ed.
²³ sammāpannā, ed. ²⁴ Anikō, ed. ²⁵ sā 'va, ed.
²⁶ Anikō, ed. ²⁷ Sumedhā, ed. ²⁸ daharikā si, m.
²⁹ bhuñjāmi, ed. ³⁰ nissattham³¹, ed.
³¹ duve dukkhō, ed.

Tam tam bhaṇati Sumedhā kāmehi anatthikā vigatamohā mā kāme abhinandi kāmesv' adinavam passa. 485.

Cātuddīpo rājā Mandhātā āsi¹ kāmabhoginam aggo atitto² kālamkato na ca tassa paripūritā icehā. 486.

Satta ratanāni³ vasseyya vutthimā dasadisā⁴ samantena na c'atthi titti⁵ kāmānam atittā 'va maranti narā. 487.

Asisūlūpumā kāmā kāmā⁶ sappasiropamā⁷ ukkopamā anudahanti atthikañkālasannibhā.⁸ 488.

Aniccā addhuvā kāmā bahudukkhā mahāvisā ayogulo va santatto aghamūlā dukkhapphalā.⁹ 489.

Rukkhaphalūpamā kāmā mamsapesūpamā dukhā¹⁰ supinopamā vañcaniyā kāmā yācitakūpamā. 490.

Sattisūlūpamā kāmā rogo gaṇḍo agham nigham aṅgārakāsusadisā aghamūlam bhayam vadho. 491.

Evañ bahudukkhā kāmā akkhātā antarāyikā gacchathia na me bhavagate viśsāso atthi attano. 492.

Kim mama paro karissati attano sīsamhi ḥayhamānamhi anubandhe jarāmarañe¹¹ tassa ghāṭāya¹² ghaṭitabbam. 493.

Dvāram apāpunitvāna 'yam¹³ mātāpitaro Anikarattañ¹⁴ ca disvāna chamañ¹⁵ nisinne rodante¹⁶ idam avoca. 494.

Dīgo bālānam samsāro punappunam ca rodatam anamatagge pitu marañe bhātu vadhe attano ca vadhe. 495. Assu thaññam¹⁷ rudhiram samsāram anamataggato saratha¹⁸ sattānam samsaritam¹⁹ sarāhi atthīnam ca²⁰ sannicayam. 496.

Sara²¹ cature' dadhī upanite assuthaññarudhiramhi²² sara²³ ekakappam atthīnam²⁴ sañcayam Vipulena sammam. 497.

¹ asi, ed. ² kāmā titto, ed. ³ sabba ratō, ed.

⁴ asadisā, ed. ⁵ titthi, ed. ⁶ kāmā om. m. ed

⁷ sabbasirō, m. ⁸ okañkalaō, m. ed. ⁹ oppalā, ed.

¹⁰ dukkhā, ed. ¹¹ omarañā, ed. ¹² ghāṭāya, m.

¹³ otvānaham, ed. ¹⁴ Añikō, ed. ¹⁵ disvāna mañ, ed.

¹⁶ rodente, ed. ; rodantī, m. ¹⁷ dhaññam, ed.

¹⁸ oto ca atha, ed. ¹⁹ samsaratam, m. ²⁰ ca om. ed.

²¹ sarā, ed. ²² odhāññam, ed. ; oruciramhi, m.

²³ param, ed. ²⁴ atthiram, ed.

Anamatagge saṃsarato¹ mahī² Jambudīpañ upanītañ
kolatṭhimattagulikā mātāpītusv³ eva na ppahonti. 498.
Sara⁴ tiṇakatṭhañ⁵ sākhāpālaśañ upanītañ anamatag-
gato
pītusu caturaingulikā ghaṭikā pītupītusv⁶ eva na ppahonti. 499.
Sara kāṇakaechapāñ pubbe samudde aparato ca yugacehid-
dañ
sirāñ tassa ca paṭīmukkam⁷ manussalābhāmhi opam-
mañ⁸ 500.
Sara rūpañ phenapiṇḍopamassa⁹ kāyakalino asārassa
khandhe¹⁰ passa anicee sarāhi¹¹ niraye bahuvighāte. 501.
Sara kaṭasim¹² vadhlhente¹³ punappunam¹⁴ tāsu tāsu jātisu
sara kumbhīlabhayāni ca sarāhi eattāri saccāni. 502.
Amatamhi vijjamāne kiñ tava pañcakaṭukena pītena¹⁵
sabbā hi kāmaratiyo kaṭukatarā pañcakaṭukena. 503.
Amatamhi vijjamāne kiñ tava kāmehi ye parilāhā
sabbā hi kāmaratiyo jalitā kuthitā¹⁶ kūpitā¹⁷ santāpītā.¹⁸ 504.
Asapattamhi¹⁹ samāne kiñ tava kāmehi ye bahusapattā²⁰
rājaggieoraudakappiyehi sādhāraṇā kāmā bahusapattā. 505.
Mokkhamhi vijjamāne kiñ tava kāmehi yesu hi vadha-
bandho
kāmesu hi vadhabandho kāmakāmā²¹ dukkhāni anubhon-
ti. 506.
Ādipītā tiṇukkā gaṇhantam²² dahanti n'eva muñcantam²³
ukkopamā hi kāmā dahanti ye te na muñcanti. 507.
Mā appakassa hetu kāmasukhassa vipulam²⁴ jahi²⁵ sukham²⁶

¹ saṃsārato, ed. ² mahī, ed. ³ mātāmātusv, m.

⁴ sara om. m. ⁵ tiṇakatṭhassa, ed. ⁶ mātāpītusv, ed.

⁷ paripuṇñam, ed. ⁸ upamam, ed.

⁹ ṭopamāya, ed. m. ¹⁰ nandhe, ed. ¹¹ parāhi, ed.

¹² vadhlhante, ed. ; vadhlhente, m. ¹³ mitena, ed.

¹⁴ kudhitā, m. ¹⁵ kūpitā om. m. ¹⁶ santappītā, ed.

¹⁷ asampattō, ed. ¹⁸ bahusamattā, ed.

¹⁹ kāmesu hi asākāmā, m. ; vadhabandho om, ed.

²⁰ muccantam, m. ²¹ jahe, ed.

mā puthulomo va baļisam̄ gilītvā pacchā vihaññasi.¹ 508.
 Kāmaṇi kāmesu damassu² tāva sunakho va saṅkhalābaddho³
 khāhinti+ khu tam̄ kāmā⁵ chātā sunakham̄ va caṇḍālā. 509.
 Aparimitam̄ ca dukkham̄ bahūni ca cittadomanassāni
 anubhohisi kāmesu yutto.⁶ Paṭinissaja addhuve⁷ kāme. 510.
 Ajaramhi vijjamāne kiṇi tava kāmehi ye sujarā
 marañavyādhigahitā⁸ sabbā sabbattha jātiyo. 511.
 Idam ajaram idam amaram idam ajarāmarapadam asokam̄⁹
 asapattam̄¹⁰ asambādham̄ akhalitam abhayam̄ nirupatā-
 pam. 512.

Adhigatam̄ idam̄ bahūhi amatam̄ ajjāpi ca labhanīyam̄ idam̄
 yo yoniso payuñjati¹¹ na ca sakkā aghaṭamānena.¹² 513.
 Evam̄ bhaṇati Sumedhā saṅkhāragate ratim¹³ alabhamānā
 anunentī¹⁴ Anikarattam̄ kese'va chamam̄ chupi¹⁵ Sume-
 dhā. 514.

Uttihāya Anikaratto pañjaliko yāci¹⁶ tassā pitaram̄ so
 vissajjetha Sumedham̄ pabbajitum̄ vimokhasaccadas-
 sā.¹⁷ 515.

Vissajjītā mātāpitūhi pabbaji sokabhayabhītā
 cha abhiññā sacchikatā aggaphalam̄ sikkhamānāya. 516.
 Acchariyam̄ abbhutan tam̄ nibbānam̄ āsi rājakaññāya
 pubbenivāsacaritam̄ yathā vyākari pacchime kāle. 517.
 Bhagavati Kopāgamane saṅghārāmāmhi navanivesamhi
 sakhiyo tīṇi janiyo vihāradānam̄ adāsimha. 518.
 Dasakkhattum̄ satakkhattum̄ dasasatakkhattum̄ satāni ca
 satakkhattum̄
 devesu upapajjimha. Ko pana vādo manussesu. 519.
 Devesu mahiddhikā ahumha. Manussakamhi ko pana¹⁸ vādo.

¹ vihaññati, ed.

² ramassu, ed.

³ saṅkhānam̄ bandho, ed.; saṅkhānubandho, m.

⁴ kāhanti, ed.; kāhinti, m. ⁵ kāma, ed.

⁶ kāmayutto, m. ed. ⁷ paṭinissada andhave, ed.

⁸ obādhi, ed. ⁹ idan tamarāmaraṇapaduso, ed.

¹⁰ athapattham̄, ed. ¹¹ payujjati, ed.

¹² aghaṭamāne, ed. ¹³ rati, ed. ¹⁴ aruṇentī, ed.

¹⁵ thubhi, ed. ¹⁶ yāva, ed.

¹⁷ o dassāmi, ed. ¹⁸ pana om. m.

Sattaratanassa mahesī itthiratanam̄ aham̄ āsi.¹ 520.

So hetu so pabhavo tam̄ mūlam̄ satthu sāsane² khanti tam̄ paṭhamam̄ samodhānam̄ tam̄ dhammaratāya nibbānam̄. 521.

Evaṁ kathenti³ ye saddahanti vacanam̄ anomapaññassa nibbindanti bhavagate nibbinditvā virajjantī ti. 522.

Imā gāthā abhāsi. Tattha Māntāvatīyā nagare ti Mantāvatī ti evam̄nāmake nagare. Rañño Koñceassā ti Koñcassa nāma rañño mahesiyā kucchimhi jātā dhītā āsi. Sumedhā ti nāmena Sumedhā. Pāsādikā+ sāsanakārehī ti satthu sāsanakārehi ariyehi dhammadesanāya sāsane pasādikā sañjātaratanattayappa-sādakatā.

Silavatī ācārasilasampannā. Cittakathā ti cittadhammakathā. Bahusutā pariyattidhammassa saññhitā. Buddhasāsane vinītā ti evam̄ pabbajanti evam̄ nibbanti iti sīlam̄ iti samādhī iti paññā iti suttānugatena yonisomanasikārena saṅgato⁵ kilesānam̄ vinigatattā buddhānam̄ sāsane vinītā saṃyatākāyavācā-eittā. Ubhayo nisāmethā ti tumhe dve pi mama vacanam̄ nisāmetha. Mātāpitaro upagantvā⁶ bhaṇatī ti yojanā.

Yadi pi dibbam̄ ti⁷ devaloke pariyāpnanam̄ pi bhavagataṁ nāma sabbam̄ pi assatānā⁸ aniccam̄ dukkham̄ vipariññāmadhammam̄. Kim aigaṁ pana tucchā kāmā ti kim aṅgam̄ pana manussakāmā ye sabbe pi asatā 'va bhāvato tucchā rittā satthadhārāyam̄ madhubindu viya appassādā etarahi āyatiñ ca vipuladukkhatāya bahuvighatā.

Katukā ti anītthā sappatibhayatthena āsivisa-sadisā. Yesu kāmesu mucchitā ti ajjhositā. Samappitā ti sakammunā sabbaso appitā khittā upa-

¹ asinī, m. ² sāvasāsane, m. ed. ³ karonti, m. ed.

⁴ pasādhitā, ed. ⁵ taṅgato, ed. ⁶ ugantvā, ed.

⁷ dibbati, ed.

⁸ apassapatam̄, ed.

pannā ti attho. Haññante ti bādhiyanti vinipātentī¹ apāye.

Acetanā ti attahitacetenāya abhāvena acetanā. Dukkhasamudayoruddhā ti tañhānimittasamsāre aparuddhā. Desente ti catusaccadhamme desiyamāne. Ajānantā ti attham ajānantā. Nabajjhare ariyasaccāni ti dukkhādīni ariyasaccāni no paṭibujjhanti.

Ammā ti mātaram pamukham katvā ālapati. Te bahutarā ajānantā ye abhinandanti bhavagatam pihanti² devesu upapatti³ ti te buddhavaradesitāni saccāni ajānantā te yeva ca imasmīm loke bahutarā ti yojanā.

Bhavagate aniccamhī ti sabbasmīm bhave anicce⁴ devesu upapatti na sasatā.⁵ Evam sante⁶ pinacasantasanti bālāna uttasanti na samvegam⁷ āpajjanti. Punappunam jāyita bbaassa aparāparam upapajjamānassa.

Cattāro vinipātā ti nirayatiracchānayonipetavisayaasurayonī⁸ ti ime cattāro 'sukhasamussayato vinipātagatiyo. Manussadevūpapattisañcītā⁹ pana dve ca gatiyo. Kathañci kicchena kasirena labbhantī. Puññakammassa dukkarattā nirayesū ti sukharahitesu apāyesu.

Apposukkā¹⁰ ti aññakiccesu nirussukkā. Ghatissasañti vāyamissam¹¹ bhāvanam anuyuñjissāmi.

Kāyakalinā asārena kim abhinanditenā ti yojanā. Bhavatañhāya nirodhā ti bhavagatāya tañhāya nirodhahetu nirodhanattham. Buddhānam uppādo laddho vivajjito nirayuppattiādiko atthavidho akkhaṇo. Khaṇo navamo khaṇo laddho ti yojanā. Sīlānī ti catupārisuddhisīlāni.

¹ vinipāteti, cd. ² vihanti, cd. ³ upapatti, cd.

⁴ anicca, cd. ⁵ passitā, cd. ⁶ santa, cd.

⁷ samvega, cd. ⁸ pittivisayo, cd. ⁹ osañjātā, cd.

¹⁰ apposukkā, cd. ¹¹ vāyamisam, cd.

Brahmacariyan ti sāsanabrahmacariyām. Na dū-seyyan ti na kopeyyāmī.

Na tāva āhāram āhariyām gahaṭṭhā ti n'eva tāva aham gahaṭṭhā hutvā āhāram āhariyāmī. Sace pabbajjam¹ na labhissāmī maranavasam eva gatā bhavissāmī ti eva m Sumedhā mātāpitaro bhaṇatī ti yojanā.

Assā ti Sumedhāya. Sabbaso samabhiseato ti assā pitā² sabbaso abhisātasukho. Ghātentī saññāpetun ti pāsādatale ehamā patitam Sumedham mātā ca pitā ca gihībhāvaya saññāpetum ghātentī vāyamanti. Ghātentī(!) pi pātho. So eva attho.

Kim socitenā ti “pabbajjam na labhissāmī” ti kim socanena. Dinnā si Vāraṇavatim hi³ Vāraṇavatinagare dinnā asi. Dinnā sī ti vatvā puna pi dinnā ti vacanam dāḥam⁴ + dinnābhāvadassanattham.

Rajje āṇā ti Anikarattassa rajje tava āṇā pavatti. Dhanam issariyan ti imasmim kule patikule ca dhanam issariyām ca. Bhogā sukhā ativiya iṭṭhā bhogā ti sabbam idam tuyham upatthitam hatthagatam. Daharikā tarunā. Tasmā bhūñjāhi kāmabhoge. Tena kāraṇena dhāreyyam hotu te puttā ti yojanā.

Ne ti mātāpitaro. Mā edisikānī ti evarūpāni rajje āṇādīni mā bhavantu. Tasmā ti ce āha bhava-gatam asāran ti ādi.

Kim ivā ti kim viya⁵. Pūtikāyan ti imam pūti-kalevaram. Savanagandhan ti visaṭṭhagandham. Bhayānakān ti avitarāgānam bhayāvahām. Kuṇapām abhisamviseyyam bhaṭṭan⁶ ti kuṇapabharitam cammapasilbakaṁ. Sakipaggharitam⁷ asuci pūṇyam nānappakārassa asucino⁸ puṇyam

¹ pabbajam, ed. ² pi hi, ed. ³ °vatim pi, ed.

⁴ dāḥam, ed. ⁵ kimi viya, ed.

⁶ abhisamviseyyabhattan, ed. ⁷ pakip^c, ed.

⁸ asuno, ed.

hutvā sakim¹ viya sabbakālam² adhippaggharantam
mama idam ti abhiniveseyyam.

Kim i va t'āham jānāntī vikūlakan³ ti
ativiya patikūlam asucīhi māṃsapesīhi soṇitehi ca upa-
litta m anekesam kimikulānam ālayam sakunānam
bhattabhūtam. Kimikulāle sakunābhattam ti
pi pātho. Kimānam avasittham sakunānañ ca bhatta-
bhūtan⁴ ti attho. Tam aham kālevaraṇ jānāntī thitā
kammañ idāni dhāreyyavasena kassa kena nāma kāra-
ṇena diyyatī⁵ ti dasseti tassa tañ ca dānam kim iva kim
viya hotī ti yojanā.

Nibbu yhati susānam acirakāyo apeta-
viññāṇo ti ayam kāyo acirena ca apagataviññāṇo
susānam nibbu yhati upaniyati. Chutt⁶ ti chaddito.
Kalingaram viyā ti niratthakakaṭṭhakhaṇḍasadiso.
Jigucchamānehi⁷ nātīhī ti Janehi pi jigucchamānehi.

Chaddūna⁸ nam susāne chaddetvā. Parabhatta nti paresam soṇasigalādīnam annabhūtam.
Nhāyanti⁹ jigucchantī ti imassa pacchato āgatā
ti ettakā pi jigucchamānā sasīsam nimujjanti nhāyanti¹⁰
pag eva puṭṭhavanto.¹¹ Niyakā mātāpitaro viya
attano mātāpitaro pi. Kim pana¹² sādhāraṇā
vijātā ti. Itaro pana samūho jiguchatī ti kim eva
vattabbam.

Ajjhositā tanhāvasena abhinivitthā. Asāre ti
niccasārādisārarahite vinibbhujitvā¹³ viññāṇavinibbhogam
katvā.

Gandhassa asahamānā¹⁴ ti gandham assa
kāyassa asahantī. Sakā pi mātā ti attano mātā pi.
Jiguccheyyā ti koṭṭhāsānam vinibbhujanena¹⁵ pati-

¹ pakim, ed. ² sabbakāram, ed. ³ vikulan, ed.

⁴ bhūtan *only*, ed. ⁵ dissatī, ed. ⁶ chuddho, ed.

⁷ jigucchamāne, ed. ⁸ chaḍḍana, ed. ⁹ nāyanti, ed.

¹⁰ nāyanti, ed. ¹¹ phuṭṭhavō, ed. ¹² kim na, ed.

¹³ vinibhujō, ed. ¹⁴ ahamānā, ed.

¹⁵ vinibbhajjanena, ed.

kūlabhāvāya sūtītutarami upaṭṭhabhanato. Khandha-dhātu āyatanaṃ ti rūpakkhandhādayo imē pañca khandhā cakkhudhātuñdayo imā atṭhārasa dhātuyo cakkhāyatanādīni imāni dvādasāyatanānī ti evam khandhadhātuyo āyatanāni eā ti sabbam idam rūpārūpadhammajātasaccasambhuyyapaccayehi katattā sa ñ khatam na yidam tasmin bhave pavattamānadukkham. Jātipaccayattā jāti mūlakam ti evam yoniso upāyena arueim¹ bhañanti vinayanti. Dhāreyam vivāham. Kissa kena² kārañena icchissāmi. Silāni brahma-cariyam pabbajjadukkarā ti yad etam mātāpitūbi vuttam tassa paṭivacanam dātum di vase ti ādi vuttam.

Tattha di vase ti sattisatāni nava navā patteyyūm kāyam hī ti dīne dīne tīṇi sattisatāni tāvad eva nisitanisitabhāvena abhinavāni kāyasmin sampateyyūm. Vassasatam pi ca ghāto seyyo ti nirantarām vassasatam pi patamāno yathāvutto sattighāto seyyo. Dukkhassaceva khayo ti evam ee'atṭadukkhassa parikkhayo bhavyeyya. Evam mahantam pi pavattidukkham adhvāsetvā nibbānādhigamāya ussāho karañyo ti. Ajjhupagacche ti sampaticcheyya. Evan ti vuttanayena idam vuttam hoti : yo puggalo anamatagamī samsāram aparimānam ca vattadukkham dīpentam satthuno vacanam viññāya yathāvuttam sattighātadukkhaṇi sampaticcheyya tena c'eva vattadukkhassa parikkhayo siyā ti. Tenāha : dīgho tesam samsāro punappunañ haññamānānam ti aparāparam jātijarāvyādhimarañādīhi bādhiyamānānan ti attho.

Asurakāye ti kālakañjakādipetāsuranikāye. Ghātāti kāyacittānam upaghātā. Bahū ti pañceavidhabandhanādikamīnakarañavasena pavattiyamānā bahu anekaghātā. Vinipātagatassā ti sesāpāyasañkhātam vinipātam upagatassa pi. Kilissamānassā ti tiracechānādiatta-bhāvato abhighātādībi abādhiyamānassa.

Devesu pi attāñ an ti devassa bhāvesu pi attāñam n'atthi rāgapariñjhādinā sadukkhā savighātabhāvato. Nib-

¹ aruci, ed.

² sandassa kena, ed.

bānasukhā param n'atthī ti nibbānasukhato param aññam uttamam sukham nāma n'atthi. Lokiyasukhassa vipariññāmasaṅkhāradukkhasabbhāvattā. Tenāha bhagavā: nibbānam paramam sukhan ti.

Pattā te¹ nibbānaŋ ti te nibbānappattā yeva nāma. Ye yuttā dasabalaṭṭa pāvacane ti sammāsambuddhassa sāsane ye yuttapayuttā.

Nibbiṇyā ti virattā. Me ti mayā. Vanta samāti sunavamadhusadisā. Tālavattukatā ti tālassa chinditatthānasadisā katā.

Athā ti pacchā mātāpitūnam attano ajjhāsayam pavetvā Anikarattassa ca āgatabhāvam sutvā. Asita nice ita mu du ke² ti indanīlabhamarasamānavanñnatāya asitaghaṇabhāvena nicite, simbalikulasamasamphassanāya muduke. Kese khaggena chindiyā ti attano kese sunisitena asinā chinditvā. Pāsādañ cāpi pdhāt vā³ ti attano vasanapāsāde sirigabbham pidhāya tassa dvāram thaketvā + ti attho. Paṭhama jjhānañ samāpajjī ti khaggena chinne attano kese purato ṭhapetvā tattha paṭikulamanasikāram pavattenti yathā upatthite nimitte uppannam paṭhamam jhānam bhāvam āpādetvā samāpajji. Sā ca Sumedhā tahiñ pāsāde samāpannajjhānan ti adhippāyo. Aniccasāññā su bhāveti ti jhānato vuṭṭhahitvā jhānam pādakanam katvā vipassanam paṭṭhapetvā yan kiñci rūpan ti ādinā aniccañupassanam suṭṭhu bhāveti. Aniccasāññāgahañen'evam ettha dukkha-saññādīnam pi gahaṇam katañ ti veditabbam.

Maṇi kanaka bhuśita nigo ti maṇivivittehi hemālaṅkārehi vibhūsitagatto.

Rajje āññā ti ādinā ṭhitakāranidassanam. Tattha āññā ti adhipaccam. Issariyan ti yaso vibhavasampat-tibhogā. Sukhā ti iṭṭhā manāpiyā kāmūpabhogā. Daharikā sī ti tvam idāxi daharā taruṇī asi.

Nisatṭhan 5 terajjan ti mayham sabbam pi tiyajanikam rajjam tuyham pariccattam. Tam paṭipaj-

¹ pattā ve, ed. ² amita°, ed. ³ cāpi ṭhatvā, ed.

⁴ thakketvā, ed. ⁵ nissaṭṭhan, ed.

jītvā bhoge ea bhuñjassu. Ayañi mañi kāme yeva nimanteti ti. Mā dum manā ahosi dehi dānāni yathāruciyā mahantāni dānāni samañabrahmañesu pavattehi. Mātā pitaro te dukkhitā domanassappattā tava pabbajjādhippāyam sutvā. Tasmā kāme paribhuñjantī te pi upatthahantī tesam cittam dukkham mocesi. Evam ettha padatthayojanā veditabbā.

Mā kāme abhinandīti vatthukāme kilesakāmehi abhinaudi. Atho kho tesu kāmesu ādīnavam dosam mayham vacanānusārena passa nāpacakkhanā olokehi.

Cātudīpo¹ ti Jambudīpādīnam caturñam mahādīpānam issaro. Mandhātāti evamnāmo rājā. Kāmabhoginam aggo aggabhūto āsi. Tenāha bhagavā: Rāhu 'ggam attabhāvīnam Mandhātā kāmabhoginan ti. Atitto kālañkato ti caturāsīti vassasa-hassāni kumārakīlāvasena caturāsīti vassasahassāni oparajjavasena caturāsīti vassasahassāni cakkavattī rājā devabhogasadise bhoge bhuñjītvā chattimśa sakkānam āyup-pamānakālam tāvatiñsabhvane saggasampattiñ anubhāvitvā pi kāmehi atitto 'va kālañkato, kāmesu na e'assa paripūritā icchā.

Satta ratanāni vasseyyā ti² satta pi ratanāni. Vuṭṭhimā³ devo. Dasadisā vyāpetvā. Samantena samantato purisassa rucivasena yadi pi vasseyya. Yathā tvam Mandhātu mahārājassa evam sante pi na vijjati titti kāmānam; kāmānam atittā 'va maranti narā. Tenāha bhagavā: na kahāpanā-vassena titti kāmesu vijjati ti.

Asisūlūpamā kāmā adhikutṭanaṭṭhena. Sappasirūpamā kāmā sappaṭibhayatṭhena. Ukkūpamā ti tipukkūpamā anudahanatṭhena. Tenāha: anudahantī ti atṭhikāñkālasannibhā appasādaṭṭhena mahāvisā ti halāhalādimahāvisasadisā aghadukkhassa mūlakārañabhbūtā. Tenāha rukkhaphalā ti.

¹ cātudīpo, ed.

² ratanāni seyyāna ti, ed.

³ vuddhimā, ed.

R u k k h a p h a l ū p a m ā aṅgapaccāṅgānam phali-bhañjanat̄thena. Ma m s a p e s ū p a m ā bahusādhāraṇat̄thena. S u p i n ū p a m ā ittarapaccupat̄thānaṭṭhena māyā viya palobhanato. Tenāha v añca n i y ā ti vañcaniyā ti attho.

Y ā c i t a k ū p a m ā ti yācitakabhañḍasadisā tāva kālikat̄thena.

Sattisūlūpamā vinivijjhanaṭṭhena. Rujat̄the rogo. Dukkhatā sulayo g a n ḍ o. Kilesāsu vippaggharaṇato¹ dukkhuppādanat̄thena a g h a m. Maraṇasampāpanena n i g h a m. A ñgārakāsusadisā mahābhītāpanat̄thena bhayahetutāya ceva vadhabahutāya ca b h a y a m v a d h o nāma kāmā ti yojanā.

A k k h ā t ā a n t a r ā y i k ā saggamaggādhibgamassa nibbānagāmimaggassa ca antarāyakarattā ca cakkhubhūte buddhādīhi vuttā.

G a c c h a t h ā² ti Anikarattam sadisam vissajjeti.

K i m³ m a m a p a r o k a r i s s a t ī ti. Paro añño. Mama kiñc nāma hitam karissatī ti. A t t a n o s i s a m h i uttamaṅgam ekādasahi aggīhi dayhamāno. Tenāha : a n u b a n d h e j a r ā m a r a ḥ e ti tassa jarāmarañassa sīsaḍāhassa. Ghātāya⁴ samugghātāya ghaṭitabbam vāyamitabbam.

C h a m a n ti chamāyam. I d a m a v o c ā ti.

D ī g h o b ā l ā n a m s a m s ā r o ti ādikam samvegasamāvadhlhanakam vacanam avoca: d ī g h o b ā l ā n a m s a m s ā r o ti. Kilesakammavipākavaṭṭabhūtānam khan-dhāyatānādīnam paṭipavattisamkhāto samśāro apariññātavatthukānam andhabālānam dīgho. Buddhañāṇena pi aparichindatiyo yathā hi anupacchinnā avijjātañhānam bhavappabandhassa pubbakoṭi na paññāyati. Evam sarāmī koṭi ti p u n a p p u n a m r o d a n t a m aparāparam sokavasena rudantānam iminā pi avijjātañhā tam aparicchinnam tass'eva tesam vibhāvetī ti.

A s s u t h a ñ ñ a m r u d h i r a n⁵ ti yam ñātivyasa-

¹ cipaggharō, ed.

² gacechatā, ed.

³ ki, ed.

⁴ ghātāya, ed.

⁵ rudhiyan, ed.

nāphuṭṭhānam rodantānam assuñ ca dārakakāle mātutthānato pītam̄ thaññam̄ yañ ca paccatthikehi ghātitānam̄ rūdhīram̄ sāmśāram̄ anamatāgagato sāṃśārassa anamataggattā anumatagattā aviditagattā iminā dīghena addhunā sattānam̄ sāmśāritānam̄ aparāparam̄ sāṃśārantānam̄ sāṃśāritānam̄ sarathātam̄ ti ca bahukan̄ ti anussarāhi. Atṭhīnam̄ sañcayam̄ tathā atṭhīnam̄ sañcayam̄ sarāhi anussara upadhārehi ti attho.

Idāni ādīnavassabahubhāvam̄ upamāya dassetuñ : sara caturo 'dadhi ti gātham̄ āha. Tattha sara caturo 'dadhi ti upanīte assuthāññe ca rūdhīramhi ti imesam̄ sattānam̄ anamatagge sāṃśāre sāṃśārantānam̄ ekekassa pi atṭhimhi assumhi thaññe rūdhīramhi ca pamāñato upametabbe caturo 'dadhi cattāro mahāsamudde upamāvasena buddhehi upanīte sara sarāhi. Eka kappam̄ atṭhīnam̄ sañcayam̄ Vipulena saman̄ ti ekassa puggalassa ekasmiñ kappe atṭhīnam̄ sañcayam̄ Vipulapabbatena samam̄ upanītam̄. Vuttam̄ hi c'etam̄ :

Ekass' ekena kappena puggalass' atṭhisañcayo
siyā pabbatasamo rāsi iti vuttam̄ mahesinā
so kho panāyan̄ akkhāto Vepullo pabbato mahā
uttaro Gijjhakūṭassa Magadhānam̄ Giribajan̄ ti.

Mahājambudīpañ upanītam̄¹ kola atṭhī-
mattā guṇikā mātāpitusv eva na ppa honti
ti. Jambudīpo ti sañkhātam̄ mahāpathavim̄² padaraṭṭhite
mattā daraṭṭhike katvā tatth' ekekam̄ ayan̄ me mātu ayan̄
me mātumātū ti evam̄ vibhājjiyamāne tā guṇikā mātumātū
tusv eva na ppa honti ti. Mātāmātusu akkhīṇasv
eva pariyantikā guṇikā parikkhayam̄ pariyādānam̄³ gacchey-
yam̄ na tv eva anamatagge sāṃśāre sāṃśārato⁴ sattassa

¹ unitam̄, ed. ² opathavī, ed. ³ mariyādānam̄, ed.

⁴ sāṃśārato, ed.

mātumātarō ti. Evam Jambudīpamahīsaṁsārassa dīghabhāvena upamābhāvena upanītam. Manasikāro hī ti.

Tiṇakatṭhañ ca sākhāpalāsañ ca. Upanītan ti upamābhāvena upanītam. Anamataggañ ca sākhāpalāsañ ca. Caturaṅgulikā pi ghatikā ti caturaṅgulappamāṇāni khaṇḍāni. Pitupituv eva na ppa hon tī ti pitupitāmahesv¹ eva tā ghatikā na ppahonti. Idam vuttam hoti: imasmim loke sabbam tiṇañ ca katṭhañ ca sākhāpalāsañ ca caturaṅgulikā caturaṅgulikā katvā tattl' ekekam ayam me pitu ayam me pitāmahassā² ti bhājiyamāne tā ghatikā 'va parikkhayam pariyādānam gaccheyyam na tv eva anamatagge saṁsāre saṁsarato sattassa pitu pitāmahā ti. Evam tiṇakatṭhañ ca sākhāpalāsañ ca saṁsārassa dīghabhāvena upanītam sarāhī ti. Imasmim pana thāne anamataggo 'yam bhikkhave saṁsāro pubbakoṭi na paññāyati avijjānīvaraṇānam sattānam taṇhāsaṁyojanānam sandhāvatam saṁsarataṁ.³ Kim maññatha bhikkhave katamañ nu kho bahutaram yam vā ito iminā dīghena addhunā sandhāvatam saṁsarataṁ a manāpasampayogā kandantānam rodantānam assu puṇṇam paggharitam yam ca catūsu mahāsamuddesu udakam tan ti ādikā anamataggā pāli āharitabbam.

Sara kāṇakacchapan⁴ ti ubhayakkhikānam kacchapam anussara. Pubbasamuddē aparato ca yugacchid dan ti puratthimasamudde aparato ca pacchimuttaradakkhiṇasamudde vātavasena paribbhāmantassa yugassa ekam chiddam. Siran tassa ca patimukka⁵ ti kāṇakacchapanassa sīsam tassa ca vassasatassa accayena gīvam ukkhipantassa sīsassa yugachidde⁶ pavesanañ ca.

Sara manussalābhāmhi⁷ opamman ti na-y-idam sabbam pi buddhuppādadhammadesanāde-

¹ pitā ahesum, ed. ² pitāmassā, ed. ³ Cf. Saṁy. xv. 1. 3.

⁴ sarakākacchapo, ed. ⁵ patimokkan, ed.

⁶ yuggaō, ed. ⁷ para manusse lābhīmhi, ed.

vamanussattalābhe opammañ¹ katvā paññāsārajjabha-yassa pi aticea sabhāvattā. Vuttam hi etam: seyyathā pi bhikkhave puriso mahāsamudde ekacchiddam yugam khippeyyā ti ādi.

Sara² rūpam phenapiñḍopamassā³ ti vimaddāsahanato phenapiñḍasadisassa anekānatthasannipātato kāyasañkhā-tassa kalino niceasārādivirahena asārassa rūpam asueidug-gandham jeguechapañikulasabhāvam sara. K h a n d h e passa nicee ti pañca pi upādānakkhandhe abhāvat-thena anicee passa nāñacakklunā olokehi. Sarāhi⁴ niraye bahuvighāte ti bahudukkhe mahādukkhe ca anussara.

Sara kaṭasim vaddhente⁵ ti punappunañ tāsu tāsu jāti su aparāparam uppattiya punappunam kaṭasim⁶ susānam alāhanam eva vaddhante satte anussara. Vaddhanto⁷ ti vā pāli. Tvañ vaddhento ti yojanā. Ku-m-bhīla bha yānī ti udaraposanattham akiacakāritāva-sena odakatābhayāni. Vuttam hi kumbhīlabhayan ti kho bhikkhave udakattass' etam adhivacanan ti. Sarāhi cattāri saccaññi ti idam dukkham ariyasaccam—pe-ayam dukkhanirodhagāminī pañipadā ariyasaccam ti cattāri ariyasaccāni yāthāvato anussara upadhārehi. Evam rājaputti anekākārvokāram avassavasena kāmesu sam-sāre ca ādinavam pakāsetvā idāni vyatirekena pi tam pakāsetum amata mhi vijjamāne ti ādim āha. Tattha amata mhi vijjamāne ti sammāsambud-dhena mahākaruṇāya upanivesadhammāmate upalabbha-māne. Kim tava pañca kaṭukena pītenā ti apariyesanā ārakā paribhogo vipūko cā ti pañcasu pi thānesu tikhiñataradukkhānubandhatāya savighāttā saupāyāsattā kim tuyham pañcakātukena pañcakāmaguṇa-rasena pītena. Idāni vuttam ev' attham pākaṭataram karontī āha: sabbā pi kāmaratiyo kaṭuka-

¹ opamam, ed.

² para, ed.

³ opamāyā, ed.

⁴ sarāmi, ed.

⁵ vaddhante, ed.

⁶ kaṭasi, ed.

⁷ vaddhante, ed.

tarā pañcaka tuk enā¹ ti ativiya katukatara ti attho.

Ye pari lāhā ti ye kāmā sampati kilesapari lāhena sapari lāhā mahāvighātā jalitā kuthitā kupitā s antāpitā² ti ekādasahi aggīhi pajjalitā pakkuthitā³ ca hutvā tam samaṅgīnam kampanattā santappanattā⁴ ca.

Asampatta m hī ti sampattārahite nikhamme. Samāne ti sante vijjamāne. Bahusapattā ti vatvā yehi te bahusapattā te dassetum rājaggī ti ādi vuttam. Rājūhi ca agginā ca corehi ca udakena ca appiye hi ca rājaggicoraudaka appiye hi sādha ranato te sattūpamā vuttā.

Yesu vadha bān dho ti yesu kāmesu kāmanimittam marañapothanādiparikkilesō.⁵ Andubandhanādibandho ca hotī ti attho. Kāmesū ti ādi vuttass' ev' atthassa pākatakaranam. Tattha hī ti hetuatthe nipāto. Yasmā kāmesu kāmahetu ime sattā vadhabandhanadukkhāni anubhavanti pāpuṇanti. Tasmā āha : Kāma kāmā nām' ete a s a n t o. Hīnā lāmakā ti attho. Ahakāmā ti vā pātho. So ev' attho. Ahā ti lāmakapariyāyo. Ahalokittiyo⁶ nāmā ti ādisu viya. Ādīpitā ti pajjalitā. Tiṇukkā ti tiṇehi katā ukkā. Dahanti ye te namūñca ntī⁷ ti ye sattā tena kāmena muñcanti agaṇhanti te dahanti yeva. Ye sampati āyatiñ ca jhāpenti.

Mā appakassa hetū ti pubbasārasadisassa⁸ paritakassa kāmasukhassa hetu. Vipulam ulāram pañitam ca lokuttarasukham mā ja hi mā chaḍdesi. Mā puthulomo va balisam gilitvā ti āmisalobhena balisam gilitvā⁹ vyasanam pāpunanto puthulomo ti laddhanāmo maccho viya kāme apariccajītvā mā pacchā vihaññasi pacchā vighātam¹⁰ āpajji.¹¹

Sunakho va sañkhānabaddho ti yathā gad-

¹ katthatarā pañcaka tāthakenā, ed.

² kuthikā kappitā santappitā, ed. ³ pakkutthitā, ed.

⁴ kampanatā santappanatā, ed. ⁵ marañampotho, ed.

⁶ olkittiyo, ed. ⁷ mucchanti, ed. ⁸ pubbassāra, ed.

⁹ gilitvā. ¹⁰ vighātam, ed. ¹¹ āpajji, ed.

dulena baddho sunakho garukabandhena¹ baddho upani-
baddho aññato gantum asakkonto tatth' eva paribbhamatī
evam tvañ kāmatañhāya baddho. Idāni kāmañ yadi
pi kāmesu tāva damassu indriyāni damehi.
Kāhinti khu tam kāmā chātā sunakham va
cañḍālā ti. Khū ti nipātamattam. Te pana kāmā
tam tathā karissanti yathā chātajjhattā sopākā² sunakham
labhitvā anayavyasanam pāpentī ti attho.

Aparimitañ ca dukkham ti aparimāṇam etta-
kam pariechinditum asakkuneyyam nirayādisu kāyikan
dukkham. Bahūni ca cittadomanassānī ti
citte labbhamānāni bahūni anekāni domanassānī cetoduk-
khāni. Anubhohisi ti anubhavissasi. Kāmesu
yutto³ ti kāmehi yutto. Te appatinissajjante paṭinissa-
saja + addhuvē kāme⁴ ti addhuvēhi aniccehi vinis-
sara apehī ti attho.

Jarāmarañavādhibhātitā sabbattha jā-
tiyo ti yasmā hīnādibhedabhinnā sabbattha bhavādisu
jātiyo jarāmarañavyādhinā ca gahitā tehi aparimuttā tasmā
ajaramhi nibbāne vijjamāne jarādīhi aparimuttēhi kāmehi
kiñ tava payojanan ti yojanā.

Evañ nibbānaguṇadassanamukhena kāmesu bhavesu ca
ādinavam pakāsetvā idāni nibbattitam nibbānaguṇam eva
pakāsentī idam ajaran ti ādinā dve gāthā abhāsi.
Tattha idam ajaran ti idam ev' ekam attani jarābhā-
vato adhigatassa ca jarābhāvahetuto ajaram idam
amaran⁵ ti ethāpi es' eva nayo. Idam⁶ ajarā-
maran ti tad ubhayam ekam katvā thomanāvasena
vadati. Padan ti vattadukkhato muñcitukāmehi pab-
bajitabbato paṭipajjitabbato padam. Sokahetūnam abhā-
vato sokābhāvahetuto ca asokañ. Sapattakaradham-
mābhāvato asapattam kilesasambādhābhāvato
asambarañ. Khalitasāñkhātānam duecaritānam
abhāvena akkhalitam. Attānuvādādibhāyānam

¹ garuļabō, ed. ² sopākā. ³ kāmayutto, ed.

⁴ paṭinissada, ed. ⁵ addhuvo kāmehi, ed.

⁶ maran, ed.

⁷ idham, ed.

vatṭabhayassa sabbaso abhāvā abhāya m. Dukkhapātāpanalesassāpi abhāvena nirupatāpa m. Sabbam etam amata m̄ amatamahānibbānam eva sandhāya vadati. Tam hi anussavādisiddhena ākāreṇa attano upatthahantī tesam paccakkhato dassentī viya ida nti avoca. Adhi gatā idam bahūhi amata nti idam amata m̄ nibbānam bahūhi anantam aparimānehi buddhādīhi ariyehi adhigatam nātām̄ attapaccakkhātam̄¹ na kevalam tehi adhigatam eva atha kho ajjāpi ca labhanīya m. Idāni pi adhigamanīya m̄ adhigantum sakkā kena labhanīyan ti āha. Yo yoniso payuñjatī ti yo puggalo yoniso upāyena satthārā dinnaovāde thatvā yuñjati sammāpayogañ ca karoti tena labhanīyan ti yojanā. Na ca sakka aghatāmānenā yo pana yoniso na payuñjati tena aghatāmānenā ca sakkā kadāci pi laddhum na sakkā yevā ti attho.

Eva m̄ bhañati Sumedhā ti evam vuttappakārena Sumedhā rājakaññā samisāre attano samvegadīpanī kāmesu nibbedhabhāginī dhammakathām̄ kathesi. Sa n̄ k hāragate ratim alabhamānā² ti anumatte pi sañkhārapavatte ratim avindantī.³ Anunentī Anikarattan ti Anikarattam rājānanā paññāpentī. Kese vacchamām chupī ti attano khaggena chindetvā⁴ kese va bhūmiyam̄ khipi chaddesi.

Yāci tassā⁵ pitaram so ti so Anikaratto assā Sumedhāya pitaram Koñcarājānam yācati. Kin ti yācati ti āha? Vissajjetha Sumedham pabbajitum vimokkhasacea dassā⁶ ti Sumedham rājaputtinī pabbajitum vissajjetha. Sā ca pabbajitvā vimokkhasacea dassā⁷ aviparitanibbānadassāvinī hotū ti attho.

Sokabhāya bhitā ti nātiviyogādihetuto sabbasmā pi samsārabhayato bhītā⁸ nānuttaravasena utrastā.⁹ Sikkha-

¹ okkhata m̄, ed.

² rati alabbhamānā, ed.

³ abhiavindantī, ed. ⁴ chinde, ed. ⁵ yāva tassā, ed.

⁶ vimokkhapaccayassā, ed. ⁷ odasā, ed.

⁸ bhīto, ed.

⁹ utrasmā, ed.

mānāyā ti sikkhamānāya samānaya eha abhiññā saechikatā tato evam̄ aggaphalañ arahattam̄ sacchikatam̄. Aechariya¹ abbhutañ tam̄ nibbānam̄ āsi² rāja kaññāyā ti rājaputtiyā Sunedhāya kilesehi parinibbānam abbhutañ ca āsi. Chaṭṭabhiññā va siddhiyā kathān ti ce? Pubbenivāsa caritañ yathā vyākari pacchime kāle ti pacchime khandhapari-nibbānakāle attano pubbenivāsapariyāpannacaritañ yathā vyākāsi tathā tam̄ jānitabban ti.

Pubbenivāsam̄ pana tayā yathā vyākatañ dassetum̄ bhagavati Koṇāgamane ti ādi vuttam̄. Tattha bhagavati Koṇāgamane sammāsambuddhe loke uppanne. Saṅghārāmamhi navanivesamhī ti saṅgham̄ uddissa abhinavavivesite ārāme. Sakhiyo tīṇi janīyo vihāradānam̄ adāsimhā ti Dhananjānī Khemā ahām̄ cā ti mayam̄ tisso sakhiyo ārāmam̄ saṅghassa vihāradānam̄ adamhā.

Dasakkhattum̄ satakkhattun ti tassa vihāradānassa ānubhāvena dasavāre devesu upapajjimhā. Tato manussesu upapajjītvā puna satakkhattum̄ devesu upapajjimhā, tato pi manussesu upapajjītvā puna satāni satakkhattum̄ dasasa-hassavāre devesu upapajjimhā. Ko pana vādo manusse su evam̄ uppannavāresu tāva n'atthi. Anekasa-hassavāram̄ upapajjimhā ti attho.

Devesu mahiddhikā ahumhā ti devesu uppannakāle tasmin̄ tasmin̄ devanikāye mahiddhikā mahānu-bhāvā ahumhā. Manussakañhi ko vādo ti manus-satte lābhe mahiddhikatāya kathā ca n'atthi. Idāni tam eva manussattabhāve ukkam̄ satañ mahiddhigatañ dasentī sattaratanassa mahesī itthiratanam̄ aham̄ āsī ti āha. Tattha eakkaratanañdīni sattaratanañi etassa santī ti sattaratano ekkavatti. Tassa sattaratanassa chadosarahitā pañcakalyāñā atikkantamānussavaññā appattadibbavaññā ti evamādiguṇasampannāgamena

¹ acchariya, ed.

² asi, ed.

itthīsu ratanabhūtā aham ahosi. So hetū ti yan tam Koṇāgamanassa bhagavato kāle saighassa vihāradānam kataṁ. So yathāvuttāya dibbasampattiyā va hetu so pabha vo tam mūlan ti tass' eva pariyāyavacanam. Sāsane khantī ti sā eva idha satthu sāsane dhamme nijjhānakkhanti tam tam paṭhamasamodhānan ti. Tad eva satthu sāsanadhammena paṭhamam samodhānam paṭhamo samāgamo tad eva satthu sāsanadhamme abhiratāya pariyosāne nibbāna n ti phalūpacārena kāraṇam vadati.

Imā pana catasso gāthā theriyā Apadānassa vibhāvana-vasena pavattattā Apadānapāliyam pi¹ saṅgaham āropitā osānagāthā: evam karontī ti yathā mayā purimat-tabhāve etarahi ca katham paṭipannam evam aññe pi karonti paṭipajjanti. Te evam karontī aha ye saddahanti² vacanam anomapaññassā ti ñeyyapariyantikaññatāya paripuññapaññassa sammā-sambuddhassa vacanam. Ye puggalā saddahanti³ evam etan ti okappanti te evam karonti paṭipajjanti idāni tattha ukkam̄sagatāya paṭipattitam dassetum nibbindanti bhave gate nibbinditvā virajjan tī ti vuttam. Tass' attho: ye bhagavato vacanam yāthāvato saddahanti te visuddhipatipadam patipajjantā sabbasmim bhavagate tebhūmike saṅkhāre vipassanāpaññāya nibbindanti nibbinditvā pana ariyamaggena sabbaso virajjanti sabbasmā pi bhavagatā vimūñcantī ti attho. Virāge ti ariyamagge adhigate vimuttā yeva hontī ti. Evam etha theriyādayo Sumedhā pariyosānagāthā, sabhāgena idha ekajjhām saṅgaham ārūlhā dvāsattatiparimāṇā ti, bhāṇavārato pūra dvādhikā chasatamattā, theriyā tā sabbā pi yathā sambuddhassa sāvikābhāvena ekavidhā katā, asekhābhāvena ukhittapalighūnāyam. (?) Samkiññaparikkhatā abbūlhe sikitāya niraggalatāya paññabhāratāya visaññut-taratāya dasa ariyavāsesu vuṭṭhavāsatāya ca. Tathā hi tā pañcaṅgavippahīnā chalaṅgasamannāgatā caturaṅgavasena

¹ °pāliyamhi, ed.

² dassahanti, ed.

³ dassahanti, ed.

ekārakkhā paññūmā paccekasaccā samavayaṭthe sañhassaddhakāya sañkhāratāyā visaññuttaratāya dasa ariyavāso.

Anāvilasamīkappā suvimuttacittā suvimuttapaññā ca iti evamādinā nayena ekavidhā. Sammukhā parammukhā bhedato duvidhā. Yā satthu dharamānakāle ariyāya jātiyā jātā Mahāpajāpatīgotamīādayo tā sammukhā¹ sāvikā nāma. Yā pana bhagavato khandhaparinibbānato pacchā adhigatavisesā tā sati pi satthu dhammasarīrassa paccakkhabhāve satthu ca paresamī apaceakkhabhāvato parammukhā sāvikā nāma. Tathā ubhatobhāgapaññā vimuttatāvasena idha pāli. Āgatā pana ubhatobhāgavimuttā yeva. Tathā sāpadānānāpadānabhedabhedato. Yāsamī hi purimesu sammāsambuddhesu paccekkabuddhesu sāvakabuddhesu va puññakiriyāvasena katādhikāratā sañkhāti atthi Apadānam tā sāpadānā. Yāsamī tam n'atthi tā nāpadānā. Tathā satthu laddhūpasampadā ti duvidhā. Garudhammapati-gahamhi laddhūpasampadā Mahāpajāpatīgotamī satthu sāntikā va laddhūpasampadattā satthu laddhūpasampadā nāma. Sesā sabbā pi sañghato laddhūpasampadā. Tā pi ekato upasampannā ubhato upasampannā ti duvidhā. Tattha yā tā Mahāpajāpatīgotamīā saddhiṃ nikkhantā pañcasatā Sākiyāniyo tā ekato upasampannā bhikkhusaṅghato eva laddhūpasampadattā Mahāpajāpatīgotamī² ṭhapetvā itarā ubhato upasampannā, ubhatosaṅghā upasampadattā ehibhikkhu dukkho viya ehibhikkhumī dukkho idha na labbhati. Bhikkhunīnam tathā upasampadāya abhāvato yadi evamī yan tam Therīgāthāya Subhaddāya Kunḍalakesāya vuttamī :

Nihacca jānum vanditvā sammukhā pañjalī ahām.
ehi Bhadde ti mañ avaca sā me ā's' upasampadā ti.

Tathā Apadāne pi :

āyācito³ tadā āha ehi Bhadde ti nāyako
tadāham upasampannā parittam toyam⁴ addasan ti.

¹ samsukhā, ed.

² ḡotamīyā, ed.

³ māyācito, ed.

⁴ tiyam, ed.

Na y-imam̄ bhikkhumbhāvena upasampadam̄ sandhāya vuttam̄, upasampadāya pana hetubhāvato yā satthu ākañ-khanti sā me ās' upasampadā ti vuttam̄.

Tathā hi vuttam̄ Aṭṭhakathāyam̄: Ehi Bhadde bhikkhu-nūpassayam̄ gantvā bhikkhunīnam̄ santike pabbajjam̄ upasampajassū ti mam̄ avoca āñāpesi. Sā satthu āñā mayhaṇi upasampadāya kāraṇattā upasampadā ahosi ti. Eten' eva Apadānagāthāya pi attho samvaṇṇito ti datthhabbo.

Evam̄ Bhikkhunīvibhainge ehibhikkhunī ti. Idam̄ kathan ti. Ehibhikkhunībhāvena bhikkhunīnam̄ upasampadāya abhāvato jotanavacanam̄. Tathā upasampadāya bhikkhunīnam̄ abhāvato yadi evam̄ katham̄ ehibhikkhunī ti Vibhainge niddeso kato ti. Desanāya sotāpattitabhāvena ayan̄ hi sotapatita tā nāma katthaci labbhamānassa pi agahaṇam̄ hoti.

Yathā Abhidhamme manodhātuniddese labbhamānām̄ pi jhānaṅgapañcavīññāñasotapattitatāya na uddhaṭam̄ katthaci desanāya asaimbhavato yathā tatthevatthuniddese hadayavatthu katthaci alabbhamānassa pi gahaṇavasena yathā ṭhitakam̄ pi niddese yathāha: katamo ca puggalo ṭhitakappī? Ayan̄ ca puggalo sotāpattiphalasacchikiriyāya paṭipanno hoti kappassa ca uḍḍayhanavelāya tassa na tāva kappo uḍḍayhati yāvāyam̄ puggalo sotāpattiphalam̄ sacchikareyyā ti. Evam idhāpi labbhamānagahanavasena veditabbam̄. Parikappavacanām̄ sotam̄ sace bhagavā bhikkhunī tāva yogyam̄ kiñci mātugāmām̄ ehibhikkhunī ti vadeyya evam̄ pi bhikkhunībhāvo siyā ti. Kasmā pana bhagavā evam̄ na kathesi ti tathā katādhikārānam̄ abhāvato ye pana anāsannā sannihitabhāvato nikāraṇam̄ vatvā bhikkhu ehi satthu āsannacāri sadā sannihitā va tasmā te ehibhikkhavo ti vattabbataṇ̄ arahanti. Na bhikkhuniyo ti vadanti tam̄ tesam̄ mati mattam̄ satthu āsannadūrabhāvassa bhabba-bhabbabhāvā siddhattā. Vuttam̄ h'etam̄ bhagavatā: sañghāṭikāññam̄ ce pi me bhikkhave bhikkhu gahetvā piṭṭhito piṭṭhito anubandho assamā pade padam̄ nikhipanto so ca hoti abhijjhālu kāmesu tibbasārāgo vyāpannacitto paduṭṭhamanasañkappo mutthassati asampajāno asamāhito

vibbhantacitto pākatindriyo atha kho so ārakā va mayhañ ahañ ea tassa. Tañ kissa hetu? Dhammañ so bhikkhave bhikkhu na passati dhammañ apassanto mañ na passati. Yojanasatena ce pi bhikkhave bhikkhu vihareyya so ea hoti anabhijjhālu kāmesu na tibbasārāgo avyāpannacitto appadūthamanasañkappo upatthitasati sampajāno saññāhito ekaggacitto samyutindriyo atha kho so santike ea mayhañ ahañ ea tassa. Tañ kissa hetu? Dhammañ hi so bhikkhave bhikkhu passati dhammañ passanto mañ passatī ti.

Tasmā akāraṇam desato satthu āsannanāsannatā akatādbikāratāya pana bhikkhunīnañ tattha ayogyatā. Tena vuttamः ehi bhikkhunī dukkho idha na labbhatī ti. Evañvidhā aggasāvikā mahāsavikā pakatisāvikā ti tividhā. Tattha Khemā Uppalavaññā ti imā dve theriyo¹ aggasāvikā nāma, kāraṇam sabbā pi khīñāsavatheriyo sīlavisuddhiādike sampādentiyo catusu satipatthānesu supatiṭṭhitacittā, satta bojjhainge yathāsutam bhāvetvā maggapatipātiyā anavasesato kilese khepetvā aggaphale patiṭṭhalanti. Tathā pi yathā saddhāvimuttato diṭṭhippattassa paññāvimuttato ca ubhatobhāgavimuttassa pubbabhāgabhāvanāvisesasiddho icchito viseso evam abhinihāramahantatā pubbayogamahantatā hisasantāne satisayagūnavisesā nippāditattā sīlādiguñehi mahantā sāvikā ti mahāsavikā. Tesu yeva pana bodhipakkhiyadhammesu pāmokkhabhāvena dhurabhbūtānam sammādiṭṭhisammāsamādhinam satisayakicceñubhāvanibbattiyākāraṇabhbūtāya tajjābhinihārābhitā ni-hāratāya sakkaceñ nirantaranam cirakāle sambhbūtāya sammāpaṭipattiyā yathākkamañ paññāya samādhinhi ca ukkañsañāramippattiyā avisesam sabbaguñehi aggabhbāve ṭhitattā tā dve pi aggasāvikā nāma. Mahāpajāpatīgotamāñdayo pana abhinihāramahantatāya pubbayogamahantatāya ca paṭiladdhaguñavisesavasena mahatiyo sāvikā ti mahāsavikā nāma. Itarā theriyo Tissā² Dhīrā Dhīrā ti ca evamādikā abhinihāramahantatām abhbāvena pakatisāvikā nāma. Tā pana aggasāvikā viya mahāsavikā viya canaparinimita atha kho anekasatā anekasahassā niveditabbā.

¹ theriyā, ed.

² Tiyā, ed.

Evam aggasāvikādibhedato tividhā. Tathā suññatavimokkhādibhedato tividhā paṭipadādivibhāgena catubbidhā indriyādhikavibhāgena pañcavidhā tato paṭipattiyādivibhāgena pañcavidhā animittavimuttādivasena chabbidhā adhivimuttibhedena sattavidhā dhurapaṭipadāvibhāgena atṭhavidhā vimuttivibhāgena navavidhā dasavidhā ca. Te pan' ete yathāvuttena dhurabhedena vibhajjamānā vīsatī honti, paṭipadāvibhāgena vibhajjamānā asīti honti, athavā suññatāvimuttādivibhāgena vibhajjamānā cattālīsādhikāni dve satāni honti, puna indriyādhikā vibhajjamānā satta sahassām rekantī(?) ti. Evam etāsam̄ therīnam̄ attano guṇavasen'eva anekabhedabhhinnatā veditabbā. Ayam etha saṅkhepo. Vitthāro pana heṭṭhā Theragāthāsam̄vaṇṇanāya vuttanayen'eva gahetabbo ti.

Sumedhāya theriyā gāthāvaṇṇanā samattā.
Mahānipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

Ettāvatā ca :

Ye te sampannasaddhammā dhammarājassa satthuno
orasā mukhajā puttā dāyādā dhammanimmitā.
Silādiguṇasampannā katakiccā anāsavā
Subbūtiādayo therā theriyo therikādayo
tehi yā bhāsitā gāthā aññavyākaraṇādīnā
tā sabbā ekato katvā Therīgāthā ti sam̄gahanā
āropesum̄ mahātherā Theragāthā ti ādito.
Tassa atthām̄ pakāsetum̄ porāṇatṭhakathātayaṁ
saha yassā mayāraddhā atthasam̄vaṇṇanā mayā.
Sā tathā paramatthānam̄ tathā tathā yathāraham̄
pakāsan̄ Paramatthadīpanī nāma nāmato.
Samattā apariniṭṭhānam̄ anākulavinicchayā
dvinavutiparimānā pāliyā bhānavārato.
Iti tam̄ saṅkarontena yam̄ tam̄ adhigataṁ mayā
puññam̄ tassānubhāvena lokanāthassa sāsanam̄.
Obhāsetvā visuddhāya sīlādipaṭipattiyā
sabbe pi dehino hontu vimuttirasabhāgino.
Ciram̄ tiṭṭhatu lokasmīm̄ sammāsambuddhasāsanam̄
tasmin̄ sagāravā niccam̄ hontu sabbe pi pāṇino.

Sammā vassatu kālena devo pi jagatipati
saddhammanirato lokam dhammen' eva pasāsatu ti.

Padaratitthavilhāravāsinā Ācariyadhammapālattherena
katā Therīgāthānam atthasamvāṇanā niṭṭhitā.

Tassa Aṭṭhakathā esā sakalassāpi niṭṭhitā
ciratṭhitassa dhammassa niṭṭhāpentena taṇi mayā.
Yam pattaṇi kusalam tassa ānubhāvena pāṇino
sabbe saddhammarājassa katvā dhammaṇi sukhāvahāṇi
Pāpumantu visuddhāya sukhāya paṭipattiya
asokam anupāyāsam nimbānasukham uttamaṇi.
Ciram tiṭṭhatu saddhammo dhamme hontu sagārava
sabbe pi sadā kālena sammā devo pavassatu.

Nibbānapaceayo hotu.

Niṭṭhitā.

I N D E X E S .

I.

INDEX OF PROPER NAMES.

A

Anḡā, 106
Aeiravatī, 54
Añjanavana, 137
Añjanasakka, 152
Aññākōṇḍañña, 3
Addhakāsī, XIX. 30–33
Anāthapindika, 200
Anikaratta, 272, 275, 277, 283
Anopamā, 138, 139
Anomānadī, 2
Andhavana, 64, 66, 163
Abhayatherī, XXIII. 41–43, 66
Abhayamātā, XXIII. 39–41
Abhirūpanandā, XIII. 24–27,
 81
Ambapālī, XV. 206–214
Aruṇa, 42, 66
Aruṇapura, 213
Aruṇavatī, 42, 66
Assaji, 3

Ā

Ānanda (thera), 44, 144, 146,
 148, 154, 156
Ānanda rājā, 91, 92
Ālavika, 62

Ālavī, 62

Ālāra, 62

I

Isigilipassa, 192
Isidāsī, XXVII. 260–271
Isipatana, 3, 140

U

Ujjenī, 39, 261, 262
Uttamā, XXI. 46–49
aparā Uttamā, 49–51
Uttarā, 21, 22
aparā Uttarā, 161, 162
Uddaka, 2
Upaka, 3, 221, 222
Upacālā, XXIV. 163, 165–168
Upasamā, 12, 13
Uppalavaṇṇā, XIV. 18, 104,
 114, 131, 181–199, 239
Ubbirī, XX. 53–57
Ummādantī, 192
Uravelā, 2

E

Erakakaccha, 264

O

Okkāka, *passim*
Oghāṭaka, 14

K

Kakusandha, 58, 127, 200
Kathāvatthu, 135
Kanthaka, 1
Kapila, 73
Kapilavatthu, 3, 11, 25, 36, 152
Kappasikavanasañḍa, 3
Kammāssadamma, 87, 89
Kalahavivādasutta, 3
Kassapa (Buddha), 5, 58, 68, 113, 127, 180, 191, 200, 273
Kassapa (the disciple) 69, 73–75
Kāla, 223
Kāludāyi, 3
Kāsi, 30, 71, 72, 106, 151, 220
Kīkī, 17, 103, 113, 127, 130, 180, 183, 192, 273
Kisagotamī, XVI. 104, 114, 131, 174–182, 192
Kumbhīra, 39
Kururatṭha, 87, 89
Koñca, 272, 274, 281
Konāgamana, 6, 58, 127, 130, 200, 273, 280
Koliya, 72
Kosambi, 44, 45
Kosala, 14, 50, 106, 135
Kosi(ya)gotta, 68, 73

Kh

Khanḍadeva, 222

Khemaka Sakka, 25

Khemā, XIII. 18, 104, 114, 126–136, 181, 192, 273

G

Gaṅgā, 145
Gaṅgātīriyatthera, 195
Gaṅgādevatā, 186
Gandhamādana, 140, 183, 190
Gayāsīsa, 3
Gijjhakūṭa, 33, 51, 106
Giridāsa, 260, 265
Giribaja, 18, 31, 59, 104, 132
Guttā, 157–159

Gh

Ghatikāra, 2

C

Candabhāgū, 9, 33, 45, 51
Candā, 120–122
Carabhuṭa, 25
Cāpā, XXV. 220–228
Cālā, XXIV. 162–165, 168
Cittaratha, 247
Cittā, 33–35
Cūlavedallasutta, 19

J

Jambudipa, 87
Jinadattā, 261, 264
Jīvaka Komārabhacca, 250
Jīvakambavana, 245, 246, 250
Jīvā, 53, 54
Jetavana, 51, 74, 111, 141, 195
Jentā, 27, 28

T

Titthiyārāma, 68
Tirīṭavaccha, 192
Tissa, 39
Tissā, 11–13

Th

Therikā, 4–7

D

Dantikā, 51–53
Devadahanagara, 75, 140, 152

Dh

Dhanañjānī, 130, 273
Dhammadinnā, XVIII. 5, 15–
20, 59, 75, 104, 114, 131,
181, 192
Dhammasenāpati, 168
Dhammā, 23, 24, 104, 114,
131, 180, 181, 192
Dhīrā, 12

N

Nanda, 72
Nandakumāra, 3
Nandamūlakapabbhāra, 140
Nandā, 91, 92
Nanduttarā, 87–89
Nālakagāma, 162
Nāla, 223
Nerañjarā, 224

P

Pakulā, XXI. 91–95
Paṭācārā, XVII. 18, 47, 49,
104, 108–122, 131, 161,
181, 192

Pañḍavapabbata, 2

Padumavatī, 39, 73, 140, 185–
189

Padumuttara, 14, 15, 53, 69,
82, 91, 95, 99, 102, 112,
129, 150, 180, 190

Pasenadi, 22

Pāṭaliputta, 261, 265

Piṅgiya, 222

Pippalikumāra, 68

Pukkusa, 222

Puṇṇā, 9–11

aparā Puṇṇā, XXII. 199–206

Ph

Phussa, 15, 213

B

Bandhumatī, 25, 36, 47, 50,
58, 70

Bandhumā, 25, 36, 47, 50

Bahunandi, 222

Bārānasi, *passim*

Bimbisāra, 3, 39, 66, 127, 131

Bodhittherī, 261, 265

Bodhimāṇḍa, 2

Brahmadatta, 73

Bh

Bhaggavassārāma, 2

Bhaddajitthera, 3

Bhaddavaggiyā, 3

Bhaddā Kapilānī, XX. 67–75

Bhaddā Kuṇḍalakesā, XVIII.
87, 99, 108, 114, 131, 181,
192

Bhadrā, 12, 13

Bhaddiya, 222

Bhārukacchanagara, 171
 Bhikkhadāyikā, 18, 103, 104,
 114, 131, 181, 192
 Bhikkhunī, 18, 104, 113, 114,
 131, 181, 192
 Bhojanavatthu, 135

M

Magadhā, 106, 127, 162
 Majjha, 139
 Madda, 73, 131
 Mantāvatī, 272, 274, 281
 Mandhātā, 146, 275, 287
 Mahātitthagāma, 68, 73
 Mahānāma, 3
 Mahānidānasutta, 131
 Mahāpajāpatīgotamī, XI. 3,
 140–157
 Mahāmāyā, 141
 Mahāmoggallāna, 3, 76, 77,
 87
 Mahāsatipatṭhāna, 89
 Mahāsuppabuddha, 140
 Māra, 61, 64–67, 135, 157,
 158, 163, 164, 198, 199
 Mittā, 12, 13
 Mittākālikā, 89, 90
 Mithilā, 125
 Mucalinḍa, 150
 Muttā, XXI. 8, 9
 aparā Muttā, XX. 13–15
 Mettā, XXI. 36–38
 Mettikā, 35, 36
 Meru, 150, 248

Y

Yasadārakū, 3

R

Rājagaha, *passim*
 Rāhu, 8, 287
 Rāhula, 1, 3, 81, 144, 145,
 193
 Rohanīnadī, 3
 Rohinī therī, XXII. 214–220

L

Lumbinīvana, 1

V

Vakkali, 28
 Vakkula, 8
 Vaṇakahārajanapada, 220
 Vajjī, 106
 Vaḍḍha, 171–174
 Vaḍḍhamātā, XXV. 171–174
 Vaḍḍhesī, XXIV. 75
 Vappatthera, 3
 Vāraṇavatī, 272, 275, 283
 Vāsethī, XVII. 124–126,
 231
 Vijayā, 159, 160
 Videha, 69
 Vipassī, 8, 36, 45, 46, 49, 57,
 58, 70, 129, 191, 200, 214
 Vimalakoṇḍañña, 207
 Vimalā, XXIV. 76, 78
 Visākha, 5, 16, 19
 Visākhā, XVIII. 18, 20, 104,
 114, 131, 181, 192
 Veļuvana, 127
 Vesālī, *passim*
 Vessabhū, 57, 58, 200

S

Sakulā, *see* Pakulā

- Sakka, 239
 Saṅghadāyikā, 18, 104, 114, 131, 181, 192
 Saṅghā, 24
 Sañjaya, 3
 Saṭṭhikatthera, 2
 Satthuka, 99–105
 Samanaguttā, 18, 104, 114, 131, 181, 192
 Samanī, 18, 104, 114, 131, 181, 192
 Salakanṭha, 222
 Sāketa, 137, 138
 Sāgalā, 68, 73, 131
 Sāmā, 44, 45
 aparā Sāmā, XXI. 45, 46
 Sāmāvatī, 44, 45
 Sāriputta, 3, 156
 Sāvatthi, *passim*
 Sikhī, 41, 58, 66, 200, 213
 Siddhattha, 35
 Sindhabhāraññā, 264
 Sītavana, 41
 Sisūpacālā, XXIV. 162, 168–170
 Sihasenāpati, 79
 Sihā, XXIV. 78–80
 Sukkā, XXII. 57–61
 Sucimatī, 73
 Sujāta (Padumuttara's agga-sāvaka), 16
 Sujāta Pippalāyana, 73, *see* Pippalikumāra
- Sujāta, 231
 Sujātā, 2
 Sujātā, 136–138
 Suddhodana, 1, 26, 83, 125
 Sudhammā, 18, 104, 114, 131, 181, 192
 Sundarī, XXVI. 228–236
 Sundarinandā, XI. 80–86
 Subhadda, 221
 Subhā Kammāradhitā, 236–245
 Subhā Jīvakambavanikā, XXVII. 245–260
 Sumaigalatthera, 28
 Sumaigalamātā, 28–30
 Sumanadevī, 73
 Sumanā, 20, 21
 Sumanā vuḍḍhapabbajitā, 22, 23
 Sumitta, 72
 Sumedhā, XIX. 130, 272–300
 Surūpasārī, 162
 Sulakkhaṇā, 152
 Selā, XXIII. 61–65
 Soṇā, 95–99
 Somā, XXIII. 66, 67

H

- Hamsavatī, 15, 16, 53, 54, 61, 62, 67, 69, 82, 92, 95, 99, 102, 108, 113, 127, 129, 150, 174, 180, 182, 190, etc.

II.

INDEX OF WORDS AND PHRASES

(Nouns and adjectives are generally given in their crude form).

A

akalla, 270
 akkhalita, 293
 aggikkhandha, 242
 agha, 288
 aṅgārakāsu, 288
 aṅginī, 226
 acirakāya, 284
 acetana, 282
 accharā, 252
 accharāsaṅghātamatta, 76
 ajjhosita, 284
 añjana, 267
 attā, 270
 atṭhaṅgika, 142, 160
 atṭhikāñkāla, 287
 atītamsa, 233
 attāṇa, 285
 adurāgata, 236
 adhikutṭanā, 65
 anamatagga, 289, 290
 anāgārūpanissaya, 242
 anāvila, 251
 animitta, 50
 anukampika, 174
 anuratta, 271

anusāsanī, 162
aneja, 245
anomapañña, 296
antarāyika, 288
andha, 258
apatha, 255
apāpika, 281
appaṭivāniya, 61
appamatta, 239
appassāda, 244
apposukka, 282
abbhuta, 233
abhiññā (6), 295
abhiyobbana, 211
ayonisomanasikāra, 79
arati, 239
ariyadhana, 240
ariyamagga, 205
ariyasacecāni (4), 178, 282, 291
aruci, 285
avitakka, 78
avītivatta, 170
asaṅgamānasa, 259
asapatta, 293
asambādha, 293
asāra, 282, 284

asita, 286
 asurakāya, 285
 aseceanaka, 61, 168
 asoka, 293
 assu, 289
 ahakāma, 292

Ā

ākiñcañña, 240
 ādīnava, 23, 287
 āyatanañi (12), 49, 285
 āyatapamha, 255
 āvilacitta, 251
 āsava, 94, 173
 āharima, 227

I

iinghālakhu, 256
 itthipāda, 199
 itthibhāva, 178
 itthirūpa, 225
 indriya, 168

U

ukkā, 287
 ukkhalikā, 29
 ujjhita, 256
 uñeha, 235, 242
 utṭhayika, 267
 uttamakulīna, 266
 uttamañgabhūta, 209
 uttamattha, 160
 udakecara, 204
 udadhl (4), 289
 udayabbaya, 90
 upanīta, 289, 290
 upapatti, 282
 upamānita, 255

upalitta, 284
 upasagga, 242
 upasampadā, 107
 uppala, 254, 255
 uppāda, 282
 ubbigga, 267
 ummādanā, 243
 ummāra, 267
 ulāra, 173, 220
 ullapanā, 243
 ullolanā, 243
 ussanna, 271

E

ekaggacitta, 219
 ekañtha, 94

O

ojava, 168
 oḍdita, 243
 opamma, 290
 orabbhika, 204
 orambhāgamaniya, 158
 orasa, 236

K

kañkana, 211
 kañasi, 291
 katuka, 281
 kaññapāli, 211
 katakicca, 236
 kapañikā, 178
 kammaphala, 270
 kaliṅgara, 284
 kalebara, 254
 kalopī, 219
 kalyāñnamittatā, 171
 kāñakaechapa, 290

kānana, 210
 kāmahetuka, 243
 kāyakali, 282, 291
 kārika, 267
 kimi, 270, 271
 kīlanaka, 255
 kuthita, 292
 kupita, 292
 kumagga, 205
 kumbhī, 219
 kumblīla, 291

koecha, 267
 koṭṭha, 219
 koriyā, 255
 kolaṭṭhimatta, 289

Kh

khaṇḍa, 211
 khandhā (5), 49, 99, 285
 khalita, 211
 khipa, 243
 khematiṭṭhāna, 242

G

gaṇḍa, 288
 garuka, 251
 gulikā, 289
 gedha, 242
 gehavigata, 234
 gonaka, 253

Gh

ghaṭikā, 269, 290
 ghāta, 285, 288

C

candāla, 293
 caturaṅgulika, 290

cittakathā, 281
 cittappamāthin, 243
 cirassam̄, 217
 eetopariyaññā, 76, 197
 cetosamatha, 119

Ch

chattaka, 29
 chanda, 21
 churikā, 227

J

jajjara, 212
 jarāghara, 213
 jalita, 292
 jātimūlaka, 285
 jātisamsāra, 159
 jāmātā, 269
 jina, 268

Th

thiti, 241

T

takkāri, 226
 tantikhilaka, 257
 tapaniyakata, 252
 tamokkhandha, 10, 65, 160
 tāṇa, 242
 tāpana, 243
 tāla, 286
 tāvatiṁsā (devā), 169
 tiladaṇḍaka, 212
 tuecha, 281
 turī, 254
 tusitā (devā), 169

Th

thanaka, 212
 thaññā, 289

D

damaka, 268
 dahara, 239, 251
 dāyādika, 234
 dārukacillaka, 257
 dālimalaṭṭhi, 226
 ditthi, 165
 dibbacakkhu, 94
 dubbacana, 268
 dubbalika, 211
 dessa, 268
 dehaka, 258
 dvaiigulisaññā, 66
 dvijāti, 269

Dh

dhanika, 271
 dhammatṭha, 244
 dhammasaṁvega, 174
 dhammādāsa, 179
 dhātu, 20, 21
 dhātuyo (18), 49, 285
 dhāreyya, 285
 dhītikā, 252
 dhutakilesa, 266
 dhuttaka, 250
 dhuva, 241

N

naṅgala, 270
 nandi, 65, 67, 167
 nayana, 255
 nikūjita, 211
 nigha, 288
 niceita, 286
 nibbiṇña, 286
 nimmānaratino (devā), 169

niratthika, 258
 niraya, 282
 nirupatāpa, 294
 nirūpadhi, 233
 nirodha, 13, 142
 nisaṭṭha, 286
 nissaraṇa, 233
 nihatamāna, 267
 nekkhamma, 266

P

pakka, 270
 pakkha, 269
 paechada, 253
 pañcakaṭuka, 291, 292
 paṭimukka, 290
 paṭirūpa, 240
 paññāma, 266
 patoda, 174
 pattali, 211
 padhānapahitatta, 174
 panaccita, 257
 pabbajjā, 251
 pabhaigura, 95
 paramaṭhasaññita, 174
 parikamma, 253
 parikammakārika, 267
 pariklesa, 241
 pariddava, 241
 paribandha, 242
 paribāhira, 209
 pariṭṭha, 41, 292
 palambita, 211
 paligha, 211
 palipa, 224
 palepa, 213
 palokin, 94
 pasāda, 267

pasādhana, 267
 pahita, 212
 palitatta, 143
 pahūtadhana, 266
 pāṭali, 211, 226
 pāṭīhārikapakkha, 38
 pāṇa, 253
 pāsañña, 164, 165
 pāvacana, 286
 pāsāda, 253, 286
 pāsādika, 266, 281
 piṇḍita, 259
 pītaka, 211
 pītisukha, 160
 pīlikolikā, 259
 puthu, 241
 puthuloma, 292
 pubbalhakā, 259
 punabbhava, 142
 pubbenivāsa, 74, 197
 purakkhata, 170
 purisadammasārathi, 178
 pūtikāya, 283
 ponti, 269

Ph

phalaka, 212
 phalavipāka, 271
 phīta, 284
 phuṭika, 212

B

bandha, 241
 bandhanīya, 243
 balisa, 292
 bahuāyāsa, 241
 bahuvighāta, 281
 bojjhaṅga, 27, 50, 160
 brahmabandhu, 206

Bh

bhattikata, 267
 bhavagata, 282, 283
 bhavatañhā, 282
 bhasta, 283
 bhāvitindriya, 164
 bhim̄sanaka, 252
 bhitti, 258
 bhīmarūpa, 242
 bhedanadhamma, 254

M

makula, 211
 maccharika, 204
 mañikuñḍala, 234
 mañḍa, 265
 madana, 240
 manussalābhā, 290
 mantabhāñī, 219
 mahiddhika, 295
 mahilā, 271
 mānusika, 258
 māyā, 258
 migavadhika, 204
 mucchita, 282
 muduka, 286
 muddikā, 212
 musala, 29, 118, 161
 mūla (3), 218
 mūlamūlika, 212
 medhaka, 241
 momuha, 164
 mohana, 240
 mohanāmukha, 242

Y

yathābhucca, 142
 yāmā (devā), 169

yugacchidda, 290

yūthapa, 270

yoga (4), 8, 78

yogakkhema, 13

R

rajavāḍḍhana, 240

raṇa, 244

raṇakara, 244

ratana, 287

rīttaka, 258

rupparūpaka, 258

rūpasamussaya, 98

roga, 288

L

lākhātamba, 270

lokāmisa, 243

lobhana, 240

loma, 199

V

vajjhaghātaka, 204

vattāni, 259

vadḍhi, 271

vaṇṇarūpa, 139

vadha, 241, 288

vanasandaeñrinī, 211

vantasama, 286

vandanā, 143

varakā, 266

valika, 266

vasavattino (devā), 169

vasānuga, 252

vasikata, 226

vāda, 295

vāsita, 209

vikala, 257

vikūlaka, 284

vijjā (3), 75, 167

viddesanā, 271

vinipāta (4), 282

viparitadassana, 258

vimuttamānasa, 251

vimokkha, 98

viraṭa, 210

vividha, 257

viveka, 64

visamuyutta, 236

vissatṭha, 257

vītarāga, 236

vuṭṭhimā, 287

veṭunāli, 212

vellitagga, 209

vyasana, 241

S

samsarita, 289

samsāra, 289

sakantaka, 242

sakipaggharita, 283

sakuṇabhatta, 284

sakkāya, 239

saggāpāya, 74

saṅkilesa, 243

saṅkhāna, 292, 293

saṅkhāra, 94, 173

saṅkhāragata, 294

saccāni (4, 291

saccābhīsamaya, 239

saññojana, 159

sati, 164

satti, 288

santāpita, 292

sannihita, 267

sapatta, 242

sapattika, 178	sīhanāda, 235
samagga, 143	sumūsumāra, 204
samanta, 287	sukkapakkhavisosana, 244
samappita, 282	suñka, 32
samussaya, 28, 98, 212	suññata, 50
samūlaka, 256	suddhavasana, 239
samphusanā, 250	suddhi, 225
salomagandhika, 210	sunakha, 292
sallabandhana, 242	supina, 258
savanagandha, 283	suppavedita, 240
savighāta, 242	surabhikaraṇḍaka, 209
sassata, 282	suvisama, 242
sahavatthu, 269	susānavadḍhana, 254
sākaṭika, 271	sūkarika, 204
sākuntika, 227	sūla, 288
sāṭaka, 205	soka, 241
sāṇavāka, 209	sombha, 257
sāpateyya, 240	svāgata, 236
sādhāraṇa, 292	
sāsaṅka, 241	H
sikhara, 255	haritāla, 258
sītibhāva, 244	harittaca, 235
sīla, 282	hāṭaka, 255
sīlasampanna, 168	hemavaṇṇa, 235

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

When nearly the whole of the text was printed off I obtained from Professor Grünwedel in Berlin : (1) A transcript of the Apadāna MS. belonging to the Phayre Collection in the India Office. (2) A Sinhalese paper MS. copied for Professor T. W. Rhys Davids at Kalutara, Ceylon, in 1885. As these MSS. offer in a certain number of cases better or equally good readings as those which I could use, I have thought it advisable to mention these readings among the corrections and additions.

Grünwedel's transcript is marked by the letter G, Rhys Davids' MS. by D.

At the same time I had the opportunity to read Mrs. Mabel Bode's articles : "Women Leaders in the Buddhist Reformation" in the Journal of the Royal Asiatic Society for 1893. Here also I found in a few cases better readings than those offered by my Paramatthadīpanī MS.

I am sorry to see that under these circumstances the list of corrections and additions has become rather too extensive.

E. M.

P. 31 line 3 from bottom *read* "dūtopasampadam" in one word.

P. 42 line 6 "naṅgalam pādayām' aham," D.

P. 54 ,, 2 from bottom "mālikā," G. D.

P. 55 ,, 14 *read* "ubbiddham."

P. 58 ,, 17 ,, "ito pi tidivām gatā."

P. 62 ,, 1 from bottom "bodhim," G. D.

P. 63 ,, 2 ,, "ajarāmaram," G. D.

P. 64 ,, 9 "sabbavositavosānā," G. D.

P. 70 ,, 12 "thūpass' imā disā tisso," G. D.

P. 71 ,, 14 "sovaṇṇam satahatthakam," G. D.

- P. 72 line 8 read “itthakagharam.”
- P. 73 „ 7 „ “Mahātitthe.”
- P. 83 „ 1 „ “adantadamako.”
- P. 84 „ 4 from bottom “na sañha,” G.; “na pañha-kale subhage,” D.
- P. 85 line 10 read “vadanam.”
- P. 92 „ 11 from bottom and p. 93 line 7 from bottom “Vakulā,” G.; “Nakulā,” D.
- P. 98 lines 16 and 17 read “samussayasaddo” and “sa-mussayo.”
- P. 99 line 9 read “tbitivatthuj’ anej’ amhī.”
- P. 115 „ 11 from bottom read “paricinño mayā satthā.”
- P. 127 line 11 from bottom read “Samaṇaguttādīhi.”
- P. 130 „ 8 „ „ saṅghārāme,” G. D.
- P. 131 „ 6 „ „ read “mamānuggahabud-dhiyā.”
- P. 132 line 2 „ „ „ read “vijamānam.”
- P. 140 „ 14 „ „ „ dāsimi.”
- P. 141 „ 5 read “ānesi.”
- P. 144 „ 6 “tahim setapure ramme,” G. D.
- P. 144 „ 16 read “Khemādikānam.”
- P. 144 „ 4 from bottom “sabbam,” G. D.
- P. 145 „ 18 “tayā na yuttam,” G. D.
- P. 146 „ 16 “thiyo yāva,” G.; “piyo yāva,” D.
- P. 146 „ 5 from bottom “karissam uttame aham,” D.
- P. 147 line 4 “na tam okkām’ aham puno,” G. D.
- P. 148 „ 1 from bottom read “gato yattha narissaro.”
- P. 152 „ 10 read “satāhi saha pañcahi.”
- P. 153 „ 15 „ “Na ca me vandanam vīra tava pādesu komala samphusissati lokaggam. Ajja gac-chāmi nibbutim.”
- P. 154 line 1 from bottom read “suriyodaye.”
- P. 155 „ 9 „ „ „ mahiyā.”
- P. 156 „ 11 read “daddham c'assā sarīrakam.”
- P. 157 „ 1 „ „ jātavedaso.”
- P. 163 „ 18 „ „ Andhavanam.”

- P. 182 *line 19* *read* “susānarathiyāhi ca.”
- P. 183 .. 9 from bottom *read* “puttā assu.”
- P. 188 .. 13 *read* “posāvanikamūlam.”
- P. 188 .. 20 .. “bhujissā.”
- P. 191 .. 4 from bottom *read* “vināyakam pūjayitvā.”
- P. 200 .. 7 *read* “Sīhanādasuttantadesanāya,” and “udakasuddhikam.”
- P. 214 *line 11* from bottom *read* “mahāvibhavassa.”
- P. 220 .. 4 “āhañcham,” and *comp.* Majjhima Nikāya, ed. Trenckner, p. 545, “Pāli Miscellany,” p. 74.
- P. 225 *line 14* *read* “Cāpā” instead of “Cāpāya.”
- P. 260 .. 8 from bottom *read* “sākatikassa.”
- P. 277 .. 10, and 286 *line 9* *read* “tālā vatthukatā,” and *comp.* Buddhaghosa’s explanation Vinaya Piṭaka, ed. Oldenberg, III. 267.
- P. 290 *line 3 ff.* *comp.* Journal of the Pāli Text Society, 1889, p. 210.

The Gresham Press,
UNWIN BROTHERS,
CHILWORTH AND LONDON.

RETURN TO the circulation desk of any
University of California Library
or to the

NORTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
Bldg. 400, Richmond Field Station
University of California
Richmond, CA 94804-4698

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS
2-month loans may be renewed by calling
(415) 642-6753
1-year loans may be recharged by bringing books
to NRLF
Renewals and recharges may be made 4 days
prior to due date

DUE AS STAMPED BELOW

1130
SENT ON ILL

SEP 15 2000

U. C. BERKELEY

U.C. BERKELEY LIBRARIES

C005257036

